

ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
เมษายน 2554

ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

ปริญญาานิพนธ์
ของ
ภัทรขวัญ ทองเถาว์

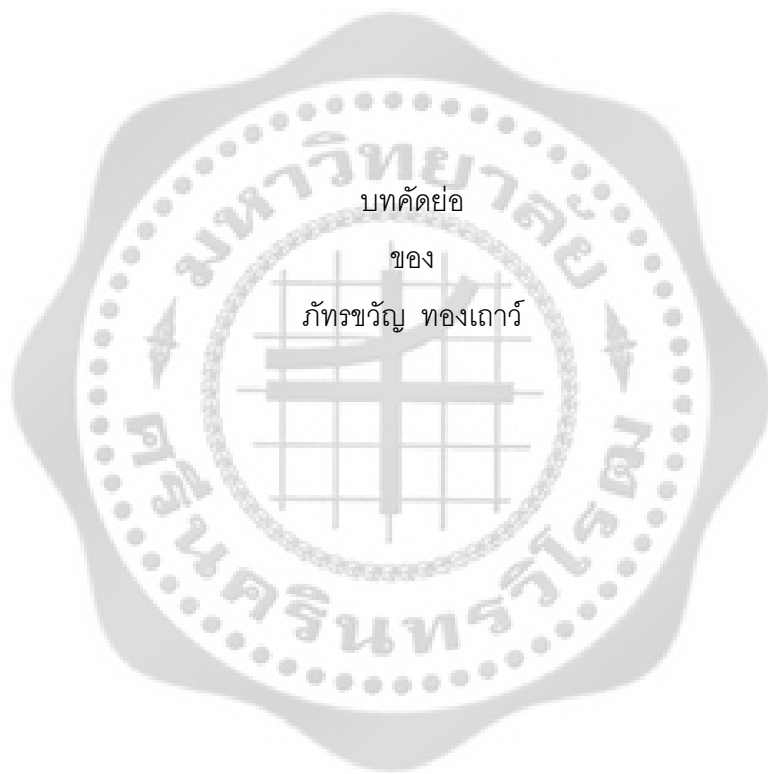
เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน 2554

ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2554). ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน .ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์
ดร.พรธาดา สุวัธนวิช, อาจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก.

ปริญญาานิพนธ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพคนชายขอบและกลวิธีการนำเสนอภาพ
คนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน โดยศึกษาจากวรรณกรรมเยาวชน 20 เรื่อง

ผลการศึกษาพบภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน 3 บริบท คือ คนชายขอบในบริบท
ภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ และคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม
คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวเขาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหา
ความยากจนและความห่างไกล ขาดความรู้ด้านสาธารณสุข ทำการเกษตรตามภูมิปัญญาดั้งเดิม(ชาวเขา
เผ่าปาเกอะญอ) และปลูกลิ่น(ชาวเขาเผ่าแม้ว) รักพวกพ้อง ภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน อดทนต่อการ
ดูถูกเหยียดหยาม ชาวเลเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติและยอมรับการจัดการ
ของรัฐให้เป็นไทยใหม่ ชาวเวียดนามอพยพคือพลเมืองไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมือง
ไทยและถูกจำกัดอิสรภาพในการดำรงชีวิต ส่วนคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้แก่ คนเร่ร่อนขอทาน คือ
คนยากจนที่ไม่มีหนทางประกอบอาชีพและสภาพร่างกายพิการ ผู้ใช้แรงงาน คือคนยากจนที่ไร้ทักษะฝีมือ
มีคุณภาพชีวิตต่ำ สุดท้ายคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เด็กกำพร้า คือ เด็กที่พ่อแม่
ทอดทิ้ง ขาดความรักความอบอุ่นและคนในสังคมใช้เป็นวัตถุแห่งการสงเคราะห์ เด็กพิการคือบุคคลที่
นำเสนอผ่านความสามารถและเป็นคนมีกรรม คนไทยมุสลิมคือกลุ่มคนที่มีความแตกต่างจากคนไทย
พุทธทั้งวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

ด้านกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมี 3 ประเภทคือ กลวิธีการนำเสนอ
ภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร โดยการบรรยายของ
ผู้เขียนโดยตรงและการสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง กลวิธีสุดท้ายคือการนำเสนอภาพ
คนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ ได้แก่ ฉากที่เป็นสถานที่ ฉากที่เป็นเวลา และฉากที่เป็นวิถีชีวิตหรือ
สภาพสังคม

IMAGE OF MARGINAL PEOPLE IN YOUNG - ADULT LITERATURE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Art Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
April 2011

Pattrakwan Thongthaow. (2011). *Image of Marginal people in Young - Adult Literature*.

Master thesis, M.A. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University.

Advisor Committee: Instructor Dr. Porntada Suvattanavanitch, Instructor Dr. Duangden Boonpok.

This thesis aims to analyze the image of marginal people and the techniques of their presentation in young-adult 's literature through the study of 20 literary works.

The study has found the images of marginalized people in three contexts, which are marginalized people in the geographical and ethnic context, those in the economic context and those in the social and cultural context. Marginalized people in the geographical and ethnic context are hill-tribe people who are deprived of the chance to education due to poverty and distance. They lack knowledge in public health, do farming according to the folk wisdom (the Pagayaw group) and grow opium (the Hmong). They love their group, proud of their ethnicity and endure being looked down upon. The Lay are the marginalized group that has a simple lifestyle and lives in harmony with nature. They accept the government's management their tribe as the new Thais. Vietnamese refugees are non-nationality citizens who are not granted basic rights as Thai citizens and the freedom in their life pursuit is limited. Marginalized people in the economic context are beggars and vagabonds. They are deprived people who do not have a way to earn their living and they may be physically disabled. Laborers are poor people without working skills and whose quality of life is low. Finally, marginalized people in the social and cultural context are orphans or the children who are deserted by their parents, lack love and are used by some people in society as objects of welfare. Disabled children are pitiful, inferior in their ability and suffer from ill fate. Thai Muslims are a group of people who are different from Thai Buddhists in the way of life, race, religion and culture.

The presentation techniques of the images of marginalized people are divided into three types: through the plot, through the characters by the direct descriptions of the writers or by the roles of the characters, and through the setting and atmosphere. The setting may be a place, time or a way of life or social condition.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวิช ประธานกรรมการ และอาจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก กรรมการที่ปรึกษา ท่านทั้งสองได้กรุณาให้แนวคิดและคำแนะนำอันมีค่า ตลอดจนสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความใส่ใจเป็นอย่างยิ่งตลอดมาและขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.วาสนา นามพงศ์และอาจารย์ ดร.อารีญา หุตินทะที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ทำหน้าที่เป็นกรรมการสอบปากเปล่าและได้ให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง จนทำให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยาคารต่างๆ ให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการทำปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่เคยได้อบรมสั่งสอนผู้วิจัยนับตั้งแต่ปฐมวัยจนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จทางการศึกษาครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ สมาชิกทุกคนในครอบครัว รวมถึงญาติทุกคนที่สนับสนุนให้ความสำคัญกับการศึกษามาโดยตลอด อีกทั้งยังให้ความรัก ความห่วงใย และเป็นกำลังใจในการทำปริญญาานิพนธ์เสมอมา

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโททุกคนที่ช่วยเหลือเป็นกำลังใจจนปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ภัทรชวัลย์ ทองเถาว์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	2
ความสำคัญของการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	2
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	3
สมมุติฐานของการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
เอกสารงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ.....	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ.....	5
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ.....	11
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน.....	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน.....	14
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์.....	14
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อน.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน.....	18
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน.....	20
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน.....	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน.....	22
3 ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน.....	25
คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์.....	26
ชาวเขา.....	27

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
การศึกษา.....	27
การสาธารณสุข.....	38
การเกษตรกรรม.....	42
อัตลักษณ์ชาติพันธุ์.....	43
ชาวเล.....	50
ชาวเวียดนามอพยพ.....	56
คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ.....	65
คนเร่ร่อนขอทาน.....	66
ผู้ใช้แรงงาน.....	81
คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม.....	94
เด็กกำพร้า.....	95
เด็กพิการ.....	104
คนไทยมุสลิม.....	130
4 กลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน.....	150
กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง.....	151
กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร.....	166
กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง.....	168
กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง.....	174
พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร.....	175
พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ.....	175
พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละคร ที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ.....	185
พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ.....	189

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง.....	191
ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่เป็นคนชายขอบ.....	191
ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ.....	200
กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ.....	203
ฉากที่เป็นสถานที่.....	204
ฉากที่เป็นเวลา.....	207
ฉากที่เป็นวิถีชีวิตหรือสภาพสังคม.....	209
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	215
สรุปผลการศึกษา.....	215
อภิปรายผล.....	218
ข้อเสนอแนะ.....	220
บรรณานุกรม.....	222
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	229

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเยาวชนเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นสำหรับให้เยาวชนอ่าน โดยมีเนื้อหาสาระตรงกับ ความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็นและความรู้สึกนึกคิดตามธรรมชาติของเยาวชน วรรณกรรมเยาวชนเป็น เครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพในการอบรมสั่งสอนและส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้กว้างขวาง เกิดจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ ฉลาดรอบรู้ มีไหวพริบ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ เยาวชน สนั่น มีชั้นหมาก (2537: คำนำ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมสำหรับเยาวชนว่า วรรณกรรมเยาวชนเป็นเสมือนภาพจำลองที่เด็กเรียนรู้วิถีแก้ปัญหาชีวิต เรียนรู้ความจริงในโลกรอบๆตัว เกิดประสบการณ์กว้างขวาง และเจริญก้าวหน้าในการค้นหาความหมายต่าง ๆ ของชีวิต

วรรณกรรมเยาวชนจึงมีคุณค่าเสมือนคู่มือที่เป็นเส้นทางลัดในการเรียนรู้ชีวิตทุกด้านว่าโลกแห่ง ความเป็นจริงนั้นไม่ได้สวยงามดังโลกในจินตนาการ เยาวชนจะต้องเตรียมพร้อมรับมือ เรียนรู้ที่จะปรับตัวไป กับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตจริงอยู่เสมอ วรรณกรรมเยาวชนจึงไม่จำเป็นต้องเสนอเรื่องราวชีวิตที่สุข สมหวัง เพียงพร้อม สวยงามเสมอไป

ปัจจุบันวรรณกรรมเยาวชนในประเทศไทยส่วนหนึ่งได้นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตแตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ในสังคมไทย คนกลุ่มนี้มักไม่ได้รับการยอมรับ ถูกมองในแง่ลบ หรือถูกกีดกันจากคนส่วนใหญ่ทั้งในด้านการเข้าถึงอำนาจ การเข้าถึงทรัพยากรและการบริการด้าน ต่างๆของรัฐ โดยเราอาจเรียกคนกลุ่มนี้ว่าคนชายขอบ¹ เรื่องเล่าในวรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้สร้างให้คน ชายขอบ เช่น ชาวเขา ชาวเล ชาวไทยมุสลิม คนยากจน คนพิการ เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการ ดำเนินเรื่อง สะท้อนให้เห็นปัญหาชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตของคนชายขอบในรูปแบบที่แตกต่างกันไป

อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนที่บอกเล่าเรื่องราวของคนชายขอบเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยสร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้ชีวิต เปิดมุมมองให้เยาวชนผู้อ่านได้เห็นวิถีชีวิตอันหลากหลายของกลุ่มคน

¹ การเป็นคนชายขอบ (Gordon Marshall.1998: 81) ไม่อาจพิจารณาจากการเป็นคนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ใน สังคมหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากความเจริญศูนย์กลางเสมอไป แต่การคนชายขอบต้องพิจารณาจากความสามารถในการเข้าถึงอำนาจทาง เศรษฐกิจ ศาสนาและการเมืองด้วย กล่าวคือ คนชายขอบอาจเป็นคนกลุ่มใหญ่ในทางจำนวน เช่น คนผิวดำในทวีปแอฟริกาได้เป็นทาส แรงงานและเป็นคนชายขอบภายใต้ระบบการกีดกันสีผิวของคนผิวขาวซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในทางจำนวน

ชายขอบในสังคมไทย เรื่องเล่าที่เป็นภาพจำลองชีวิตของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมีส่วนทำให้เยาวชนเข้าใจและเห็นอกเห็นใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสถานภาพและระดับชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน โดยมุ่งวิเคราะห์ภาพของคนชายขอบที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนและศึกษากลวิธีในการเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาของวรรณกรรมเยาวชนโดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นปีแรกที่คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ มอบรางวัลหนังสือดีเด่นประเภทเด็กก่อนวัยรุ่นอายุ 11-14 และมีวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนชายขอบได้รับรางวัลชมเชย คือ **ผีเสื้อและดอกไม้** และ **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** จนถึงปี พ.ศ. 2552

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน
2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

ความสำคัญของการวิจัย

1. การศึกษาภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนจะนำไปสู่การเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนชายขอบ ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม
2. การศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนจะทำให้มองเห็นวิถีชีวิตและปัญหาของคนชายขอบชัดเจนขึ้น
3. การศึกษาครั้งนี้จะทำให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมเยาวชนที่มีต่อสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยคัดเลือกวรรณกรรมเยาวชนที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาจากวรรณกรรมเยาวชนที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2521-2552 จำนวน 20 เล่ม โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

1. ตัวละครเอกในวรรณกรรมเยาวชนทุกเรื่องเป็นเยาวชนคนชายขอบที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง
2. วรรณกรรมเยาวชนที่นำมาศึกษาต้องแสดงลักษณะความเป็นคนชายขอบในบริบทที่หลากหลายในสังคมไทย

ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง	ปีพุทธศักราชที่พิมพ์
1. ฝี่เสื่อและดอกไม้	นิพนพานฯ	2521
2. พุงหญ้าสีน้ำเงิน	พิบูลย์ศักดิ์ ละครพล	2521
3. ปอเนาะที่รัก	ณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์	2524
4. เด็กชายชาวเล	พนม นันทพฤกษ์	2524
5. ไข่ค่อม	มาลา คำจันทร์	2525
6. หมูบ้านอาบจันทร์	มาลา คำจันทร์	2525
7. ลูกป่า	มาลา คำจันทร์	2525
8. พรดาวแสงรุ่ง	วาวแพร	2529
9. ดอกไม้และสายฝน	วาวแพร	2529
10. เด็กชายจากดาวอื่น	วาวแพร	2531
11. ปีกความฝัน	นิพนพานฯ	2534
12. ไหมแม่	ภาณุมาศ ภูมิถาวร	2547
13. เกี้ยวบาวนาจอก	ภาณุมาศ ภูมิถาวร	2547
14. บีตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า	กาย่า กล้าทะเล	2547
15. ทองดี	ลำซำ วิฬาร	2548
16. เด็กหญิงแห่งกลางคืน	ชัมย์ภร แสงกระจ่าง	2548
17. บ้านเรา	สว่าง คงยก	2551
18. อาณาจักรแห่งหัวใจ	อชฌมาลีณี	2551
19. แว้งที่รัก	ชบาบาน	2551
20. เด็กชายชนะ	อนันต์ ประภาโส	2552

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. คำว่า “วรรณกรรมเยาวชน” ในปฏิญญาฉบับนี้ หมายถึง วรรณกรรมเยาวชน 20 เรื่องตามที่ระบุไว้ในขอบเขตของการวิจัย
2. คำเรียกชื่อชนเผ่าในงานวิจัยนี้ สอดคล้องตามที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน

3. เนื่องจากคำเรียกชื่อชนเผ่าในวรรณกรรมเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** สะกดชื่อชนเผ่าชาวเขาว่า “ปาเกอะยอ” ส่วนเรื่อง **ลูกป่า** สะกดชื่อชนเผ่าชาวเขาว่า “ปาเกอะญอ” ในงานวิจัยนี้ขอใช้คำว่า “ปาเกอะญอ” เพื่อความเป็นเอกภาพ

สมมุติฐานของการวิจัย

1. วรรณกรรมเยาวชนเสนอภาพของคนชายขอบหลากหลายประเภท
2. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมีส่วนทำให้เข้าใจเรื่องราวของคนชายขอบในสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ
2. สำนักรวบรวมวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนชายขอบ ตามเกณฑ์ที่ระบุในขอบเขตของการวิจัย
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ ภาพสะท้อน และวรรณกรรมเยาวชน
4. วิเคราะห์ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน ในบริบทต่างๆต่อไปนี้
 - 4.1 คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์
 - 4.2 คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ
 - 4.3 คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม
5. วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนในประเด็นต่อไปนี้
 - 5.1. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง
 - 5.2 กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านการสร้างตัวละคร
 - 5.3 กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ
6. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมสำหรับเยาวชน มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ
 - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ
 - 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน
 - 2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน
 - 2.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์
 - 2.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อน
 - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน
 - 3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน
 - 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524: 166) ได้ให้ความหมายของกลุ่มชายขอบไว้ว่า “กลุ่มชายขอบ” (marginal people) หมายถึง กลุ่มที่ยังไม่ได้กลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์ กลุ่มที่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนไปบางส่วน และยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์ในวัฒนธรรมที่กลายเป็นวิถีชีวิตของตน คำนี้มักนำมาใช้กับกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ในกลุ่มคนนี้จะมีความแตกต่างผสมกันมากมาย ดังนั้นทัศนคติ คุณค่า และแบบแผนทางพฤติกรรมที่แสดงออกมาก็จึงมิได้มีลักษณะเป็นของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง นอกจากนี้ในพจนานุกรมสังคมวิทยาเล่มเดียวกันหน้าเดียวกัน ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกันกับกลุ่มชายขอบคือ “ชนกลุ่มน้อย” (minority group) หมายถึง กลุ่มคนที่กำหนดโดยขนาดหรือส่วนของประชากรว่ามีจำนวนน้อยกว่าประชากรส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มย่อยภายในสังคมใหญ่ ชนกลุ่มน้อยของกลุ่มต่างๆมีเอกลักษณ์หรือพันธะผูกพันกันด้วยเชื้อชาติ

สัญชาติ ศาสนา หรือลักษณะอื่นๆทางวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดว่าต่างจากชนส่วนใหญ่ทางสังคม ในสังคมที่มีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติมักพบว่าชนกลุ่มน้อยตกอยู่ในฐานะที่ถูกเหยียดจันท์และได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกับชนกลุ่มใหญ่ กลุ่มชายขอบและชนกลุ่มน้อยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในมุมมองด้านวัฒนธรรมและจำนวน ซึ่งการเป็นคนชายขอบมักเกิดขึ้นกับกลุ่มประชากรจำนวนน้อยที่มีความแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ในด้านสังคมและวัฒนธรรม

Robert Ezra Park (สุริชัย หวันแก้ว.2546:14; อ้างอิงจาก Robert Ezra Park.1928.*Human Migration and the Marginal Man*. p.33) ใช้คำว่าคนชายขอบกับคนอพยพกลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมแตกต่างจากวัฒนธรรมในสังคมใหม่ ซึ่งความแตกต่างนี้ทำให้พวกเขากลายเป็นคนแปลกหน้าและเป็นคนชายขอบในสังคมใหม่

Gordon Marshall (1998: 81) ได้กล่าวถึงการเป็นคนชายขอบว่า กลุ่มคนชายขอบอาจไม่ใช่ประชากรที่เป็นคนกลุ่มน้อยเสมอไป คนชายขอบอาจเป็นคนกลุ่มใหญ่ก็ได้ เช่น กรณีประชากรผิวดำในแอฟริกาใต้ที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของคนผิวขาว แม้คนผิวขาวจะมีจำนวนประชากรน้อยกว่าแต่สามารถเข้าถึงอำนาจทางการเมือง ศาสนา และเศรษฐกิจ จึงสามารถอยู่ในตำแหน่งผู้ปกครอง ส่วนพลเมืองผิวดำที่มีจำนวนมากกว่าอยู่ในตำแหน่งทาสแรงงานและเป็นคนชายขอบภายใต้ระบอบกีดกันผิว (Apartheid)

สุริยา สมุทคุปดี และ พัฒนา กิติอาษา (2542: 21-22) ได้นิยามและจำแนกคนชายขอบว่าเป็นกลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางในทางภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม ในทางภูมิศาสตร์ คนชายขอบมักเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพหรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอาเปรียบจากคนส่วนใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนหรือเขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน ในทางสังคมวัฒนธรรม คนชายขอบมักเป็นกลุ่มคนน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับการเลือกเพื่อการปฏิบัติจากคนในกระแสวัฒนธรรมหลัก ลักษณะของกลุ่มประชากรชายขอบอาจแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในแง่ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและชนชั้น ในสังคม ตัวอย่างประชากรชายขอบได้แก่ ชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ ประชากรที่อาศัยอยู่ในสลัม ชาวนาชาวไร่ในชนบท โสเภณี แรงงานไร้ทักษะฝีมือ แรงงานข้ามชาติ ฯลฯ

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2541: 17-18) ให้ความหมายของคนชายขอบไว้ว่า คนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ เป็นกลุ่มคนที่มักตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนระหว่างรัฐบนพื้นที่สูง ในทางการเมือง คนเหล่านั้น

มักไม่มีสถานภาพเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่ง ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของประเทศและถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ในทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้คนเหล่านั้นมักมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสังคมใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศาสนา ความเชื่อ ทำให้ถูกมองว่าเป็นพวกล้างหลังไว้การศึกษา ในทางเศรษฐกิจ คนชายขอบมักถูกมองว่ามีระบบการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ มีวิถีการดำรงชีวิตเพียงแค่งชีพ คนเหล่านั้นมักจะตั้งถิ่นฐานในที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นชนชั้นนำในสังคมใหญ่ยังมองว่าเป็นพวกทำลายสิ่งแวดล้อม

ในเรื่องกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ (Marginalization) มีนักวิชาการให้ความเห็นและกล่าวถึงกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบไว้ดังนี้

ธงชัย วินิจจะกุล (2530 : 165-175) กล่าวว่ากระบวนการสร้างรัฐชาติ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดคนชายขอบขึ้นในสังคมไทย การสร้างรัฐชาตินั้นต้องสร้างความชัดเจนในดินแดนหรือขอบเขตของประเทศไทย ความชัดเจนในดินแดนทำได้โดยการสร้างแผนที่ประเทศไทย และรัฐชาติจะสมบูรณ์ได้ต้องมีความชัดเจนในเรื่องความเป็นไทย กล่าวคือ ต้องสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นไทยทั้งด้านภาษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ในลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสร้างรัฐชาติส่งผลให้เกิดภาวะการกลายเป็นคนชายขอบในประเทศไทยสองด้าน ได้แก่ ด้านแรก ภาวะการกลายเป็นคนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ เมื่อมีการจัดทำแผนที่เขตแดนที่แน่ชัดของประเทศ และมีกระบวนการรวบรวมอำนาจในการจัดการพื้นที่และทรัพยากรจากหัวเมืองเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้กลุ่มคนในพื้นที่ชายแดนของแผนที่ประเทศไทยหรือห่างไกลจากศูนย์กลางกลายเป็นคนชายขอบในเชิงภูมิศาสตร์ ด้านที่สอง ภาวะการกลายเป็นคนชายขอบในทางสังคมวัฒนธรรม คือ การที่กลุ่มคนบางกลุ่มไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างตัวตนทางวัฒนธรรมความเป็นไทย ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย วัฒนธรรมหลักของไทย อุดมคติการเป็นคนไทย เชื้อชาติไทย เห็นได้จากการเขียนประวัติศาสตร์ไทยที่นำเสนอเฉพาะเรื่องราวของอาณาจักรสุโขทัย อยุธยา หรือรัตนโกสินทร์ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของชนเผ่าอื่นที่เคยอยู่ในดินแดนไทยมาก่อน อีกทั้งการกำหนดให้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ การให้ความสำคัญกับศาสนาพุทธว่าเป็นศาสนาประจำชาติ หรือการยึดเอาวัฒนธรรมศูนย์กลางมาใช้เป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ส่งผลให้กลุ่มคนที่มีความแตกต่างในด้านประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เช่น ไทยภูเขา ไทยล้านนาในภาคเหนือและภาคตะวันตก ไทยลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และไทยมุสลิมในภาคใต้ กลายเป็นคนชายขอบของสังคมไทยทั้งในด้านภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2541: 17) อธิบายถึงภาวะการเป็นคนชายขอบว่าเกี่ยวข้องกับแนวคิดการครอบครองพื้นที่ (territoriality) ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมไทยพร้อมกับแนวคิดเรื่อง “รัฐชาติ” ที่ต้องการความชัดเจนในเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดน โดยประเทศไทยต้องมีเขตแดนที่แน่นอนตามแนวคิดรัฐชาติแบบตะวันตก แนวคิดรัฐชาติทำให้เกิดกระบวนการสร้างความเป็นไทย (Thai-ization) ซึ่งดำเนินไปภายใต้แนวคิดการจำแนกแยกพวก (Exclusion) และลัทธิชาตินิยม ที่ต้องแยกให้ชัดเจนว่าใครคือ “คนไทย” โดยยึดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมศูนย์กลางเป็นหลัก ส่งผลให้คนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ทั้งในแง่ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม มีสถานภาพเป็นคนชายขอบของสังคมไทย

ยศ สันตสมบัติ (2539: 22-30) กล่าวถึงการกลายเป็นคนชายขอบว่าเป็นผลมาจากกระบวนการปิดล้อมชุมชนโดยการพัฒนา ที่รัฐเข้าแย่งชิงทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชนซึ่งเคยจัดการดูแลรักษาภายใต้ระบอบวิถีวัฒนธรรม โดยรัฐได้ออกกฎหมายเพื่อเข้ายึดครอง ผนวก ผูกขาดที่ดิน และปัจจัยการผลิตอื่นๆ เช่น การออกกฎหมายการถือครองโฉนดที่ดิน ส่งผลให้ชนพื้นเมืองที่เคยอาศัยทำกินในที่ดินผืนนั้นมาก่อน กลายเป็นผู้บุกรุกที่ดิน เป็นผู้อาศัยทำกินบนที่ดินอย่างผิดกฎหมาย คนพื้นเมืองเหล่านี้ต้องสูญเสียระบบการจัดการที่ทำกินในชุมชนและต้องย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานและหากินในถิ่นอื่น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการยึดอำนาจชุมชนไว้ที่ศูนย์กลาง ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดเรื่องรัฐชาติ การเติบโตทางเศรษฐกิจและความทันสมัย ทำให้ชาวเขา ชาวนา คนยากจน ถูกยึดยึดข้อหาว่าบุกรุกที่ดิน และถูกผลักให้มาขึ้นอยู่กับตรงชายขอบการพัฒนากระแสหลัก

ชานนท์ คำทอง (2537: 174-183) ได้อธิบายกระบวนการที่เกษตรกรในเขตป่ากลายเป็นคนชายขอบด้วยกระบวนการขยายอำนาจรัฐเข้าไปจัดการและควบคุมทรัพยากร การขยายอำนาจรัฐด้วยการประกาศกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ได้สร้างความขัดแย้งต่อระบบกรรมสิทธิ์ดั้งเดิมของชุมชน การที่รัฐให้กรรมที่ดินออกเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ทำให้เกษตรกรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือสืบทอดที่ดินนั้นเป็นมรดกต้องออกจากที่ดินที่เคยถือครองตามระบบกรรมสิทธิ์ชุมชน ส่งผลให้อำนาจในการควบคุมและจัดการทรัพยากรภายใต้ระบบชุมชนค่อยๆ สลายไป อีกทั้งการผนวกชุมชนเข้าสู่ระบบทุนนิยม ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาเงินทุนและปัจจัยภายนอกในการผลิตภายใต้ระบบการตลาด เกิดความไม่สมดุลระหว่างต้นทุนกับราคาขายผลผลิต เกษตรกรต้องทำการกู้หนี้ยืมสินอย่างต่อเนื่อง การผลิตแบบระบบตลาดได้ทำลายโครงสร้างวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมที่เกษตรกรสามารถควบคุมและจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า แหล่งน้ำ และแรงงาน นโยบายของรัฐบาลทำให้เกษตรกรใช้ป่าเพื่อผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มุ่งทำการผลิตเพื่อผลกำไร และละเลยในเรื่องของสมดุลทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นการเพิ่มระดับการสูญเสียความสามารถในการควบคุมจัดการทรัพยากรและถูกเบียดขับให้เป็นคนชายขอบ เกษตรกรต้องเป็นเพียงแรงงานรับจ้างใน

ระบบการผลิต ประสบกับปัญหาหนี้สิน สูญเสียที่ทำกิน สูญเสียศักยภาพการผลิตและระบบภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมมา

อรุณจักร สัตยานุรักษ์ (2542: 69-76) กล่าวถึงกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบว่าเกิดจากเงื่อนไขสองประการคือ การขยายตัวของอำนาจรัฐเข้าไปลดรอนสิทธิการใช้และการจัดการทรัพยากรตามจารีตประเพณีของชาวบ้าน และการสร้างภาพลักษณ์ให้คนชายขอบ

การขยายตัวของอำนาจรัฐโดยการออกเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน ทำให้เกิดการนิยาม “พื้นที่” ออกเป็นสองลักษณะเท่านั้น นั่นคือ พื้นที่สาธารณะที่เป็นของรัฐและพื้นที่ของเอกชน ซึ่งแต่เดิมการใช้พื้นที่ของชุมชนคนไทยทั่วไปมีลักษณะการใช้บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนและอยู่บนการยินยอมของคนในชุมชน แต่เมื่อระบบราชการขยายเข้าไป ทำให้พื้นที่เดิมที่เคยใช้ตามประเพณีหมดความสำคัญ การที่รัฐไม่ยอมรับระบบกรรมสิทธิ์ตามประเพณีของชาวบ้านเห็นได้ชัดเจนในกรณีป่าไม้ รัฐนิยามป่าขึ้นใหม่ว่า “ป่า” หมายถึง ที่ดินที่ยังไม่มีผู้ใดได้มาตามประมวลกฎหมายที่ดิน และรัฐได้ตรากฎหมายกำหนดพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งเป็นการขยายอำนาจรัฐครอบคลุมพื้นที่ป่าทั้งหมดรวมถึงป่าที่ชาวบ้านได้เคยใช้สอย และบีบให้ชาวบ้านที่เคยอยู่ในที่ดินนั้นมาก่อนต้องย้ายออกไป ในขณะที่รัฐให้สัมปทานป่าไม้แก่นายทุนบางกลุ่มหรือตัดไม้เพื่อสร้างเขื่อน สร้างถนนเพื่อรองรับระบบการผลิตในภาคอุตสาหกรรม แต่ชาวบ้านที่ถูกบีบให้ออกจากป่ากลับหมดหนทางทำกิน ยากจนลงเรื่อยๆ และเป็นคนชายขอบในระบบการผลิต ในกรณีประมงพื้นบ้าน รัฐได้ส่งเสริมเงินทุนที่มีเรือใหญ่จับปลาเพื่อการส่งออก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อชาวประมงพื้นบ้าน ชาวประมงพื้นบ้านต้องหันมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำหรือทำลายป่าชายเลนเพื่อขายในระบบตลาด ทำให้ระบบนิเวศทางทะเลถูกทำลาย และชาวประมงพื้นบ้านก็ยากจนลง บางคนต้องเข้ามาเป็นแรงงานราคาถูกในเมือง ถูกผลักดันให้อยู่ชายขอบของการผลิต

กระบวนการสร้างคนชายขอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างภาพลักษณ์ให้คนชายขอบ ภาพลักษณ์ของคนชายขอบคือ ภาพของกลุ่มคนที่ล้าสมัย ใจ และด้อยพัฒนา ดังนั้นหน่วยงานราชการจึงต้องเข้ามาพัฒนาคนชายขอบ เช่น การตั้งหน่วยงานเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นการนำความรู้ในเมืองมาใช้ในชนบท ทำให้ชาวชนบทละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม ทำการเกษตรเพื่อการพาณิชย์และพึ่งพาความรู้จากเมือง ซึ่งจุดประสงค์ของการกระทำเช่นนี้เป็นกระบวนการที่รัฐต้องการจำกัดวง กีดกันและทำให้คนชายขอบอ่อนแอ กล่าวคือคนชายขอบเหล่านี้ล้วนถูกทำให้หมดพลังในการพึ่งพาตนเอง และต้องพึ่งพาหรือรับความช่วยเหลือจากรัฐตลอดเวลา นอกจากสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นปัญหาของสังคมแล้ว คนชายขอบยังถูกสร้างให้เป็น “ผู้ร้าย” ที่รัฐต้องเข้าไปปราบปราม เช่น ชาวเขาที่ถูกสร้างภาพให้เป็นผู้ทำลายป่า

เป็นคอมมิวนิสต์ และผู้ค้ายาเสพติด หรือ ชาวไร่ ชาวนา ที่ประสบกับภาวะล้มละลายจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเมื่อเข้ามาอยู่ในสลัมก็มีภาพลักษณ์ของผู้ที่พร้อมจะก่ออาชญากรรม

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2549: 3-5) ได้กล่าวถึงคนชายขอบซึ่งตกเป็นเหยื่อของกระบวนการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ว่า กระบวนการตีดาอย่างตายตัวหรือการสร้างภาพลักษณ์ที่ตายตัวในด้านลบให้คนชายขอบ ได้เปลี่ยนความหมายเชิงนามธรรมของมนุษย์ที่มีความหลากหลายให้เหลือความหมายเดียวอย่างตายตัว (Reification) การตีดาอย่างตายตัวจะทำให้คนสูญเสียความเป็นคน เพราะต้องตกเป็นทาสของความหมายดังกล่าว เช่น ผู้ป่วยโรคเอดส์ถูกตีดาว่าเป็นผู้ทำผิดศีลธรรม ส่งผลให้ถูกแยกออกไปจากสังคม ถูกผลักให้กลายเป็นคนชายขอบที่สังคมไม่ยอมรับ หรือชาวเขาที่มีภาพลักษณ์ผู้ทำลายป่า ทำให้พวกเขาติดอยู่กับภาพของคนชายขอบในด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2541: 92-135) กล่าวถึง การกลายเป็นคนชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา ซึ่งเริ่มต้นจากวาทกรรม “ชาวป่า” ที่สะท้อนความเป็นคนเถื่อนในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของสยามในยุคการสร้างรัฐชาติ คนเหล่านี้ถูกทำให้ดูแตกต่างจากชนชั้นนำของประเทศ โดยชาวป่าในทัศนะชนชั้นปกครองในกรุงเทพฯ คือ คนที่มีลักษณะแปลก สกปรก มีอารยธรรมที่ตรงข้ามกับคนไทย ในยุคต่อมาเกิดวาทกรรม “ชาวเขา” แทนที่ “ชาวป่า” ซึ่งถูกนำมาผูกโยงกับประเด็นทางการเมือง ภาพของชาวเขาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ คือ “ผู้ร้าย” โดยรัฐไทยได้สร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชาวเขา 3 ประการ คือ วาทกรรมเรื่องความมั่นคงที่รัฐมองว่าชาวเขาที่มีความเสี่ยงที่จะเป็นพวกคอมมิวนิสต์ วาทกรรมเรื่องการเป็นผู้ปลุกผีและค้ายาเสพติด และวาทกรรมเรื่องการเป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม วาทกรรมเหล่านี้นำไปสู่ความชอบธรรมในการเข้าไปจัดการดูแล โดยสร้างนโยบายปราบผี ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ การควบคุมการเกษตรบนพื้นที่สูง ภายใต้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงของชาติและความยั่งยืนของระบบนิเวศ วาทกรรมเหล่านี้มีผลทำให้ชาวเขากลายเป็นคนชายขอบทั้งในทางภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม นอกจากนั้น กระบวนการทำให้ความเป็นชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้าในรูปแบบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชาวเขามีฐานะเป็นสินค้าทางชาติพันธุ์ ชาวเขาต้องปรับเปลี่ยนสินค้าหรือประเพณีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมของชาวเขาเป็นเพียงสินค้าที่ต้องปรับให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ตกอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมและถูกมองเป็นเพียงสินค้าเพื่อระบบการผลิตเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนการการกลายเป็นคนชายขอบจึงเกิดจากปัจจัยสามประการ คือ กระบวนการสร้างรัฐชาติ การขยายอำนาจเข้าควบคุมพื้นที่ของรัฐ และการสร้างภาพลักษณ์หรือวาทกรรมให้กับคนชายขอบ ซึ่งทั้งสามกระบวนการนี้ได้ทำให้มองเห็นการสร้างคนชายขอบในสองทิศทางที่ตรงข้าม

กัน คือ การผนวกรวมและการกีดกัน การผนวกรวม (Inclusion) คือ การทำให้ความหลากหลายของผู้คนมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว เช่น การสร้างความเป็นคนไทยที่ต้องพูดภาษาไทย ยึดวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ศูนย์กลางเป็นหลัก ส่งผลให้คนที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมศูนย์กลางกลายเป็นคนชายขอบและสูญเสียความเป็นตัวเอง หรือการสร้างความรู้ในด้านเกษตรกรรมของรัฐที่เข้ามาแทนที่การเกษตรกรรมชุมชนทำให้ชาวบ้านสูญเสียภูมิปัญญาดั้งเดิม ในอีกทิศทางหนึ่ง คือ การกีดกัน (Exclusion) ซึ่งหมายถึงรวมถึงการลดอำนาจและตีป้ายในด้านลบให้คนชายขอบ ทำให้การเข้าถึงทรัพยากร การต่อรองอำนาจ สิทธิความเป็นพลเมือง และการได้รับบริการต่างๆจากรัฐนั้นถูกจำกัด กระบวนการเหล่านี้ผลักดันให้กลุ่มคนที่แตกต่างจากส่วนใหญ่ในสังคมทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ ภาษา กลายเป็นคนชายขอบ

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ เป็นงานวิจัยทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังต่อไปนี้

สิริพร สมบูรณ์บูรณะ (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตคนในชุมชนชายขอบของสังคมเมือง : กรณีศึกษาคนคู่ชชะในชุมชนกองขชะซานเมือง” สิริพรได้ศึกษาวิถีชีวิตของผู้คนในสลัมซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งในส่วนประกอบของสังคมใหญ่ พบว่าชุมชนคู่ชชะไม่ได้เป็นปัญหาของสังคม แต่กลับมีหน้าที่ที่เป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองโดยรวมคือเป็นแหล่งแรงงานราคาถูกให้กับระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามชุมชนสลัมยังต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิงจากคนภายนอกอยู่ค่อนข้างมากในแง่เศรษฐกิจและบริการของรัฐ นอกจากนี้ชุมชนสลัมยังมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานครและพ่อค้าคนกลาง โดยเป็นการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่มีกฎเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติตายตัว ดังนั้นชุมชนสลัมจึงไม่ได้ตัดตนเองออกจากสังคมภายนอก และวิถีชีวิตภายในมิติชุมชนเองก็มีความเป็นอิสระและมีศักยภาพในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองในระดับหนึ่ง

ทวิช จตุรพรฤกษ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เสียงจากคนชายขอบ : ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ” งานวิจัยนี้นำเสนอภาพการต่อสู้ดิ้นรนและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนลีซอ ท่ามกลางกระแสความเป็นชายขอบที่เกิดจากการขยายอำนาจของรัฐซึ่งนำไปสู่การสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากร และการล่องละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ชาวลีซอพยายามต่อสู้ดิ้นรนด้วยการใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ที่อยู่ในภาวะล่มสลายให้กลับคืนสู่ระเบียบใหม่ ใช้พิธีกรรมในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาททางสังคมที่เปลี่ยนไประหว่างชายกับหญิง ระหว่างคนลีซอด้วยกันเอง และระหว่างชุมชนลีซอกับรัฐ ในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนลีซอ

กับรัฐ ชาวลีซอได้ปรับรูปแบบบางส่วนของวัฒนธรรมไทยผสมกับวัฒนธรรมลีซอ เท่ากับเป็นการยอมรับอำนาจของรัฐและทุนนิยมว่าเป็นสิ่งที่ชาวลีซอหลีกเลี่ยงไม่ได้ การยอมรับอำนาจของรัฐเป็นลักษณะแบบยอมจำนน แม้ชาวลีซอจะยอมรับลักษณะวัฒนธรรมและอำนาจจากภายนอกแต่ชาวลีซอก็จัดตำแหน่งให้วัฒนธรรมและอำนาจภายนอกด้อยกว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน

สุริยา สมุทคุปต์ และ พัฒนา กิติอาษา (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “คนชายขอบ:ชีวิตและชุมชนของคนงานไทยในญี่ปุ่น” ผลการศึกษาพบว่าคนงานไทยในญี่ปุ่นต้องต่อสู้ดิ้นรนและเอาตัวรอดตลอดเวลา คนงานไทยมีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมชายขอบซึ่งเกิดจากการต่อรอง การผสมผสาน และปรับเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมญี่ปุ่น และวัฒนธรรมบริโภคนิยมของสังคมโลกสมัยใหม่ ชุมชนของคนงานเป็นชุมชนของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ขณะเดียวกันก็เป็นชุมชนในจินตนาการที่เชื่อมโยงเข้าถึงกันด้วยสำนักทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและความผูกพันกับประเทศไทยซึ่งเป็นบ้านเกิด เมืองนอนอยู่ตลอดเวลา การสร้างชุมชนในลักษณะดังกล่าวเป็นไปได้เพราะพลังอำนาจของเงิน การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม สื่อ อาหาร แฟชั่น เครื่องประดับ พระพุทธรูป และวัตถุมงคลประเภทต่างๆ

Komartra Chuengsatiansup (1998) ได้ศึกษาวิถีชีวิตคนเลี้ยงช้างภายใต้ชื่องานวิจัยว่า “Living on the Edge Marginality in the Kui Communities in Northeast Thailand” งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ทำให้องค์กรทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ล่มสลาย องค์กรทางสังคมของชาวกูยเชื่อมโยงผ่านประเพณีการคล้องช้าง เมื่อจังหวัดสุรินทร์ถูกสร้างเป็นเมืองช้าง ชาวกูยได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะคนเลี้ยงช้างและฝึกช้าง แต่เกียรติภูมิและผลประโยชน์ทั้งหมดกลับตกอยู่กับข้าราชการและนักการเมืองท้องถิ่น ชาวกูยต้องอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของข้าราชการและผู้นำท้องถิ่น ชาวกูยไม่ได้รับผลตอบแทนจากการเลี้ยงช้างและฝึกช้างเท่าที่ควร ต้องตกอยู่ในฐานะคนชายขอบ และทนทุกข์กับความลำบากยากแค้นนานปีการ

อรอุษา ภูมิบริรักษ์ (2547) ได้ศึกษา “ภาวะการกลายเป็นคนชายขอบของผู้ป่วยเอดส์” พบว่าผู้ป่วยเอดส์ถูกเบียดขับให้อยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกันและปิดกั้น สูญเสียสิทธิของตนเองและด้อยโอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากรเช่นบุคคลอื่นในสังคม เช่น ถูกปิดกั้นโอกาสในการทำงาน ถูกปิดกั้นไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวม ต้องสูญเสียตัวตน ปกปิดซ่อนเร้นความเป็นตัวเอง แต่ผู้ป่วยเอดส์ก็ยอมรับการตกอยู่ในสถานะชายขอบ ผู้ป่วยเอดส์มีการจัดการพื้นที่ทางสังคม คือ ดูแลร่างกายตนเอง ใส่เสื้อผ้ามิดชิด การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าครอบครัวเป็นกลไกสำคัญในการประคับประคองไม่ให้ผู้ป่วยเอดส์ตกอยู่ในภาวะการกลายเป็นคนชายขอบ

งานวิจัยทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับคนชายขอบข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการเป็นคนชายขอบนั้นเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับกระบวนการสร้างรัฐชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าควบคุมเหนือพื้นที่ภาวะชายขอบเป็นกระบวนการเสกสรรปั้นแต่ง (constructed) การสร้างภาพในด้านลบให้คนชายขอบของผู้มีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เหนือกว่า เพื่ออ้างสิทธิอันชอบธรรมในการเข้าไปจัดการหรือปกครอง อย่างไรก็ตามกลุ่มคนชายขอบก็ไม่ได้ยอมจำนนต่ออำนาจของรัฐในการกำหนดนิยามสภาวะของตน หากแต่ได้ปรับตัว ตีความ โต้ตอบต่อสถานการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญหน้าในรูปแบบต่างๆ เพื่อยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เปิดพื้นที่ทางสังคม และผลิตซ้ำความเป็นตัวเองท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดและกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับคนชายขอบจากเอกสารและงานวิจัยที่ประมวลมานี้แบ่งได้เป็นสามแนวคิดหลักที่มีผลต่อการนิยามคนชายขอบรวมถึงภาวะการกลายเป็นคนชายขอบ แนวคิดแรกคือการเป็นคนชายขอบในความหมายของคนที่อยู่ห่างไกลหรืออยู่ “ชายแดน” แนวคิดที่สองเป็นแนวคิดที่เน้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการใช้อำนาจศูนย์กลางกีดกันให้คนที่ไม่เข้าพวกหรือแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่เป็นคนชายขอบ และแนวคิดที่สาม เป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากสองแนวคิดแรก โดยมองว่าคนชายขอบอาจไม่ใช่คนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากคนส่วนใหญ่หรืออาศัยอยู่ที่ชายแดนเท่านั้น ความเป็นชายขอบเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่อยู่ในศูนย์กลางของความเจริญและอาจเกิดขึ้นกับคนกลุ่มใหญ่ เช่น กรณีคนยากจนในประเทศไทยที่มีจำนวนประชากรมากกว่าคนร่ำรวย แต่คนยากจนอยู่ในตำแหน่งคนชายขอบเนื่องจากด้อยอำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง

ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกและแบ่งกลุ่ม “คนชายขอบ” จากทั้งสามแนวคิด โดยพิจารณาคนชายขอบจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ควบคู่กับเรื่องจำนวนและอำนาจในสังคม วรรณกรรมเยาวชนที่เลือกศึกษานั้น นำเสนอภาพคนชายขอบในลักษณะที่ต่างกันไป การใช้ทั้งสามแนวคิดจำแนกคนชายขอบจึงครอบคลุมและทำให้เห็นภาพคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน

เนื่องจาก ภาพ (Image) ที่เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มักปรากฏใช้ควบคู่กับคำว่าภาพลักษณ์และอาจมีส่วนเชื่อมล้าด้านความหมายกับภาพสะท้อน ผู้วิจัยจึงค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำว่าภาพลักษณ์และภาพสะท้อนมานำเสนอดังต่อไปนี้

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน

2.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 821) ได้ให้ความหมายของคำว่าภาพลักษณ์ไว้ว่า ภาพลักษณ์ คือ “ภาพที่เกิดจากความนึกคิดหรือที่คิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น” ส่วนพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย (2545: 218) ได้นิยามความหมายภาพลักษณ์ว่าหมายถึง “ลักษณะหรือท่าทีของบุคคลหรือองค์กรที่ปรากฏแก่ตาหรือความรู้สึกนึกคิดของสาธารณชน”

กาญจนา แก้วเทพ (2535 : 61) ให้นิยามว่า “ภาพลักษณ์ คือ บุคลิกลักษณะที่ปรากฏทั้งในด้านบทบาทที่พึงมีต่อตนเอง บทบาทในครอบครัว บทบาทในสังคม โลกทัศน์ การประกอบอาชีพ พฤติกรรมการแสดงออกในที่สาธารณะ และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม”

กุลลาบ มัลลิกะมาศ (2542: 36) ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับภาพลักษณ์ไว้ว่า “ภาพลักษณ์หรือภาพในจิต เกิดจากการใช้ถ้อยคำสร้างให้เกิดความคิด ความรู้สึกและความประทับใจโดยอาศัยจินตนาการคิดคำนึงจนปรากฏภาพในใจของผู้อ่าน”

วชิรณัฐ อาทรมิตร (2541: 25; อ้างอิงจาก Boorstin.1973.*The Image*.) ได้สรุปความคิดเห็นของบัวสติน เกี่ยวกับความหมายของภาพลักษณ์ไว้ว่า “ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความประทับใจให้เกิดความน่าเชื่อถือ และถูกการยอมรับจากสาธารณชนซึ่งภาพลักษณ์จะมีส่วนผสมทั้งมิติส่วนตัว (Private) และมิติสาธารณะ (Public) เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์เฉพาะตัว (Private Image) โดยที่มีส่วนร่วมกันในเรื่องความเป็นภาพลักษณ์สาธารณะ (Public Image)” นอกจากนี้วชิรณัฐ อาทรมิตร (2541: 26; อ้างอิงจาก Boulding. 1969.*The Image : Knowledge in Life and Society*.) ยังได้อ้างอิงคำกล่าวของโบลดิง ซึ่งได้อธิบายและขยายความเกี่ยวกับภาพลักษณ์ไว้อีกว่า ภาพลักษณ์เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ที่เรามีต่อสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ในเชิงอัตวิสัย (Subjective Knowledge) เนื่องจากประสบการณ์ของเราแต่ข้อจำกัด คือ เราไม่สามารถรับรู้หรือทำความเข้าใจกับทุกสิ่งได้เสมอไป ดังนั้นเราจะได้เพียง “ภาพ” ที่เราจะต้องมาตีความโดยตัวเราต้องใช้ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติเดิมของเราในการตีความนั้นๆ ดังนั้นภาพลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการตีความโดยผ่านทางประสบการณ์ตรงและประสบการณ์โดยอ้อม แทนความหมายเชิงอัตวิสัยของสิ่งต่างๆที่เรารับรู้มา เป็นการตีความตามความหมายหรือสื่อภาพที่ปรากฏ (Appearance) จะเป็นตัวแทนของการรับรู้ (Perception) ในเชิงความหมาย (Interpreted Sensation) ที่ผ่านกระบวนการของการรับรู้อย่างเลือกสรร และก่อให้เกิดการให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งกระบวนการนี้คือ กระบวนการเกิดภาพลักษณ์ (Process of Imagery)

วิรัช ลภีรัตนกุล (2544: 76) ได้เสนอความหมายของคำว่า ภาพลักษณ์ ไว้ว่า ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพในใจ (Mental picture) ของคนเราอาจจะเป็นภาพที่มีต่อสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ เช่น ภาพลักษณ์ที่มีต่อบุคคล (Person) องค์กร (Organization) และสถาบัน (Institution) ฯลฯ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสร้างให้เกิดขึ้นแก่จิตใจเราหรืออาจเป็นภาพที่เราสร้างขึ้นเองก็ได้ ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทีละน้อยและสะสมเพิ่มพูนมากขึ้น จนฝังรากฐานมั่นคงแน่นหนาอยู่ในจิตและทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดของประชาชน

ดังนั้น ภาพลักษณ์ คือ ลักษณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือ องค์กรใดองค์กรหนึ่งที่มีผลต่อทัศนคติและการรับรู้ของบุคคลอื่น ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เช่น รูปร่างภายนอก การแต่งกาย การแสดงออก หรือนามธรรม เช่น ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิด ซึ่งภาพดังกล่าวเป็นการตีความผ่านประสบการณ์โดยตรงและโดยอ้อมจนเกิดเป็นการรับรู้เชิงความหมาย สะสม เพิ่มพูน และติดอยู่ในใจของผู้คนในสังคม

ในทางวรรณกรรม ภาพลักษณ์ก็คือการศึกษาตัวละครนั่นเอง เพราะตัวละครได้สร้างภาพในใจให้เกิดแก่ผู้อ่าน

ในเรื่องกลวิธีการสร้างภาพของตัวละครในวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับการสร้างภาพของตัวละครด้านวรรณกรรม ปรากฏว่าไม่พบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านกลวิธีการสร้างภาพตัวละครในวรรณกรรมโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยแนวคิดและทฤษฎีด้านการสร้างตัวละคร (Characterization) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2543: 104) ได้นิยามความหมายของตัวละครไว้ว่า ตัวละคร คือ บุคคลที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง ตัวละครมีบทบาทในเรื่องหรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง

วิภา กงกะนันท์ (2533: 88-101) ได้กล่าวถึงวิธีการสร้างตัวละครของผู้ประพันธ์สรุปได้ว่าการพิจารณากลวิธีในการสร้างตัวละครจะต้องพิจารณาส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ การเลือกประเภทของตัวละคร แนวการสร้างตัวละคร และวิธีการสร้างตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. การเลือกประเภทของตัวละคร ควรพิจารณาว่านักประพันธ์เลือกตัวละครประเภทใดบ้างในงานของเขา เช่น คน (คนจริง คนสมมุติ) สัตว์ (สัตว์จริง สัตว์สมมุติ) อมนุษย์ (เทวดา ผี) เป็นต้น
2. แนวการสร้างตัวละคร นักประพันธ์สร้างตัวละครอยู่อย่างน้อย 5 แนวทาง ได้แก่ สร้างให้สมจริง (Realistic) สร้างตามอุดมคติ (Idealistic) สร้างแบบเหนือจริง (Surrealistic) สร้างแบบบุคคลาธิษฐาน (Personification) และสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type)

3. วิธีการสร้างตัวละคร นักประพันธ์มีวิธีการสร้างตัวละครหลายวิธีด้วยกัน ในงานเขียนเรื่องหนึ่งๆ อาจใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีในการสร้างตัวละครตัวหนึ่งหรือทุกตัวก็ได้ เช่น ด้วยการที่ผู้เขียนบรรยายหรืออธิบายบุคลิกภาพทั้งหมด ด้วยการให้ตัวละครอื่นๆ กล่าวถึงตัวละครนั้น ด้วยการใช้พฤติกรรมของตัวละครเอง ซึ่งอาจเป็นกายกรรม มโนกรรม วจีกรรมหรือทั้งสามอย่างปนกัน และด้วยการใช้ปฏิกิริยาของตัวละครอื่นนำมาสร้างตัวละคร เป็นต้น

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 174-180) ได้กล่าวถึงกลวิธีในการนำเสนอตัวละครว่าอาจใช้วิธีการใหญ่ๆ 2 วิธี คือ การนำเสนอทางตรง และการนำเสนอโดยอ้อม ดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอทางตรง (Direct Method) หมายถึง การที่ผู้แต่งให้รายละเอียดและข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครในลักษณะขององค์ประกอบพื้นฐานทั้งหลายของตัวละครนั้นๆ เช่น

- 1.1 รายละเอียดเชิงประวัติ เช่น ชื่อ เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว สังคม อาชีพ ประวัติย่อ ฯลฯ
- 1.2 ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ หน้าตา ท่าทาง รูปร่าง การแต่งกาย หรือบางครั้งอาจจะเน้นลักษณะเด่นประจำตัวบางอย่างเป็นพิเศษ
- 1.3 ลักษณะทางจิตใจ เช่น ความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัยใจคอ วิธีคิด ปรัชญาชีวิต หรือภาวะจิตใจของตัวละคร ผู้แต่งบางคนอาจจะจัดลักษณะทางจิตใจให้มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพ หรือรูปร่างหน้าตาตามแบบ “โหงวเฮ้ง” ของจีน
- 1.4 วัตถุเกี่ยวข้องกับตัวละครอย่างมีนัยสัมพันธ์ ได้แก่ การกล่าวถึงข้าวของเครื่องใช้

2. การนำเสนอโดยอ้อม (Indirect Method) หมายถึง การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครนั้นจะไม่บรรยายโดยตรงไปตรงมาและเป็นกิจจะลักษณะ แต่จะสอดแทรกอยู่ในการเล่าเหตุการณ์ต่างๆ โดยผู้อ่านจะรู้จักตัวละครผ่านทางพฤติกรรมที่แสดงออก การกระทำ คำพูด (ทั้งที่สนทนากับคนอื่นและที่คิดในใจ) หรือการบรรยายถึงกิริยาอาการ สายตา หรืออวัจนภาษา ซึ่งผู้อ่านสามารถสรุปสถานภาพ ลักษณะทางกาย และนิสัยใจคอของตัวละครได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างภาพตัวละครในวรรณกรรมนั้น ผู้ประพันธ์ต้องมีการวางแนวทาง และเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสร้างภาพตัวละครให้ออกมาได้อย่างสมจริง และครอบคลุมสิ่งที่ต้องการนำเสนอมากที่สุด

2.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อน

วรรณกรรมจำลองโลกแห่งความจริงโดยอาศัยการสร้างเรื่องสมมุติ วรรณกรรมจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม ดังนี้

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531: 96-97) ได้กล่าวว่า นักเขียนเป็นหน่วยหนึ่งกับสังคมย่อมสะท้อนภาพสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของสังคมสมัยนั้นไว้ด้วย ส่วนกระแสร่วมสมัย มาลาภรณ์ และชุตติ จิตพิทักษ์ (2528: 101-102) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมย่อมสะท้อนภาพสังคมเพราะสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมจึงมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตาม รักษาความคิดของสังคมหรือคัดค้านความคิดของสังคมก็ได้

ตรีศิลป์ บุญขจร (2542: 6-12) ได้แยกให้เห็นชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสามลักษณะดังนี้ ลักษณะที่หนึ่ง วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม กล่าวคือการสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบังเอิญแต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความจริงของสังคมสอดแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจจะสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมหมายถึงเหตุการณ์โดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรมหมายถึงค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของนักเขียน ลักษณะที่สอง สังคมย่อมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน เนื่องจากนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งในด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา และการเมืองสภาพการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์และชีวทัศน์ของนักเขียน และลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคืออิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด

เจตนา นาควัชระ (2515: 15) กล่าวว่าวรรณคดีชี้ให้เห็นถึงสังคมทั้งในส่วนกว้างและส่วนลึก แสดงให้เห็นชีวิตในแง่มุมต่างๆ ขณะเดียวกันก็สามารถที่จะสกัดเอาแก่นแท้ของสังคมนั้นออกมาให้เห็นได้ นักประพันธ์ที่ดีก็คือนักประพันธ์ที่พยายามเสาะหาลักษณะและความหมายที่แท้จริงของสังคมของตน แล้วนำมาแสดงออกในวิธีการที่ชี้ให้เห็นว่ามีความสนใจและรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง งานประพันธ์แบบนี้จึงมิใช่แต่เพียงเป็นเรื่องบันเทิงเริงรมย์ แต่เป็นสิ่งที่กระตุ้นความนึกคิดให้แก่ผู้อ่าน มีคุณค่าในทางการศึกษา

ดังนั้น ภาพสะท้อน คือการวิเคราะห์ตัวละคร โดยตีความว่าตัวละครสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมผ่านทัศนะของผู้เขียนอย่างไร

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์และภาพสะท้อน

นริศรา เกตุวรรณ (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนิยายของสุวัณณ์ วรดิกล ในช่วง พ.ศ. 2492 - พ.ศ. 2528” โดยศึกษาจากนวนิยายจำนวน 36 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในครอบครัวในฐานะมารดาพบ 5 ประเภท ได้แก่ มารดาเผด็จการ มารดาที่สนใจแต่ตนเองไม่สนใจลูก มารดาที่ประดุงโทษของลูก มารดาที่เรียกร้องบุญคุณทดแทน และมารดาในอุดมคติ ในผู้หญิงในฐานะภรรยา พบ 3 ประเภท ได้แก่ ภรรยาหลงภรณาน้อย และนางบำเรอ ผู้หญิงในฐานะธิดา พบ 2 ประเภท ได้แก่ ธิดาที่อยู่ในโอวาท และธิดาที่มีสิทธิเสรีภาพในตนเอง ส่วนภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสังคม พบประเด็นผู้หญิงกับการศึกษา อาชีพ การเมือง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท และค่านิยมของสังคม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยหลายประการที่ตัวกำหนดลักษณะและพฤติกรรมของตัวละคร ปัจจัยที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาของตัวละคร ความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัยที่แต่งพบว่า ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสังคมมีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยาย

พินอ่ำไพ สิริบุษกะ(2543) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพลักษณ์ชนกลุ่มน้อยในนวนิยายไทย: การวิจารณ์เชิงสังคม” โดยมุ่งศึกษาภาพลักษณ์ชนกลุ่มน้อยที่ปรากฏในนวนิยายไทยช่วง พ.ศ. 2520-2540 จากการศึกษพบว่าภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยช่วงก่อน พ.ศ. 2520 จะเป็นตัวละครประกอบในนวนิยายผจญภัย เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายรัก และไม่เน้นการนำเสนอในฐานะเป็นตัวแทนของชนกลุ่มน้อย หรือเป็นตัวละครเอกเพื่อเสนอแก่นเรื่องความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ นวนิยายในช่วง พ.ศ. 2520-2530 มีการนำเสนอภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชัดเจนขึ้น โดยมีตัวละครเอกเป็นชนกลุ่มน้อย และมีการดำเนินเรื่อง ฉาก และโครงเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยที่ปรากฏในนวนิยาย เป็นภาพลักษณ์ของผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของชนกลุ่มใหญ่ และเป็นผู้ด้อยพัฒนา นวนิยายในช่วง พ.ศ. 2531-2540 นำเสนอภาพลักษณ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น มีการเสนอภาพสังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตนและเสนอภาพของการพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ ภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยที่ปรากฏในนวนิยายไทย มีความชัดเจนมากขึ้นจากการเป็นตัวละครประกอบมาเป็นตัวละครเอก อีกทั้งยังมีการนำเสนอภาพชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยมากขึ้น ทำให้สังคมมีความเข้าใจวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมไทย

อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ” โดยมุ่งศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ และความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์กับ

กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ งานวิจัยนี้ศึกษาจากตัวละครชายที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง จำนวน 20 ตัวละคร แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ตัวละครสำคัญ และตัวละครประกอบ ตัวละครสำคัญ มีจำนวน 6 ตัวละคร ผลการวิจัยพบว่า ยาชอบใช้กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ 2 กลวิธีหลัก กลวิธีแรก คือ กลวิธีสื่อความโดยตรง ประกอบด้วย 6 กลวิธีย่อย ได้แก่ วิธีการกล่าวซ้ำ วิธีการขยายความ โดยการเสริมรายละเอียด วิธีการยกเหตุการณ์ในเรื่อง วิธีการใช้คู่เทียบ วิธีการกล่าวในทำนองที่ต่างออกไป และวิธีการใช้กลวิธีแบบผสมผสาน ส่วนกลวิธีที่สอง คือ กลวิธีสื่อความโดยการเสนอแนะ ประกอบด้วย 2 กลวิธีย่อย ได้แก่ วิธีการใช้ภาพพจน์และวิธีการใช้โวหารความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์ตัวละคร กลวิธีสร้างภาพลักษณ์พบว่ายาชอบใช้กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครทั้งกลวิธีสื่อความโดยตรงและกลวิธีสื่อความโดยการเสนอแนะในกลุ่มตัวละครสำคัญและกลุ่มตัวละครประกอบ กลุ่มตัวละครสำคัญ ยาชอบใช้กลวิธีแตกต่างกันตามลักษณะภาพลักษณ์ที่ต้องการนำเสนอในตัวละครแต่ละตัว ส่วนกลุ่มตัวละครประกอบ ยาชอบเลือกใช้กลวิธีแตกต่างกันตามสถานภาพและบทบาทของตัวละคร

รสนิน นิรันราย (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนเด็กและเยาวชนในนวนิยายของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ” งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาภาพสะท้อนเด็กและเยาวชนที่ปรากฏในวรรณกรรมและศึกษาบทบาทของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ ในการแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ ได้สะท้อนปัญหาเด็กดังนี้ ปัญหาเด็กที่เกิดจากผู้ใหญ่ ได้แก่ ปัญหาการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ปัญหาเด็กสุขภาพไม่แข็งแรง ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กถูกล่วงโทษโดยใช้วิธีประจานความผิด ปัญหาการไม่มีของเล่น ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา ส่วนปัญหาที่เกิดจากตัวเด็กคือ เด็กหนีออกจากบ้าน ส่วนปัญหาของเยาวชนที่เกิดจากผู้ใหญ่คือ ปัญหาการอบรมเลี้ยงดูอย่างไม่เหมาะสม ขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัว ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง ปัญหาเยาวชนถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ ปัญหาที่เกิดจากตัวเยาวชนเองได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากปมด้อยในจิตใจทั้งเรื่องครอบครัว รูปร่าง และฐานะความเป็นอยู่ การผิดหวังในความรัก ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และปัญหาเยาวชนหลงติดยาเสพติดและปัญหาเรื่องวัตถุนิยม ส่วนบทบาทของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ ในด้านการเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา พบ 2 ลักษณะคือ เสนอแนะโดยตรงผ่านบทสนทนาและการบรรยาย เสนอแนะโดยอ้อมคือ เสนอแนะผ่านโครงเรื่องและการสร้างตัวละครคู่เทียบ

นิภาภัทร มวกเทศ (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพสะท้อนชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของ มาลา คำจันทร์” งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ภาพสะท้อนภาพชีวิตของชาวเหนือ 5 ด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา และด้านการเมืองการปกครอง ในด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมมีการสะท้อนความเชื่อ

ประเพณี การแต่งกาย ภาษา วรรณกรรม ดนตรี เพลงพื้นบ้าน การละเล่น ด้านศาสนามีภาพสะท้อน ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผลบุญกรรม นรกสวรรค์ ชาตภาพ พฤติกรรมพระสงฆ์ ด้านการศึกษาสะท้อน ภาพการศึกษาในชนบท และบุคลากรทางการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง สะท้อนลักษณะการ ปกครองในระดับท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนวิธีการสะท้อนภาพวิถีชีวิตชาวเหนือของมาลา คำจันทร์ มี 3 วิธี คือ การสะท้อนผ่านมุมมองของผู้เขียน ตัวละคร และฉาก

งานวิจัยข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาภาพลักษณ์กับภาพเป็นเรื่องเดียวกัน และมี กระบวนการในการวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นโดยใช้ตัวละครเป็นศูนย์กลาง ส่วนภาพสะท้อนนั้นมุ่งเน้นไปที่การ มองภาพโดยรวมของสังคม ผู้วิจัยจะได้นำกระบวนการวิเคราะห์ทั้งสองแบบนี้มาปรับใช้ในการวิเคราะห์ วรรณกรรมเยาวชน กล่าวคือ ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของตัวละครชายขอบในทางสังคมว่ามีการสร้างภาพ คนชายขอบอย่างไร และสะท้อนภาพทางสังคมของคนชายขอบอย่างไร ส่วนกลวิธีการนำเสนอภาพจะ พิจารณาโดยอาศัยองค์ประกอบทางวรรณกรรมจากวรรณกรรมเยาวชนที่ได้เลือกศึกษา

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเยาวชน

รัชช ปุณโณทก (2527: 123) กล่าวถึงวรรณกรรมเยาวชนว่า หมายถึงวรรณกรรมหรือหนังสือที่ แต่งขึ้นเพื่อให้เยาวชนอ่านด้วยความเพลิดเพลิน สนุกสนาน เหมาะแก่ความอยากรู้ และความรู้สึกนึกคิด ของเยาวชนแต่ละวัย

สนั่น มีชั้นหมาก (2537: คำนำ) กล่าวถึงความสำคัญของวรรณกรรมสำหรับเยาวชนว่าเป็น เครื่องมือสื่อสารอันทรงประสิทธิภาพ ในการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ ช่วยปลูกปลอบ อารมณ์ ปลูกฝังแนวคิดจิตสำนึกที่ชอบธรรมของสังคมให้แก่เยาวชนผู้เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญสูงสุด แห่งมวลมนุษยชาติ วรรณกรรมเยาวชนเป็นเสมือนภาพจำลองที่เด็กเรียนรู้วิถีแก้ปัญหาชีวิต เรียนรู้ความ จริงในโลกรอบๆตัว เกิดประสบการณ์กว้างขวาง และเจริญก้าวหน้าในการค้นหาความหมายต่าง ๆ ของ ชีวิต ที่สำคัญคือ เยาวชนได้รับความสนุก และวรรณกรรมจะช่วยให้เรียนรู้วิถีตัดสินใจว่าการกระทำอย่างไร ที่สังคมยอมรับ

รัตพร ชังธาดา (2531: 6-7) สรุปคุณค่าของหนังสือสำหรับเยาวชนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความพร้อมในการอ่าน
2. ช่วยให้อ่านหนังสือได้คล่องแคล่วแตกฉาน
3. ช่วยเสริมทักษะในการอ่านซึ่งเป็นสื่อนำไปสู่การแสวงหาความรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ

4. ช่วยให้ได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินใจ
5. ช่วยเสริมสร้างบุคลิกลักษณะนิสัย ค่านิยม ทศนคติ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีงามให้กับเยาวชน
6. ให้ข่าวสาร ความรู้ ความคิด และคำอธิบายเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกต้อง
7. ช่วยลับสมองและส่งเสริมเชาวน์ปัญญา
8. ช่วยให้เยาวชนเข้าใจตัวเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่ผ่านมาในอดีต
9. ช่วยให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล มีความรอบรู้ทันโลกทันเหตุการณ์
10. ช่วยเสริมสร้างให้เยาวชนมีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต มีความหวังในชีวิต มองเห็นทางออกของปัญหา
11. ช่วยเสริมสร้างให้มีนิสัยรักการอ่าน อ่านหนังสือเป็น และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
12. ช่วยสนองความต้องการและความสนใจของเยาวชน
13. ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมและสร้างศรัทธาในเอกลักษณ์ของชาติให้แก่เยาวชน
14. ช่วยให้เห็นคุณค่าของความเป็นชาติ และสถาบันที่สำคัญของชาติ
15. ช่วยเสริมสร้างจินตนาการให้กับเยาวชน
16. เป็นแหล่งบันเทิงใจให้เยาวชนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

บันลือ พฤกษ์วัน (2521: 10-12) กล่าวถึงเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กว่าควรพิจารณาเกี่ยวกับเนื้อหาของเรื่อง เมื่อเด็กอ่านแล้วได้แนวคิดอย่างไรบ้าง เด็กไม่ต้องการให้สอนตรงๆ การมีนิทานเป็นตัวช่วยให้แนวปฏิบัติได้ดีกว่าการสอน โครงเรื่องหมายถึง การวางลำดับเป็นเรื่อง ซึ่งผู้ที่เป็นเพื่อนปมที่ทำให้ตัวเองประสบปัญหาที่ต้องขบคิดหาทางคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ตัวละครเป็นตัวการที่แสดงพฤติกรรมออกมาตามลักษณะนิสัยและสภาพแวดล้อม ฉากและบรรยากาศ ฉากแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องเรื่องเป็นตอนๆต่อเนื่องกัน บรรยากาศ หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตของตัวละคร สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกการเปรียบเทียบให้เกิดอารมณ์ร่วมเหมือนผู้อ่านเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ ภาพประกอบภาพมีความสำคัญมากซึ่งช่วยสร้างจินตนาการ ขณะเดียวกันภาพต้องขึ้นอยู่กับลักษณะเรื่องที่แต่ง ถ้าเป็นเรื่องเพื่อฝันควรเป็นภาพการ์ตูน ถ้าเป็นเรื่องจริงควรเป็นภาพเหมือน

ปราณี เชียงทอง (2526: 81-82) กล่าวถึง วรรณกรรมเยาวชนควรมีแนวคิดของเรื่องเป็นจุดมุ่งหมายในการเขียนซึ่งแต่งไว้ในเนื้อเรื่อง แนวคิดของเรื่องอาจจะเป็นความรักสัตว์ การยอมรับตนเอง และผู้อื่น การเอาชนะอุปสรรค ความโหดร้ายของสงคราม แนวคิดของเรื่องควรพัฒนาไปตามลำดับเนื้อ

เรื่องและที่สำคัญแนวคิดของเรื่องต้องมีคุณค่าสำหรับเยาวชน การเสนอแนวคิดเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่เกินจริง ผู้เขียนควรแฝงคุณธรรมที่จะสอนไว้โดยไม่ให้เยาวชนรู้ตัว การพิจารณาแนวคิดของเรื่องควรตั้งคำถามต่อไปนี้

1. แนวคิดของเรื่องคืออะไร
2. เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของผู้อ่านเพียงใด
3. สอดแทรกจริยธรรมไว้บ้างหรือไม่
4. มีคุณค่าต่อผู้อ่านมากน้อยเพียงใด

ถ้าแนวคิดของเรื่องเป็นการสอนศีลธรรมจรรยาควรให้ตัวละครเป็นผู้ดำเนินเรื่อง โดยแทรกเรื่องศีลธรรมจรรยาไว้ โดยไม่ให้ได้รู้ตัวว่าเป็นการสั่งสอน เพราะเด็กไม่ชอบเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อสั่งสอนเด็กโดยตรง ปรานียังให้แง่คิดว่าการประเมินคุณค่าหนังสือสำหรับเยาวชน ควรศึกษาให้เข้าใจธรรมชาติและความต้องการของเยาวชนแต่ละวัยให้มากที่สุด และอาจต้องปรึกษาเยาวชนเกี่ยวกับหนังสือที่เขาชอบด้วย

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2534: 72-74) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของแนวคิดว่าเป็น การสะท้อนภาพชีวิตไปตามทัศนะของผู้แต่งผ่านตัวละคร ซึ่งผู้อ่านไม่จำเป็นต้องยอมรับว่าแนวคิดนั้นถูกต้องเสมอไป แต่ควรพิจารณาว่าอ่านวัยประโยชน์หลากหลายแก่ตน คือได้รับประสบการณ์โดยอ้อมและได้ข้อคิดเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือใช้สำหรับเป็นวิจรรย์ญาณในเรื่องต่างๆ หากต้องพบกับสถานการณ์ที่เคยอ่านโดยบังเอิญ การพิจารณาแนวคิดให้พิจารณาถึงความสมจริง ความชัดเจน และคุณค่าทางปัญญาที่ผู้แต่งแสดงไว้ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตัวละคร ฉาก การเล่าเรื่อง เป็นต้น

จากเอกสารเกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชนสรุปได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนคือ วรรณกรรมที่เหมาะสมผู้อ่านวัย 12 -18 ปี เยาวชนอยู่ในวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ ความสามารถในการอ่านก็มีการพัฒนามากขึ้น เยาวชนมักสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาในชีวิต หรือการประกอบอาชีพ ฉะนั้นหนังสือที่เหมาะสมกับเยาวชน ควรเป็นเรื่องที่น่าสนใจ แปลกใหม่ สมจริง ชวนอ่านไม่ซับซ้อนมาก ตัวละครอยู่ในวัยใกล้เคียงกับเยาวชน วรรณกรรมเยาวชนที่ดีจะช่วยให้เยาวชนยอมรับปัญหาและอุปสรรคความยุ่งยากต่างๆ ที่อาจต้องประสบในชีวิตจริงเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชน

น้ำค้าง ระวังทอง (2542) ได้ศึกษาวิเคราะห์ “วรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่ชนะการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 – 2536” จำนวน 27 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ผู้เขียนนำเสนอโครงเรื่องที่ตัวละครมาจากครอบครัวที่อบอุ่น และทำให้ตัวละครรู้จักรับผิดชอบและแก้ปัญหาได้ดี และโครงเรื่องอีกประเภทหนึ่งที่ผู้เขียนนิยมคือ โครงเรื่องที่ตัวละครมีความคิดฝันของตัวเอง

และพยายามไปให้ถึงในสิ่งที่มุ่งหวังไว้ สำหรับพัฒนาการในการสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กมีเนื้อหาที่ยังไม่พัฒนามากนัก หนังสือที่ได้รับรางวัลส่วนหนึ่งจะกล่าวถึงเรื่องของเด็กชนบท เรื่องของเด็กในเมืองมีจำนวนน้อย เนื้อหาและการแสดงพฤติกรรมของตัวละครมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

หฤทัย รามสูต (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม” โดยศึกษาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชนอายุระหว่าง 14-18 ปีซึ่งพิมพ์จำหน่ายในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2539-2541 โดยเปรียบเทียบการเสนอภาพของเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนของไทยกับวรรณกรรมเยาวชนที่แปลจากภาษาต่างประเทศ และศึกษาถึงปัจจัยในการเลือกนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองประเภทจากทฤษฎีและประสบการณ์ของบรรณาธิการสำนักพิมพ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดทั้งหมด 146 เล่ม ด้วยแนวคิดและวิธีการทางสัญวิทยา รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการสำนักพิมพ์ 5 แห่งที่ตีพิมพ์วรรณกรรมเยาวชนมากที่สุดในตลาดวรรณกรรมเยาวชนของไทย ผลการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเยาวชนของไทยเป็นเรื่องแนวสมจริงมากกว่าเรื่องแนวจินตนาการอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่วรรณกรรมเยาวชนแปลจากต่างประเทศมีจำนวนวรรณกรรมทั้งสองประเภทใกล้เคียงกัน การเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนไทยส่วนใหญ่เสนอเรื่องในชนบท เน้นการแสดงผลปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกเป็นรูปธรรมและเสนอปัญหาซ้ำๆ อย่างตรงไปตรงมาผ่านบทบรรยายหรือตัวละคร วรรณกรรมเยาวชนไทยมีการเล่าเรื่องในลักษณะที่ซ้ำรอยเดิมทำให้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตัวละคร นอกจากนั้นยังพบว่าตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่ แสดงบทบาทต่อกันและกันในฐานะผู้รับและผู้ให้ ซึ่งทำให้เยาวชนไทยมักตกเป็นฝ่ายรับ (passive) ของสถานการณ์ ในขณะที่ในวรรณกรรมเยาวชนต่างประเทศจะแสดงผลปัญหาอย่างเป็นนามธรรม มีความหลากหลายของประเด็นและวิธีการนำเสนอ มีการเล่าเรื่องที่ก้าวหน้าและเอื้อต่อการพัฒนาตัวละครมากกว่าวรรณกรรมเยาวชนไทย โดยตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่มีโอกาสแสดงบทบาทผู้ให้และผู้รับได้เท่าเทียมกัน บรรณาธิการอธิบายปัจจัยเบื้องหลังของวรรณกรรมเยาวชนไทยว่า ตลาดวรรณกรรมเยาวชนไทยยังคงแคบ เนื่องจากนักเขียนยังไม่เข้าใจเยาวชนจึงมักเสนอเรื่องโดยอ้อมสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมาเพราะเห็นว่าถูกใจผู้ปกครองและบรรณาธิการ นอกจากนี้งานเขียนลักษณะนี้ยังมีโอกาสได้รับรางวัลมากขึ้นด้วย

อนุสรณ์ ดีใจ (2552) ได้ศึกษา “สาระคำสอนในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลนายอินทร์อะวอร์ด” ช่วงปี พ.ศ. 2544-2547 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนวรรณกรรมในแต่ละเรื่องได้สอดแทรกสาระคำสอนอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านโดยใช้กลวิธีการสอนอย่างแยบคาย ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านสนุกไปกับเรื่องราว ส่วนสาระคำสอนนั้นก็สอดแทรกไปขณะอ่านโดยไม่รู้ตัว สาระคำสอนเป็น

ผลพลอยได้ที่ผู้เขียนหวังว่าผู้อ่านจะซึมซับและชุกคิด สาระคำสอนในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลมี ทั้งการสอนให้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักเรียนรู้สังคม รู้จักจัดการกับปัญหา ส่วนกลวิธีในการสอดแทรก คำสอนคือการตั้งคำถาม การแสดงผลการกระทำ การสร้างอารมณ์ขันยั่วล้อ หรือสร้างความสงสัยใคร่รู้ คุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมนอกจากจะปลูกฝังคุณธรรมแล้วยังส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาอีกด้วย

โดยสรุปจะเห็นว่างานวิจัยวรรณกรรมเยาวชนส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาเชิงคุณค่า มีงาน ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนในเชิงเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมอยู่บ้าง การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษา วรรณกรรมเยาวชนในประเด็นเชิงสังคมเกี่ยวกับวิถีของคนชายขอบซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างจากงานวิจัย อื่นๆ

บทที่ 3

ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

วรรณกรรมเยาวชนได้นำเสนอเรื่องราวของ “คนชายขอบ” ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างจากบรรทัดฐานของสังคมกระแสหลัก คนชายขอบมักไม่ได้รับการยอมรับ ถูกมองในแง่ลบหรือถูกกีดกันจากคนส่วนใหญ่ทั้งในด้านการเข้าถึงอำนาจ การต่อรองอำนาจ การเข้าถึงทรัพยากร และการบริการด้านต่างๆ ของรัฐ ทั้งนี้ความเป็นชายขอบ (marginality) ไม่อาจอ้างอิงในแง่จำนวนการเป็นชนกลุ่มใหญ่หรือชนกลุ่มน้อยเสมอไป แต่ต้องพิจารณาความสามารถในการเข้าถึงอำนาจทางเศรษฐกิจ ศาสนาและการเมืองและในสังคมนั้นๆ ด้วย กล่าวคือ แม้เป็นคนส่วนใหญ่ก็สามารถเป็นคนชายขอบได้ หากด้อยอำนาจในทางเศรษฐกิจหรือการเมือง (Gordon Marshall.1998: 81)

วรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอเรื่องราวของ “คนชายขอบ” ผู้เขียนได้สร้างตัวละครที่เป็นคนชายขอบให้ประสบกับปัญหาความทุกข์ยากจากการเป็นคนชายขอบบริบทที่หลากหลาย ตัวละครที่เป็นคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนแสดงภาพชีวิต ปัญหาชีวิต และการแก้ปัญหาในรูปแบบต่างๆ การศึกษาวิเคราะห์ภาพคนชายขอบ ผู้วิจัยจำแนกประเภทของคนชายขอบในบริบทต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์
 - 1.1 ชาวเขา
 - 1.2 ชาวเล
 - 1.3 ชาวเวียดนามอพยพ
2. คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ
 - 2.1 คนเร่ร่อนขอทาน
 - 2.2 ผู้ใช้แรงงาน
3. คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม
 - 3.1 เด็กกำพร้า
 - 3.2 เด็กพิการ
 - 3.3 คนไทยมุสลิม

1. คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์

คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และคนชายขอบในบริบทชาติพันธุ์มีแง่มุมความเป็นชายขอบที่เหลื่อมซ้อนกัน เนื่องจากมีลักษณะร่วมอยู่ที่ความห่างไกลจากพื้นที่ของวัฒนธรรมและอำนาจศูนย์กลาง

คนชายขอบในเชิงภูมิศาสตร์ คือ กลุ่มคนที่มีถิ่นอาศัยห่างไกลจากศูนย์กลางวัฒนธรรมและจากการปกครองของส่วนกลาง คนกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้ที่อาศัยอยู่แถบชายแดนของประเทศ ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงหรือชาวชนบทในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ คนชายขอบในด้านภูมิศาสตร์มักได้รับผลกระทบจากความทุรกันดารและห่างไกลของพื้นที่ อาทิเช่น ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ความยากลำบากในการรับบริการสาธารณะจากรัฐทั้งด้านสาธารณสุข หรือการศึกษา เป็นต้น

คนชายขอบในทางชาติพันธุ์ คือ การที่กลุ่มคนมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคมหรือการมีความแตกต่างจากชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ การเป็นชาติพันธุ์เดียวกันนั้นพิจารณาจากการที่กลุ่มคนมีวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี มีบรรพบุรุษฐาน ความเชื่อ และภาษาพูดเดียวกัน(พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย.2549: 113) ในประเทศประกอบด้วยกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์ทั้งมลายู(ชาวมุสลิมชายแดนใต้) ลาว(ไทยภาคอีสาน , ภาคเหนือ) มอญ จีน เขมร ญวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดจากการผนวกรวมดินแดนในยุคการสร้างรัฐชาติและอพยพเข้ามาอาศัยในดินแดนไทย กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีความแตกต่างจากคนไทยทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรมจึงกลายเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยและกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ

นอกจากนั้น ความเป็นชาติพันธุ์ไทยยึดถือตามชาติพันธุ์ของกลุ่มชนชั้นนำ (Elite group) ซึ่งเป็นแนวคิดการถือชาติพันธุ์ของตนเป็นใหญ่ (Ethnocentrism) โดยเชื่อว่า ทัศนคติ ประเพณีและพฤติกรรมของกลุ่มตนมีคุณค่าและดีกว่ากลุ่มอื่น จนเกิดความไม่ไว้วางใจกลุ่มอื่น และถือว่ากลุ่มอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนเป็นกลุ่มด้อยกว่า (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย.2549: 113) ส่งผลให้วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในสังคมไทยจึงไม่ได้รับการยอมรับและมีศักดิ์ศรีเท่ากับชาติพันธุ์ใน ส่วนกลาง กลายเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่รัฐต้องเข้ามาจัดการดูแล และพยายามหาวิธีการเพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของรัฐชาติ

การเป็นคนชายขอบในด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์จึงมีความสัมพันธ์กันในด้านถิ่นที่อยู่อาศัยและวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มชายขอบในด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน คือ ชาวเขา ชาวเล และชาวเวียงนามอพยพ

1.1 ชาวเขา

ชาวเขาเป็นชนชายขอบในทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เนื่องจากการมีถิ่นที่อยู่อาศัยในพื้นที่สูง ทิวกันดาร ห่างไกลจากความเจริญของตัวเมือง อีกทั้งอยู่บริเวณชายแดนของประเทศซึ่งห่างไกลจาก ศูนย์กลางความเจริญอีกด้วย ในทางชาติพันธุ์ ชาวเขาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษา วัฒนธรรม ค่านิยม วิธีการดำรงชีพที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่และแตกต่างจากวัฒนธรรมศูนย์กลางและมักถูกนิยามว่าเป็นวิถี ของชนเผ่าที่ด้อยพัฒนา ล้าหลัง

ภาพชีวิตชาวเขาในวรรณกรรมเยาวชน สะท้อนให้เห็นความยากลำบากในการใช้ชีวิตในพื้นที่ ทิวกันดาร ชาวเขามีโอกาสและช่องทางในการเข้าถึงการบริการสาธารณะหรือการได้รับสิทธิพื้นฐานที่พึง ได้รับในฐานะพลเมืองของรัฐชาติน้อยมาก เป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่มักถูกมองในแง่ลบและถูกเหยียดหยาม ภาพชีวิตชาวเขาในวรรณกรรมเยาวชนสามารถจำแนกได้ 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตรกรรม และด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

1.1.1 การศึกษา

การศึกษาเป็นหนทางที่จะช่วยให้คนชายขอบก้าวพ้นจากสถานะทางสังคมแบบเดิมไปสู่ สถานะทางสังคมที่ดีกว่า เป็นหนทางที่พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เด็กชาวเขาในวรรณกรรมเยาวชนจึง มุ่งหวังและมุ่งมั่นที่จะเรียนหนังสือ แต่ตัวละครในวรรณกรรมก็ไม่ได้เรียนหนังสือตามที่มุ่งหวังทุกคน สาเหตุหลักคือความยากจน ความห่างไกลของพื้นที่ทำให้การศึกษาจากส่วนกลางและบุคลากรทางการ ศึกษาไปไม่ถึง การเรียนหนังสือจึงเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละครอบครัว โอกาสทางการเรียนของเด็กชาวเขา จึงไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งหลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของชาวเขา ลักษณะ เช่นนี้ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์ ลูกป่า ไหมแม่ และทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน**

นอกจากปัญหาความห่างไกล ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันดับแรกที่ทำให้เด็กชาวเขาขาด โอกาสทางการศึกษา ในวรรณกรรมเยาวชนยังมุ่งไปที่ปัญหาในด้านอื่นมากกว่าจะกล่าวถึงความห่างไกล ทิวกันดารเพียงอย่างเดียว ดังจะเห็นได้จากเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์ และ ลูกป่า** ซึ่งสะท้อนสาเหตุที่ทำให้ เด็กชาวเขาขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหาความยากจน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นปัญหาหลักที่ทำให้ เด็กชาวเขาไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** สะท้อนวิถีชีวิตชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ ทั้งปัญหาความยากจน ความห่างไกลความเจริญ และปัญหาทางการศึกษา นุโพและหม่องพอ คือตัวละครสำคัญในเรื่อง บนดอย ที่นุโพและหม่องพออาศัยอยู่ยังไม่มีโรงเรียน การศึกษาของรัฐยังมาไม่ถึง การจะเรียนหนังสือนั้นต้องออก จากหมู่บ้านไปเรียนที่อื่น

นุโพอาศัยอยู่กับพ่อแม่ พ่อของเขามีไร่มากอีกทั้งพี่คนอื่นๆต่างออกเรือนไปหมดแล้ว ทำให้พ่อแม่ทุ่มเทเอาใจใส่กับนุโพเพียงคนเดียว เปลละโพพ่อของนุโพคิดจะส่งนุโพไปเรียนหนังสือ เปลละโพมองว่าปาเกอะญอไม่อาจปิดกั้นตนเองในป่าได้อีกต่อไป อีกทั้งการรู้ภาษาไทยจะเป็นประโยชน์ต่อนุโพด้วยเหตุผลที่ว่า

พ่อเองก็พูดว่ารุ่นนุโพไม่รู้หนังสือไทยจะลำบาก เพราะป่าดงดิบดงกว้างถูกเปิดออกทุกที่ ปาเกอะญอไม่อาจขังตัวเองโดดเดี่ยวอีกต่อไปแล้ว

“ข้อห้ามประกาศอันใดที่อำเภอสั่งมากก็เป็นหนังสือไทย จะซื้อควายขายควายก็ทำสัญญา จะเกิดจะตายก็ต้องแจ้งกำนัน ปาเกอะญอกับโลกภายนอกต้องเกี่ยวข้องกันมากขึ้น พ่อโนโพว่ารู้หนังสือไทยไว้ก็ดี”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 94)

ครอบครัวของนุโพ คือ ภาพของชาวเขาที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและมองการณ์ไกลถึงอนาคตของชาวปาเกอะญอที่ไม่อาจปิดกั้นตนเองในป่าได้อีกต่อไป

ทางเลือกในการศึกษาของชาวเขานั้นมาพร้อมกับลัทธิศาสนา หมู่บ้านชาวเขาเผ่าปาเกอะญอมีผู้นำของศาสนาต่างๆเข้ามาเผยแพร่ อีกทั้งมีโรงเรียนให้ลูกหลานชาวเขาที่ยอมรับนับถือศาสนานั้นๆไปศึกษาต่อโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งบุญเป่าซึ่งเป็นผู้นำศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านที่ชักชวนให้เด็กที่ยอมรับนับถือพระเยซูไปเรียนต่อที่แม่ป้อน และพระสงฆ์ในโครงการพระธรรมจาริกที่เป็นผู้เผยแพร่ศาสนาพุทธและอนุเคราะห์เด็กชาวเขาให้เรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ มีผู้นำศาสนาหลายคนมาชักชวนให้เปลละโพส่งนุโพไปเรียนหนังสือ รวมทั้งพระสงฆ์ ดังข้อความว่า

“ข้าก็อยากให้มันเรียนเหมือนกัน บุญเป่ามาชวนให้ไปแม่ป้อนยังไม่ตกลงใจเลย โรงเรียนคนเมืองที่ห้วยมะโอก็มี แต่ก็อีกนั่นแหละมันไกล อีกอย่างเด็กคนเมืองกับเด็กข่างไม่ถูกกัน มันไม่ยอมไป”

“เอางี้ไหมเปลละโพ” ท่านวางที่คอลลอง ให้มันไปอยู่กับเขา ที่วัดเขามีโรงเรียนสงเคราะห์ชาวเขา เขากับเปลละโพก็รู้จักกันมานานแล้ว ไม่ต้องกลัวเขาเอาลูกสุไปทุกซัไปยากหรอก”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 97)

การที่ตัวละครที่เป็นชาวเขายอมรับนับถือผู้นำในทุกศาสนา สะท้อนให้เห็นความฉลาดในการเปิดกว้างยอมรับความเชื่อ ความคิดใหม่ๆจากบุคคลภายนอก อันนำมาซึ่งโอกาสที่ดีตามมา เช่น โอกาสทางการศึกษา

พ่อของนุโพตัดสินใจให้นุโพไปเรียนหนังสือกับพระสงฆ์ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ในขณะที่ หม่อมงพอเพื่อนรักของนุโพ ไม่มีโอกาสได้เรียนเพราะครอบครัวหม่อมงพออยากจนมาก เมื่อพ่อที่เป็นผู้นำครอบครัวตายไป แรงงานหลักในบ้านจึงมีเพียงแม่และหม่อมงพอเท่านั้น ส่วนน้องๆยังเด็กเกินไปที่จะทำงานอะไร ทำให้อาหารในแต่ละมื้อไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกครอบครัว หม่อมงพอต้องยอมอดอาหารเพื่อเสียสละให้น้องๆได้กิน ดังความว่า

แม่เรียกกินข้าว น้องๆเฮโลเข้าหา หม่อมงพอเสยผมด้วยง่ามมือ มันทึงแกรกรากเหมือนขนหมู น้องๆ ตะกรามกินอย่างหิวโหย หม่อมงพอขีดมือกับสะโพกแล้วนั่งลง ในถาดข้าวไม่มีน้ำพริก ไม่มีมีพริกหรือเกลือ นี่คือข้าวหุงทะเลๆ ปนกับหัวเผือกหัวมันและลูกเต๋อย เด็กงุ่นงอนใจและผละออกมาเงิบๆ นางหน่อที่คาทองตามอย่างแปลกใจ

“ไม่หิวหรือ หม่อมงพอ?”

“แม่กับน้องกินเถอะ กินให้อิ่มนะ ข้าไม่หิว”

หม่อมงพอเดินลงกระไดมา บนฟ้าดาวพราวพราว ผีหลวงอภัยข้าเถอะ... เด็กเขื่องเงยหน้ามองฟ้า...

ข้าจำเป็นต้องพูดปด มีแต่สูเท่านั้นที่รู้ว่าข้าหิวหรือไม่หิว...

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 48)

ภาพครอบครัวของหม่อมงพอจึงเป็นภาพของชาวเขาที่มีลูกมาก ในขณะที่ไม่มีแรงงานมากพอที่จะช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงปากท้อง ทำให้ประสบกับปัญหาความอดอยาก อีกทั้งโอกาสในการเรียนนั้นไม่มีทางเป็นไปได้ เพราะหม่อมงพอต้องทำหน้าที่เป็นแรงงานหลักของครอบครัว ไม่อาจสละเวลาเพื่อการเรียนได้

สิ่งที่หม่อมงพอต้องคิดในแต่ละวันคือทำอะไรให้น้องๆมีข้าวกิน สภาพชีวิตที่ขิ้นแค้นทำให้หม่อมงพอคิดเรื่องการทำมาหากินซึ่งเป็นความจริงของชีวิตมากกว่าการไฝฝืนที่จะเรียนหนังสือ ดังเช่นลำนํ้าที่หม่อมงพอขับว่า

ความฝันของข้า...

ข้าฝันถึงข้าวโพดเหลืองเต็มไร่

แม่ข้ามีความสุข

น้องข้ามีความสุข

และข้าก็มีความสุข

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 65-66)

ความฝันและความสุขของหม่อมงพอ คือ การมีข้าวโพดเหลืองเต็มไร่ มีอาการกรากินเพียงพอสำหรับทุกชีวิตในครอบครัว หม่อมงพอรู้ตัวดีว่าคงไม่มีโอกาสที่จะได้เรียนหนังสืออย่างนูโพเมื่อนูโพถามถึงเรื่องอนาคต อนาคตที่หม่อมงพอคิดไว้คือการเป็นลูกจ้าง ดังความว่า

“ข้ายังไม่รู้เลย แต่ที่แน่ๆ ข้าไม่มีโอกาสได้ไปเรียนหนังสืออย่างแกหรอก ข้าอาจไปเป็นลูกจ้างเลี้ยงช้างที่แม่ฮ่องสอน แต่นั่นแหละข้าเป็นห่วงแม่”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 99)

หม่อมงพอคิดและมุ่งหวังที่จะหางานและเลี้ยงดูครอบครัวมากกว่าคิดหวังที่จะเรียนหนังสือ เพราะการเรียนหนังสือเป็นโอกาสที่แทบจะเป็นไปไม่ได้สำหรับครอบครัวที่ยากจน ขาดแรงงานและมีลูกมากอย่างครอบครัวหม่อมงพอ

เมื่อแม่ของเขาป่วยด้วยโรคหัวใจรั่วและตายจากไป สิ่งที่หม่อมงพอต้องทำคือเป็นทั้งพ่อและแม่ของน้องทั้งห้าคน ซึ่งถือว่าเป็นภาระหนักสำหรับเด็กวัยสิบห้าปี หม่อมงพอคือภาพสะท้อนของเด็กชาวเขาที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเพราะปัญหาความยากจนและภาวะครอบครัว แต่ชาวเขาก็อมรับในชะตาชีวิตของตน ไม่คิดท้อแท้กับความล้มเหลว

ความแตกต่างของโอกาสด้านการศึกษาระหว่างนูโพและหม่อมงพอแสดงให้เห็นว่าสภาพทางครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการศึกษา นูโพได้เรียนเพราะมีพ่อแม่คอยสนับสนุนและมองการณ์ไกล แต่หม่อมงพอนั้นตรงข้ามกับนูโพทุกอย่าง ไม่มีพ่อแม่และต้องเป็นเสาหลักของครอบครัว สะท้อนให้เห็นว่าหากมีสภาพครอบครัวยากจน ขาดผู้นำ มีลูกมาก และอยู่ในวัยที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ ยิ่งทำให้โอกาสทางการศึกษาของเด็กชาวเขาในสภาพครอบครัวเช่นนี้หมดไป อีกทั้งการที่ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้านหรือหากมีก็อยู่ห่างไกลเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวเขาขาดโอกาสทางการศึกษา การที่ครอบครัวชาวเขาไม่นิยมส่งลูกไปเรียน นอกจากมีสาเหตุมาจากความยากจนแล้ว ชาวเขาถือว่าลูกๆ เป็นแรงงานที่สำคัญในการช่วยพ่อแม่ทำไร่ จึงอาจกล่าวได้ว่าการด้อยโอกาสด้านการศึกษาของเด็กชาวเขามาจากปัจจัยสำคัญสามประการ คือความจำเป็นทางสภาพครอบครัว การขาดโรงเรียนในชุมชน และค่านิยมในการดำรงชีวิต

ลูกป่า ถ่ายทอดเรื่องราวของยาซี เด็กชาวเขาเผ่าปาเกอะญอหรือกะเหรี่ยง ที่มีใจรักการศึกษา เรียนเก่ง และมีความฝันว่าจะเรียนหนังสือในชั้นสูงๆ เพื่อจะได้กลับมาเป็นครูสอนพี่น้องร่วมเผ่า

ถึงแม้ยาชิจะชอบชิงทุนการศึกษาได้ แต่ยาชิก็ไม่สามารถเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาเพราะไม่มีค่าใช้จ่าย นอกเหนือจากค่าเล่าเรียน เช่น ค่าหอพัก ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า เมื่อพ่อของเขาซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการหารายได้ให้ครอบครัวประสบอุบัติเหตุตกเขาทำให้ป่วยเป็นอัมพาตไม่สามารถทำงานได้ ยาชิจึงต้องลาออกมาช่วยแม่ทำงาน ยาชิต้องละทิ้งความฝันและเผชิญหน้ากับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับชีวิตอย่างเด็ดเดี่ยว ส่วนเมืองคัมเด็กในหมู่บ้านพื้นราบเพื่อนรักของยาชิได้เรียนหนังสือต่อและตั้งใจจะสานฝันการเรียนและเป็นครูต่อจากยาชิ

การที่ยาชิต้องขอทุนจากสภาตำบลของหมู่บ้านพื้นราบที่มีทุนสำหรับชาวเขาเพียงปีละหนึ่งทุน สะท้อนให้เห็นโอกาสทางการศึกษาที่ต้องรอคอยความหวังที่ผู้อื่นหยิบยื่นให้ ชาวเขาไม่สามารถส่งเสียลูกเรียนเองได้เพราะการทำไร่และการรับจ้างมีรายได้เพียงแค่อะลึงครอบครัวเท่านั้น

แม้ยาชิมีโอกาสได้รับทุน แต่ทุนการศึกษานั้นไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการเรียน เพราะต้องจ่ายค่าหอพักและค่าอาหารเอง เรื่องค่าใช้จ่ายสร้างความหนักใจให้พ่อแม่ของยาชิมาก ดังคำสนทนาที่ว่า

“ เทอมหนึ่งตั้งหกพัน แล้วปีหนึ่งมันก็เทอมละสี่ ”

“ สองเทอม ตกปีหนึ่งคงไม่ต่ำกว่าสามพัน ”

“ กว่ายาชิมันจะได้เป็นครูคงเปลืองเงินเป็นหมื่นกระมัง ”

“ เปลืองเงินคงไม่เปลืองหรอก เราไม่มีเงินอยู่แล้ว แต่คงเหลือบ้างว่าแรงกันนัก ก้าวล้ำไปแล้วสู

ตัดสินใจกันแล้ว อยากรู้ก็ต้องลองสู่มั่นดู ตอนนี้อายยังมีเรี่ยวแรงอยู่จะคิดจะอ่านก็คิดกันตอนนี้แหละแก่เฒ่าลงไปก็ไม่ไหวแล้ว ”

(ลูกป่า. 2551 : 72)

ในที่สุดยาชิก็ไม่ได้เรียนหนังสือต่อเพราะพ่อของเขาสิ้นลมในป่าทำให้เดินไม่ได้ แม่ทำงานคนเดียวไม่สามารถส่งเสียให้ยาชิเรียนได้ ยาชิต้องออกมาทำงานช่วยแม่ เลี้ยงพ่อ และทำมาหากินตามวิถีชีวิตชาวเขาดังเดิม ความฝันเรื่องการเรียนของยาชินั้นจบสิ้น สำหรับยาชิ แม้จะผิดหวังไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือแต่ยาชิก็เข้าใจและยอมรับชีวิตได้เป็นอย่างดี ตามคำที่พ่อเคยบอกกับเขา ดังข้อความว่า

เขาโตแล้ว... เขากำลังเดินไปบนเส้นทางที่ปู่ยาบรรพบุรุษเคยเดินมาแล้ว แม้ว่าจะเป็นทางที่เขาไม่ได้เลือก แต่เขาก็หวังว่าเขาจะเดินไปได้ด้วยดี

ก้าวเดินอย่างมั่นคงเกิด ขอแต่มีความมุ่งมั่น วันหนึ่งก็ต้องพบกับความสำเร็จ อย่าเสียใจเลยลูกเอ๋ย
หวังหนึ่งดับลงแล้วแต่เรายังสร้างหวังใหม่ได้ แก่เพียงโต ยังต้องโตอีกมาก วันเวลาของแกยังมีอีกยาวนานนัก ขอ
เพียงแต่อย่าดับความหวัง วันหนึ่งแกก็จะไปถึงหวังได้...

(ลูกป่า. 2551 : 163)

ยาชิเป็นตัวละครที่น่าเสนอกภาพของชาวเขาที่มุ่งมั่นและเห็นความสำคัญของการศึกษา แม้จะได้รับทุนจากสภาตำบลแต่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เด็กชาวเขาคนหนึ่งสำเร็จการศึกษาดังที่หวังไว้ได้ ด้วยความอดทนและไม่ยอมสิ้นหวังซึ่งเป็นวิถีบรรพบุรุษที่ได้ปลูกฝังสืบต่อกันมา ยาชิจึงยังคงยืนหยัด ยอมรับ เข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับครอบครัวและชีวิตของเขาได้อย่างภาคภูมิใจ

ปัญหาเรื่องการศึกษาของยาชิ สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนนั้นมีรายจ่ายมาก เงินทอง คือ สิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในการศึกษา ทุนการศึกษาที่มอบให้เด็กชาวเขานั้นไม่ได้เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการเรียน สำหรับชาวเขาที่ทำไร่เป็นอาชีพหลักการจะส่งลูกให้เรียนได้นั้นคนทั้งครอบครัวต้องเหนื่อยและทำงานหนักมากกว่าที่เป็นอยู่ หากแรงงานหลักในครอบครัวคนใดคนหนึ่งไม่สามารถทำงานได้อย่างพอ ของยาชิ รายได้ในครอบครัวต้องน้อยลงและโอกาสทางการศึกษาก็ต้องหมดลงในเวลาเดียวกัน ฐานะทาง ครอบครัวและแรงงานเป็นปัจจัยที่ชื่อนาคตของเด็กชาวเขาคนหนึ่งว่าจะมีโอกาสได้เรียนหรือนำพาตนเอง ออกจากวิถีชีวิตชายขอบหรือไม่

ปัญหาทางการศึกษามีความเกี่ยวข้องกับปัญหาความยากจน กล่าวคือ เมื่อตัวละครมี ฐานะยากจนทำให้โอกาสทางการศึกษามีน้อยลง และปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ขาดโอกาสทาง การศึกษาคือความห่างไกลจากสถานที่เรียน ซึ่งการขาดการศึกษาทำให้ชีวิตของพวกเขาไม่มีอะไร เปลี่ยนแปลงไปจากบรรพบุรุษที่ยากจน ดังเช่น หม่อมงพอ ในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** และยาชิ ในเรื่อง **ลูกป่า**

เรื่อง **ไหมแม** มุ่งนำเสนอปัญหาด้านการศึกษาของชาวเขาผ่านตัวละครเอกของเรื่องคือ ไหมแม เด็กหญิงชาวเขาเผ่าม้งที่มุ่งมั่นในการเรียนอย่างเต็มที่แม้โรงเรียนชาวเขาจะถูกยุบเพราะรัฐบาล ดูแลไม่ทั่วถึง ไหมแมเรียนจบชั้นสูงสุดในหมู่บ้านคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เธอจึงทำหน้าที่แทนครูที่ ลาออกไปโดยสอนเด็กๆในหมู่บ้านให้อ่านออกเขียนได้ตามความรู้ที่เธอมี

พ่อแม่ของเด็กชาวม้งต่างเห็นความสำคัญของการศึกษา พยายามสนับสนุนลูกหลานด้าน การศึกษาเท่าที่ทำได้ แม้โรงเรียนอยู่ในสภาพไม่พร้อมจะเปิดเรียนแต่คนในหมู่บ้านก็ช่วยกันสร้างโรงเรียน ขึ้นมา ดังความว่า

โรงเรียนแห่งนี้เด็กทุกคนก็ตื่นตื่นที่มีโรงเรียน ไหมแม่เรียนโรงเรียนนี้ชาวบ้านภูเวียงเป็นคนช่วยกันสร้างขึ้นมาแม่ฝีมือก่อสร้างจะไม่ละเอียดยดออก มีแต่หลังคาและฝาผนังแต่กันฝนเท่านั้น แต่ตั้งแต่ปีแรกที่เปิดสอน ครูบอกว่าโรงเรียนภูเวียงเป็นโรงเรียนในโครงการพิเศษ หนึ่งเดือนจะมีครูมาสอนยี่สิบสองวันโดยไม่มีวันหยุด จากนั้นครูก็กลับลงไป เป็นเช่นนี้เรื่อยมา ครูมากมายหลายคนที่มาสอนที่นี้สอนคนละไม่นานก็ทยอยกันลาออกไป ไหมแม่กับเพื่อนได้แต่โทษกันว่าใครทำให้ครูไม่พอใจจนลาออกไป เมื่อมีครูขึ้นมาสอนแต่ละครั้งนักเรียนก็ตั้งใจเรียนอย่างดีที่สุด ทำตัวให้ดีที่สุดเพราะกลัวว่าจะทำอะไรไม่ถูกใจครูจนครูไม่อยากมาสอนอีก

(ไหมแม่.2547:13-14)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นความไม่พร้อมของสถานที่ ไม่มีครูอยู่ประจำ ครูที่มาสอนต่างทยอยลาออกไปเพราะไม่สามารถอยู่ประจำในพื้นที่ที่รกร้างได้ ทำให้การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง

ในที่สุดโรงเรียนต้องปิดเพราะไม่มีครูสอน ไหมแม่ส่งสารนักเรียนรุ่นน้องที่ต้องเลิกเรียนกลางคัน เธอจึงอาสาสอนให้นักเรียนรุ่นน้องอ่านออกเขียนได้ การเรียนการสอนดำเนินไปทุกวัน แม้จะขาดอุปกรณ์การเรียนแต่ไหมแม่ก็สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปได้ ไหมแม่มุ่งมั่นในอุดมการณ์ที่อยากให้เด็กในหมู่บ้านอ่านออกเขียนได้ และไม่ยากให้คนในหมู่บ้านผิดหวังในตัวเธอ ไหมแม่ไม่ยากให้เด็กในหมู่บ้านภูเวียงเป็นไปตามคำกล่าวของครูปลาย ครูคนสุดท้ายของโรงเรียนที่ว่า

“ครูรู้สึกผิดที่ทิ้งพวกเธอไว้กับความมืดมนแต่ครูเป็นเพียงครูคนหนึ่ง จะทำอะไรได้มากกว่านี้” นั่นเป็นประโยคสุดท้ายของครูปลายก่อนจะจากหมู่บ้านภูเวียงไป ถ้าความมืดมนของครูปลายหมายถึงความโง่เขลา การศึกษาละก็ ไหมแม่จะเป็นไม้สนก้านเล็กๆ ที่จุดให้แสงสว่างต่อไปเอง เธอสัญญากับตัวเองเมื่อมัดธงผืนเก่าเข้ากับเชือก

(ไหมแม่.2547:31)

แม้ไหมแม่จะเป็นเด็กหญิงที่จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่อุดมการณ์ของเธอนั้นยิ่งใหญ่ เธอพยายามให้ความรู้และสอนภาษาไทยแก่นักเรียนเท่าที่เธอจะทำได้ ไหมแม่และชาวเขาเผ่าม้งในหมู่บ้านภูเวียง คือภาพของชาวเขาที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและการอ่านออกเขียนได้ แม้โรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษาจะขาดแคลน แต่ไหมแม่และชาวบ้านก็พยายามช่วยกันให้โรงเรียนยังคงมีการเรียนการสอน

ไหมแม่ใฝ่ฝันอยากไปเรียนต่อในเมือง เพื่อจะได้เป็นครูตามที่เธอหวังไว้ แต่พ่อของเธอไม่อนุญาตเพราะเห็นว่าเด็กผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือให้สูงมากนัก สะท้อนให้เห็นทัศนคติของชาวเขา

ว่าเรื่องของการเรียนเป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมผู้ชาย ผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลลูกและสามี ไม่จำเป็นต้องชวนชายเรียนหนังสือ แต่ อี๊ว ลูกชายลูγγัยที่เรียนไม่จบก็เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการจะเรียนได้สำเร็จหรือไม่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ แต่ขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง อี๊วทนคิดถึงบ้านไม่ไหวจึงต้องเลิกเรียนกลางคัน ชีวิตความเป็นอยู่ที่แปลกแยกกับคนในเมืองนั้นทำให้อี๊วไม่มีความสุข การที่อี๊วกลับบ้านทั้งที่ยังเรียนไม่จบ ประกอบกับความตั้งใจมุ่งมั่นของไหมแม ทำให้พ่อเปลี่ยนความคิด และเห็นว่าการสนับสนุนการศึกษาไม่ควรคำนึงว่าเป็นหญิงหรือชาย

ไหมแมได้รับความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากโดม พนักงานบริษัทเอกชนที่ขึ้นมาวาดรูปนกบนดอย โดมสอนไหมแมทำกระดาษจากเยื่อไม้ และเพื่อนของโดมก็ซื้อตำราการสอนให้ไหมแม ทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้น นอกจากนี้เพื่อนของโดมยังช่วยพูดให้พ่อของไหมแมส่งไหมแมเรียนต่อจนสำเร็จ โดมเสนอเรื่องให้บริษัทเอกชนที่เขาทำงานอยู่สนับสนุนให้โรงเรียนภูเวียงเปิดสอนอีกครั้ง ดังคำพูดของโดมที่ว่า

“ที่จบงานนี้แล้ว ต่อไปก็ทำเรื่อยๆ ไม่มีงานแรงอีกแล้ว ทางหัวหน้าพี่เค้าก็เห็นด้วยเรื่องการสอนที่นี้เนาะ ถือเป็นโครงการใหม่ของหน่วยไปเลย ตอนนี้ก็เร่งหาทุนกันอยู่ จะได้เอามาใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่นี้ อนาคตน่าจะขออนุญาตเปิดโรงเรียนอีกครั้ง ตอนนี้เป็นโรงเรียนถือนไปสักปีสองปีก่อน รอให้พร้อมกว่านี้หน่อย”

(ไหมแม.2547:132-133)

คำพูดของโดมสะท้อนให้เห็นว่าความช่วยเหลือจากเอกชนที่เห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหอย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรมกว่ารัฐบาล

เรื่อง **ไหมแม** นำเสนอปัญหาด้านการศึกษาของเด็กชาวเขา ความห่างไกลของพื้นที่ทำให้ไม่สามารถเปิดโรงเรียนได้ อีกทั้งยังขาดอุปกรณ์การเรียนและหนังสือตำราการสอน ปัญหาสำคัญที่สุดคือขาดแคลนครู แนวทางแก้ไขจึงควรสนับสนุนให้คนภายในหมู่บ้านมีโอกาสได้เรียนต่อและกลับมาเป็นครูในบ้านเกิดของตนซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครูในพื้นที่ทุรกันดารได้

ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน เป็นเรื่องราวของมาวิและเพื่อนชาวเขาเผ่าปาเกะญอที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เนื่องจากรัฐบาลได้ขยายโรงเรียนไปยังพื้นที่ห่างไกลอย่างทั่วถึงมากขึ้นแม้ในพื้นที่ชนบททางภาคเหนือและบังคับให้เด็กทุกคนไปเรียน การเรียนในโรงเรียนร่วมกับคนพื้นราบทำให้มาวิและเพื่อน

ชาวเขาไม่มีความสุข เขาถูกเพื่อนคนเมืองเหยียดหยาม การเรียนในห้องเรียนทำให้เขารู้สึกขาดอิสระและ
ไม่มีความสุข ในที่สุดมาริกก็เรียนไม่จบ กลับมาอยู่บ้านป่า ใช้ชีวิตในป่ากว้างตามที่เขาใฝ่ฝัน

เมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลและมีกฎหมายบังคับให้เด็กทุกคน
ต้องเรียนหนังสือ ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข่าวให้ผู้ปกครองของเด็กๆ ได้รับทราบ หากผู้ปกครองไม่ยอมส่งลูก
ไปเรียนจะถือว่าผิดกฎหมายและต้องขึ้นศาล ครูที่โรงเรียนมาพบพรานมันพ่อของมาริก โดยอธิบายให้เข้าใจ
ความจำเป็นที่ต้องส่งลูกไปเรียนว่า

“ครับ เดี่ยวนี้หลวงท่านพยายามขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปให้ทั่วถึง ไม่ว่าจะบ้านนอกบ้านนาในป่าใน
ดงแคไหน ก็จะไปสร้างโรงเรียนไว้หมดแหละครับ”

มาริกแทบจะดูดชอนไม้เมื่อได้ยินประโยคนั้น

“เจ้าลูกชายผม มันคงจะชอบที่นั่นนะครับ ยิ่งงูๆครูช่วยดูแลมันหน่อยนะครับ มันคนดงคนป่าก็กินอยู่กันไป
ตามประสา เมื่อคราวก่อนนายจ่าที่อยู่สถานีตำบลเขายังออกปากเลยครับ จะขอมันไปเลี้ยงแต่ผมไม่ให้ ผมรัก
มันนะครับ มีคนเดียว แต่จะทำยังไงได้ละครับเป็นงี้” พอกอนใจ

“ครับลุงมันคิดยั้งงั้นถูกแล้ว ให้มันไปพักอยู่กับผม ไม่ต้องเอาอะไรไป หรือลุงมันไม่สบายใจ ก็เอาข้าวใส่ถุง
กระสอบไปไว้ก็ได้ ทำยังไงละครับ ไม่ไปไม่ได้หรอก ไม่ให้ไม่ได้ หลวงท่านเกณฑ์แล้ว ไม่ไปก็ยิง ถึงโรงเรียนศาล เขา
จะเอาพ่อแม่เข้าคุกนะครับ มันยุ่ง เล่นกับหลวงท่าน...”

“เอาเถอะครับ ถ้าจะทำให้มันฉลาดหลักแหลมขึ้นก็เอา ใ้อ้ผมก็เรียนมาน้อย ถึงได้มาหักล้างวางปากินอย่าง
นี้ ผมไม่เข้าใจหรอกมันจะรัศมีก็กิโล เขาถึงให้ไปเรียน ใจผมนะ อยากให้มันไปกลับด้วยซ้ำ...”

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544: 7-8)

ครูสนทนากับพ่อมาริกอยู่นานก่อนที่พ่อจะตัดสินใจให้มาริกไปเรียนเพราะเห็นว่าการเรียนจะ
ช่วยให้มาริกฉลาดและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในอนาคต

เมื่อต้องเรียนหนังสือร่วมกับเด็กคนอื่นๆในตำบลเดียวกัน มาริกและเพื่อนชาวเขา
ต้องเปลี่ยนแปลงชีวิตในทุกด้าน ทั้งการอยู่ร่วมกับคนพื้นราบและการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่โรงเรียน
กำหนดอย่างเคร่งครัด มาริกและเพื่อนชาวเขาถูกล้อเลียนว่าเป็นคนป่า เขาไม่สามารถปรับตัวให้ใช้ชีวิตและ
คิดแบบเด็กคนอื่นๆได้ มาริกทนไม่ไหวหนีกลับบ้าน แต่พ่อของเขาได้กระตุ้นให้รักศักดิ์ศรีและอย่าให้ใคร
ดูถูก เขาจึงตั้งใจเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้รับทุนการศึกษาไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา
ในเมือง

มาริกและเพื่อนชาวเขาอีกหลายคนมีโอกาสดำเนินไปเรียนในเมือง การเรียนในระดับ
มัธยมศึกษาทำให้เขาอึดอัดเพราะโรงเรียนเป็นโรงเรียนประจำมีกฎเกณฑ์มากกว่าโรงเรียนประจำตำบล

เช่น การกินนอนเป็นเวลา ห้ามพูดภาษาถิ่น หรือการห้ามออกจากพื้นที่ที่กำหนด ส่วยโพกล่าวถึงการจำกัดพื้นที่ของโรงเรียนประจำว่า

ทำไม่ต้องห้ามเราด้วยนะ คนเราไม่ใช่กแก้วนกเขานี่หว่า ที่ผูกอยู่กับคอนนอนอยู่กับกรงได้ตลอดเวลา
(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:111)

คำถามของส่วยโพคือคำถามที่มีต่อระบบโรงเรียนว่าเหตุใดสถานศึกษาจึงเป็นสถานที่
กักกัน โดยยกเหตุผลเรื่องระเบียบวินัยมากล่าวอ้าง

นอกจากนั้นเนื้อหาในวิชาเรียนยังยากเกินไป และนำไปใช้ในชีวิตจริงไม่ได้ ยิ่งเรียนกลับ
ยิ่งไม่รู้เรื่องและวิชาที่เรียนเป็นเรื่องไกลตัว ส่วยโพกับมาวิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาเลขว่า

“ข้าไม่ค่อยชอบเลย ยิ่งเลขยิ่งแล้ว...ข้าคิดสงสัยว่าเราจะเรียนกันไปทำไมน่า ไข่เลขขี้ เราขี้ มันยากๆทั้งนั้น
ข้านับหนึ่งถึงร้อย บวกลบคูณหารได้ก็ตีตมไปแล้วจะปวดหัวจิๆ...”ส่วยโพพูด มาวิอดขันไม่ได้ แต่ก็กลั้นไว้เพียงแต่
ยิ้มออกมา ส่วยโพพูดสำเนียงกะเหรี่ยงแอบหลุดออกมาบ่อยๆเช่น จริงๆเป็นจิจๆ ดังกล่าว

“พูดอย่างนั้นไม่ถูกหรอก ครูว่ามันทำให้เรารู้จักคิด...”มาวิแย้ง

“คิดอะไรกันหนา ทุกวันนี้เราก็คืออยู่แล้ว พ่อข้าไม่ได้เรียนเลขยากๆ แกยังคิดทำหน้าไม่ได้เลยวะ ขวาน มีด ปืน
พ่อทำเองทั้งนั้น...” ส่วนโพเถียงทำเอามาวิเจียบบัง เขานึกเหตุผลที่จะมาค้านส่วยโพไม่ออก และใจเขาก็อยาก
คล้อยตามส่วยโพเหมือนกัน ว่าทำไมเราต้องสรรหาอะไรยากๆพิสดารมาเรียนด้วย

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:108-109)

วิชาที่เรียนในห้องเป็นวิชาพื้นฐานเหมาะสำหรับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป แต่มาวิและ
เพื่อนชาวเขาไม่ได้มุ่งหวังที่จะเรียนต่อ พวกเขาต้องการกลับไปทำไร่ ล่าสัตว์ มาวิและเพื่อนชาวเขาจึงไม่
เห็นประโยชน์จากการเรียนที่ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา

นอกจากนั้น การศึกษาที่สูงขึ้นกลับทำให้เกิดช่องว่างระหว่างตนเองกับถิ่นฐานบ้านเกิด
ดังเช่น พี่ชายของเชกอ ที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือจากเงินกำไรของสหกรณ์หมู่บ้าน คนในหมู่บ้านต่างหวัง
ให้เขากลับมาเป็นครูที่หมู่บ้านแต่เขาก็ไม่กลับมา ส่วยโพเล่าว่า

ใครๆก็หวังว่าเขาจะกลับมาสอนหนังสือเป็นครูที่หมู่บ้าน คนรักเขาก็มีแล้ว เขารออยู่ แต่แล้วกลับไปอยู่
ที่ในเมืองอื่นเสีย...เอาเมียคนเมืองเสียด้วย แต่งตัวโก้ ไม่ชอบให้ใครเรียกว่า ‘ยาง’ ดูถูกพวกเดียวกัน...เขาไม่
กลับไปหมู่บ้านเลย...ข้ายังแปลกใจ เขาคงเคยสบายอย่างเอ็งว่าจริงแหละ...ทั้งๆที่เงินที่เขาว่าเรียน มาจากเงิน

ของสหกรณ์ข้าวในหมู่บ้านที่รวบรวมจากท่าเรือกลางไปขายส่งให้เขา ทั้งเงิน โบนัสด้วย... อ้อเอ็งคงไม่เข้าใจ ...” ส่วยโพเวนระยะชนิดหนึ่ง

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:113)

การที่พี่ชายของเขากอที่ไม่ยอมกลับบ้านทั้งๆที่ใช้เงินของคนในหมู่บ้านเรียน ยิ่งสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่พัฒนาเฉพาะตนเอง แต่ไม่ตอบสนองการพัฒนาท้องถิ่น การศึกษาอาจไม่ได้สอนให้คนรักถิ่นฐาน เมื่อประสบผลสำเร็จมีงานทำในเมืองก็ยิ่งเยอหยิ่งและไม่ยอมรับรากเหง้าของตนเองก็เป็นได้

ครูซึ่งเป็นบุคลากรสำคัญที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ และน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ แต่ในเรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** ครูส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม พฤติกรรมของครูถ่ายทอดผ่านสายตาของครูนั่นเองว่า

ครูผู้ชายจับกลุ่มคุยกันถึงเรื่องยิงนกตกปลาที่ผ่านมา ครูบุบผาชาตินั่งถักโครเชต์ ข้างหน้าเธอมีหนังสือรายสัปดาห์วางอยู่ เธอเข้าไปคุยด้วยเรื่องต่างๆครูหนึ่งก็ออกมสันกระดิ่งเล็กเรียน วันนี้ครูใหญ่ไม่อยู่ ไปธุระในเมือง ก็คงไปราชการอย่างท่านว่านะแหละ ที่ตำบลนี้เขาให้สามวัน ทั้งไปกลับ ต้องรอให้ครบเวลาที่ว่าเสียก่อนตามธรรมเนียมอันดี บางทีก็เลยต่อไปอีก ก็ราชการตามฟอร์ม ทั้งที่เอาถั่วเหลือง งา หรือหนังสือตัวไปขายที่เชียงใหม่ นั่นเป็นสิ่งธรรมดาของข้าราชการที่นั่นหรือที่อื่นๆจะเอาด้วยก็ไม่ว่าสิ แต่เธอได้ยินแฟนเธอว่าที่เธออยู่ก็ยิ่งกว่านี้

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:66)

ข้อความข้างต้นสะท้อนภาพครูในชนบทที่สอนไปวันๆ ไม่ได้ใส่ใจกับหน้าที่ของตนเองเท่าที่ควร ครูบางคนเอาเวลาไปทำเรื่องส่วนตัวหรือหารายได้เสริม ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนและเด็กนักเรียน

นอกจากนั้นครูบางคนยังมีอคติกับนักเรียนที่มาจากป่าลึกหรือเด็กดอย เมื่อเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทครูมักลงโทษมาวี่และเพื่อนชาวเขาด้วยความลำเอียง ไม่ยอมฟังคำอธิบายใดๆของมาวี่หรือไม่คิดแม้แต่จะไต่สวน อคติของครูสะท้อนให้เห็นอคติทางชาติพันธุ์ของคนในสังคม ทำให้เด็กชาวเขาชาติที่พึ่งและไม่ได้ได้รับความยุติธรรม

ด้วยปัญหาการถูกจำกัดอิสรภาพ การไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนในเนื้อหาวิชาที่ยากเกินไป การเห็นตัวอย่างรุ่นพี่ที่ได้ดีเพราะการเรียนแต่ลืมรากเหง้า ครูที่ไม่เอาใจใส่นักเรียนและมีอคติทาง

ชาติพันธุ์ ทำให้มาวิต่อต้านการเรียนในโรงเรียนและฝึกฝนถึงความสุขในปากว่าง นับได้ว่ามาวิจัดวางตนเองในตำแหน่งคนชายขอบ เขามีพฤติกรรมและความคิดไม่เป็นไปในทางเดียวกันกับคนส่วนใหญ่ในโรงเรียน แต่เขาก็มั่นใจในความคิดของตน พอใจที่จะไม่คิด ไม่ทำตามสิ่งที่คนในสังคมกำหนด และเห็นว่าชีวิตของคนเรามีทางเลือกหลากหลายมากกว่าสิ่งที่โรงเรียนสอน หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนสร้างให้มาวิเป็นตัวละครที่เป็นขบถต่อระบบการศึกษาในโรงเรียน

มาวิตัดสินใจหนีออกจากโรงเรียนไปช่วยพ่อทำงานที่บ้าน เขาสามารถอ่านหนังสือเกี่ยวกับความรู้และข้อประกาศต่างๆ ให้พ่อฟังได้ ซึ่งนับว่าเพียงพอแล้วสำหรับอาชีพการเป็นนายพรานตามรอยเท้าพ่อ แม้จะไม่สามารถหลุดพ้นจากการเป็นคนชายขอบแต่เขาก็รู้สึกพอใจกับชีวิตที่เลือกเองและมีความสุขที่ได้ทำตามความต้องการของตนเอง

การหนีออกจากโรงเรียนทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อนบ้าน แต่พ่อของมาวิไม่ว่าอะไร เขาเชื่อมั่นในตัวลูกชาย และกล่าวว่า

พ่อไม่ว่าเจ้าหรือก เจ้าโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เจ้าต้องรู้จักการตัดสินใจ พ่อไม่รู้หรอกว่าเจ้าอยู่ที่นั่นเป็นยังไง แต่พ่อก็คิดว่า เจ้าก็คงคิดดีแล้วด้วยตัวเจ้าเอง นั่นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก...ยังมีเรื่องอีกมากมายลูกเอ๊ย...ที่มนุษย์เราจะได้เรียนรู้...อีกหน่อยเจ้าก็จะพบกับมันด้วยตัวเองแหละ...ไปได้แล้ว เจ้าไปได้...ถ้าพ่อต้องการรู้อะไรในหนังสือเหล่านี้ พ่อก็จะให้เจ้าอ่านให้ฟัง..." พ่อตอบหลังมาวิเบาๆ

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:140)

นับได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้วิพากษ์ระบบการศึกษาที่สูญเสียเป้าหมายในแง่ของการพัฒนาคนล้มเหลวในแง่ของการพัฒนาชุมชน มาวิคือภาพของคนในป่าดงที่รักและพอใจในวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนให้ความสำคัญกับการทำมาหากินเลี้ยงชีพอย่างเรียบง่ายตามภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าการเรียนในชั้นเรียนที่วัดค่าและปลูกฝังคนให้มีความคิดแบบสำเร็จรูป คือการมีอาชีพที่สังคมยอมรับยกย่อง ในขณะที่ชีวิตถอยห่างจากรากเหง้าของตนเองมากขึ้น

1.1.2 การสาธารณสุข

สภาพพื้นที่อันห่างไกลความเจริญของชาวเขา ทำให้ชาวเขาไม่สามารถเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขของรัฐ ชาวเขายังคงขาดความรู้ด้านสุขอนามัย การสาธารณสุขแผนใหม่ โภชนาการอาหาร หรือวิธีการป้องกันและรักษาโรคอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังขาดแคลนบุคลากรด้านสาธารณสุข ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้ชาวเขาต้องเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** และ **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน**

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ความห่างไกลความเจริญของหมู่บ้านป่าเกาะญอกกับหมู่บ้านคนเมืองเป็นอุปสรรคในการรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย ในครั้งที่นุโพป่วยด้วยโรคไข้ป่า พ่อของนุโพต้องหามนุโพลงเขาไปสถานีอนามัยอย่างทุลักทุเล และต้องใช้เวลาในการเดินทางยาวนาน ดังข้อความว่า

นุโพนอนสลบไสลบนเปลอ่อนหยับ ไฟลูกโร้ทั้งข้างหน้าข้างหลัง หมู่บ้านคนเมืองที่อนามัยตั้งอยู่ไกลมาก ไกลจนท้อเมื่อนึกถึงทางลื่นเฉอะแฉะและความมืดมิดของค้ำคื่น ทางน้อยในป่าทึบเหมือนมีภูตผีซุบซิบกันหลังพุ่มไม้ นหนาวมาเยือกๆเมื่อผ่านป่าทึบ น้ำค้างใบไม้เป็นเงาเลื่อมเมื่อต้องไฟ บางหุบห้วยนกแสกก็แตกขลุ่ยบาดลึก...

หนักหน่วง...อิดล้า..ถ้าไม่พักเลย บางทีดีก็ๆค่อนข้างอาจไปถึง แต่...หมอมจะอยู่ไหม ถ้าไปพบแต่อนามัยว่างเปล่าจะทำอย่างไร

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:90)

ความห่างไกลของหมู่บ้าน ยังสะท้อนผ่านความวิตกกังวลและความห่วงใยชีวิตที่หมอมีต่อชาวเขา ด้วยเกรงว่าระยะทางเป็นอุปสรรคในการรักษา

...เหมือนเป็นหมู่บ้านนางบัวคลี่สมัยขุนแผนโน้น ผู้คนเขาอยู่กันได้อย่างไรหนอ เจ็บไข้ได้ป่วยจะรักษากันอีท่าไหน ทางรถก็ไม่มี ทางเกวียนก็ไม่มี เจ็บไข้ได้ป่วยอะไรมีทางเดียวคือ หามเปลกันข้ามคีนข้ามวันลงเขาไปเท่านั้น อนามัยก็อยู่ไกล ที่ใกล้ที่สุดก็เห็นจะเป็นห้วยมะโหนดนั่นแหละ ใกล้ที่สุดก็เดินกันใช้เวลาถึงหกชั่วโมง

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:104)

การไม่มีสถานพยาบาลในพื้นที่สูง ทำให้ชาวเขาต้องเดินเท้าลงเขาไปรักษาโรคที่หมู่บ้านพื้นราบ เสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นระหว่างการเดินทางหลายชั่วโมง อีกทั้งเมื่อมาถึงสถานีอนามัย ถ้าไม่มีหมอมประจำอยู่ก็เป็นการเดินทางที่สูญเปล่าและอาจเสียชีวิตได้ ความห่างไกลของพื้นที่เป็นปัญหาหลักที่ทำให้ชาวเขาไม่มีโอกาสได้รับบริการด้านสาธารณสุข

อย่างไรก็ตาม ชาวเขาก็สามารถพึ่งพาตนเองโดยอาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ คือ เก็บสมุนไพรจากในป่ามาใช้เป็นยารักษาโรคชนิดต่างๆ เรื่องการรักษาโรคโดยสมุนไพรนี้เป็นความรู้ที่ผู้ใหญ่ถ่ายทอดให้เด็ก ดังข้อความว่า

เด็ก ๆ มักจะรู้จักด้วยหลายอย่าง เช่น ใบต๋อสุไฟต้มน้ำ เป็นยาเจริญอาหารสำหรับคนป่วย มะกอกกินแก้เจ็บคอ ว่านใบลายแก้ฟกช้ำ เหง้าของหญ้าถอดปล้องต้มน้ำแก้เจ็บหลังเจ็บเอว เปลือกไม้ซี่โยรักษาไอได้ ความรู้เหล่านี้ไม่ได้ร่ำเรียนมาจากสำนักไหน ป่าคือโรงเรียนอันกว้างใหญ่ของพวกเขา...

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:31)

หากมีการเจ็บป่วยที่รุนแรงมากขึ้น ชาวเขาก็จะให้หมอผีเป็นผู้รักษา เนื่องจากชาวเขามีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเป็นเพราะผี ดังเช่น พ่อของหม่อมงพอไปขุดเอาไขปลวกที่จอมปลวกแล้วจอบกระเด็นใส่ขาเป็นแผลเหวอะหวะ พ่อหมอบอกว่าถูกผีปลวกกระทำและให้บนผีด้วยหมูหนึ่งตัว แต่พ่อหม่อมงพอไม่ยอมเพราะเสียตายเงิน แผลบวมแดงเป็นหนองลูกกลม แม่ทนไม่ไหวจึงหาหมอมาถวาย แต่ในที่สุดพ่อก็ตาย การตายของพ่อหม่อมงพอ สะท้อนให้เห็นว่าชาวปาเกอะญอยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับโรคร้ายในป่าและสุขอนามัยที่ถูกต้องทำให้ต้องตายเพราะแผลติดเชื้อ

การที่ชาวเขาไม่มีความรู้เรื่องความสะอาด โภชนาการ และสภาพการดำรงชีวิตในป่าเขาทำให้ชาวเขาต้องเสี่ยงกับโรคพยาธิและการขาดสารอาหาร ยกตัวอย่างเช่น การที่ชาวเขาเดินเท้าเปล่าไปทุกที่ในป่า จับแมลงมากินโดยมีกรรมวิธีการปรุงแบบสุกๆดิบๆ ทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคท้องร่วงและโรคพยาธิ และปัจจัยด้านความทุรกันดารของพื้นที่ทำให้อาหารหลักของชาวเขามีเพียงข้าวกับน้ำพริก ซึ่งทำให้ไม่ได้รับสารอาหารเพียงพอ ด้วยวิถีชีวิตเช่นนี้ทำให้ชาวเขาป่วยเป็นโรคต่างๆ ดังที่หมอหนุ่มที่ขึ้นมาตรวจโรคให้ชาวเขาเล่าให้พระสงฆ์ฟังว่า

“ปวดหัวเป็นไข้มากที่สุด ที่น่าใส่ใจเป็นพิเศษก็คือ มีรายหนึ่งเป็นแผลหมักหมมเรื้อรัง พิการทางสมอง กับลิ้นหัวใจารุดอีกอย่างละราย หนักใจครับท่าน บางคนน่าจะได้รับการรักษาฉุกเฉินในห้อง แต่ที่ผมทำได้ก็เพียงแค่นั้นแหละ”

“โรคพยาธิล่ะ?”

“เยอะเลยครับ ในทุ่งไร่ปล้องของเด็กๆ ผมรู้ว่าตัวพยาธิยั้วเยี้ยไปหมด คนที่น่าจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขวิทยาเบื้องต้นอีกมาก แต่นั่นแหละ ใครล่ะจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เขา รัฐบาลหรือ...?”

“ปีก่อน อาตมาแจกยาท้องร่วงหมดทั้งกระป๋องในวันเดียว เด็กๆ ไข้ไหลกันทั้งหมู่บ้าน อาตมาไม่มั่นใจว่าตัวเองจะรับมือไหวหรือไหม จึงให้คนลงไปตามหมอมที่อนามย์...”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 106-107)

จากคำบอกเล่าของหมอ โรคต่างๆที่ชาวเขาเป็น สะท้อนให้เห็นการขาดความรู้ด้านสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน การขาดความรู้ด้านโภชนาการทำให้มีสุขภาพที่ไม่สมบูรณ์ และเมื่อป่วยแล้วก็ไม่มี

โอกาสได้รับการรักษาอย่างเต็มที่ อย่างมากก็รักษากันไปตามมีตามเกิด ผู้ที่ช่วยเหลือคือพระสงฆ์ที่พอจะมี ยาแผนปัจจุบันแบ่งปันให้ได้บ้าง หรือหมออาสาจากพื้นราบ สะท้อนให้เห็นความช่วยเหลือจากรัฐบาลที่ยัง มาไม่ถึงชาวเขา ชาวเขาต้องพึ่งพาความใญ่บุญหรือรอความเมตตาจากคนภายนอกช่วยเหลือปัญหาใน ด้านนี้

วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนทัศนะของผู้เขียนที่ให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์สุขภาพ สมัยใหม่แบบตะวันตก และมีบทบาทในการช่วยเหลือชาวเขาให้พ้นจากความเจ็บป่วย แสดงให้เห็นว่า ลำพังการรักษาตามความเชื่อท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ซึ่งหลักฐานที่สนับสนุนว่าการรักษา ตามความเชื่อท้องถิ่นเป็นแนวทางที่ใช้ไม่ได้เสมอไป คือจำนวนชาวเขาที่ป่วยหรือล้มตายหลายคน ทำให้ ภูมิปัญญาด้านการรักษาตนเองเป็นความรู้ชายขอบที่ต้องอาศัยความรู้ทางการแพทย์มาพัฒนาการ สาธารณสุข

นอกจากปัญหาการขาดความรู้ด้านสาธารณสุขแล้ว เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ยังสะท้อน ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งมีแพทย์น้อยคนที่จะยอมอยู่ประจำสถานีอนามัยในพื้นที่ ห่างไกล หมอที่มาตรวจโรคชาวเขาได้ตั้งคำถามถึงอุดมการณ์และหน้าที่ของแพทย์ที่ต้องอาศัยความ เสียสละ โดยชี้ให้เห็นว่าสังคมต้องการหมอที่มีความเสียสละและมีมโนธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่

การขาดแคลนบุคลากรทางด้านแพทย์เป็นปัญหาอันเนื่องมาจากระบบทุนนิยม ทำให้ หมอคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ห่างไกล ปัญหาเรื่องนี้ ถ่ายทอดผ่านเรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** ผู้เขียนได้กล่าวถึงปัญหาที่หมอไม่ยอมมาประจำในพื้นที่ห่างไกล และ ไม่มีจิตวิญญาณของการเป็นหมอ โดยวิพากษ์วิจารณ์สังคมผ่านบทสนทนาของหมอกับครูใหญ่อย่าง ตรงไปตรงมาว่า

“ผมพูดผิดไป...ความจริงเราไม่ขาดหมอหรอก เราผลิตกันออกมาปีหนึ่งก็มากมาย แต่หมอมายอมออกไป บ้านนอกกัน นี่ต่างหากที่เป็นตัวปัญหา..”

“เขาไปตั้งคลินิกในเมืองดีออกคุณหมอกี่...” ครูใหญ่พูดขึ้นบ้าง

“ก็นั่นนะสิคุณ... ใ้เงินนี่มันตัวร้ายหะ มันทำให้หมอกลายเป็นหมา ทำให้คนดีกลายเป็นโจร ทำให้ความ ยุติธรรมล่าเอียงไป และทำให้อะไรๆต่อมิอะไรหลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนทางของมันไป ...ผมเห็นมาก็เยอะ เหมือนกัน พวกนี้ไม่สนอกสนใจอะไร มีชีวิตอยู่เพื่อกอบโกยกันเท่านั้น งานที่เกี่ยวกับราชการบริการชาวบ้านชาว ชองเขากลับไม่เอาใจใส่...”

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน. 2544: 120)

ปัญหาด้านสาธารณสุขจึงมีทั้งการขาดความรู้ด้านสาธารณสุขและการขาดบุคลากรทางการแพทย์ ค่าพูดของหมอมจากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ที่มีอุดมการณ์ในการรักษาเพื่อนมนุษย์ ซึ่งบุคลากรทางการแพทย์ส่วนมากก็ล้วนตกอยู่ในอำนาจเงิน รักษาโรคเพราะหวังในเงินทอง และ “ไขว่คว้าหาเงินจากความทุกข์ทรมานของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” (ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน. 2544: 121)

ปัญหาการขาดความรู้ด้านสาธารณสุขและขาดบุคลากรทางการแพทย์ในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** และ **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** สะท้อนให้เห็นการบริการด้านสาธารณสุขของรัฐที่ยังไม่ทั่วถึง ชาวเขายังคงไม่ได้รับการอบรมความรู้เพื่อสุขภาพที่ถูกต้อง สิทธิในการเข้ารับการรักษาที่พวกเขาพึงจะมีนั้นเป็นไปด้วยความลำบาก เพราะบริการด้านอนามัยของรัฐขยายมาไม่ถึงพื้นที่ที่ชาวเขาอาศัยอยู่ อีกทั้งยังขาดบุคลากรทางการแพทย์ การไม่มีแพทย์ประจำอยู่ที่อนามัยตลอดเวลาทำให้ชาวเขาสูญเสียโอกาสในการรักษา และการขาดแพทย์ประจำสถานีอนามัยในพื้นที่ห่างไกลยังสะท้อนให้เห็นอำนาจของเงินตราที่อยู่เหนือมโนธรรมและความเสียสละของผู้คนในสังคมรวมทั้งผู้ที่อยู่ในวิชาชีพแพทย์ เนื่องจากชาวเขาขาดความรู้เกี่ยวกับการสาธารณสุข อีกทั้งการเข้าถึงการรักษาและบริการด้านสาธารณสุขยังเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้ชาวเขากลายเป็นคนชายขอบในทางภูมิศาสตร์และด้านสาธารณสุขในเวลาเดียวกัน

1.1.3 การเกษตรกรรม

ชาวเขาเป็นคนชายขอบทั้งในทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์(2541 : 18) กล่าวว่า ชาวเขาเป็นคนชายขอบในด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมักจะตั้งถิ่นฐานในที่ที่เปราะบางต่อการเกิดภัยธรรมชาติหรือมักจะตั้งถิ่นฐานในที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นชนชั้นนำในสังคมยังมองว่าเป็นพวกทำลายสิ่งแวดล้อม

ภาพของชาวเขาในสายตาของคนในสังคมและรัฐ คือ ภาพสามประการได้แก่ หนึ่ง การเป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยการตัดไม้ เผาป่า ทำไร่เลื่อนลอย สองคือภาพของชนเผ่าที่ปลูกฝิ่นและค้ายาเสพติด สามคือ ภาพของชนเผ่าที่มีความเสี่ยงเป็นคอมมิวนิสต์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี.2541: 92-135) การสร้างวาทกรรมทั้งสามในการนิยามความเป็นชาวเขาได้ผลักดันให้ชาวเขากลายเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่สร้างปัญหาให้ระบบนิเวศและความมั่นคงของชาติ อีกทั้งคนในสังคมยังมองภาพชาวเขาแบบเหมารวม (stereotype) ว่าชาวเขาทุกเผ่าล้วนมีพฤติกรรมเดียวกัน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วชาวเขาแต่ละเผ่าก็มีวิถีเลี้ยงชีพและการเพาะปลูกแตกต่างกันไป

ชาวเขาในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** และ **ลูกป่า** นำเสนอภาพวิถีการยังชีพด้วยวิธีการเพาะปลูกตามจารีตประเพณีของชาวเขาที่เรียกว่าการเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผา (swidden agriculture)

จารีตการเกษตรของชาวเขาที่ทำการแผ้วถางป่า และเผาเพื่อเตรียมดินเพาะปลูก คนภายนอกมองว่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการเกษตรชายขอบที่ทำลายป่าและดิน แต่วิธีการเพาะปลูกเช่นนี้คือภูมิปัญญาทางการเกษตรของชาวเขา ชาวเขาปลูกข้าวไร่บนภูเขาโดยการถางป่า หลังจากถางแล้วปล่อยให้แห้งก่อนเผา การเผาคือการทำลายแมลงที่เป็นศัตรูพืชและเชื้อโรคต่างๆ เศษซี้เถ่าเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ในการเพาะปลูกต่อไป (อมรา พงศาพิชญ์.2542: 182-183) ชาวเขาต้องตัดไม้เพื่อทำไร่ข้าวก็จริง แต่เป็นบริเวณที่เพียงพอต่อการปลูกพืชเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน พวกเขาใช้ดินปลูกข้าวเพียงครั้งเดียวแล้วทิ้งให้ดินฟื้นตัวและกลับมาหมุนเวียนใช้ต่อในการทำไร่ครั้งต่อไป

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** แสดงภาพการทำไร่โดยทิ้งให้ดินฟื้นตัว และการใช้ประโยชน์จากซี้เถ่าเผาไร่ เห็นได้จากการทำไร่ข้าวของเปละโพที่ว่า

ไร่ของพ่อเป็นลาดเขาติดห้วย ปกติไร่ของคนอื่นเมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวแล้ว มักจะปล่อยรกร้างคืนสภาพป่า (หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 6)

ไร่หลังฝนดินดำน้ำชุ่มด้วยซี้เถ่าและเศษถ่านจากการเผาไร่ ต่อไม้สีดำโตได้เริ่มแตกยอดอ่อนพลอมแพลงมดก้นป่องคาบไซ้เข้าแถวอพยพหาที่อยู่ (หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:73)

การทำไร่ เก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วเผา จากนั้นก็พักดินให้ฟื้นตัว เป็นภูมิปัญญาและวิถีการเกษตรของชาวเขาที่จะคืนความอุดมสมบูรณ์ในดินของชาวป่ากะญอ

ภาพธรรมชาติบนเขาในเรื่อง**หมู่บ้านอาบจันทร์**ยังคงสมบูรณ์ ฝนตกตามฤดูกาลและผลผลิตทางการเกษตรยังคงเป็นไปตามปกติ เนื้อเรื่องไม่ได้นำเสนอภาพผลกระทบจากการตัดไม้ เผาไร่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิถีการเกษตรตามแบบที่ชาวเขาปฏิบัตินั้นเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการของพวกเขาแล้ว

เรื่อง **ลูกป่า** ชาวเขาเผ่าป่ากะญอมีวิธีการเพาะปลูกเช่นเดียวกับชาวเขาในเรื่อง**หมู่บ้านอาบจันทร์** ซึ่งเป็นวิถีการเกษตรเพื่อการยังชีพ และการตัดไม้เป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังข้อความว่า

หมอกควันฤดูร้อนลอยเกลื่อนกลุ่ม การเผาไร่ได้เริ่มแล้ว เสียงไม้ล้มตึงตึง เสียงไฟปะทุปลั่งและไฟฮือฮา ดังอยู่วันแล้ววันเล่า การเผาป่าเพื่อแผ้วถางที่ทำกินเป็นกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับชาวเขา ไม้ใหญ่จึงลดจำนวนลงเรื่อยๆ ยาซีไม่เห็นด้วยแต่ไม่อยากจะคัดค้าน เขารู้ว่ามันเป็นวิถีชีวิตสำหรับพวกเขา การเผาป่าทำไร่เกาะอยู่กับชีวิตจนแยกไม่ออกเสียแล้ว

“ถ้าไม่เผาป่าทำไร่เราจะเอาอะไรกินเล่า เราไม่อาจใช้แผ่นดินผืนเดิมปลูกข้าวทุกปีอย่างพื้นราบ ดินคอยมันไม่อุดม ปลูกข้าวปีเดียวก็จืดเสียแล้ว จะใส่ปุ๋ยเราก็ไม่มีเงินซื้อปุ๋ย”

(ลูกป่า. 2551 : 147-148)

คำพูดของพ่อยาซีแสดงให้เห็นถึงวิธีการทำไร่ของชาวเขา รวมถึงปัญหาของการทำไร่ ชาวเขาไม่อาจปลูกพืชในที่ดินผืนเดิมทุกปี ต้องย้ายไปที่ดินผืนใหม่หมุนเวียนไปเรื่อยๆ หากมองวิธีการแก้ปัญหาในสายตาคณนอกกว่าเหตุได้จึงไม่ปรับปรุงดินหรือใส่ปุ๋ยให้ดินดีจะได้ไม่ต้องย้ายผืนดินทำกินไปเรื่อยๆ แต่ชาวเขาก็ไม่มีความรู้ในการปรับปรุงดินเหมือนอย่างคนในเมือง และไม่มีเงินซื้อปุ๋ย วิธีการของชาวเขาในการปรับปรุงดินจึงต้องทิ้งผืนดินเดิมให้ฟื้นตัวเองซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลและไม่เสียเงินซึ่งคนนอกกลับมองว่าเป็นการทำไร่เลื่อยล่อย

นอกจากชาวเขาจะถูกคณนอกมองว่าทำลายระบบนิเวศแล้ว ชาวเขายังถูกจำกัดสิทธิ์ในการใช้ที่ดิน เมื่อมีกฎหมายเกี่ยวกับป่าสงวนหรือมีการให้กรรมสิทธิ์เอกชนในการถือครองพื้นที่ป่าส่งผลให้ให้พื้นที่ทำกินและการใช้สอยป่าของชาวเขานั้นถูกจำกัด ดังข้อความว่า

พ่อของยาซีพูด แกพูดถึงการอพยพเร่ร่อนซึ่งเป็นไปไม่ได้แล้ว ทุกวันนี้ไม่มีป่าดิบคงทำให้เร่ร่อนอีกแล้ว ป่าทุกป่าล้วนมีเจ้าของเสียแล้ว “แต่ก่อนแผ่นดินยังกว้าง ป่าเกาะภูเขาทองเที่ยวแสวงหาดินดำน้ำชุ่มตามความพอใจ แต่ทุกวันนี้แผ่นดินมันแคบแล้ว แกคอยดูต่อไปเถอะยาซี ชาวเขาด้วยกันก็จะมีแต่ป่าเกาะภูเขาทองนี่แหละที่ย่ำแย่ ไร่ปลูกผืนไม่เป็น เราทำได้แต่ไร่ข้าว แต่แผ่นดินมันอึดคัด...”

(ลูกป่า. 2551 : 148)

ในอดีตชาวเขาเคยอยู่ในพื้นที่ป่ามาอย่างอิสระ แต่ปัจจุบันที่ดินบนเขาล้วนมีชื่อของผู้ถือครองชัดเจน คำว่า “ที่ดิน” ที่เคยเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น ได้ถูกนิยามให้เป็นที่จับต้องได้ มีเจ้าของ มีโฉนดและมีเขตแดนที่แน่นอน ชาวเขาไม่อาจบุกเบิกผืนดินแห่งใหม่ในการทำไร่ได้อีกต่อไป ในอนาคตหากผืนดินในระบบไร่หมุนเวียนถูกจำกัดให้หมุนเวียนแต่ในพื้นที่ของตนเท่านั้น ทำให้รอบการทิ้งดินให้ฟื้นความอุดมสมบูรณ์สั้นลงจนสภาพดินเสื่อมลงเรื่อยๆ ผลผลิตข้าวก็ลดลงตามสภาพดิน ส่งผลให้ชีวิต

ชาวเขายากจนอดอยากมากขึ้น ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจำกัดพื้นที่ป่าไม่ใช่รัฐหรือเจ้าของที่ดิน แต่เป็นชาวเขาที่ตกอยู่ในฐานะผู้รับกรรมจากการขยายอำนาจจากศูนย์กลาง

ภาพของชาวเขาในเรื่องการปลูกฝิ่น ผู้เขียนนำเสนอว่าชาวเขาเผ่าปาเกอะญอในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ไม่ได้ปลูกฝิ่น แต่ชนเผ่าที่ปลูกฝิ่น คือ แม้ว เห็นได้จากตอนที่เปละโพและเพื่อนเดินทางไปล่าสัตว์ในป่าขุนยะ ซึ่งต้องเดินผ่านหมู่บ้านแม้วว่า

ข้ามเขาหัวล้านมาแล้ว หมู่บ้านแช่แม้วหมกหมอง เสียงหมาเห่าแว่วๆหลายคนปาดเหงื่อทั้ง แช่แม้วเรียกตัวเองว่าม้ง ถึงจะต่างเผ่าต่างภาษาอย่างน้อยก็เป็นเพื่อนร่วมดงคอยด้วยกัน น้ำใจใสเย็นคงมีให้จับบ้าง...รอบๆ บ้านแม้วหอร่มเงาได้ยาก ด้วยว่าพวกมันมักจะถางต้นไม้ต้นไร่ลงหมดเพื่อปลูกฝิ่น ดงคอยลูกไคที่แม้วยึดครองมักหัวล้านโล่งเตี้ยเหลือแต่หญ้าคา เพียงแต่ว่าวันนี้ยังไม่มีดอกฝิ่นที่บ้านแม้ว

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:50-51)

และคำพูดของหม่อมเงพอที่ว่า

“แล้วนาข้าจะไปรับจ้างแช่แม้วพันไร่” หม่อมเงพอพูดกับนุโพ “แช่แม้วมันปลูกฝิ่น มันต้องการคนถางไร่มาก เพราะมันทำไม่ทัน”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:77)

การปลูกฝิ่นถือเป็นการปลูกพืชเพื่อการค้าของชาวเขาเผ่าแม้ว จึงต้องถางไร่และตัดต้นไม้ เพราะต้องใช้พื้นที่มาก วิถีชีวิตชาวแม้วที่ปลูกฝิ่นจึงแตกต่างไปจากชาวปาเกอะญอที่ปลูกแต่ข้าวไร่หรือข้าวโพด ซึ่งเป็นการอธิบายให้ผู้อ่านได้เห็นความแตกต่างของวิถีชาวเขาแต่ละเผ่า

เนื้อหาในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** และ **ลูกป่า** บรรยายภาพความสวยงามของธรรมชาติในแถบภูเขาที่ชาวเขาเผ่าปาเกอะญออาศัยและแสดงให้เห็นวิธีการปลูกข้าวไร่ซึ่งเป็นวิถีภูมิปัญญาทางการเกษตร นับการได้ตอบว่าทกรรมที่สังคมมองชาวเขาแบบเหมารวมว่าเป็นพวกทำลายสิ่งแวดล้อม ปลูกฝิ่น หรือมีพฤติกรรมเหมือนกันทุกเผ่า

1.1.4 อัตลักษณ์ชาติพันธุ์

ชาวเขาเผ่าปาเกอะญอนั้นมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ กล่าวคือ มีทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และภาษาตามแบบของตน สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดจากรุ่น

ผู้รุ่นจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวเขาได้นำเสนอผ่านวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์ และ ลูกป่า**

หมู่บ้านอาบจันทร์ นำเสนอภาพบรรพบุรุษและรากเหง้าของชนเผ่าปาเกอะญอผ่านตัวละครพ่อเผ่ากาชวา พ่อเผ่ากาชวาคือผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ พ่อเผ่ากาชวามักถ่ายทอดเรื่องราวของเผ่าปาเกอะญอ ภาพความสงบสุขและเรียบง่ายของวิถีชีวิต ความรุ่งเรืองของปาเกอะญอในอดีตให้นุโพและหม่อมงพอพัง พ่อเผ่าเล่าถึงบรรพบุรุษที่ถูกไล่ต้อนจากพม่ามาอยู่ฝั่งไทยสิ่งที่พ่อเผ่ากลัวคือการถูกกลืนอัตลักษณ์ ดังข้อความว่า

“เราอยู่แผ่นดินไหนพม่าจะกินเราเหมือนที่มันกินมอญจนหมดสิ้น มาอยู่ที่นี้พวกไทยจะกินเราอีก” พ่อเผ่าถอนหายใจ

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:25)

พ่อเผ่ากลัวการสูญเสียความเป็นชนเผ่าปาเกอะญอ เจ็บปวดและสะเทือนใจที่เด็กปาเกอะญอรุ่นใหม่ปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับคนไทย พ่อเผ่าเห็นว่าเด็กปาเกอะญอรุ่นใหม่ไม่รักแผ่นดินเกิดและไม่ภูมิใจในบรรพบุรุษของตน พ่อเผ่ากล่าวในเรื่องนี้ว่า

“ข้าไม่เข้าใจนัก เลือดปาเกอะญอมันสีจางลงแล้วหรือ ทุกวันนี้ข้ายังแว่วเสียงผีพ่อผีแม่ร้องให้อยู่ที่นั่น ข้าเคยหวังว่าวันหนึ่งจะกลับไป สิปปปี ยี่สิปปปีข้ายังหวัง แต่วันนี้ถ้าข้าตาย กระตูกข้าก็คงเรียงรายหาญสูญอยู่ที่นี้ เลือดอันเข้มข้นของปาเกอะญอหายไปไหนหนอ หรือว่ามันจางเจือและปนไปกับเลือดคนพื้นราบจนหมดสิ้น ปาเกอะญออันยิ่งใหญ่จะต้องแอบอาศัยคนอื่นอยู่ตลอดไปหรือ”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:25-26)

พ่อเผ่าภูมิใจในอดีต โหยหาภาพวันเก่าๆที่ปาเกอะญอเคยยิ่งใหญ่และมีอิสระบนผืนแผ่นดิน พ่อเผ่ามีความหวังว่าปาเกอะญอจะกลับมายิ่งใหญ่ดังเดิมอยู่เสมอ ความยิ่งใหญ่ในอดีตเป็นสิ่งที่คนรุ่นพ่อเผ่ารู้สึกและเคยสัมผัส แต่คนรุ่นใหม่อย่างนุโพและหม่อมงพอพังเกิดและเติบโตบนแผ่นดินไทย การเข้าถึงความรู้สึกโหยหาอดีตเช่นพ่อเผ่ามันเป็นไปได้ยาก นุโพและหม่อมงพอพังแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับพ่อเผ่าในเรื่องถิ่นกำเนิดว่า

“บ้านเมืองของพ่อเผ่าอยู่ที่โน่น แต่บ้านเมืองของพวกข้าอยู่ที่นี้ ข้าไม่เข้าใจนัก อยู่ที่นี้ก็สุขสบายแล้ว ทำไมพ่อเผ่าต้องคิดกลับไปอีก”

“อยู่ให้พวกไทยมันกลืนเราสิ อยู่ให้เขาทำลายความเป็นปาเกอะยอของเรา”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:21)

พ่อเผ่ายังคงยืนยันว่าปาเกอะยอควรจะไปอยู่ถิ่นกำเนิดเดิม ไม่ควรมาอยู่บนแผ่นดินไทย พ่อเผ่ากล่าวคือภาพของปาเกอะยอรุ่นเก่าที่ภาคภูมิใจในอดีตที่เคยรุ่งเรือง และต้องการคงความเป็นชนเผ่าอิสระ ไม่อยากอยู่ใต้อาณัติของใคร ต่างจากนุโฝและหม่องงพอปาเกอะยอรุ่นใหม่ที่คิดว่าประเทศไทยคือบ้านที่เขาเกิดและเติบโต พวกเขาที่ไม่มีภาพของแผ่นดินเกิดอย่างที่พ่อเผ่าฝังแน่นในความทรงจำ ปาเกอะยอรุ่นใหม่จึงมีสำนึกรักในแผ่นดินไทยที่เขาเติบโตมามากกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้สำนึกรักบ้านเกิดของปาเกอะยอรุ่นใหม่จะหมายถึงบ้านของพวกเขาในแผ่นดินไทย แต่พวกเขาก็ยังรักพวกพ้องชนเผ่าปาเกอะยอด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์และมิตรภาพของนุโฝกับหม่องงพอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในเรื่องความรักพวกพ้องของชนเผ่าปาเกอะยอได้เป็นอย่างดี นุโฝมักจะช่วยเหลือครอบครัวหม่องงพอเรื่องอาหารเป็นประจำนั้นเป็นเพราะ

“พ่อข้าสอนว่าปาเกอะยอต้องช่วยกัน ถ้าเราไม่ช่วยกันแล้วใครจะมาช่วยเรา”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:11)

คำสอนของพ่อนุโฝสะท้อนให้เห็นลักษณะของชาวปาเกอะยอที่มีน้ำใจต่อคนเผ่าเดียวกันเสมอ ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวปาเกอะยอนั้นอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ต้องช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในเผ่าจึงจะสามารถดำรงชีวิตบนดอยสูงได้ แม้ทางเดินของทั้งคู่จะแยกกัน นุโฝได้ไปเรียน ส่วนหม่องงพอต้องทำงานเลี้ยงครอบครัวแต่มีมิตรภาพไม่เคยเปลี่ยนแปลง ดังความว่า

นุโฝรับห่ออุ่นๆ อดลยยาม สองคนมองหน้ากันไม่พูดไม่จา คำพูดอาจมีมากมายแต่ไม่รู้จะเริ่มตรงไหน ผนโบสนยังพรั่งพรู ตะวันสองแล้ว แสงตะวันสองลอดไปไม่มาเฉยๆ เปละโปกกับพรรคพวกหายลับไปกับโค้งเขา หม่องงพอจ้องหน้านุโฝอ้อๆอึ้งๆ

“ข้าไม่มีอะไรจะให้แกเลย หม่องงพอ” ในที่สุดนุโฝก็พูดขึ้น

“ช่างเถอะ แกเป็นเพื่อนข้า ข้าพอใจแล้ว...

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:123)

มิตรภาพของนุโผและหม่อมงพอสสะท้อนให้เห็นความรักในเผ่าเดียวกันของชาวเขา ความสัมพันธ์ของนุโผและหม่อมงพอสแสดงอัตลักษณ์ของชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ คือ ความรักแน่นแฟ้นที่มีต่อคนเผ่าพันธุ์เดียวกัน และสำนึกในการมีบรรพบุรุษร่วมกัน

ในเรื่อง **ลูกป่า** ยาชิ คือเด็กชาวเขาเผ่าปาเกอะญอที่ฉายภาพความเป็นปาเกอะญออย่างเด่นชัด ปาเกอะญอคือชนเผ่าที่รักพวกพ้องและถือว่าทุกคนคือพี่น้องสายเลือดเดียวกัน เห็นได้จากคำพูดต่างๆของยาชิ ที่แสดงภาพความเป็นปาเกอะญอว่า

“ปาเกอะญอพวกข้า ช่วยได้ก็ต้องช่วย พ่อข้าสอนไว้”

(ลูกป่า. 2551 : 18)

“ก็พวกข้าเป็นพี่น้องกันหมดนี่หว่า พ่อบอกว่าปาเกอะญอเกิดมาจากสายเลือดเดียวกัน พวกข้าจึงเป็นพี่น้องกันทั้งเผ่า”

(ลูกป่า. 2551 : 38)

“เวาปาเกอะญอ...พ่อว่าต้องรักใคร่กลมเกลียวกัน เราถูกคนนอกเผ่ารังแกมามากแล้ว ทำไมคนในเผ่าต้องรังแกกันอีกเล่า”

(ลูกป่า. 2551 : 93)

คำพูดของยาชิ แสดงให้เห็นลักษณะของชาวเขาเผ่าปาเกอะญอที่รักพวกพ้อง มีน้ำใจต่อกัน คำสอนเหล่านี้ก็ถูกถ่ายทอดจนเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของปาเกอะญอ

ชาวเขารับรู้ถึงสถานะชาติพันธุ์ชายขอบของตนเอง ชาวเขารู้ว่าคนในสังคมมองพวกเขาอย่างไร คนเมืองมองชาวเขาในฐานะชาติพันธุ์ที่ต่ำกว่า ซึ่งเห็นได้จากการมีคำเรียกชนเผ่าปาเกอะญอว่า “ยาง” ซึ่งเป็นคำพูดในทางเหยียดหยามชาติพันธุ์ ดังคำกล่าวของพ่อยาชิที่ว่า

“พวกลั้วะความจริงเรียก เกื้อหะ ลั้วะไม่ชอบถูกเรียกว่าลั้วะหะรอก” พ่อยาชิพูด “เหมือนพวกเราชาวยางความจริงเรียกว่าปาเกอะญอ ปาเกอะญอก็ไม่ชอบถูกเรียกว่ายาง มันเป็นการดูถูกเหยียดหยามกัน”

(ลูกป่า. 2551 : 45)

แม้ชาวปาเกอะญอจะไม่ชอบให้เรียกว่ายาง แต่จำต้องยอมรับคำเรียกนั้นอาจเนื่องมาจากพวกเขายอมรับความเหนือกว่าในทุกด้านของคนเมือง พวกเขาเจียมตัวและสำนึกในความต่ำต้อยของชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเมื่อต้องพบกับคนพื้นราบ ดังเช่นเมื่อพ่อของยาชิลงจากดอยไปพบพ่อหลวงแก้วเพื่อคุยเรื่องการเรียนต่อของยาชิ พ่อของยาชิแสดงท่าทางนอบน้อมและไม่กล้าตีตัวเสมอพ่อหลวงแก้ว ดังข้อความว่า

อาคันตุกะผู้มาเยือน ท่าทางและสำเนียงบอกให้รู้ว่าเป็นคนเผ่ายาง ชายผู้นั้นปลงยามจะยอมนั่งลงกับพื้นแต่พ่อหลวงแก้วดูดีให้ลูก
 “นั่งบนตั่งด้วยกันเถอะ”
 “สูเป็นพ่อหลวง ข้าเป็นยาง”
 “ยางก็คน พ่อหลวงก็คนเหมือนกันแหละ”
 “ข้ากลัวเห็บเหาจะติดสู”

(ลูกป่า. 2551 : 28)

และเมื่อพ่อหลวงแก้วอยากให้ยาชิกับเมืองคำเป็นเพื่อนกัน พ่อของยาชิก็แบ่งรับแบ่งสู้ด้วยความเจียมตัวว่า

“คือข้าไม่แน่ใจ” ชาวยางตอบไม่มองหน้า “พวกข้าเป็นยาง เป็นคนดอยเหม็นสาบ หนึ่งปีอาบน้ำไม่ถึงเดือน ข้ากลัวลูกสูถูกลูกข้า”

(ลูกป่า. 2551 : 28-29)

จากคำพูดของพ่อยาชิ แสดงให้เห็นว่าชาวเขาเองก็ยอมรับในความต่ำต้อยที่สังคมมอบให้ พ่อของยาชียอมรับในอัตลักษณ์แบบเหมาวมที่ถูกสร้างให้ว่าชาวเขาสกปรกเพราะไม่ค่อยอาบน้ำและคล้อยตามภาพนั้นเพราะเห็นว่าเป็นความจริง

เมื่อยาชิไปเรียนหนังสือ เขาก็ถูกรังแกและถูกเหยียดหยามว่าเป็น“พวกยางขี้ไม่ล้างกัน” แต่ยาชิก็อดทนกับคำเหยียดหยามเหล่านี้ ดังเหตุการณ์ที่วิชัยดูถูกยาชิว่า

“ว่าไง ได้ยางขี้ไม่ล้างกัน ”

วิชัยเอื้อมมือตบหัวแต่ยาชิบีตมือพร้อมกับเสียงหนี หลายครั้งหลายหนแล้วที่วิชัยระรานยาชิ แต่เด็กจากดอยจะได้ตอบก็หาไม่ อย่างดีก็เพียงเสียง นั้นยังทำให้วิชัยยามใจยิ่งขึ้น

“ถูก เป็นยางเหม็นสาบ เลือกกะโหลกกลงดอยมาได้ ”

(ลูกป่า. 2551 : 86-87)

ความอดทนคือสิ่งที่พ่อเขาสอนเสมอ ยาซีไม่เคยตอบโต้หรือโกรธเคือง เพราะพ่อสอนให้เขามีความเจียมตัว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากภาพที่คนภายนอกมองพวกเขาที่มีอิทธิพลต่อตัวเขา ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าตนเองต่ำต้อยและเป็นอย่างที่เขาเมืองว่าจริง ๆ

ภาพชาวเขาเผ่าปาเกะญอ คือภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความภาคภูมิใจและศรัทธาในความเป็นปาเกะญอ พวกเขามีความรักในพวกพ้องของตน เพราะเชื่อว่าปาเกะญอทุกคนเป็นพี่น้องกัน และมีกำเนิดมาจากสายเลือดเดียวกัน พวกเขาอดทนอดกลั้นต่อการดูถูกชาติพันธุ์ อาจเนื่องมาจากพวกเขายอมรับในความแตกต่างของตนเองกับคนเมือง และยอมรับอัตลักษณ์ที่ชาวเมืองสร้างให้

1.2 ชาวเล

ชาวเลนับเป็นคนชายขอบในทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เนื่องจากมีถิ่นอาศัยอยู่ห่างไกลจากความเจริญศูนย์กลาง ชาวเลบางกลุ่มไม่มีที่อยู่อาศัยถาวร ต้องเร่ร่อนอยู่ตามเกาะต่างๆ อีกทั้งชาวเลยังเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่าเป็นความล้าหลังและด้อยพัฒนา

ชาวเล เป็นคำภาษาถิ่นภาคใต้ที่ย่อมาจาก “ชาวทะเล” ชาวเลในความหมายแรก คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพประมง ส่วนชาวเลในความหมายที่สองคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งอันดามัน และเกาะแถบทะเลอันดามัน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์นี้นักภาษาศาสตร์ได้จำแนกออกเป็นสามกลุ่มตามภาษาพูด คือ กลุ่มมอแกน กลุ่มมอแกลน และกลุ่มอุรักลาไวย (ชูพนิจ เกษมณี.2546 : 105)

ชาวเลมีถิ่นอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งอันดามันมักเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกอ้างถึงความด้อยในทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ภาพของชาวเลที่คนในสังคมอ้างถึงคือคนที่ละเลยเรื่องอนามัยและความสะอาด ไม่ใส่ใจการศึกษาเล่าเรียน หรือจับจ่ายใช้สอยจนไม่มีเงินเหลือเก็บ (ชูพนิจ เกษมณี.2546 :107) ชาวเลจึงเป็นคนชายขอบในทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ทักษะที่มีต่อชาวเลว่าล้าหลังต่ำต้อยเป็นวาทกรรมทางสังคมที่ถูกสร้างและสั่งสมจนกลายเป็นอคติทางชาติพันธุ์ที่มุ่งมองเฉพาะข้อเสียหรือลักษณะนิสัยในด้านลบ ทั้งที่สิ่งดีๆเกี่ยวกับชาวเลมียู่มากมาย แต่สิ่งเหล่านั้นกลับไม่ถูกนำมาอ้างถึง

วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **บิตัก ดางดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า** ได้นำเสนอและกล่าวถึงวิถีชีวิตในด้านดั้งเดิมของชาวเล ซึ่งเป็นกรเปลี่ยนจากมุมมองว่าชนเผ่า นั้น “ป่าเถื่อนล้าหลัง” (Primitive Savage) คือ มองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่าในฐานะที่เป็นสิ่งด้อยพัฒนา ยากไร้ลำเค็ญ เปลี่ยนมามอง

ชนเผ่าในมุมมองที่ว่า “ป่าเถื่อนแต่น่ายกย่อง”(Noble Savage) คือ มองวัฒนธรรมชนเผ่าว่าเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง น่าประทับใจ สืบเนื่องมาจากความแตกต่างในแง่ความเรียบง่ายของการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเลือกมองเฉพาะสิ่งที่น่าประทับใจเท่านั้น (ซูพินิจ เกษมณี.2546: 120-130)

ผู้เขียนได้ให้ตัวละครเอกในเรื่องคือปี้ตักและครอบครัวเป็นผู้นำเสนอวิถีชีวิตของชาวเลกลุ่ม “อุรักลาไวย์” ซึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่บนเกาะในทะเลตอนใต้ของประเทศไทย ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวปี้ตักและคนอื่นๆ ในหมู่บ้านผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ อาศัยและพึ่งพิงธรรมชาติ ทั้งด้านความเป็นอยู่ การทำงาน และด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีภาพการปรับตัวเพื่อเป็น “ไทยใหม่” เช่น การแต่งกายและการไปโรงเรียน

ชาวอุรักลาไวย์มีวิถีชีวิตที่ผูกพันแนบแน่นกับธรรมชาติรอบตัว อาศัยธรรมชาติและความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติในการประมงและชี้ทางการดำเนินชีวิต ตั้งแต่การเกิด ชาวอุรักลาไวย์มีความเชื่อที่ว่า ดวงดาวคือเทพเจ้า เป็นเทพแห่งความหวังสำหรับการมีลูก ดังกรณีของมะหรือแม่ของปี้ตักซึ่งหลังจากให้กำเนิดชาติพี่ชายของปี้ตักมานานถึง 8 ปี มะก็ไม่มีลูกอีก มะจึงอธิษฐานขอให้มีลูกจากเทพแห่งดวงดาว ดังข้อความว่า

หลังจากที่มะให้กำเนิดชาติ ลูกคนแรกแล้ว มะก็ไม่ตั้งท้องอีกเลย ก่อนนอนทุกคืน มะจะมองไปที่ท้องฟ้า และอธิษฐานกับเทพแห่งดวงดาว ให้มีเด็กมาเกิดกับมะอีก มะทำเช่นนี้มาเรื่อย ๆ ถึง 8 ปี จนเทพแห่งดวงดาว สงสารและเห็นใจมะ จึงส่งเด็กน้อยมาอยู่ในท้องมะ...

(ปี้ตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 8)

วิธีนับอายุของชาวอุรักลาไวย์ยังอาศัยการสังเกตปรากฏการณ์จากธรรมชาติ ไม่ได้อาศัยปฏิทินอย่างคนทั่วไป ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวเลอย่างหนึ่ง เห็นได้จากการที่ปะนัยอายุของปี้ตักได้จากการดูดวงจันทร์ ดังข้อความว่า

ปะนัยบกระป่องที่ขึ้นสนิม ตรงบริเวณปากของมัน ออกมาจากใต้แคร่ที่นอน แล้วใส่เปลือกหอยเบี้ยออกไปอีก 1 อัน พอดี ปะบอกว่ามันเป็นวิธีนับอายุแบบของปะ พวกเราไม่มีปฏิทินแบบคนเมือง และนั่นก็ไม่ใช่สาระสำคัญของวิถีชีวิตชาวเลอย่างพวกเรา เราอาศัยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติดูดวงจันทร์ น้ำขึ้นน้ำลง ลมมรสุมต่างๆ เป็นปฏิทินชีวิตของพวกเขา

(ปี้ตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 8)

ชีวิตของชาวอูรักลาไวกัยผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ทะเล ดวงจันทร์ พวกเขาใช้ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาสังเกตปรากฏการณ์ของดวงจันทร์ ที่มีอิทธิพลต่อการขึ้นลงของน้ำทะเลและการเกิดลมมรสุมต่างๆ

เห็นได้ว่าทะเล ดวงจันทร์ ดวงดาว มีความสำคัญต่อชาวเล ชาวเลเชื่อว่าทะเลมีผีเทวดาอยู่ และคอยชี้ตำแหน่งที่มีปลาให้กับชาวเล ดังเช่นเมื่อปีติ๊กเห็นดาวตกขณะออกเรือหาปลาอยู่กลางทะเล ป๊ะบอกกับปีติ๊กว่าเป็นผีซินที่มาบอกตำแหน่งของปลา และการเห็นผีซินในการออกเรือครั้งแรกถือเป็นโชคดีอีกด้วย ดังตัวอย่าง

...ทันใดนั่นเอง ผมก็เห็นลำแสงสีขาวพุ่งลงมาจากฟ้าแล้วจมหายไปทะเล ป๊ะบอกว่ำนั่นคือ “ผีซิน” เป็นผีเทวดาที่อยู่ในทะเล ผีซินมาบอกตำแหน่งของปลาให้ ป๊ะให้สาติกรรเชียงไปทิศที่ผีซินตกลงไปในน้ำ ป๊ะว่า พุ่งนี้เราจะได้ปลากันเยอะ ฮาติบอว่า ผมโชคดีมากที่เห็นผีซินสำหรับการออกเรือครั้งแรก

(ปีติ๊ก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า : 24-25)

มุมมองของชาวเลที่มีต่อทะเลและสัตว์น้ำคือ เพื่อน สัตว์น้ำและทะเลไม่ได้เป็นเพียงแหล่งอาหารเท่านั้น ดังข้อความว่า

...ทุกวันนี้ผมก็มีเพื่อนมากอยู่แล้ว ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา สาหร่าย ปะการัง มีหาดทรายขาวเป็นสนามให้วิ่งเล่น มีทะเลใสใจดี อยากจะโดดน้ำเล่นเมื่อไรก็ได้ ป๊ะไม่เคยเป็นห่วง ป๊ะว่าอูรักลาไวกัยไม่เคยจมน้ำ

(ปีติ๊ก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า : 12)

และข้อความว่า

...ทะเลกับป๊ะเป็นเพื่อนกัน ป๊ะดำน้ำได้ลึกและนาน ป๊ะมีความสุขทุกครั้งที่ได้ลงทะเล

(ปีติ๊ก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า : 24)

การที่ชาวอูรักลาไวกัยไม่เคยจมน้ำ ดำน้ำได้ลึกและนาน แสดงให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวของชาวเลและทะเลที่ไม่ได้แยกออกจากกัน ทะเลคือส่วนหนึ่งในชีวิตของพวกเขา เปรียบเสมือนเพื่อนที่ไม่เคยทำร้ายกัน

สำหรับชาวอุรักลาไวยและชาวเลกลุ่มอื่น ๆ ทะเลยังเป็นเสมือนโรงเรียนที่สอนการดำเนินชีวิตให้กับเด็ก ดังเช่น เมื่อเห็นว่าปีติ๊กโตพอออกเรือได้แล้ว ป๊ะให้ปีติ๊กออกเรือหาปลากลางทะเลเป็นครั้งแรก ดังความต่อไปนี้

น้ำทะเลครั้งนี้ไม่เหมือนตรงชายหาดหรือโขดหินน้ำตื้น ต้องค่อยๆ ฝึกดำน้ำไป เวลาลงน้ำต้องค่อย ๆ พุงไปข้างหน้าแล้วลึกลง อย่าพุงตัวลงไปข้างล่างทันทีน้ำมันดันแรง เวลาขึ้นก็เช่นกัน ต้องค่อยๆ ขึ้น ถ้าขึ้นเหนือน้ำเร็วเกินไป น้ำมันจะหนีบให้ตายหรือพิการได้ พอปีติ๊กพูดเสร็จ ผมก็ผ่อขึ้นมาทันที ฮาติหันมายิ้มให้ “อย่ากลัว เดี๋ยวลงน้ำแล้วจะลืมไปเลยว่าตัวเองนี่เป็นคน” ฮาติบอกผมแล้วใส่แว่นตาดำน้ำกระโดดลงไป ป๊ะส่งชนกให้ ผมเห็นพี่ชายของผมค่อยๆ ดำน้ำหายไป สักครู่เขาก็โผล่ขึ้นมาพร้อมปลานกแก้วตัวใหญ่ดี้นกระแด่ว ๆ อยู่บนปลายแหลมอันคมกริบของชนก ฮาติว่าข้างล่างมีปลาฝูงใหญ่ตามที่ผีชีนบอกตำแหน่งเอาไว้ ป๊ะดึงปลาออกใส่ตะกร้าแล้วส่งชนกให้ฮาติอีก เขาดำน้ำลงไปอีก แต่คราวนี้เขาโผล่ขึ้นมาเร็วกว่าเดิม แล้วรีบป็นขึ้นเรือ “กูได้ยินเสียงปลาแหวกน้ำดังอู๋ สงสัยจะเป็นฉลามนะ ป๊ะ กูเป็นแผลมีเลือดอยู่ ชีคร้านจะเจอ มัน” ฮาติเดาไม่ผิด สักครู่ก็มีกระโดงปลาฉลามโผล่ขึ้นมาเลยเรือของเราไปไม่ไกล ฮาติบอกว่าสงสัยมันคงได้กลิ่นเลือดของเขา เมื่อวานเวลาหาวให้ผมโดนมีดเข้าที่นิ้วแล้วไม่ได้ทำแผลเพราะจะให้น้ำทะเลผสมมันให้ แต่วันนี้ลงน้ำ แผลคงเปิดจนฉลามได้กลิ่นเลือด ป๊ะเห็นผมกลัวรีบบอกว่า “ไม่ต้องกลัวปีติ๊กน้อย ฉลามไม่ทำอะไรหรอก แต่เกาต้องไม่ประมาทเวลาลงทะเลโดยเฉพาะเวลาที่มีแผลสด”

สักพัก พวกเราจึงเปลี่ยนวิธีจับปลา ป๊ะจะแทงปลาที่ผิวน้ำแทนโดยให้ฮาติกรรเชียงเรือไปใกล้ๆ เมื่อได้จังหวะปีติ๊กก็พุ่งสามง่ามลงไปใต้น้ำ สักพักปลาตัวใหญ่ก็ติดสามง่ามของปีติ๊กขึ้นมาอย่างเหลือเชื่อ ผมตื่นตื่นกับการแทงปลาแบบนี้มาก ป๊ะกับฮาติทำให้ผมภูมิใจมาก ทั้งคู่เป็นต้นแบบของชาวเลที่เก่งกล้าจริงๆ สักวันผมจะเป็นเช่นนี้

(ปีติ๊ก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 26-27)

ทั้งป๊ะและฮาติได้ถ่ายทอดบทเรียนในการดำน้ำและการหาปลา พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่เก่งกล้า สร้างความภูมิใจให้กับปีติ๊กซึ่งพร้อมที่จะสืบทอดวิถีดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับพ่อและพี่ชาย การที่ปีติ๊กตั้งใจที่จะสืบทอดวิถีการหาปลาเช่นนี้ต่อไป สะท้อนให้เห็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวเลจากรุ่นสู่รุ่น และสะท้อนให้เห็นความภาคภูมิใจที่ชาวเลมีต่อวิถียังชีพของตน

ชาวอุรักลาไวยคือชนเผ่าที่เคารพและเข้าใจธรรมชาติ รักษาธรรมชาติให้คงอยู่กับมนุษย์ตลอดไป ป๊ะสอนให้ปีติ๊กรู้จักถนอมรักษารวมชาติ รู้จักพอและไม่กอบโกยจากธรรมชาติ ปราบกวดังตัวอย่าง เมื่อออกเรือหาปลาปีติ๊กและครอบครัวจะเลือกจับเฉพาะปลาที่ได้ขนาด และจับเพียงเท่าที่ต้องการเท่านั้น ดังความว่า

...อีกไม่นานเราก็ได้ปลาจนเพียงพอ และเลือกเฉพาะตัวที่ได้ขนาด เราจะได้มีปลากินตลอดไป ธรรมชาติ ได้ให้อาหารเพื่อการดำรงชีวิตของเรา เราก็ต้องถนอมธรรมชาติ ไม่กอบโกย ไม่เช่นนั้นเรานั้นแหละที่จะอดตายกัน
(ปี่ตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 27)

ปี่ตักตระหนักรว่าการกอบโกยจากธรรมชาติไม่รู้จักพออาจไม่มีปลาให้จับกินอีกต่อไป การไม่กอบโกยจากธรรมชาติมากเกินไป สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล เข้าใจและเคารพในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

นอกจากรู้จักถนอมรักษาและไม่กอบโกยประโยชน์จากธรรมชาติแล้ว ชาวเลยังรู้จักการทดแทนสิ่งที่นำไปใช้ประโยชน์แล้วกลับคืนให้กับธรรมชาติ ดังเช่นการใช้มะพร้าวในพิธีฝังศพของป๊ะ เมื่อใช้แล้วที่เหลือก็นำไปฝังดินเพื่อให้เติบโตเป็นต้นมะพร้าวต่อไป การทำเช่นนี้ของชาวเลเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดซึ่งเพราะเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติไปในตัว ดังนี้

โต๊ะผู้ประกอบพิธีศพและเพื่อนบ้านของเราได้นำทรายกลบหลุมป๊ะ แล้วโต๊ะก็เอาน้ำมะพร้าวเทลงไปหลุมมะพร้าวที่เหลือก็นำไปฝังดินไว้ให้เติบโตเป็นต้นมะพร้าวต่อไป

(ปี่ตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 69)

ชีวิตของชาวอุรักลาไวกำเนิดจากธรรมชาติ ธรรมชาติคือผู้มอบอาหารให้พวกเขายังชีพอยู่ได้และเมื่อตายชาวอุรักลาไวก้คืนชีวิตกลับสู่ธรรมชาติ โดยไม่ได้เบียดเบียนหรือทำลายธรรมชาติ ชาวอุรักลาไวก้คือภาพชนเผ่าที่ใช้ชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ พวกเขาเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ไม่ได้มองธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุเพื่อการใช้สอย

นอกจากภาพชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติแล้ว ปี่ตักยังนำเสนอภาพการเป็น “ไทยใหม่” ของชาวอุรักลาไวก้ รัฐบาลได้ให้ชื่อเรียกขานชาวเลเหล่านี้ว่า “ไทยใหม่” และต้องปฏิบัติตามแบบคนในรัฐไทย สิ่งที่ไทยใหม่ต้องทำคือ การไปโรงเรียน ป๊ะส่งปี่ตักไปโรงเรียนพร้อมทั้งสอนให้ปี่ตักปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน แสดงให้เห็นการยอมรับและพร้อมที่จะปฏิบัติตามแบบคนไทย ชาวเลไม่ได้ต่อต้านการผนวกรวมชนเผ่าอิสระให้อยู่ในฐานะพลเมืองของรัฐชาติเพราะการเป็นพลเมืองของรัฐชาติทำให้พวกเขาได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐในด้านการศึกษา

ชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ มีวิถีชีวิตและลักษณะภายนอกที่คนในสังคมมองว่า ล้าหลังและสกปรก ดังนั้น เมื่อบีตักและเพื่อนชาวเลไปโรงเรียนจึงถูกเพื่อนในโรงเรียนเหยียดหยามและดูถูก ดังนี้

“ไอ้พวกชาวเล ตัวดำ ตัวเหม็น สกปรก”

ผมโกรธมากแต่พยายามอดทนไว้ ป๊ะสอนให้อดทนเสมอ ดวงแก้วได้ใจหันมาพูดต่อ

“ไอ้พวกอพยพ ไม่มีที่อยู่ ไอ้พวก...ไอ้ย! ครูขาไฉนมันตอยหนูคะ”

(บีตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า .2547 : 19-20)

แม่พ่อของบีตักจะสอนให้เขาอดทน แต่ในที่สุดบีตักก็ทนไม่ไหวจนต้องต่อยเด็กหญิงดวงแก้ว ส่วนราไตเพื่อนของบีตักที่เป็นชนเผ่าเดียวกันก็ถูกดวงแก้วล้อจนร้องไห้ และไม่ยอมมาโรงเรียนอีก

“กูไม่ยอมไปโรงเรียนอีกแล้ว ดวงแก้วมันว่า เสื้อผ้าของกูทั้งเก่า ทั้งขาด เป็นพวกผีเปรตที่มาคอยขอส่วนบุญเดือนสิบ กูอายมัน ”

(บีตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า .2547 : 20)

การเป็นไทยใหม่ ต้องเจอกับคนต่างสังคม ชาวเลต้องอดทนกับการถูกคนเมืองเหยียดหยามโดยที่พวกเขาไม่ได้ได้เสีย การไม่ได้เสียสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาที่ยอมรับสภาพแบบเหมารวมที่คนเมืองสร้างอัตลักษณ์ให้แก่พวกเขา

ครูพาเพื่อนในห้องมาเที่ยวที่ชุมชนชาวเลของบีตัก เพื่อทัศนศึกษาวิถีชีวิตของชาวอุรักลาไวย์ ระหว่างเดินทางดวงแก้วพลัดตกเรือ บีตักกระโดดลงน้ำไปช่วยดวงแก้วอย่างกล้าหาญ โดยไม่ได้ตั้งใจเรื่องที่ดวงแก้วเคยเหยียดหยามเขา ทำให้ดวงแก้วยอมขอโทษและเป็นเพื่อนกับบีตัก ดวงแก้วเปิดใจยอมรับบีตักที่มีน้ำใจดีงามแทนที่จะมองว่าเป็นชาวเลตัวดำสกปรกอย่างแต่ก่อน ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าหากพิจารณาชาวเลในฐานะปัจเจกบุคคลและมองให้ลึกถึงความเป็นมนุษย์ร่วมโลก โดยไม่ติดป้ายตีตราชาวเลว่ามีรูปลักษณะน่ารังเกียจก็จะช่วยลดอคติทางชาติพันธุ์ได้

ภาพของชาวเลในเรื่อง **บีตัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า** คือ ภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ชีวิตเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ อีกทั้งยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงและเตรียมพร้อมปรับตัวกับสังคมภายนอก ดังเช่นข้อความในตอนจบของเรื่องที่บีตักกล่าวว่า

ผมเป็นดวงดาวของครอบครัว ผมต้องเข้มแข็งเพื่อให้ฮาติเบาใจ และเพื่อให้ปะกับมะไม่ผิดหวัง
ผมต้องตั้งใจเรียนให้ดี
ผมต้องเป็นลูกอุรุกรลาไวย
ผมจะเป็นหนึ่งเดียวกับฝันป่า ท้องทะเล และพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงแห่งวิถีชีวิตที่กำลังจะ
มาถึง

(ปีติ๊ก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า.2547 : 70)

คำพูดของปีติ๊กแสดงให้เห็นภาพชีวิตของชาวเล ทั้งการเป็นชาวอุรุกรลาไวยที่ใช้ชีวิตเป็น
หนึ่งเดียวกับฝันป่าและท้องทะเล อีกทั้งการทำหน้าที่เรียนหนังสืออย่างเด็กชาวไทย ซึ่งเป็นอีกบทบาทหนึ่ง
ที่ชาวอุรุกรลาไวยต้องปรับตัวและต้องเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านอื่นๆในอนาคต

1.3 ชาวเวียดนามอพยพ

ชาวเวียดนามอพยพนับว่าเป็นคนชายขอบในด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ กล่าวคือ
ชาวเวียดนามอพยพมักตั้งถิ่นอยู่บริเวณแถบชายแดนประเทศไทย อีกทั้งอยู่ในสถานะผู้อพยพลี้ภัยที่รอ
ส่งกลับประเทศ จึงไม่มีสิทธิในการได้รับสัญชาติไทย นอกจากนั้นชาวเวียดนามอพยพยังถูกทางการมองว่า
เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ เป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและการ
แสดงออกทางการเมือง

ลักษณะชาวเวียดนามอพยพ ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **เกี้ยวบาวนาจอก**
ผู้เขียนแต่งเรื่องนี้โดยอ้างอิงกับเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ดังคำนำของ
วรรณกรรมเรื่องนี้ที่กล่าวว่า

วรรณกรรมเรื่องยาวนี้ สร้างตั้งขึ้นจากข้อเท็จจริงที่อัดแน่นอยู่ในใจผู้เขียนที่มีผลงานต่อเนื่องและดีเด่น
มาโดยตลอด “เกี้ยวบาวนาจอก” ของภาณุมาศ ภูมิตาวร บอกเล่าชีวิต “เกี้ยวบาว” - - ชาวเวียดนามโพ้นทะเล
แห่งบ้านนาจอก อ.เมือง จ.นครพนม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตคนญวนพลัดถิ่น ผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็นในทั่วประเทศไทย
(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : คำนำ)

เกี้ยวบาวนาจอก สะท้อนเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามหรือชาวญวนที่อพยพ
ลี้ภัยสงครามในประเทศบ้านเกิดมาอาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนมซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนทางภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ผู้เขียนนำเสนอภาพชีวิตคนญวนในหมู่บ้านนาจอกที่อยู่ในฐานะพลเมืองไร้สัญชาติผ่านการเล่าเรื่องของกวยซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง ครอบครัวของกวยหนีสงครามเวียดนามมาฝั่งไทยโดยว่ายน้ำข้ามแม่น้ำโขงมา กวยเล่าเรื่องบา(พ่อ) ให้ทั้ง น้องชายของเขาฟังว่า

- “ ทั้งรู้ไหม บาเราเคยว่ายน้ำข้ามโขงมาจากฝั่งโน้น ”
- “ ไม่รู้หรอก ทำไมบาว่ายน้ำได้ล่ะ บาเก่งใช่ไหม ”
- “ ตอนนั้นน้ำอาจยังไม่สูงเท่านี้ บาบอกว่าว่ายน้ำข้ามมาด้วยต้นกล้วย เกาะต้นกล้วยมา มีหลายคนก็ข้ามมาด้วยวิธีนี้ ”
- “ บาไม่เห็นเหนื่อยหรือ ”
- “ เหนื่อย แต่บาหนีสงครามไงละ สงครามมันน่ากลัวว่าการว่ายน้ำข้ามแม่น้ำกว้างๆเป็นไหนๆ ตอนนั้นฝรั่งเศสกับญวนรบกัน บาเป็นหนุ่มแล้วเขาจะเกณฑ์ไปรบ บากับคนอื่นๆก็เลยหนีมาเมืองไทย ” กวยจำที่พ่อเล่าให้ฟังได้แม่นยำตั้งแต่เขายังเล็กเท่านั้น
- “ บ้านบาอยู่ฝั่งโน้นหรือ ”
- “ ไม่ใช่อยู่ต่างประเทศลาวไป จึงจะถึงประเทศเวียดนาม ทั้งบาและแม่เรามาจากที่นั่น ”

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 18-19)

ครอบครัวของกวยอพยพหนีภัยสงครามในประเทศข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ประเทศไทยที่หมู่บ้านนาจอก จังหวัดนครพนม คนในชุมชนนี้รัฐบาลไทยเรียกว่า “ชุมชนชาวเวียดนามบ้านนาจอก” ครอบครัวของกวยมีพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนแม่เสียชีวิตแล้ว ครอบครัวของกวยมีสมาชิกหลายคนซึ่งสะท้อนภาพครอบครัวของชาวญวนที่มีลูกมากและเป็นครอบครัวใหญ่ ดังข้อความว่า

เขารู้หน้าที่ดี หน้าที่เลี้ยงน้องเป็นของเขา ส่วนพี่ชายอีกสามคนโตพอจะทำงานได้แล้ว ตงไปเป็นลูกมือช่างเครื่องในเมือง เตียนอยู่ที่บ้านมีหน้าที่ปลูกผัก รดน้ำผักทุกวัน ด่านพี่ชายคนถัดจากกวยไปอยู่กับญาติคนหนึ่ง ที่มุกดาหาร เพราะญาติสงสารที่พ่อเลี้ยงลูกคนเดียวถึงแก่คนหลังจากแม่ตาย ความจริงเขามีพี่น้องสิบคน แต่ น้องสาวที่ถัดจากเขาตายตั้งแต่เล็กๆ น้องชายคนเล็กจึงชื่อเมย แปลว่าสิบ

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 21-22)

แม้ชาวญวนจะมีลูกมากแต่ก็ไม่มีปัญหาเรื่องความอดอยาก เนื่องจากชาวญวนมีความขยันขันแข็ง อดทน และไม่เกียจอาชีพ ชาวญวนมักประกอบอาชีพรับจ้าง เป็นลูกจ้าง หรือปลูกผักขาย

พวกเขาไม่มีโอกาสประกอบอาชีพที่ดีกว่านี้ เนื่องจากอยู่ในฐานะของผู้อพยพไร้สัญชาติ ดังคำกล่าวของครูเงินที่ว่า

“เฮ้อ คนญวนมีอาชีพให้เลือกไม่มากนักหรอก ถ้าไม่ปลูกผักเลี้ยงไก่ก็ต้องเข้าไปเป็นลูกจ้างตามร้านในเมือง เป็นเจ้าของกิจการก็ไม่ได้ เรียกว่าไอคิวต่ำไอคิวสูงก็ต้องปลูกผักขายกันทุกครอบครัวแหละ” ครูเงินพูดเหมือนบ่นกับตัวเอง

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 41)

ฐานะทางกฎหมายของคนญวนคือผู้อพยพลี้ภัยที่รอการส่งกลับประเทศ ทำให้คนญวนอยู่ในฐานะผู้อาศัยและรู้สึกเสียเปรียบคนไทยอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าคนรุ่นหลังอย่างกวยจะเกิดในแผ่นดินไทยก็ไม่มีสิทธิได้สัญชาติไทย ดังข้อความว่า

...คนไทยเจ้าของแผ่นดิน เมื่อลี้ภัยมาโลกก็มีบ้านเรือนแล้ว ไม่ต้องเหนื่อยไม่ต้องตื่นนอน บางทีกวยก็นึกอีกคนคนไทยเหมือนกัน คนไทยไม่ต้องลำบาก ไม่ต้องอพยพไปอยู่ประเทศอื่น ที่สำคัญคนไทยได้สัญชาติไทย สามารถไปไหนก็ได้ทั่วประเทศ ไม่เหมือนคนญวน ถึงเกิดที่นี่ ในหมู่บ้านนี้ ก็ไม่มีสิทธิได้สัญชาติไทย ไปไหนก็ถูกจับกุมข้อหาหนีออกนอกเขตরাไป

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 61)

การได้สัญชาติไทยเป็นสิ่งที่คนญวนปรารถนา เพราะการได้สัญชาติไทยหมายถึงอิสระในการดำเนินชีวิตในฐานะพลเมืองไทย

ชาวญวนถูกเจ้าหน้าที่ไทยจับตามองตลอดเวลา เนื่องจากทางการไทยเห็นว่าชาวญวนอพยพเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนามเหนือ ดังที่จิลเลียน พี่สาวของกวย กล่าวตักเตือนพี่ชายคนรองให้เจียมตัว จนเตียนตัดพ้อด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจในฐานะของคนเวียดนาม ดังข้อความว่า

“เตียน แกต้องเจียมตัวนะ แกเป็นลูกญวน ไม่ใช่คนไทย ไปไหนมาไหนอย่าไปมีเรื่องกับใครเด็ดขาด ถ้าเรื่องถึงตำรวจเราก็ติดคุกหัวโต ไม่มีใครฟังเราหรอกเตียน” เสียงของจิลเลียนพรั่นด้วยความรู้สึกภายใน

“จิลเลียนไม่ต้องย่ำหรือก ว่า เป็นญวนๆๆ รับรองผมไม่ลี้มหรือก” เตียนขว้างข้าวเหนียวที่ปั้นเตรียมใส่ปากลงกระติบแล้วลุกพรวด “ผมเกลียด ผมเบื่อ ทำไมต้องเป็นคนญวนให้ใครๆต้องคอยจับผิด ญวนไม่ใช่คนตรงไหน” เตียนน้ำตาไหลพริ้วแล้วเดินออกจากห้องครัวไป

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 75)

การถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับตามองตลอดเวลา ทำให้คนญวนขาดเสรีภาพตามสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คำพูดของจิลเลียนที่สอนให้เตียนรู้จักเจียมตัวและไม่ให้มีเรื่องกับคนไทย สะท้อนให้เห็นว่าคนญวนเองก็รู้ว่าตนเองอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าประชากรไทยและเป็นเพียงผู้อาศัย

บางครั้งคนญวนก็อาจถูกทำร้ายร่างกายโดยไม่มีเหตุผล ดังเหตุการณ์อันน่าสะเทือนใจเมื่อครั้งกฤษณ์นำผักไปขายในตลาด เขาเห็นคนเมาสองคนแต่งกายคล้ายทหาร ตบหน้าคนญวน

“ เฮ้ย หยุด มึงเป็นแกวไซ่ใหม่ ” เสียงไม่เบานัก เรียกให้แม่ค้าหันไปมองเป็นตาเดียว รวมทั้งกฤษณ์ด้วย

“ ไซ่ ” อีกฝ่ายตอบอย่างไม่รู้อิโนอิเหน่

“ วางของลง ” ชายผมเกรียนยังตะคอก พ่อค้าชาวญวนวางลังลง สีหน้าหวาดหวั่น ไม่รู้จะเกิดอะไรขึ้นทันใดนั้นเจ้าของคำสั่งก็ตัวดีมือขาดลงบนใบหน้าพ่อค้าชาวญวนอย่างแรงสองที่ช้อน แล้วหันไปถีบลังผลไม้ให้ตะแคง ผลส้มในลังก็กระจัดกระจาย คนเห็นเหตุการณ์จึงงังทำอะไรไม่ถูก แม้แต่ชายที่ถูกตบหน้าก็ยืนนิ่งเลือดเริ่มไหลซึมที่มุมปาก

“ ไปได้ แคนี่แหละ เฮ้อ.. วันไหนไม่ได้ตบหน้าแกวอนอนไม่หลับจริงวะ ให้ตาย ” เสียงหัวเราะฟังเหมือนปีศาจคำราม

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 88)

คนญวนไม่มีสิทธิ์ต่อสู้ ต้องก้มหน้ายอมรับชะตากรรม การไร้สิทธิ์ต่อสู้ของคนญวนสะท้อนภาพการเป็นพลเมืองชายขอบที่ไม่มีสิทธิเสรีภาพในแผ่นดินไทยอย่างภาคภูมิ ถึงแม้รัฐบาลไทยจะให้สัญชาติ ให้แผ่นดินอาศัยเพื่อทำมาหากิน แต่ไม่ให้สิทธิในฐานะพลเมืองหรือแม้แต่สิทธิความเท่าเทียมกันของมนุษย์

นอกจากนี้การไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองไทย สะท้อนให้เห็นจากการตายของแม่กฤษณ์ที่ไม่มีใครค้นหาสาเหตุ เสมือนว่าชีวิตของคนไร้สัญชาตินั้นไม่มีค่ามากพอแก่การสนใจ ดังความว่า

แม่ป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล เลียนไปนอนเฝ้าแม่อยู่สองสามวัน วันสุดท้ายหมออนุญาตให้กลับบ้านได้แล้ว แต่แม่ไม่ได้กลับมา เพราะมีสาวเห็นว่่าน้ำเกลือในถุงยังเหลืออยู่ จึงถามพยาบาลขอให้น้ำเกลือให้หมดจะได้ไหม พี่คงอยากให้แม่แข็งแรงเต็มที่ พยาบาลแทงเข็มน้ำเกลือที่เหลือให้กับแม่ แล้วแม่ก็ตาย ตายไปง่ายๆ โดยไม่มีใครรับผิดชอบ ไม่มีใครสนใจจะค้นหาสาเหตุว่่าน้ำเกลือครั้งงู้นั้นทำไมจึงคว่ำชีวิตแม่ไปได้อย่างง่ายดาย แม่ตายง่ายเกินไป ไม่สมกับที่มีชีวิตอย่างยากลำบากอดมื้อกินมื้อ เมื่อแต่งงานมีลูก แม่ก็ยังเหน็ดเหนื่อยกับการเลี้ยงลูกมากถึงแก่คน บางทีอาจเพราะแม่เหนื่อยเกินไป พระเจ้าจึงส่งสารรับมารับแม่ไปเสีย

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 92-93)

แม่ของกวยตายเพราะไม่ได้รับการรักษาอย่างมีคุณภาพเท่าที่ควรในโรงพยาบาล อีกทั้งไม่มีใครรับผิดชอบต่อการรักษาพยาบาลที่ผิดพลาด สะท้อนให้เห็นชีวิตของชาวญวนที่ดูไม่มีคุณค่า คนญวนไม่สามารถเรียกร้องความยุติธรรมใดๆได้ เพราะตกอยู่ในสถานะผู้อพยพที่ไม่ได้รับการยอมรับตั้งแต่แรกอยู่แล้ว

การเป็นผู้อพยพลี้ภัยทำให้ชาวญวนตกอยู่ในสถานะคนชายขอบในทางชาติพันธุ์ที่ไม่มีโอกาสได้สิทธิในความเป็นพลเมืองเมืองไทยและอยู่อย่างเจียมตัวในฐานะผู้อาศัย นอกจากนั้นชาวญวนในเรื่อง **เกี้ยวบาวนาจอก** ยังถูกกีดรอนเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ไม่สามารถเดินทางออกนอกเขตจังหวัดนครพนม หากมีความจำเป็นต้องออกจากหมู่บ้านต้องรายงานตัวกับเจ้าหน้าที่ทหารทุกครั้ง ความเคลื่อนไหวของชาวเวียดนามหมู่บ้านนาจอกถูกเจ้าหน้าที่ทหารจับตามองทุกฝีก้าว

สาเหตุการถูกกักกันบริเวณของชาวญวนนั้นเนื่องมาจากรัฐบาลสงสัยว่าชาวญวนหมู่บ้านนาจอกสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามเหนือ ในขณะที่ประเทศไทยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาที่ช่วยฝรั่งเศสรบกับกองกำลังกู่ชาติเวียดนามเหนือ รัฐบาลไทยจึงห้ามไม่ให้ชาวญวนบ้านนาจอกเคลื่อนไหวทางการเมืองเด็ดขาด

ทุกลมหายใจของชาวญวนอพยพในไทย คือเรื่องการเมือง พวกเขาสนับสนุนการกู่ชาติของชาวเวียดนามเหนือ โดยเริ่มปลูกฝังให้เด็กๆรักชาติและรับรู้ประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองตน ดังข้อความว่า

นอกจากโรงเรียนไทยแล้ว ที่หมู่บ้านของกวยยังมีโรงเรียนเวียดนาม คือ โรงเรียนที่สอนทุกวิชาเป็นภาษาเวียดนาม ครูคือคนในหมู่บ้านที่มีความรู้ภาษาเวียดนามแตกฉานและมีจิตใจเสียสละมากพอควร เพราะครูไม่มีเงินเดือน ตอนเย็นเลิกเรียนโรงเรียนไทยแล้ว เด็กๆจะเดินไปเรียนที่บ้านครูวันละหนึ่งชั่วโมง เด็กๆจะเดินไปเรียนกันเงียบๆ เรียบร้อย จะเอะอะเหมือนไปโรงเรียนไทยไม่ได้ เพราะโรงเรียนเวียดนามเป็นโรงเรียนเถื่อน ผิดกฎหมาย ทางทหารห้ามเปิด

“เราจะได้ไม่ลืมภาษาบรรพบุรุษเราไงล่ะ” ครูมิ่งครูใหญ่โรงเรียนเวียดนามบอกเด็กๆ

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 36)

คนญวนรักชาติบ้านเกิดอย่างมาก แม้มายู่ในประเทศไทยก็ปลูกฝังลูกหลานเรื่องสำนึกรักชาติด้วยการส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนเวียดนามที่แอบเปิดโดยไม่ให้ทางการรู้ ภาพของคนญวนในเรื่อง **เกี้ยวบาวนาจอก** จึงเป็นภาพของชาติพันธุ์ที่รักบ้านเกิดเมืองนอนของตนและยอมทำเรื่องผิดกฎหมายในไทย เพื่อส่งสอนลูกหลานไม่ให้ลืมบรรพบุรุษ

หมู่บ้านนาจอกจัดตั้งองค์กรลับเพื่อปรึกษาเรื่องสงคราม สมาคมลับของชาวญวนหมู่บ้านนาจอกมีทุกเพศ ทุกวัย ทุกคนต่างร่วมปฏิบัติการเพื่อช่วยให้เวียดนามเหนือได้รับอิสรภาพ ดังข้อความว่า

ภายในหมู่บ้านนาจอก มีการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง ทั้งกลุ่มผู้ใหญ่ที่เป็นแกนนำหมู่บ้าน ถือเป็นหน่วยเหนือที่ดูแลกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ซึ่งมีประมาณห้าหกกลุ่มตามอายุ แบ่งเป็นกลุ่มหนึ่ง สอง สาม ตามลำดับ ทุกกลุ่มมีการประชุมกันสัปดาห์ละครั้งหรือมากกว่านั้นถ้าจำเป็น ภายในกลุ่มจะมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุข ควบคุมความประพฤติซึ่งกันและกัน

สูงอยู่ในกลุ่มแกนนำ เป็นหน่วยเหนือมีหน้าที่ตัดสินใจได้ในทุกเรื่อง มติของหน่วยเหนือ คนในกลุ่มหรือพูดให้ถูกต้องคนในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตาม ทุกสัปดาห์แต่ละกลุ่มจะสลับเปลี่ยนกันประชุม ฟังข่าวจากสถานีวิทยุฮานอย วิเคราะห์สถานการณ์เป็นหลัก กลุ่มของกวยยังเป็นเด็ก บางทีผู้ใหญ่อาจมาร่วมประชุม ร่วมฟังข่าวสารบ้านเมืองด้วยและพูดสถานการณ์ในเวียดนามให้ฟัง เวลาผู้ใหญ่ประชุมเด็กมักได้รับมอบหมายให้ดูเส้นทางเพื่อใครแปลกปลอมเข้ามาในหมู่บ้าน จะได้แจ้งให้คนที่ประชุมรู้ตัว ทหารไม่อนุญาตในคนญวนจับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบนี้

โธเจ้าของบ้านที่ใช้เป็นที่ประชุมวันนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านด้วย โธไปประชุมที่อำเภอทุกเดือน และรับนโยบายมาสอดส่องดูแลคนญวนในหมู่บ้าน ว่าไม่ให้ฝักใฝ่เวียดนามเหนือ ถ้าใครฟังวิทยุฮานอย ใครสอยภาษาเวียดนาม ให้จับกุมได้ทันที

ลูกบ้านพากันง่วงๆอยู่เหมือนกันว่าผู้ใหญ่บ้านจะจับตัวเองได้อย่างไร

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 69)

คนญวนมีสำนึกรักชาติสูง แม้แต่เด็กและเยาวชนก็ต้องช่วยกอบกู้ชาติ การให้เด็กมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองจากรุ่นสู่รุ่น การจัดตั้งองค์กรทางการเมืองของชาวญวนยังแสดงให้เห็นการเมืองการปกครองของคนญวนที่มีลักษณะซ้อนทับกันเป็นสองชั้น ชั้นหนึ่งคือการปกครองชุมชนตามแบบรัฐบาลไทย คือมีผู้ใหญ่บ้านปกครองและรับคำสั่งจากส่วนกลางไปปฏิบัติ แต่ลึกลงไปภายในชุมชนคนญวนก็ปกครองกันเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลไทยและกระทำการทุกอย่างเป็นความลับ แสดงให้เห็นว่าชาวญวนไม่ได้สมยอมอำนาจจากรัฐบาลไทยทั้งหมดและผูกพันแนบแน่นกับองค์กรพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนามเหนือ

รัฐบาลไทยมองว่าชาวญวนไม่จงรักภักดีหรือสำนึกในบุญคุณของแผ่นดินไทยที่ให้ที่อยู่อาศัยเนื่องจากเมื่อชาวญวนหาเงินได้ก็ส่งกลับประเทศบ้านเกิด ประกอบกับพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย (ในขณะนั้นมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ที่

ถือเป็นภัยคุกคามอำนาจรัฐ) ทำให้มาตรการการช่วยเหลือคนจนอพยพตามหลักมนุษยธรรมแปรเปลี่ยนเป็นกำกับควบคุมคนจนอย่างเข้มงวด

รัฐบาลมีมาตรการจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของคนจน เป็นกฎหมายที่ห้ามออกจากเขตจังหวัดที่ตนอาศัย โดยตั้งด่านวังตามัวเพื่อตรวจจับคนจนโดยเฉพาะ

วังตามัวเป็นจุดตรวจของถนนสายที่ออกจากตัวจังหวัดมุ่งไปทางทิศตะวันตก หลังจากออกจากจังหวัดไปไม่ได้ไม่ไกล ด้านนี้เป็นด่านควบคุมการหลบหนีออกนอกเขตของคนจนโดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่จะตรวจบัตรประชาชนหรือใครมีหน้าตาพิรุณก็จะไม่สามารถผ่านด่านตรวจนี้ได้ แต่คนจนหลายคนต่างเดินทางเข้ากรุงเทพฯ คนแล้วคนเล่า บางคนผ่านเส้นทางอื่น บางคนผ่านทางนี้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น บอกเจ้าหน้าที่ว่าล้มบัตรประชาชน สุดแต่ไหวพริบปฏิภาณของใคร แต่ถึงที่สุด วังตามัวก็เป็นสิ่งที่คนจนหวาดกลัวและไม่อยากได้ยินมากที่สุดเรื่องหนึ่ง

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 114-115)

นอกจากห้ามทำกิจกรรมทางการเมืองแล้ว ภาษาหรือคำพูดใดที่สื่อไปในทางคอมมิวนิสต์ก็จะถูกตัดออกทั้งหมด ดังคำสนทนาของตงกับเตียนที่ว่า

“ นี่ป้ายโรงเรียนนาจอกนะ เขาให้ตัดวงเล็บ ‘แรงประชาชน’ ออกแล้วนะ ” ตงคุยเรื่องใหม่

“ อะไรนะ บ้าหรือเปล่า ทำไมต้องตัดออก ” ดูเหมือนเตียนหัวเสียมากเสียจริงในคืนนี้ “ ก็ชื่อในวงเล็บนะชาวบ้านช่วยกันตั้ง เพราะชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจกันสร้างมันขึ้นมา ”

“ สมัยนี้คำว่า ประชาชน ประชาชาติ หรือคำว่ากรรมกร ก็เกือบต้องห้ามแล้ว ทางการว่าเป็นภาษาฝ่ายซ้ายของคอมมิวนิสต์ ” ตงตอบเรียบๆ ปราศจากอารมณ์โกรธซึ่งเหมือนน้องชาย

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 116-117)

ทหารมาตั้งค่ายอยู่ตรงทางออกหมู่บ้าน หากใครจะเข้าออกต้องหยุดให้ทหารซักถามก่อน ทำให้กูดูรู้สึกที่บ้านนาจอกแห่งนี้กลายเป็นคุก ดังข้อความว่า

...ต่อไปนี่คนจะเข้าออกบ้านนาจอกต้องผ่านป้อมทหารสองป้อม ตั้งอยู่ริมถนนสองสายที่เข้าหมู่บ้าน ถ้ามีใครแปลกปลอมเข้ามาทหารก็คงรู้ หรือถ้าใครออกไปไม่กลับทหารก็คงรู้เช่นกัน บ้านนาจอกกลายเป็นคุกไปเสียแล้ว แต่เป็นคุกที่กว้างหน่อยเท่านั้น...

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 148)

นับว่าการกระทำของรัฐไทยเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของชาวญวน และผลักดันให้ชาวญวนอยู่ในภาวะเป็นคนชายขอบมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ กล่าวคือนอกจากจะไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองไทยแล้ว ยังถูกจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

ผู้เขียนได้ตอบโต้สิ่งที่รัฐไทยมองว่าชาวเวียดนามคือชาติพันธุ์ที่กระทำตัวเป็นคอมมิวนิสต์ บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ โดยได้เทียบเคียงเรื่องราวการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวญวนกับการเรียกร้องประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ว่าเป็นการเรียกร้องความเป็นธรรม เช่นเดียวกับการร่วมกู้ชาติของชาวญวนบ้านนาจอก ตงพี่ชายของกวยเขียนจดหมายถึงพ่อเล้าถึงเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยในกรุงเทพฯกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนญวนบ้านนาจอกว่าเป็นต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและสิทธิเสรีภาพของผู้รักชาติเช่นกัน แสดงให้เห็นทัศนะของผู้เขียนว่าการเรียกร้องทางการเมืองของทั้งคนไทยและคนญวนที่ทางการเมืองมองว่าเป็นคอมมิวนิสต์บ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐเป็นการกระทำของผู้รักชาติที่ต้องการเห็นความยุติธรรมและความเป็นธรรมในสังคมในฐานะประชาชน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนญวนเป็นเรื่องภายในของกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคนไทย เนื้อเรื่องไม่ได้กล่าวว่าคนญวนชักชวนคนไทยให้มีแนวคิดทางการเมืองเหมือนคนญวน แต่แสดงภาพความรักและเอื้ออาทรของคนต่างชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ในระดับชาวบ้านของคนไทยกับคนญวนเป็นไปด้วยดี ครอบครัวชาวไทยเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือชาวญวนโดยไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ ชาวญวนเองก็ซาบซึ้งและสำนึกในบุญคุณของคนไทยที่ให้ความช่วยเหลือ ความสัมพันธ์อันดีนี้เห็นได้ชัดในช่วงเทศกาลตรุษจีนที่คนไทยกับคนญวนมีการผูกเสี่ยวกัน ดังความว่า

ใกล้เที่ยง บ้านของกวยได้ต้อนรับอาคันตุกะหลายคน เป็นคนไทยที่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียง พวกเขาได้รับเชิญมากินเลี้ยงเนื่องในเทศกาลตรุษจีนทุกปี

พวกเขาคือเพื่อนร่วมสถาบัน ผูกเสี่ยวเป็นเกลอกับคนในครอบครัวของกวย ส่วนใหญ่รู้จักกันเพราะคนญวนเอาผัก เอาเสื้อผ้าไปแลกข้าวในหมู่บ้านคนไทย ชอบนิสัยใจคอกันก็ผูกเสี่ยวเป็นเกลอกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน ครอบครัวคนญวนมีเสี่ยวร่วมสถาบันทุกคน แม้แต่เด็ก ๆ

“คนญวนเป็นหนี้บุญคุณคนไทย เขาเป็นผู้มีพระคุณของเรา” สุงบอกกวยเมื่อช่วยกันเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงเสี่ยวของทุกคนที่จะมาในวันนี้

“พวกพ่อพวยพข้ามโขงมา มีแต่เสื้อผ้าขาดคาตัวมากกว่าได้ ไม่ได้มีเสื่อผืนหมอนใบเหมือนคนจีนที่ลงเรือสำเภามา” สุงเล่า

“คนไทยให้ข้าวพวกบาकिनไซ้ใหม่” กวยถาม

สุงพยักหน้า “ให้ข้าวกิน ให้นอนใต้ถุนไปพลางๆ จนกว่าจะหาที่ได้ เขาเองก็จน แต่ก็ยังมีน้ำใจเอื้ออาทร

บางครอบครัวแสนยากจนแทบไม่มีถ้วยชามยังแบ่งให้เรา พ่อเองก็เกรงใจ ก็เลยชอกะลามาท่างถ้วยชาม”
สูงย่อนอดีตคิดถึงวันเก่าๆที่ยังฝังใจ

“จำไว้นะ ต้องตอบแทนบุญคุณคนไทย อย่าทรยศแผ่นดินไทยที่ให้ข้าวให้น้ำแก่เรา” สูงย้า

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 104-1-5)

ความสัมพันธ์ในระดับชาวบ้านนั้นไม่ได้เป็นแปรผันตามความสัมพันธ์ในระดับรัฐ
ในระดับชาวบ้าน ชาวไทยและชาวญวนนั้นรักมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่ได้มีปัญหาเรื่องอคติชาติพันธุ์
ชาวญวนไม่ได้ชักชวนให้คนไทยเป็นคอมมิวนิสต์ เพียงแต่ต้องการกู้ชาติตามแนวทางของตน

นอกจากนั้น คำสอนของพ่อกวยที่สอนให้ลูกรักในแผ่นดินไทยและความคิดของกวยที่มีต่อ
แผ่นดินไทยเป็นการตอบโต้ภาพการเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่ถูกมองว่าไม่จงรักภักดีต่อแผ่นดินไทย
ชาวญวนรักแผ่นดินของบรรพบุรุษและรักในแผ่นดินไทยเท่าๆกัน คนญวนไม่มีความคิดที่จะทรยศ
แผ่นดินไทย ดังข้อความที่ว่า

“จำไว้นะกวย เราต้องรักประเทศชาติ รักบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพบุรุษ แต่เจ้าเกิดที่นี่ เลือดเนื้อก่อเกิด
จากข้าวน้ำบนแผ่นดินไทย เจ้าต้องรักแผ่นดินไทย รักคนไทยผู้อารี จะทรยศต่อแผ่นดินไทยไม่ได้”

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 60)

และตอนที่กวยคุยกับพ่อเรื่อง หึง หัวหน้ากลุ่มเยาวชนกู้ชาติที่ไปเป็นกองกำลังทหารที่
เวียดนาม กวยกล่าวว่าหากเป็นเขาคงไม่ไปเพราะเขาเกิดบนแผ่นดินไทย ดังความว่า

“แต่ถ้าเป็นผม ผมไม่คิดอย่างนั้น”

“แล้วคิดอย่างไร”

“ผมเกิดบนแผ่นดินไทย ถ้าจะเข้าร่วมกองทัพกู้ชาติก็จะเป็นในประเทศไทย” กวยพูดอย่างจริงจัง

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546 : 174)

กวย คือ ภาพของคนญวนรุ่นที่สองที่เกิดในผืนแผ่นดินไทย กวยรักแผ่นดินไทยเพราะเขา
เกิดและเติบโตบนแผ่นดินไทย ขณะเดียวกันเขาก็รักในแผ่นดินเวียดนามที่เป็นแผ่นดินเกิดของบรรพบุรุษ
เนื่องด้วยความผูกพันทางสายเลือดที่ไม่อาจลบล้างได้ เขาจึงร่วมมือปฏิบัติตนอย่างคนญวนในหมู่บ้าน
เพราะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทยเพราะความกตัญญูต่อ
คนไทยเช่นเดียวกัน

ภาพชาวนวนในฐานะผู้ลี้ภัยในแผ่นดินไทย คือชาติพันธุ์ชายขอบที่อยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยและคนไร้รัฐ ส่งผลให้คนนวนไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองไทยทั้งด้านการศึกษาและสาธารณสุข คนนวนได้รับเพียงการช่วยเหลือขั้นต้นตามหลักมนุษยธรรมเท่านั้น อีกทั้งการเคลื่อนไหวย้ายถิ่นยังทำให้คนนวนถูกจำกัดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม ชาวนวนต่างเจียมตัว อดทนยอมรับในสถานะพลเมืองของตน แต่ก็ยังรอคอยด้วยความหวังที่จะมีสัญชาติไทย พวกเขาสำนึกในบุญคุณคนไทยและแผ่นดินไทย อีกทั้งยังส่งสอนลูกหลานให้ตระหนักถึงบุญคุณคนไทย

2. คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ

การพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจ เป็นกระบวนการที่เน้นการได้มาซึ่งประโยชน์สูงสุดและกำไรสูงสุดเป็นหลักโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านการผลิต และอุตสาหกรรม ซึ่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัดความมั่งคั่ง ความเจริญมั่นคงและคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ แต่ในความเป็นจริงผลประโยชน์จากกระบวนการทางเศรษฐกิจกลับกระจายให้คนในประเทศอย่างไม่เท่าเทียมกัน จนเกิดความเหลื่อมล้ำกันทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม บีบบังคับให้ผู้ที่อยู่ในชนชั้นด้อยกว่าทางเศรษฐกิจตกอยู่ในตำแหน่งชายขอบ

คนชายขอบในทางเศรษฐกิจได้แก่ คนยากจนทั้งในเมืองและชนบท ผู้ใช้แรงงานคนว่างงาน คนกลุ่มนี้ถูกมองเป็นเพียงปัจจัยการผลิต เป็นแรงงานระดับล่างสุดในระบบการผลิต ใช้แรงกายดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ มีช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรและการแบ่งปันผลประโยชน์จากกระบวนการทางเศรษฐกิจน้อย และคนชายขอบเหล่านั้นมักเป็นฝ่ายถูกกระทำ กลายเป็นบุคคลที่ต้องแบกรับความเสี่ยงจากระบบกลไกตลาด และมีโอกาสในการพัฒนาชีวิตน้อยมาก

คนชายขอบทางเศรษฐกิจในวรรณกรรมเยาวชนต่างดิ้นรนให้ตนเองมีชีวิตรอดท่ามกลางข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร อีกทั้งถิ่นที่อยู่อาศัยยังอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมหรือได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม คนชายขอบทางเศรษฐกิจที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนสามารถจำแนกได้สองประเภท คือ

2.1 คนเร่ร่อนขอทาน

2.2 ผู้ใช้แรงงาน

2.1 คนเร่ร่อนขอทาน

คนเร่ร่อน (street homeless) เป็นบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม คือ ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่มีที่ดินเพื่อใช้ปลูกสร้างบ้าน ต้องใช้ชีวิตและอาศัยหลับนอนในพื้นที่สาธารณะ การออกเร่ร่อนเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การล่มสลายของสถาบันครอบครัวที่มีปัญหาแตกแยก ความยากจน ร่างกายไม่สมประกอบ มีประวัติที่สังคมไม่ยอมรับ หรือความต้องการเป็นอิสระจากครอบครัว (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2546: 43-55) คนเหล่านี้เมื่อออกเร่ร่อนแล้ว ส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการขอทาน ถูกคนในสังคมมองว่าเป็นพวกสกปรก ไม่รู้จักทำมาหากิน และสร้างความไม่เป็นระเบียบให้บ้านเมือง

คนเร่ร่อนขอทานในวรรณกรรมเยาวชนมีทั้งตัวละครที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ สาเหตุที่ขอทานนั้นเกิดจากความยากจน หรือการป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงทำให้ร่างกายไม่สมประกอบและเป็นที่ยกย่องของสังคมจนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ คนขอทานเหล่านี้ไม่มีที่พักอาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง เนื่องจากต้องคอยหลบหนีตำรวจ และต้องย้ายที่ทำการไปเรื่อยๆ ภาพคนเร่ร่อนขอทานปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **ปีกความฝัน** และ **เด็กหญิงแห่งกลางคืน**

ปีกความฝัน เป็นเรื่องราวของทวน เด็กชายอายุ 7 ปี ที่อาศัยอยู่กับแม่ที่สติไม่ดีในชุมชนแออัด ก่อนจะย้ายออกมาและได้พบกับชายชราที่เป็นโรคเรื้อนซึ่งมีอาชีพขอทาน ชายชราชวนทวนกับแม่ไปอยู่ที่สุสานรถไฟที่ดัดแปลงเป็นบ้านพักอาศัยของเหล่าคนโรคเรื้อน แม่ของทวนมักสร้างปัญหาให้เหล่าคนโรคเรื้อนต้องเดือดร้อนเสมอ ทั้งหนีออกจากบ้านรถไฟ ทำให้คนโรคเรื้อนต้องเดือดร้อนตามหา และขโมยเงินกองกลางของคนโรคเรื้อน พฤติกรรมของแม่ทำให้ทวนเครียด สับสน จนกลายเป็นโรคจิตเภทเหมือนแม่ และหนีออกจากบ้านรถไฟเร่ร่อนตามแม่ไปเรื่อยๆ

ตัวละครเกือบทั้งหมดในเรื่อง **ปีกความฝัน** ไม่มีชื่อ ผู้เขียนเพียงแต่เรียกว่าตามลักษณะ เช่น แม่ หญิงสติไม่ดี ชายชรา หญิงสูงอายุ หญิงท้องโต คนโรคเรื้อน การไม่ให้ชื่อตัวละคร อาจเป็นวิธีหนึ่งของผู้เขียนสะท้อนถึงการไม่มีตัวตนหรือการเป็นคนที่ยกย่องในสังคมเฉยๆ

ทวนกับแม่ เป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของคนเร่ร่อนขอทานที่มีจุดเริ่มต้นจากการล่มสลายของครอบครัว ทวนอยู่กับแม่โดยไม่มีพ่อ และไม่รู้ว่พ่อตนเองเป็นใคร การขาดพ่อทำให้ทวนถูกเพื่อนล้อเสมอว่า เป็น “ไอ้ลูกไม่มีพ่อ” อีกทั้งแม่ที่เลี้ยงดูเขามาถึงสติไม่สมประกอบ และไม่อาจทราบได้ว่าประกอบอาชีพใดจึงสามารถเลี้ยงทวนได้ แม่ของทวนมักหายออกไปจากบ้านและกลับมาตอนดึกๆ ทำให้เด็กในชุมชนล้อเลียนทวนว่า “ไอ้ลูกผู้หญิงหากิน”

ทวนเติบโตมาท่ามกลางความแร้นแค้น ทุกคนในชุมชนต่างดูถูกแม่ และรังแกทวนเสมอ ทวนจึงไม่ยอมอยู่ในชุมชนแออัดนั้นต่อไป เขาอยากหนีไปให้พ้นจากสังคมเสื่อมโทรม โดยมีความหวังว่า น่าจะมีที่อื่นที่ดีกว่านี้ ดังข้อความว่า

ไปให้พ้นเสียจากที่นี่ก็ดีเหมือนกัน จะได้ไม่ต้องอยู่กับพวกซุบซิบนินทาไม่ขาดปาก คนเหล่านี้ถือว่าเรื่องไม่ดีของคนอื่นเป็นขมมรสอร่อยที่เคี้ยวเล่นทุกวัน จะได้หลุดพ้นจากพวกเด็กโตๆที่ชอบทำตัวเป็นนักเลงเที่ยวระรานคนอื่น - โลกที่กำลังจะไปพบคงดีว่าที่นี่

(ปีกความฝัน. 2542 : 24)

เมื่อทวนและแม่ออกจากชุมชนแออัด ทั้งสองกลายเป็นคนร่ำรวย ไร้ที่פקพิง มีสภาพเช่นเดียวกับคนจรจัด ผู้คนที่พบเห็นต่างรังเกียจและเข้าใจผิดว่าเป็นขอทาน ทวนและแม่ปูเสื่อนั่งพักที่ริมทางเท้า ตำรวจนายหนึ่งเห็นทวนและแม่นั่งอยู่จึงตวาดไล่ทวนให้หลีกเลี่ยงไปจากทางเดินเพราะนายยกำลังจะผ่านมา ดังที่ตำรวจนายหนึ่งพูดกับแม่ทวนว่า

“ นี่ย่านนั่งขอทานตรงนี้ ”

แม่หลบตา ก้มหน้าก้มตา และนั่งตัวสั่น - - ทวนนึกในใจว่าคำพูดเหล่านั้นเป็นการดูถูกกันชัดๆ เพราะทวนกับแม่ไม่ใช่ขอทาน เพียงแต่นั่งพักให้หายเหนื่อยเท่านั้น และแม่ยังแต่งตัวสวย ไม่น่าจะเห็นเป็นขอทานไปได้เลย ทวนเองก็นุ่งกางเกงตัวใหม่ สวมเสื้อตัวใหม่ที่แม่ซื้อให้ปีที่แล้ว

“ไม่ใช่ขอทานหรือครับ- -” ทวนพูดอย่างกล้าหาญ และเมื่อพูดออกไปแล้วก็รู้สึกภูมิใจในตนเอง ยิ่งกว่าได้เถียงกับเด็กโตๆเสียอีก

“ แล้วมานั่งทำไม- -เขาไม่ให้นั่งข้างทางแบบนี้ เดี่ยวขบวนท่านนายยกจะผ่านมาตรงนี้ ”

ทวนคิดว่าถ้าขึ้นโต้แย้งกับตำรวจต่อไปคงไม่เป็นการดีแน่ จึงสะกิดแม่ แต่แม่ก็ยังก้มหน้าก้มตาทำทางเหมือนกำลังคิดบางสิ่งบางอย่างในใจ

“นั่งพักเฉยๆครับ- -”ทวนรีบตอบ ขยับตัวขึ้นขึ้น

“พวกนี้ชอบอ้างอย่างนี้นั่นแหละ- -”ไม่ได้ขอทาน นั่งเฉยๆพอลับตาก็เอาขึ้นออกมาวาง”

“ไปกันเถอะแม่- -อย่านั่งตรงนี้เลย” แม่ยังคงนั่งเฉยเหมือนรูปปั้น

“รีบไปที่อื่นเสียดีกว่านะ อย่านำให้ต้องออกแรงกันเลย”ตำรวจที่ถือไฟฉายพูดพลางขยับไฟฉายส่องตามตัวของแม่

คนที่เดินผ่านไปมาหลายคนหยุดมุงดู ทวนรู้สึกวิตกกังวล เมื่อเหลือบเห็นตำรวจอีกคนหนึ่งซึ่งเห็บปืนไว้ที่เอวเดินเข้ามาใกล้ ทำทางของเขาเองจริงเขาจริง

“ถ้าพูดดีๆไม่เชื่อฟังกัน--ก็คงต้องจัดการขั้นเด็ดขาดนะ” ตำรวจที่มีปืนพูดเสียงกร้าว

แม่แยหน้าขึ้นซ้ำๆคงจะคิดอะไรออกแล้ว หรืออาจจะรวบรวมความกล้าได้สำเร็จ แล้วจึงพูดด้วยเสียงเนิบ
เนือยว่า

“นั่งเฉยๆไม่ได้เหอะคะ- - - ไม่ได้รบกวนใครนะ- - -”

“นั่งเฉยๆก็ไม่ได้ มันไม่เป็นระเบียบ ไม่สวยงาม- - -” ตำรวจคนถือไฟฉายพูด

(ปีกความฝัน. 2542 : 37-38)

ข้อความข้างต้นสะท้อนภาพของคนยากจนเร่ร่อนไร้ที่อยู่ที่ถูกเหมารวมว่าเป็นขอทานทุกคน คนเร่ร่อนไม่ได้รับความสงสารเห็นใจแต่กลับถูกมองว่าทำให้บ้านเมืองไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ตำรวจมีหน้าที่คอยตรวจตราคนเร่ร่อนขอทาน และไล่ไปให้พ้นจากพื้นที่สาธารณะด้วยการบังคับขู่เข็ญและอาจใช้กำลังเข้าจัดการ เห็นได้อีกครั้งจากตอนที่ทวนและแม่ได้พบกับชายชราโรคเรื้อน ที่อาศัยโคนต้นไม้ริมทางเท้านอนเหมือนกันกับทวน ชายชรารบอกว่าต้องรีบกลับก่อนที่ตำรวจจะมาไล่ ดังข้อความว่า

“ต้องรีบกลับ- - - เข้าแล้ว เตียวพวกตำรวจก็ออกมาตรวจ” ชายชราพูดด้วยเสียงสุภาพ

“ตำรวจเหอะ! - - -” แม่เหลียวซ้ายมองขวาอย่างระแວดระวัง

“ใช่ ตำรวจจะออกมาตรวจ คอยไล่พวกคนจรที่นอนตามริมถนน” หญิงสูงอายุเสริม

“ทำไมต้องไล่ด้วย” แม่ขึ้นเสียงอย่างไม่พอใจ

“นายกะเขาจะผ่านมาทางนี้”

(ปีกความฝัน. 2542 : 84)

การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่กวาดล้างขับไล่คนจร สะท้อนให้เห็นภาพความพยายามของรัฐในการจัดระเบียบกับคนขอทาน ด้วยวิธีการ “กำจัด” ออกไปจากพื้นที่ทางสังคม รัฐมีวิธีการจัดการกับคนขอทานด้วยการกำจัดให้พ้นออกไปจากสายตา มากกว่าจะหาวิธีการช่วยเหลือหรือมองว่าคนขอทานคือคนด้อยโอกาสที่ควรได้รับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวการจัดการกับคนขอทานนั้นมีมาตั้งแต่ในอดีต ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามซึ่งมีนโยบายเน้นการสร้างประชากรให้มีคุณภาพ โดยการออกพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 บังคับใช้เพื่อควบคุมบุคคลที่ไม่ยอมประกอบสัมมาชีพ ด้วยเห็นว่า การ“ขอทาน” คือการกระทำของผู้ไม่รู้จักดิ้นรนชวนขายทำมาหากิน แสดงถึงการไม่พัฒนา และการขอทานเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งของปัญหาสังคมเมืองหลายๆด้าน การขอทานจึงกลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทานฉบับนี้ห้ามมิให้บุคคลใดทำการขอทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมิได้ทำการงานอย่างใดหรือทำการขบถร้อง การตีต สี่ ตี เป่า หรือการแสดงการละเล่นต่าง ๆ เพื่อขอทรัพย์สินของผู้อื่น อีกทั้งยังให้

อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐทำการควบคุมและส่งตัวผู้ทำการขอทานที่ไม่สามารถทำอาชีพอย่างอื่นได้ไปยังสถานสงเคราะห์ของรัฐได้ทันที และพระราชบัญญัตินี้ก็ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน (อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. 2551:8)

คนเร่ร่อนขอทานในแง่ของการจัดระเบียบทางสังคมถือว่าเป็นต้องถูกกำจัดออกไปให้พ้นจากพื้นที่สาธารณะ ในสายตาของคนทั่วไปในสังคม คนเร่ร่อนขอทานก็ถูกรังเกียจและไม่สามารถใช้พื้นที่ร่วมกับคนทั่วไปได้ เห็นได้จากเหตุการณ์ที่หญิงตั้งครรภ์ผอมแห้งมาขอเงินคนที่มากินข้าวแกง เธอยกมือไหว้ แต่ทุกคนต่างโบกมือไล่ ดังข้อความว่า

เธอยกมือไหว้หญิงคนหนึ่งที่นั่งกินข้าวกับผู้ชาย หญิงคนนั้นรีบโบกมือ หญิงแม่ลูกอ่อนต้องแก้หันไปหาผู้ชายอีกคนหนึ่ง ยกมือไหว้อีก- -แต่ดูเหมือนว่าทุกคนไม่ยอมฟังคำพูดของเธอซึ่งยังไม่ทันเหยอปากพูดเพียงแต่ยกมือไหว้พวกเขา ก็รู้ว่าเธอต้องการอะไร

(ปีกความฝัน. 2542 : 51)

การที่คนในร้านโบกมือไล่ ไม่ยอมให้เงิน ไม่ยอมยกมือไหว้ และไม่ยอมฟังแม้คำร้องขอความเมตตา สะท้อนให้เห็นถึงความเปื้อนหนายในพฤติกรรมกรรมกร “ขอ” โดยไม่ยอมลงแรงทำงาน ซึ่งคนในสังคมมองว่าเป็นการกระทำของพวกไร้ศักดิ์ศรี และไม่รู้จักคิดที่จะพัฒนาชีวิตของตนเอง แม่ของทวนสงสารจึงให้เงินหญิงคนนั้น หญิงคนนั้นนำเงินไปซื้อข้าวแกง แม่ค้าตักแกงใส่ถุงและขอร้องให้หญิงตั้งครรภ์ไปกินที่อื่น ดังข้อความว่า

“อย่าว่าอย่างงี้ในอย่างงี้เลยนะ- -ฉันจะตักข้าวใส่ถุงให้ มีช้อนให้ด้วย แต่ขอร้องไปกินที่อื่นเถอะนะ อย่างนั่งกินตรงนี้- -ฉันนะไม่รังเกียจหรอก แต่คนที่มากินข้าว ที่จะมาอุดหนุนนี้สิ เขาอาจจะคิด แล้วเลยพาลไม่กินข้าวของฉัน ไม่ซื้อข้าวของฉัน- -“

(ปีกความฝัน. 2542 : 53)

การที่แม่ค้าขายข้าวแกงไม่ยอมให้หญิงตั้งครรภ์นั่งกินข้าวร่วมกับคนในร้าน สะท้อนให้เห็นความรังเกียจของคนในสังคมที่มีต่อคนขอทาน คนในสังคมตัดสิน ประเมินคุณค่าและประทับตราคนเร่ร่อนขอทานให้อยู่ในฐานะสิ่งแปลกแยก สกปรก นำหวาดระแวง ไม่รู้จักทำมาหากิน และต้องกำจัดภาพของคนขอทานจึงเป็นภาพของคนไร้พื้นที่และไร้ตำแหน่งทางสังคมและคนในสังคมไม่ยอมให้ใช้พื้นที่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

หากพิจารณาในมิติ “พื้นที่” พื้นที่ของคนขอทานในสังคมนั้นแทบไม่มี เห็นได้จากเหตุการณ์ที่นายภจะผ่านมาทางที่พวกเขาอยู่ พวกเขาก็ต้องเป็นฝ่ายออกไป หรือเหตุการณ์ที่คนในร้านข้าวแกงไม่สนใจและไม่ยอมให้คนขอทานใช้พื้นที่รับประทานอาหารร่วมกัน แสดงให้เห็นการไม่อาจใช้พื้นที่ร่วมกันของคนต่างชนชั้น และผู้ที่ช่วงชิงพื้นที่ในสังคมได้สำเร็จคือคนที่มีชนชั้นทางเศรษฐกิจสูงกว่า

นอกจากประเด็นเรื่องภาพของคนขอทานที่สกปรก ไม่รู้จักทำมาหากิน สร้างความไม่เป็นระเบียบให้บ้านเมืองและวิธีการจัดการกับคนขอทาน ยังมีประเด็นเรื่องลักษณะของผู้ประกอบอาชีพขอทาน เนื้อเรื่องนำเสนอว่าอาชีพขอทานเป็นอาชีพของคนร่างกายไม่สมประกอบมากกว่าคนร่างกายปกติ เพราะคนที่ร่างกายปกติยังสามารถหาเลี้ยงชีพได้ด้วยวิธีอื่น เห็นได้จากเมื่อแม่ของทวนต้องการเงินไปซื้อของเพื่อจัดงานเลี้ยงให้เหล่าคนโรคเรื้อน แต่ไม่สามารถหาเงินได้ แม่จึงบังคับให้ทวนนั่งขอทานกับแม่อิงข้อความที่ว่า

“ขอทานสิ- - -” แม่ก็หันหน้าบอกทวนเบาๆ กลิ่นมะพร้าวคองโชยฟุ้ง

“ทำยังงั้นไม่ได้นะแม่- - -” ทวนแย้ง

“ทำไม่จะได้ คนอื่นๆเขาก็ขอทานกันออกเยอะเยอะ”

“แต่พวกนั้นเขาทำงานไม่ได้ มือขาดแขนขาด- - - คนที่ร่างกายดีเขาไม่ขอทานกันหรอก”

(ปีกความฝัน. 2542 : 158)

การขอทานทำให้ทวนรู้สึกอาย และผู้คนที่ผ่านไปมาก็ไม่มีใครให้เงินแม่สักคน อิงข้อความที่ว่า

“- - ทำบุญทำทานเถอะค่ะ ช่วยสมทบทุน- - -” แม่พูดราวกับเป็นขอทานจริงๆและยังยกมือไหว้คนที่เดินผ่านไปมาด้วย

ทวนเลี้ยงออกไปห่างๆรู้สึกอายที่แม่ทำเช่นนั้น แต่อีกใจหนึ่งก็บอกตัวเองว่า ยังดีกว่าแม่จะคิดสั้นแล้วฆ่าตัวตาย!

‘หนึ่ง-สอง-สาม- - - สิบห้า-สิบหก- - - ยี่สิบ-สามสิบ- - -’ ทวนนับในใจทุกครั้งที่มีคนเดินผ่านแม่ไป

แต่คนเหล่านั้นไม่มีใครหย่อนเหรียญหรือธนบัตรลงในฝ่ามือแม่เลย บางคนก็มองแล้วผินหน้าไปทางอื่น บางคนพยายามเลี้ยงหลีกมาแต่ไกล

(ปีกความฝัน. 2542 : 159)

ความรู้สึกอับอายของทวน เกิดจากการรู้สึกว่าได้กระทำในสิ่งที่ไร้ศักดิ์ศรี ในความคิดของทวน การขอทานคือหนทางในการหาเลี้ยงชีพของผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นเพื่อแลกเงินได้

ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความพิการของร่างกายทำให้ผู้พบเห็นเวทนาสงสารและให้เงิน ปฏิบัติของคนที่เดินตามท้องถนนคือไม่สนใจ เดินเลี้ยวและไม่ให้เงินแม่ทวน แสดงให้เห็นว่าคนเหล่านั้นก็อาจจะคิดเหมือนทวนที่มองว่าคนร่างกายสมประกอบไม่ควรขอทาน

เรื่อง **ปีกความฝัน** ยังมีตัวละครสำคัญที่เป็นคนโรคเรื้อน คนโรคเรื้อนเป็นตัวละครที่มีมิติความเป็นคนชายขอบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น กล่าวคือ คนโรคเรื้อนเป็นคนชายขอบในมิติทางสังคม เนื่องจากเป็นโรคติดต่อที่คนในสังคมรังเกียจ ร่างกายพิการ ไม่สามารถประกอบอาชีพหรืออยู่ร่วมกับคนปกติ คนโรคเรื้อนจึงเร่ร่อน ไร้ที่พักพิง และมีอาชีพขอทาน ซึ่งส่งผลให้คนโรคเรื้อนเป็นคนชายขอบในทางเศรษฐกิจด้วย

ภาพของตัวละครที่เป็นคนโรคเรื้อน คือภาพของคนที่มีรูปร่างหน้าตาน่ากลัว เป็นโรคติดต่อที่สังคมรังเกียจ ครั้งแรกที่ทวนเห็นคนโรคเรื้อนอย่างเต็มตาเป็นครั้งแรก ภาพที่เห็นสร้างความสะพรึงกลัวให้ทวนอย่างมาก ดังความว่า

และแล้ว - - ความรู้สึกของทวนก็ราวกับกำลังจะถูกผลักให้ตกจากตึกสูงหลายชั้น เมื่อแว่วเสียงคนเดินขึ้นมาบนตู้รถไฟ

ชายชราลนลุกขึ้น ก้าวพรวดไปที่ประตู
ทวนลุกขึ้นตาม แต่เขาแข็งสั่นจนกลับไปนั่งลงอย่างเดิมเมื่อเห็นชายคนหนึ่ง หน้าตาเขาเหวอะหะเหมือนเนื้ออย่าง
ที่ไหม้เกรียม จมูกโหว่เป็นรูกลวง ดวงตาโปนออกมานอกเบ้าและมีมือสองข้างไม่มีนิ้วแม้แต่นิ้วเดียว!

(ปีกความฝัน. 2542 : 104-105)

ด้วยรูปร่างหน้าตาที่น่ากลัว และการเป็นโรคติดต่อที่สังคมรังเกียจ คนโรคเรื้อนจึงไม่อาจอยู่ร่วมกับคนในครอบครัวหรือคนในสังคมได้

คนโรคเรื้อนและคนตกทุกข์ได้ยากอาศัยอยู่รวมกัน พวกเขาต่างมีความรู้สึกร่วมในการมีสถานภาพทางสังคมเหมือนกัน พวกเขาจึงรัก สามัคคี ช่วยเหลือพึ่งพากัน เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนทุกคนก็ยินดีช่วยเพื่อนเสมอ เห็นได้จากตอนที่แม่ของทวนหนีออกไปจากบ้านรถไฟ ชายชราที่เป็นหัวหน้าคนโรคเรื้อนได้รวบรวมเหล่าคนโรคเรื้อนในพื้นที่ต่างๆ ให้ช่วยกันตามหาแม่ของทวน ชายชราเล่าเรื่องเกี่ยวกับพรรคพวกคนโรคเรื้อนให้ทวนฟังว่า

“แยกย้ายกันอยู่หลายแห่ง - - พวกที่ยังไม่หายขาดอยู่ในโรงพยาบาล ที่หายแล้วก็ออกมาอยู่ข้างนอก ไปอยู่ในคิมโรคเรื้อนที่ต่างจังหวัดก็มี แต่ถ้าสงข่าให้มาช่วยเมื่อไหร่ละก็ เป็นต้องพร้อม” ชายชราพูดอย่างภาคภูมิใจ
สีหน้าคลายวิตกกังวลลงไปบ้าง

“ลุงรู้จักหมดทุกคนหรือครับ- - -หรือว่าเขาเป็นลูกน้องของลุง”

“ไม่ใช่ลูกน้องลูกพี่อะไรหรอกนะ พวกเราทุกคนเป็นเพื่อนกัน มีชะตากรรมเหมือนกันก็เลยรักใคร่กัน- - - คนเราจะเพื่อนกันสนิทกันได้ หรือไม่ยอมคบหาสมาคมกันก็เมื่อตกทุกข์ได้ยากนี่แหละ - - - ความทุกข์ยากจะเป็นเครื่องช่วยตัดสินว่าใครเป็นยังไง”

(ปีกความฝัน. 2542 : 115)

ชายชราและคนโรคเรื้อนล้วนเป็นคนจิตใจดี ช่วยเหลือคนด้วยความบริสุทธิ์ใจ เห็นได้จากการที่คนโรคเรื้อนออกตามหาแม่ของทวนที่หนีออกจากบ้านรถไฟหลายครั้ง พวกเขามีน้ำใจต่อแม่และทวนเสมอถึงแม้แม่ของทวนจะสร้างปัญหาจนทำให้ต้องเก็บบ้ายออกจากบ้านรถไฟ คนโรคเรื้อนมีน้ำใจเก็บเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้ขอทานมาเลี้ยง เก็บเงินที่ได้จากขอทานเป็นค่ารักษาพยาบาลคนโรคเรื้อนและเก็บเงินกองกลางให้ลูกหลานคนโรคเรื้อนได้เรียนหนังสือ ทำตัวเป็นพลเมืองดีแจ้งเบาะแสดคนร้ายให้ตำรวจ พวกเขาทำความดีโดยไม่หวังให้ใครรู้ ดังความว่า

“การทำความดีนะ ถ้าหากเราไม่รับสิ่งตอบแทน ความดีและความภาคภูมิใจก็จะอยู่กับตัวเราตลอดไป

(ปีกความฝัน. 2542 : 183)

ภาพคนโรคเรื้อนในเรื่อง**ปีกความฝัน** คือภาพของกลุ่มคนที่มีจิตใจบริสุทธิ์ เปี่ยมด้วยคุณงามความดีที่ซ่อนอยู่ภายใต้ร่างกายที่พิการ การกระทำความดีคือสิ่งที่มีค่าเหนือความงามของรูปร่าง และชุมชนของชาวโรคเรื้อนที่มีความจริงใจ มีความหวังดีต่อกันคือภาพชุมชนต้นแบบที่ผู้เขียนฝันถึง

บ้านรถไฟที่คนโรคเรื้อนอาศัย ถึงแม้จะดัดแปลงเป็นบ้าน แต่ก็ไม่ได้เป็นบ้านที่ถาวร เนื่องจากรถไฟเก่าเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินของทางราชการ หากมีใครรู้เห็นว่าพวกเขาอยู่ที่นั่นและไปแจ้งให้เจ้าหน้าที่รู้ พวกเขาก็จะถูกขับไล่และถูกจับไปอยู่ในนิคมโรคเรื้อน ซึ่งเป็นสถานที่ที่คนโรคเรื้อนไม่ยอมไปอยู่ คนโรคเรื้อนต้องคอยระแวงระวังไม่ให้ใครเห็นว่าพวกเขาอยู่บ้านรถไฟ แต่เมื่อแม่ของทวนแอบหนีออกไปจากบ้านรถไฟ ชายชราและเหล่าคนโรคเรื้อนจึงต้องมาประชุมกัน เนื่องจากกังวลว่าจะมีใครเห็นแม่ของทวนออกมาจากบ้านรถไฟ ดังความว่า

“ทำไมเราไม่รอเวลา รอให้แน่ใจเสียก่อนว่าเขาจะมาขับไล่จริงๆ ถึงเวลานั้นจึงค่อยโยกย้ายออกไป- - -”

หลายคนพยักหน้าเห็นด้วย บางคนนั่งเงียบอย่างใช้ความคิด

“ดูอย่างพวกโนสล์มสิ พอเข้าไปยึดครองที่ไหนสักแห่ง ตอนหลังหลวงก็ยกที่ดินให้เลย”ชายโรคเรื้อนอีกคนหนึ่ง

ออกความคิดเห็น

“แต่พวกเราทำยังงั้นไม่ได้- -ทุกคนน่าจะรู้ดีอยู่แล้วที่ หลวงเขาจัดที่ให้เขาแล้ว แต่เราไม่ไปอยู่เอง- -ทำไมละ
ทำไมจึงไม่ไปอยู่ในที่ที่เขาจัดให้”ชายชราขย้อนถาม

“เราต้องการอิสระ- -อยากทำประโยชน์” ชายโรคเรื้อนหลายคนตอบพร้อมๆกัน

ชายชราพยักหน้ารับรู้คำตอบนั้น แล้วพูดต่อไปว่า

“ในเมื่อเป็นยังงั้น เราก็ต้องไม่ก่อเรื่องวุ่นวายให้เกิดขึ้น การที่รอให้ถูกขับไล่ หรือการเรียกร้องในสิ่งที่เราไม่ยอมรับ
ตั้งแต่แรก นับว่าเสียศักดิ์ศรีเหมือนกัน---อย่าทำตัวให้เสียศักดิ์ศรีสิ”

(ปีกความฝัน. 2542 : 119)

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยของคนโรคเรื้อนที่ไม่มีที่พักพิงถาวร พวกเขาต้องคอยหลบซ่อนเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะไม่อยากไปอยู่ในนิคมโรคเรื้อนซึ่งเป็นสถานที่ที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้คนโรคเรื้อนอยู่ปะปนกับคนในสังคม การจัดพื้นที่สำหรับคนโรคเรื้อนไม่ให้ปะปนกับคนทั่วไป สะท้อนให้เห็นวิธีการและแนวความคิดการจัดการคนโรคเรื้อนของรัฐที่มุ่งเน้นการ “จำกัด” พื้นที่อาศัย และ “จำกัด” ให้ออกจากสังคมทั่วไป ซึ่งเป็นวิธีการที่คล้ายคลึงกับการจัดการคนเร่ร่อนขอทาน

คนโรคเรื้อนในเรื่อง **ปีกความฝัน** คือ เสี่ยงสะท้อนความรู้สึกรู้สึกของคนโรคเรื้อนที่ไม่ต้องการ ถูกควบคุมกักขัง พวกเขาสามารถดูแลตัวเอง รวมกลุ่มดูแลกันและกัน และทำประโยชน์ให้สังคมได้ พวกเขายังคงมีศักดิ์ศรี ไม่ได้เป็นเพียงคนพิการหรือผู้ป่วยที่ไร้ค่า

การที่คนโรคเรื้อนถูกจำกัดให้อยู่ในนิคมโรคเรื้อนและการที่สังคมรังเกียจนั้นเป็นเพราะคนในสังคมยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับโรคเรื้อนเท่าที่ควร ชายชราโรคเรื้อนอธิบายว่า คนที่เป็นโรคเรื้อนเมื่อรักษาหายแล้วก็ไม่สามารถแพร่เชื้อให้คนอื่นและอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ ชายชราเล่าว่าเมื่อเขารักษาโรคเรื้อนจนหายแล้ว เขาก็ไม่กล้ากลับไปที่บ้านอีก เพราะกลัวลูกหลานจะรังเกียจ ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นกับคนโรคเรื้อนคนอื่นเช่นกัน ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตอย่างไร ชายชราเลือกที่จะสู้กับชีวิต แม้จะต้องขอทาน ดังความว่า

“วันหนึ่ง- -เมื่อลู้ออกจากโรงพยาบาล ไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน จะกลับไปหาญาติพี่น้องก็ไม่กล้า ไม่ใช่ว่ากลัวหรอกนะแต่ลุงเกรงใจพวกเขามากกว่า ญาติพี่น้องของลุงอาจจะอับอายหรือไม่ก็นิรังเกียจ ลุงเดินเล่นไปตามถนนอย่างไม่มีจุดหมาย พบคนโรคเรื้อนบางคนที่นั่งหิว ก็พูดคุยกับเขา ปรับทุกข์กัน บางคนกินเหล้ามาเพื่อลืมความทุกข์ บางคนเริ่มติดยา เขาบอกว่า ขอใช้ชีวิตที่เหลือให้มีความสุข - -แต่ลุงว่าไม่ใช่หรอก คนที่หาทางออกยังงั้นเป็นพวกซี้ซาดมากกว่า ไม่ยอมต่อสู้แล้วยังหลอกตัวเอง มันแย่นะที่คนเราทำลายตัวเอง- -ลุงก็คิดว่าชีวิตที่เหลือน่าจะทำประโยชน์อะไรได้มั่ง การขอทานไม่ใช่เรื่องเลวร้ายเสียทีเดียวหรอก ลุงคิดเข้าข้าง

ตัวเองว่าช่วยเป็นสะพานให้คนอื่น ๆ เขาจะเดินข้ามหรือไม้ก็ได้ ลุงเพียงแต่นั่งเฉยๆ ไม่ขอ ใครให้ก็ขอบคุณ- - -ใครไม่ให้ก็ไม่ว่าอะไร แต่คนที่เขาให้คงดีใจที่ได้ช่วยเหลือ ความจริงมันก็เป็นยั้งนั้น เพราะลุงนำเงินที่ได้ไปช่วยเหลือพวกที่ลำบากอีกต่อหนึ่ง เขาไปให้ลูกๆ ของคนโรคเรื้อนที่ยังเรียนหนังสืออยู่- - -"

(ปีกความฝัน. 2542 : 129-130)

สิ่งที่ชายชราโรคเรื้อนเล่าทำให้เห็นชีวิตและความรู้สึกของคนโรคเรื้อน คนโรคเรื้อนบางคนไม่อาจทำใจยอมรับกับโรคที่ตนเองเป็น สิ้นหวัง กินเหล้าเมายา แต่ชายชราโรคเรื้อนในเรื่องไม่ยอมแพ้ต่อความชราและความพิการจากโรคเรื้อน ชายชราโรคเรื้อนยืนหยัดต่อสู้กับชีวิต ยอมรับในสภาพที่เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าชีวิตของคนโรคเรื้อนยังมีค่าหากรู้จักทำประโยชน์ นอกจากนั้นผู้เขียนยังนำเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับการขอทานผ่านความคิดของชายชรา ชายชรามองว่าตนเองนั้นไม่ได้ขอทาน เนื่องจากไม่ได้วิงวอนร้องขอให้ใครให้ทาน เพียงแต่นั่งเฉยๆ รอน้ำใจจากผู้ที่ต้องการช่วยเหลือ และการขอทานของเขา ก็ทำเพื่อนำเงินไปให้คนอื่น ทำให้การ "ขอ" ของคนไม่รู้จักทำมาหากินและไร้ศักดิ์ศรี เปลี่ยนเป็นการขอทานที่นำไปสู่การ "ให้" ผู้อื่น

คนโรคเรื้อนในเรื่อง **ปีกความฝัน** คือภาพของคนที่จิตใจงดงามภายใต้หน้าตาที่น่ากลัว และร่างกายที่พิการ การเร่ร่อนขอทานของพวกเขา นั้นมีเหตุผล พวกเขาเร่ร่อนเนื่องจากไม่อยากถูกจำกัดพื้นที่ในนิคมโรคเรื้อน พวกเขาสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้อีกมาก การขอทานนอกจากจะทำเพื่อเลี้ยงชีพแล้ว คนโรคเรื้อนยังรวบรวมเงินที่ได้จากการขอทานเป็นทุนการศึกษาแก่ลูกหลาน ดังข้อความว่า

"- -คนเราต้องยอมรับชะตากรรมของตนเอง แต่ว่า- - -ลองนึกสิ มันน่าดีใจแต่ไหน ถ้าวันหนึ่งข้างหน้าได้รู้ข่าวว่า ลูกหลานคนโรคเรื้อนได้เรียนหนังสือ แล้วจบออกมาเป็นใหญ่เป็นโต- - -เด็กที่เราส่งเสียมาตั้งแต่ยังเล็ก ยิ่งน้อย- - -"

(ปีกความฝัน. 2542 : 124-125)

คนโรคเรื้อนมีความหวังที่จะสร้างอนาคตใหม่ให้ลูกหลาน ภาพของคนขอทานโรคเรื้อนจึงไม่ใช่คนพิการที่เป็นเพียงผู้ขอเท่านั้น พวกเขาขอทานเพื่อ "ให้" ผู้อื่น เป็นกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์และเห็นความสำคัญของการศึกษาอันจะเป็นหนทางก้าวข้ามการเป็นคนชายขอบ

ตัวละครที่เป็นคนโรคเรื้อน ไม่ได้กระทำตัวอย่างที่สังคมตีตราทั้งหมด สังคมตัดสินประเมินค่าพวกเขาว่าเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจ ไม่สามารถทำประโยชน์ใดๆ แก่สังคม อีกทั้งคนโรคเรื้อนไม่ควรรอยู่ร่วมกับคนทั่วไปในสังคม แต่คนโรคเรื้อนใน **ปีกความฝัน** ได้โต้กลับภาพในด้านลบเกือบทุกอย่าง

โดยนำเสนอภาพคนโรคเรื้อนที่กลับสู่สังคมด้วยรักษาหายขาดแล้ว ภาพการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น และมีอุดมการณ์ที่จะทำประโยชน์แก่สังคม การขอรทานของพวกเขานอกจากจะทำเพื่อยังชีพแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลอื่น ซึ่งการกระทำของเหล่าโรคเรื้อนยังนับว่าเป็นประโยชน์และน่ายกย่องมากกว่าคนปกติบางคนที่เห็นแก่ตัวและคอยสร้างปัญหาต่างๆให้สังคม

นอกจากนำเสนอภาพของตัวละครที่เป็นคนเร่ร่อนขอรทานแล้ว เรื่อง **ปีกความฝัน** ยังนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของผู้มีอาชีพขอรทาน และนับว่าเป็นปัญหาของสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขเช่นกัน

ปัญหาในกลุ่มขอรทานคือ การเรียกเก็บเงินส่วนแบ่งจากการใช้พื้นที่ขอรทาน วิธีของกลุ่มคนขอรทาน คนขอรทานจะแบ่งแยกปกครองกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะไม่มาขอรทานทับพื้นที่ของกันและกัน หากหากินในถิ่นของอีกฝ่ายก็จ่ายเงินส่วนแบ่งค่าใช้พื้นที่ให้เจ้าถิ่น หากไม่ยอมจ่ายก็ต้องถูกทำร้ายร่างกาย ดังเช่นแม่ของทวนที่ไปนั่งขอรทานในพื้นที่ของแก้มือดำ จึงถูกขู่เรียกค่าคุ้มครอง ดังความว่า

--- ฉันคุมแถวนี้ ถ้าจะมาหากินที่นี่ต้องแบ่งให้ฉันเจ็ดสิบ หักร้อยละเจ็ดสิบ ถ้าไม่ได้ตามนั้น หรือตุกติก - - จะเจ็บตัว

“ร้อยหนึ่งหักตั้งเจ็ดสิบ ฉันก็เหลือแค่สามสิบสิ มีอย่างไหน - - ใครจะยอมให้” แม่ร้องอย่างไม่หวาดหวั่น
“อีนางคนนี้วอนเสียแล้ว - - ไม่เคยตายหรือไง - -” ผู้หญิงที่มาด้วยชกมีดออกมาจี้เอวแม่อีกด้านหนึ่ง
ปลายมีดคงจะโดนเนื้อแม่ ทำให้สะดุ้ง

(ปีกความฝัน. 2542 : 160)

แม่ของทวนถูกพวกแก้มือดำ ซึ่งเป็นเจ้าถิ่นปกครองคนขอรทานคนละฝั่งกับที่คนโรคเรื้อนทำกินขู่เพื่อเอาเงินส่วนแบ่ง แก้มือดำจับตัวแม่ทวนไปและยังมีพฤติกรรมลักพาตัวเด็ก มอมยา และบังคับให้ขอรทาน ดังคำสนทนาของทวนกับชายชราที่ว่า

“มันจะจับตัวแม่ไปหรือครับ - - จับแม่ไปทำไม”

“เอาไปเป็นพวกสิ - - เหมือนกับที่มันจับเด็กเล็กๆไปเป็นขอรทาน บังคับให้หาเงิน มอมยาจนติดงอมเสียก่อน พอติดยาแล้วก็หนีไปไหนไม่ได้ หลังจากนั้นก็ยอมเป็นข้ารับใช้จนใจหิวไม่ขึ้น”

(ปีกความฝัน. 2542 : 164)

แก้มือดำนำลูก่ออาชญากรรมด้วยการลักเด็กมาเป็นขอรทาน เด็กเหล่านี้ถูกขโมยมาเพราะพ่อแม่ไม่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิด เห็นได้จากคำสนทนาของหญิงชรากับทวนว่า

“มันเอาไปใช้ขอตานนั่นแหละ ปล่อยให้หืดๆอยากๆ--นางสาวสนะ ยังทาร์กอยู่แท้ๆ ต้องมาพรากจากพ่อ แม่ ลูกเต้าเหล่าใครก็ไม่รู้”

“ทำไมพ่อแม่เขาไม่ตามหา”ทวนสงสัย

“คงจะตามหาอยู่หรอก แต่เมืองมันออกใหญ่ ใครจะไปหาได้--ที่เป็นยั้งก็เพราะคนสมัยนี้ไม่ค่อยได้เลี้ยง ลูกเอง ปล่อยให้คนใช้ที่ไม่รู้จักหัวนอนปลายตีนเลี้ยงลูก ตัวเองไปทำงาน เจอคนใช้ดีก็ไป ถ้าคนใช้คิดไม่ซื่อ หรือผลปล่อยให้เด็กถูกขโมยพ่อแม่ก็มีหวังต้องนำตาตก”

“ทำไมตำรวจไม่ตามจับละป่า”

“กว่าตำรวจจะตามตัวเจอ บางทีพ่อแม่ก็จำลูกตัวเองไม่ได้เสียแล้ว--เรื่องแบบนี้มันน่าเศร้าเสียจริง”

(ปีกความฝัน. 2542 : 190)

เรื่อง **ปีกความฝัน** สะท้อนให้เห็นว่าการขอทานเกิดจากสภาพความยากจน ไม่มีหนทาง ในการประกอบอาชีพและมีสาเหตุจากสภาพร่างกายที่พิการ อีกทั้งสะท้อนปัญหาชุมชนแออัดและปัญหา แก่งขอตาน ภาพของคนเร่ร่อนขอทานในเรื่องนี้เป็นคนดีแต่ไร้ตำแหน่งและพื้นที่ในสังคม พื้นที่ในมิติ สังคมพวกเขาไม่มีตำแหน่งที่สลักสำคัญในสังคม พื้นที่ทางกายภาพพวกเขาไม่มีที่ดินทำกินหรือที่พักอาศัย ที่แน่นอน พื้นที่ในมิติทางความคิด ไม่มีใครสนใจพยายามแก้ไขปัญหาของพวกเขาอย่างจริงจัง ยิ่งสังคม กีดกัน ละเลย ก็ยิ่งทำให้พวกเขาเหลือพื้นที่น้อยลง และต้องเป็นคนขายขอบอยู่ต่อไป

ผู้เขียนนำเสนอว่าคนขายขอบในทางเศรษฐกิจเหล่านี้ยังไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร เห็นได้จากการจัดการกับคนเร่ร่อนขอทานและคนโรคเรื้อนที่ใช้วิธีกำจัดให้พ้นสายตามากกว่าการช่วยเหลือ บรรดาคนเร่ร่อน คนขอทาน คนโรคเรื้อน ผู้ป่วยทางจิตเวช หากได้รับโอกาสการดูแลสุขภาพและการเยียวยา ช่วยเหลือ พวกเขาอาจจะมีชีวิตที่ดีขึ้นและกลับมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพในสังคมได้

เด็กหญิงแห่งกลางคืน เป็นเรื่องราวของเด็กขอทาน เด็กหญิงรำพึงอาศัยอยู่บ้านร้างกับ ยายที่เธอเรียกว่ายายผี ทั้งสองคนอาศัยอยู่บ้านร้างทำขอยด้วยกันและยังชีพด้วยการขอทาน เมื่อคนที่ อาศัยอยู่ชอยเดียวกันพบรำพึงกับยายผีจึงช่วยเหลือเรื่องอาหารและยา ยายผีฝากรำพึงให้คุณชวนชม เลี้ยงดู ด้วยความสงสารและเวทนาคุณชวนชมจึงดูแลรำพึง มอบโอกาสต่างๆที่รำพึงไม่เคยได้รับ

รำพึงไม่เคยรู้กำเนิดของตนเอง เธอเป็นเด็กกำพร้าที่เร่ร่อนตามยายผี ซึ่งไม่ใช่ยายแท้ๆ ของเธอ รำพึงต้องอดมื้อกินมื้อ หากไม่มีรายได้จากการขอทานก็ไม่มีอาหารรับประทาน การขอทานเป็น ทางเลือกเดียวสำหรับเด็กและคนชราที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีอื่นได้ เนื่องจากสภาพร่างกายของทั้ง

สองวัยไม่สมบูรณ์พอ อีกทั้งขาดความรู้ในเรื่องวิชาชีพ กล่าวได้ทั้งสองคนไม่มีทุนในเรื่องร่างกาย วิชาความรู้หรือเงินทอง แต่ใช้สภาพร่างกายเป็นทุนในการเรียกความเห็นใจและให้ทาน คนในสังคมเมื่อเห็นจำพืมมานั่งขอทานต่างถามไถ่ด้วยความห่วงใยและเวทนา ดังข้อความที่ว่า

“โธ...” เสียงนั้นลากยาว “กลางคืนมาขอทาน กลางวันต้องไปเรียน...” สายตานั้นเลยไปยังคนที่นอนหมอบข้างเคียง “นี่อยู่กับยายกันสองคนละสิ...”

เด็กหญิงพยักหน้า ผู้ลดตัวลงมานั่งคุดนึ่งไปสักพัก แล้วจู่ก็ร้องขึ้นว่า

“หรือว่ายายขโมยเด็กมาขอทาน”

เท่านั้นเองยายก็ร้องขึ้นว่า “กูเปล่านะ...” แล้วก็หมอบลงไปจนหน้าติดพื้น จำพืมรู้ว่ายายกำลังสิ้นไปทั้งตัว ผู้หญิงคนนั้นกระซิบอะไรกับยายเบาๆ จำพืมได้ยินเพียงว่า “นะยายนะ...” และธนบัตรใบละร้อยหนึ่งใบก็ถูกยัดเยียดใส่มือยาย

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 : 90-91)

วันที่คนให้ทานเป็นเงินจำนวนมาก นับเป็นวันที่โชคดีสำหรับจำพืมและยายผีเพราะเมื่อได้เงินมากพอแล้วก็ไม่ต้องนั่งขอทานอีก ทั้งสองกลับบ้านพร้อมอาหารมื้อพิเศษ ความเป็นเด็กและความซื่อเป็นลักษณะสากลที่สามารถเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจ ความสงสารและความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้มาก อีกทั้งทุนทางวัฒนธรรมในสังคมพุทธ การช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากนับเป็นการทำทานที่ไม่ซับซ้อนด้วยอาศัยจิตเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง ส่งผลให้เกิดความอึ้งอัมตะใจแก่ผู้ให้โดยทันที ซึ่งถือเป็นการทำบุญที่รวดเร็วไม่ยุ่งยาก

ความยากไร้ทำให้จำพืมขาดโอกาสในการศึกษาซึ่งเป็นหนทางในการพัฒนาชีวิตของเธอ เมื่อคุณชวนชมขอลี้ภัยจำพืม ยายผีจึงยินยอมยกจำพืมให้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นโอกาสที่จำพืมจะมีชีวิตดีกว่าที่เป็นอยู่ คุณชวนชมตั้งใจจะส่งสอนเลี้ยงดูจำพืมอย่างเต็มที่ เธอดูแล เปลี่ยนแปลงชีวิตของจำพืมทุกอย่าง เริ่มต้นจากการอาบน้ำแต่งตัวให้สะอาด ฝึกการนอนให้เป็นเวลา สอนมารยาทสังคม และสุดท้ายพาจำพืมไปโรงเรียน

การไปโรงเรียนทำให้เห็นปฏิกริยาต่อต้านที่คนในสังคมมีต่อเด็กขอทาน ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งไม่ยอมรับจำพืมเข้าเรียน เมื่อรู้ว่าจำพืมไม่มีหลักฐานทางกฎหมายยืนยันการมีตัวตนและเคยเป็นเด็กขอทาน ผู้อำนวยการบ่ายเบี่ยงและอธิบายเหตุผลในการไม่รับจำพืมเข้าเรียนหลายประการว่า

“ทำไมไม่พาแกไปเรียนโรงเรียนแถวๆบ้านล่ะคะ โรงเรียนของรัฐบาลเขาก็มีชั้นเด็กเล็กทุกโรงเรียน” นัยน์ตาของผู้อำนวยการมองดูสารรูปเด็กหญิงพลางประเมินค่าอยู่ในใจ “อาจจะเหมาะกับแก...”

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 : 182)

“เรารับไว้ไม่ได้หรอกค่ะ ...แกเป็นเด็กที่อาจก่อปัญหาได้ทุกเมื่อ”

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 :182)

“คือว่าเด็กนี้ยังเป็นเด็กนอกกฎหมาย...”

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 :183)

การปฏิเสธและตัดโอกาสในการศึกษา เป็นเพราะผู้อำนวยการเห็นว่าเด็กหญิงรำพึงไม่มีหลักฐานทางกฎหมาย ไม่รู้ที่มา เคยเป็นขอทาน ส่งผลให้เธอไม่มีสิทธิในฐานะพลเมืองและไม่มีสิทธิในการเข้าเรียนในโรงเรียน เด็กเร่ร่อนขอทานจึงเป็นพลเมืองชายขอบที่ถูกตัดสิทธิพื้นฐานที่พึงได้รับ ถูกประเมินค่าและตัดสินว่าเป็นเด็กที่ไม่น่าไว้ใจ

คุณชวนชมไม่ยอมรับคำปฏิเสธของผู้อำนวยการ เธอพยายามโต้แย้งด้วยเหตุผล ซึ่งคำโต้แย้งของคุณชวนชมเป็นการตั้งคำถามต่อสังคมถึงที่มาของการเป็นคนนอกกฎหมายและมนุษยธรรมการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ดังความว่า

“เป็นเด็กนอกกฎหมายก็จริง ใครทำให้เขาเป็นล่ะ เขาเป็นแค่เด็ก เขาจะไปรู้อะไร และข้อสำคัญ เขาเป็นคนนะ เป็นเด็กด้วย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน ไม่ใช่แมลง แค่เห็นแมลงตกน้ำ เรายังอยากช่วย แล้วนี่คนทั้งคน เหมือนเราเห็นเขาตกน้ำแล้วปล่อยให้เขาจมไปต่อหน้าต่อตา ทำไมล่ะ ทำไมเราไม่ช่วยเขา ช่วยเขาขึ้นมาก่อน แล้วค่อยหาคำตอบว่าเขาเป็นเด็กนอกกฎหมายเพราะอะไร”

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 : 183)

คำกล่าวของคุณชวนชมสะท้อนให้เห็นว่า เด็กที่ไม่รู้ที่มาของตนเอง และต้องใช้ชีวิตอย่างคนนอกกฎหมาย คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสภาพครอบครัวและสภาพสังคมที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้ก่อ เมื่อเธอมีโอกาสที่จะได้พัฒนาชีวิตของตนเองจึงไม่ควรกีดกันแต่ควรช่วยเหลือ และเห็นอกเห็นใจมากกว่า

คุณชวนชมต่อสู้อจนรำพึงได้เรียน รำพึงเรียนได้เพียงหนึ่งเทอม ผลการเรียนของเธอดีมาก เพราะเธอเป็นเด็กที่เรียนรู้ได้เร็ว ดังข้อความว่า

เด็กเกเรผอมดำ ไร้บ้าน ไร้ญาติ ผู้เคยทำให้โรงเรียนเกือบเสียชื่อเสียงยับเยิน บัดนี้กลายเป็นเด็กชั้นหนึ่ง ของโรงเรียนในระยะเวลาแห่งการเรียนรู้อันสั้น ผู้อำนวยการเรียกประชุมครูผู้สอนรวมทั้งป่าแจ่มด้วย เกิดอะไรขึ้น มีครูเสนอความเห็นในที่ประชุมกันมาก

“ฟลุค...” นั่นเป็นคำตอบของครูส่วนหนึ่งที่รับไม่ได้กับการที่เด็กหญิงนอกขนบของเด็กเรียนดีทุกประการ กลับมีความสามารถ “เราต้องไม่ลืมน่าข้อสอบมันเป็นข้อยส์”

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 : 239)

เมื่อเด็กหญิงรำพึงได้รับโอกาสในการศึกษา เธอก็ทำได้ดีจนกลายเป็นเด็กที่มีความเป็นเลิศทางการเรียนรู้ แต่ถึงแม้เธอจะเก่งเพียงใด เธอก็ยังคงถูกมองในแง่ลบเพราะอดีตที่เคยเป็นเด็กขอลาน สะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าที่ถูกจัดวางให้อยู่ในตำแหน่งชายขอบของสังคม ถึงแม้จะได้รับโอกาสในการพิสูจน์ตัวเองจนสามารถอยู่ร่วมในตำแหน่งเดียวกันหรือสูงกว่าคนในสังคมส่วนใหญ่ แต่คนในสังคมก็ยังมองในแง่ลบ และเป็นเรื่องยากที่จะได้รับการยอมรับและชื่นชม

ชีวิตที่รันทดของคนเร่ร่อนขอลาน ยังสามารถนำมาเป็นจุดขายเพื่อเรียกร้องความเห็นใจ เวทนาสงสารจากคนในสังคมได้เสมอ เมื่อนักข่าวรู้ว่ารำพึงเคยเป็นเด็กขอลานมาก่อนที่จะเป็นเด็กเรียนดี จึงสืบเสาะ ขุดคุ้ยเรื่องราวชีวิตของรำพึงไปออกรายการ “ปมชีวิต” เรื่อง ‘เด็กผีทำยชอย’ สื่อนำเสนอเรื่อง ของรำพึงว่า

เสียงผู้บรรยายชายเล่าถึงความทุกข์ยากของเด็กหญิงคนหนึ่งที่ต้องเร่ร่อนพเนจรมาอยู่บ้านร้างทำยชอยแห่งนี้ โดยมีคนในชอยคอยอุปถัมภ์ค้าชู ซ้ำยังมีคนซ้ำเติมหนุพินอีกว่าแต่มีบางคนเอาเปรียบเด็กหญิงคนนี้โดยการ บังคับให้เด็กคนนี้แบห้วยแลกข้าวปลาอาหาร และเมื่อแบห้วยไม่ถูกก็อาจถูกทำร้ายได้ แล้วก็ตบท้ายด้วยการรับ บริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือเด็กผีทำยชอย

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 : 207)

ชีวิตของรำพึงถูกนำไปตีแผ่ต่อสาธารณะ โดยที่รำพึงและคุณชวนชมซึ่งเป็นผู้ปกครองไม่เคยรู้มาก่อน สื่อนำเสนอเรื่องราวความทุกข์ที่เกินจริง เติมแต่งเรื่องราวให้รันทดหดหู่ อีกทั้งเรียกรำพึงว่า “เด็กผี” โดยไม่คำนึงถึงสภาพจิตใจของรำพึง

เรื่องราวความทุกข์ของคนยากจนคือสินค้าที่เรียกความเห็นใจจากผู้ชมได้อยู่ตลอด หากเจ้าของเรื่องราวนั้นยินยอมให้นำเสนอ ก็ถือว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกัน แต่หากไม่ยินยอม เจ้าของเรื่องคือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสื่อที่ถูกล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล อีกทั้งการที่เจ้าของเรื่องไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอด

เรื่องราวของตนเอง แต่กลับเป็นฝ่ายถูกพูดถึง เนื้อหาและการสร้างภาพจึงเป็นไปอย่างอิสระ ยิ่งนำเสนอภาพความเป็นชายขอบเข้มข้นมากเท่าใด ยิ่งเป็นการเน้นให้เห็นความแปลกแยกจากคนในสังคมมากเท่านั้น

นอกจากรำพึงจะตกเป็นเหยื่อของสื่อแล้ว ชีวิตที่ทุกข์ยากของรำพึงยังมีสาเหตุจากสภาพความเลวร้ายของสังคม เมื่อเรื่องราวชีวิตของรำพึงถูกสืบค้นจากนักข่าวชื่อฉาน ความทุกข์ในชีวิตของรำพืงนั้นมีจุดเริ่มต้นจากการขาดผลประโยชน์ทางธุรกิจค้ายาเสพติด เรื่องราวเกิดขึ้นเมื่อรำพึงอายุ 5 ขวบ ถ้านับจนถึงปัจจุบัน รำพึงมีอายุจริง 10 ขวบแล้ว ไม่ใช่อายุ 7-8 ขวบอย่างที่คุณชนมเข้าใจ เหตุการณ์ยิ่งกันตายยกครัวเกิดขึ้นที่บ้านร้างที่เธอกับยายอาศัยอยู่ บ้านแห่งนี้เป็นบ้านที่พ่อแม่ของรำพึงโกงบมาจากหุ้นส่วนที่ค้ายาเสพติดร่วมกัน หุ้นส่วนที่ถูกโกงบบ้านจึงตามมาล้างแค้น ยิ่งพ่อแม่ของรำพึงตายและพารำพึงเร่ร่อนกลับมาหาแม่ของตนที่บ้านเกิด คนร้ายกบดานที่บ้านเพียงไม่กี่เดือนก็ถูกนายตำรวจที่มีส่วนในขบวนการค้ายาตามมายิงตายต่อหน้าแม่เพื่อฆ่าปิดปาก ทำให้แม่ของชายคนนั้นพาเด็กหญิงรำพึงหนีเร่ร่อนกบดานไปเรื่อยเพราะกลัวจะถูกฆ่าปิดปากไปอีกคน

ชีวิตของรำพึงและยายผีที่ต้องออกมาเร่ร่อนขอทาน มีสาเหตุมาจากคนในครอบครัว พ่อแม่ของรำพึงค้ายาเสพติดและโกงบหุ้นส่วนจนถูกฆ่าตาย รำพึงจึงต้องรับเคราะห์กรรม แม้ไม่ตายก็ต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ส่วนยายผีก็ต้องออกมาเร่ร่อนแม่จะอยู่ในวัยชราเพราะถูกชายของตนเองเป็นฆาตกร และพัวพันกับขบวนการค้ายาเสพติด ทั้งสองชีวิตต้องตกอยู่ในวังวนของปัญหาที่ตนไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้น ยายผีและรำพึงเป็นตัวละครที่ต้องเร่ร่อนขอทานเพราะสภาพความรุนแรง ความเสื่อมทรามด้านคุณธรรม และจริยธรรมของคนในสังคม

รำพึงเกือบจะตกเป็นเหยื่อของสังคมและสื่ออีกครั้ง เมื่อนายตำรวจผู้ติดตามคดีนี้เตรียมจัดแถลงข่าวคดีดังในอดีต แต่ฉานคัดค้าน เพราะเขาคิดว่า

เขากำลังจะฆ่าเด็กหญิงที่เขาเพิ่งค้นพบทางสว่างให้เธอ การเอาอดีตอันโหดร้ายมาตีแผ่คือ การสร้างอาชญากรรมขึ้นอีกครั้งในหัวใจของเด็กน้อย บาดแผลที่มีอยู่แล้ว ก็จะถูกกลายเป็นบาดแผลที่บาดลึกไปชั่ววันรันดร์

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน. 2548 :257)

ความคิดของฉาน แสดงให้เห็นวิจรรย์ญาณของนักข่าวในการนำเสนอข่าว นำเรื่องราวอดีตที่เลวร้ายของเด็กมาตีแผ่เป็นการตอกย้ำบาดแผลและปมในใจของเด็ก เพราะเด็กที่มีปมชีวิต ย่อมมีบาดแผลลึกในใจอยู่แล้ว สื่อจึงไม่ควรตอกย้ำแผลนั้นเพียงเพื่อผลประโยชน์ของใครคนใดคนหนึ่ง

เรื่องราวชีวิตของรำพึง ที่จบลงอย่างมีความสุข เพราะคุณชวนชมมอบชีวิตใหม่โดยรับรำพึงเป็นลูกบุญธรรม มอบโอกาสทุกอย่างที่เด็กพึงได้รับ ชีวิตของรำพึงจึงเป็นภาพของเด็กเร่ร่อนขอทานที่สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้นได้เพราะได้รับโอกาสและการช่วยเหลือจากสังคมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2.2 ผู้ใช้แรงงาน

การพัฒนาความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับระบบผลิตทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีตะวันตก ส่งผลให้การผลิตในระบบเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมลดความสำคัญลงไป การประกอบอาชีพดั้งเดิมตามแบบบรรพบุรุษ ได้ค่าตอบแทนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งรายได้ในแต่ละปีนั้นไม่แน่นอน ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมงในท้องถิ่นจึงมุ่งหน้าเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมเพื่อเป็นผู้ใช้แรงงาน เนื่องจากเห็นว่าทำให้เกิดรายได้ที่แน่นอน แต่แท้ที่จริงผู้ใช้แรงงานเหล่านี้ต้องพบกับความเสี่ยงในชีวิตมากกว่าที่เคยเป็น ทั้งการได้ค่าแรงน้อยทำให้ต้องอยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรม การถูกใช้งานอย่างหนักและกดราคาค่าแรง ความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุขณะทำงาน เป็นต้น

วรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอภาพชีวิตการเป็นคนขายของของผู้ใช้แรงงาน คือเรื่อง **เด็กชายชาวเล มีเสื้อและดอกไม้ และบ้านเรา**

เด็กชายชาวเล นำเสนอภาพชีวิตของหมู่บ้านชาวประมงที่ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม ตัวละครเอกในเรื่องคือ รอสีม เด็กชายวัย 13 ปี รอสีมไม่ได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา เขามีความฝันอยากเป็นชาวประมง แต่ด้วยอุบัติเหตุในอดีตที่พี่ชายของเขาออกทะเลแล้วไม่ได้กลับบ้าน ทำพ่อแม่ไม่ยอมให้รอสีมออกทะเลอย่างที่เขาหวัง เขาต้องกลายมาเป็นแรงงานในโรงงานปลาป่น ที่ทำงานไม่ผิดกับหุ่นยนต์ อีกทั้งถูกเอาเปรียบค่าแรงจากนายจ้างโดยจ่ายค่าแรงให้เด็กในราคาที่ถูกลงกว่าผู้ใหญ่และใช้งานเกินกำลังของเด็ก สิ่งเดียวที่ช่วยผลักดันให้รอสีมมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขคือความฝันที่จะได้ออกทะเลเป็นชาวประมงในวันใดวันหนึ่ง

รอสีมต้องช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวเหมือนเด็กชาวเลทั่วไป พ่อของรอสีมมีอาชีพตอกหมันเรือ รอสีมเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่หก สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ ซึ่งเป็นความรู้ที่มากพอแล้ว

เมื่อมีข่าวว่าจะมีนายทุนมาตั้งโรงงานปลาป่น วิถีชาวประมงในหมู่บ้านก็ถูกละเลย อาชีพประมงไม่ใช่อาชีพที่พ่อแม่อยากให้ลูกเป็นอีกต่อไป พ่อแม่ของเด็กในหมู่บ้านต่างวิ่งเต้นให้ลูกของตนเองได้ไปเป็นคนงานในโรงงาน รวมทั้งพ่อแม่ของรอสีมที่ไม่อยากให้รอสีมออกทะเล โดยพ่อให้เหตุผลว่าทะเลคือความไม่แน่นอนทั้งความปลอดภัยของชีวิตและรายได้ แต่งานในโรงงานเป็นงานที่มีอนาคต ได้วิชาฝีมือ

และมีสวัสดิการรองรับคนงาน ชาวประมงมองว่าการออกเรือคือความไม่แน่นอนของชีวิตและผลกำไร เมื่อมีอาชีพใหม่ที่ชาวประมงเห็นว่าไม่ต้องเสี่ยงและมีรายได้ทุกวัน จึงเห็นว่าเป็นเรื่องดี และมีความหวังว่าจะมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

รอฮีมไม่ได้คิดเช่นพ่อแม่ หรือคนในหมู่บ้าน เขารักทะเล เพราะทะเลคือความอิสระและความท้าทาย เมื่อรอฮีมมีโอกาสไปส่งหมาด ซึ่งได้เข้าทำงานที่โรงงานปลาป่นแล้ว รอฮีมเห็นหมาดทำงานหนักตลอดทั้งวันโดยไม่ได้หยุดพัก ส่วนอาหารกลางวันสำหรับคนงานนั้นก็ไม่ค่อยดีนัก ทำให้เขาไม่อยากทำงานในโรงงานและนึกถึงอิสระในทะเลมากขึ้น ดังความว่า

จนถึงเที่ยงวันเข้าโนนจึงจะได้กินข้าว

อาหารที่ได้กินมีเพียงผัดผักกับหิวปลาหมึก และแกงส้มปลาที่แม่ครัวได้มาจากกองปลาเน่าๆซึ่งจะใช้ทำปลาป่น วันนั้นทั้งวันหมาดไม่มีเวลาวางเลย จนกระทั่งห้าโมงเย็นถึงจะได้เลิกงาน

รอฮีมรู้สึกว่าเป็นเรื่องไม่สนุกเลยที่ต้องทนเหน็ดเหนื่อยภายใต้สายตาที่คอยจ้องจับผิดจากหลังจู่จากเสมียน แม้กระทั่งจากน้ำแก้วเอง เพียงเพื่อแลกกับค่าแรงวันละ 21 บาทและอาหารเลวๆวันละ 2 มื้อ ทุกวินาทีในการทำงานเกือบไม่เป็นของตัวเอง ช่างผัดกันชนิดตรงข้ามกับงานเรือที่แสนอิสระ

(เด็กชายชาวเล. 2549:145)

เมื่อต้องตัดสินใจว่าจะเลือกทำงานอะไร รอฮีมก็ไม่อยากทำให้แม่เสียใจอีก เพราะแม่เคยเสียใจที่ปล่อยให้พี่ชายของเขาออกทะเลแล้วก็ไม่ได้กลับบ้าน เขาจึงตัดสินใจเป็นลูกจ้างในโรงงานปลาป่น รอฮีมต้องใช้ชีวิตในบ้านพักคนงานที่คับแคบแออัด เข้าทำงานตรงเวลาเมื่อเสียงขอดดิ่ง และทำงานหนักตลอดเวลาโดยไม่ได้หยุดพัก ทำให้รอฮีมรู้สึกว่าตนเองเหมือนเครื่องจักรมากกว่าคน ชีวิตคนงานของรอฮีมสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานของผู้ใช้แรงงานที่ต้องทำงานหนัก ค่าตอบแทนน้อย สวัสดิการที่จัดให้คนงานทั้งที่พักและอาหารนั้นก็ไม่ได้ดีเพียงพอ คนใช้แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตราคาถูก และมีความสำคัญในระบบการผลิต แต่เป็นชนชั้นที่ได้รับความตอบแทนจากกระบวนการผลิตต่ำสุดและมีคุณภาพชีวิตต่ำ

นอกจากโรงงานอุตสาหกรรมจะมีบทบาทเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวประมงให้มาเป็นแรงงานขายขอบในระบบการผลิตแล้ว โรงงานอุตสาหกรรมที่ขาดจิตสำนึกและขาดการจัดการกับระบบของเสียยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงการทำลายสภาพแวดล้อมของโรงงานที่ปล่อยน้ำเสียลงน้ำและปล่อยควันดำที่มีกลิ่นเหม็นจากการประกอบกิจการ หมู่บ้านของรอฮีมอยู่ตรงกับทางลมที่พัดมาจากปล่องของโรงงาน จึงได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก ดังความว่า

ทอดสายตามองไปไกลๆ เห็นปล่องสูงลิบของโรงงานปลาป่น ที่เปิดเดินเครื่องไปแล้วหลายวัน กำลังพ่นควันดำคละคลุ้งขึ้นสู่อากาศเป็นสายยาว...

กลิ่นเหม็นอับแฉะๆ เหมือนจะลอยมาพร้อมกับการพ่นควันของปล่องสูงนั้น หมู่บ้านของเขาอยู่ตรงกับทางลมที่พัดมาจากปล่องโรงงานพอดี ตั้งแต่โรงงานปลาป่นเริ่มเข้ามาตั้ง ใครต่อใครหลายบ้านหลายครัวก็บ่นจี้มจ้ำกันแล้วว่า กลิ่นปลาเน่าและปลาป่นแฉะที่ลอยมาตามลมผ่านหมู่บ้านนั้นเหม็นจนชวนคลื่นเหียน

แต่ใครต่อใครเหล่านั้นก็ไม่ได้แสดงอะไรออกมา นอกจากบ่นกันจี้มจ้ำในหมู่ของพวกตัวเอง

(เด็กชายชาวเล. 2549:141)

ชาวบ้านต่างได้รับกับผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรมที่พวกเขาเคยคิดว่าจะนำความเจริญมาสู่หมู่บ้าน พวกเขาไม่มีทางต่อสู้และยังคงปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปท่ามกลางกลิ่นเหม็นเหล่านั้น การได้รับผลกระทบและการไม่มีทางสู้ แสดงให้เห็นสภาพชีวิตของคนชายขอบในระบบการผลิตแบบทุนนิยม อยู่ในสภาพยอมจำนน และคงเป็นเพียงแรงงาน เป็นชนชั้นล่างทางเศรษฐกิจที่ไม่มีอำนาจต่อรองกับนายทุน

โรงงานปลาป่นนอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยการสร้างมลพิษทางน้ำและอากาศแล้ว โรงงานยังทำลายระบบนิเวศโดยการจับปลาเล็กปลาน้อยมาเป็นวัตถุดิบในโรงงาน

...เขาเริ่มสังเกตเห็นว่า ปลาที่เอามาเข้าโรงงานมีหลากหลายชนิดหลายพันธุ์ล้วนแล้วแต่เป็นตัวเล็กตัวน้อยทั้งสิ้น บางทีมันคงจะเป็นลูกปลากะพง ลูกปลาเก๋า ลูกปลาอินทรี ที่เขาเคยสาวเบ็ดเสียจนมือชุ่มเลือด...

(เด็กชายชาวเล.2549:147)

..รอฮีมเห็นปลากองโตที่ยังเหลืออยู่ไม่น้อยกว่าสามสี่หมื่นกิโลนั้นแล้วก็รู้สึกใจหาย นี่คงลากันเอามาทั้งหมดโดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นปลาเล็ก ปลาใหญ่ปลาฝูง ปลาผิวน้ำ หรือปลาน้ำลึกกระมัง แล้วเขาก็นึกจุกใจวูบขึ้นว่า ถ้าโรงงานที่สามารถป่นปลาได้สูงวันละแสนกิโลเช่นโรงงานที่เขาทำอยู่นี้ถูกสร้างขึ้นมามากๆ ปลาจะมีหมดทะเลหรือ...แล้วนักล่าปลาใหญ่ ชาวประมงกลางทะเลเล็กที่ใช้เบ็ดเป็นเครื่องมืออย่างน้ำแบบของเขาเล่า จะยังมีเวลาสำหรับการทำมาหากินเหลืออยู่อีกสักเท่าใด

(เด็กชายชาวเล.2549:147)

โรงงานอุตสาหกรรมออกทะเลโดยใช้เรือใหญ่ และลากจับปลาทุกชนิด ทั้งปลาเล็กปลาน้อยสายพันธุ์ต่างๆ ทำให้ปลาเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้วางไข่ เติบโต ขยายพันธุ์เพื่อสร้างสมดุลให้ระบบนิเวศได้ทะเล ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจับปลาของโรงงานคือเหล่าชาวประมงพื้นบ้าน ระบบโรงงาน

อุตสาหกรรมได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศได้ทะเลซึ่งมีความหมายต่ออาชีพของพวกเขา การหาปลาคือปากท้องและรายได้ของคนทั้งครอบครัว หากพวกเขาหาปลาได้น้อยลงก็ต้องยากจนลง ชาวประมงพื้นบ้านคือผู้ที่ได้รับผลกระทบและแบกรับกับปัญหาที่ตนไม่ได้ก่อขึ้นแทบทั้งสิ้น

นอกจากชาวประมงจะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศแล้ว วิถีชีวิตดั้งเดิมยังเปลี่ยนไป จากสังคมที่มีวิถีการผลิตแบบพึ่งตนเอง อยู่อย่างพอเพียง กลับกลายเป็นวิถีชีวิตแบบทุนนิยม คนในหมู่บ้านที่เป็นลูกจ้างในระบบแรงงานใช้จ่ายเงินเพียงเพื่อซื้อความสุขชั่วคราวจากสุรา และนิยมใช้ระบบเงินเชื่อ ธงเพื่อนของรอฮีมใช้ระบบเงินเชื่อใช้จ่ายเงินซื้อขนมเลี้ยงเพื่อน ส่วนพวกคนงานก็มักตั้งวงกินเหล้าในวันจ่ายค่าแรง ดังความว่า

...คนงานบางกลุ่มเริ่มตั้งวงเหล้ากันแล้ว วันนี้เป็นวันจ่ายค่าแรง... พวกเขาคงได้เฒ่าเหล้าหน้าร้านกัน ถ้วนหน้าจากนั้นก็เริ่มเซ่นต่อ...บางที อาจจะเป็นเพราะพวกเขาต้องกรำงานมาทั้งสัปดาห์ ทั้งเดือน ทั้งวัน กระมัง...

(เด็กชายชาวเล.2549:150-151)

คนงานที่เป็นลูกจ้างโรงงานต่างเป็นหนี้สินผูกพัน และใช้จ่ายเงินไปกับการกินเหล้า เดิมที่เคยหวังว่าการทำงานในโรงงานจะเป็นทางเลือกเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นกลับสร้างปัญหาหนี้สินและสร้างวัฒนธรรมกรรมกรขึ้นมา กล่าวคือการใช้ชีวิตโดยไม่มีระเบียบแบบแผน และอยู่ในวงจรหนี้ยืมสิน กินเหล้า เสี่ยงโชค คิดหาแสวงหาความสุขในช่วงเวลาเฉพาะหน้าชั่วคราวครั้งชั่วคราวเท่านั้น ทำให้โอกาสในการเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้นมีน้อย

ภาพชีวิตของชาวเลในเรื่อง **เด็กชายชาวเล** แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิถีการผลิตแบบพึ่งพาตนเองแบบเดิมไปสู่วิถีการผลิตแบบทุนนิยมที่มีระบบค่าจ้างและแรงงาน เมื่ออยู่ในฐานะลูกจ้าง ชาวเลอยู่ในตำแหน่งคนขายขอบในระบบการผลิต อยู่ในฐานะแรงงานระดับล่างและปัจจัยการผลิตที่ช่วยสร้างความมั่งคั่งในนายทุน พวกเขาทำงานหนักในขณะที่ได้รับค่าตอบแทนน้อย อีกทั้งได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ไม่มีโอกาสและช่องทางในการต่อรองผลประโยชน์หรือความยุติธรรมกับผู้มีชนชั้นทางเศรษฐกิจสูงกว่า

ผีเสื้อและดอกไม้ เป็นเรื่องราวชีวิตของกรรมกรรถไฟชาวมุสลิมในจังหวัดทางภาคใต้ ปูณจาผู้เป็นพ่อทำงานเป็นกรรมกรรับจ้างขนสินค้าที่สถานีรถไฟเพื่อเลี้ยงลูก 3 คน แต่ด้วยความยากจนทำให้สูยัน ลูกชายคนโตที่เรียนเก่ง และเป็นความหวังของครอบครัวว่าจะได้ทำงานดีๆ ต้องออกจากโรงเรียน

เมื่อจบชั้นบังคับ เพื่อช่วยพ่อหาเลี้ยงน้องๆอีก 2 คน สุธันได้รับคำแนะนำจากมิมปีให้เข้าร่วมเป็นกองทัพมด
ขนสินค้าข้ามแดน ซึ่งเป็นงานผิดกฎหมายและเสี่ยงชีวิต

ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่องนี้จากการได้คลุกคลีกับเด็กที่ประกอบอาชีพ
ขนข้าวสารข้ามแดน ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวว่า

ก่อนที่จะเขียนเรื่องนี้ได้เขียนเรื่อง “ทุ่งดอกไม้” ลงพิมพ์ในนิตยสารสตรีสาร และศึกษาชีวิตของเด็ก ๆ ที่ทำมาหา
เลี้ยงชีพอยู่กับการขนข้าวสารข้ามเขต ในระยะนั้นเป็นเวลาที่ข้าวสารและน้ำตาลทรายเป็นสินค้าควบคุม
ราคาข้าวสารและน้ำตาลทรายในประเทศมาเลเซียแพงกว่าในเมืองไทย จึงมีการลักลอบขนไปขายตามเมือง
ชายแดน จุดเริ่มต้นที่อำเภอเทพาซึ่งเป็นอำเภอเล็กๆ เหตุที่เริ่มต้นที่นี้ก็เนื่องมาจากขบวนรถไฟหยุดจอดที่สถานี
รถไฟแห่งนี้นานถึง 2 นาทีและข้าวสารกับน้ำตาลทรายซื้อหาได้ง่ายที่นี่ ปลายทางของพวกเขา คือ สถานี
สุโหงโกลด”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : คำนำ)

ผู้ใช้แรงงานในเรื่อง **ผีเสื้อและดอกไม้** เป็นคนชายขอบในมิติที่ซับซ้อน กล่าวคือการเป็น
คนยากจน เป็นผู้ใช้แรงงานรับจ้างโดยสุจริตก็นับว่าเป็นคนชายขอบในทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว แต่หากการใช้
แรงงานในเรื่องผิดกฎหมายก็เท่ากับการเป็นคนชายขอบที่เป็นผู้หลีกเลี่ยงกฎหมายบ้านเมือง

ความเป็นชายขอบของครอบครัวปูนจาเกิดจากความยากจน ขาดซึ่งทุนและ
ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตจึงต้องอาศัยแรงงานเพื่อแลกกับเงิน สิ่งที่เขาไม่ยอมทำเด็ดขาดคือการ
ขอลานถึงแม้ว่าจะอดอยากเพียงใดก็ตาม ดังข้อความว่า

ไม่ใช่เขารู้ในคำสอนที่บัญญัติไว้ว่าการขอลานเป็นบาป แต่ด้วยความสำนึกในใจของเขาเอง
มันเกี่ยวกับเกียรติยศ แม้ว่าคำนั้นจะเป็นนามธรรมที่เขาไม่รู้จักและเท่าที่จำได้ ไม่เคยมีสักกี่คนที่ได้มอบสิ่งนั้น
แก่เขา

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 20)

ปูนจาคือภาพของกรรมกรที่อดทน และยึดมั่นในเรื่องเกียรติยศ ความยากจนไม่ใช่เหตุผล
ที่ทำให้คนต้องลดเกียรติมาขอลาน ในเมื่อยังมีแรงงานทำงานอยู่

สุธาน ลูกชายคนโตซึ่งปูนจาวางจะให้มีโอกาสได้เรียนหนังสือสูงๆ จะได้ไม่ต้องทำงานที่ใช้
แรงงานอย่างตัวเขา แต่สุธานก็ต้องเข้าเรียนช้ากว่าเด็กคนอื่นๆ เพราะตอนที่เขาอายุเจ็ดปี พ่อขอเขาต้องให้

จ่ายเงินในการเลี้ยงดูน้องสาวคนเล็กที่เพิ่งเกิด และแม้ว่าสูยันจะเรียนหนังสือเก่งแต่การเริ่มต้นช้ากว่าคนอื่นทำให้สูยันพลาดโอกาสที่สำคัญ คือหมดโอกาสขอทุนจากอำเภอเพราะอายุเกิน สะท้อนให้เห็นโอกาสทางการศึกษาของครอบครัวของผู้ใช้แรงงาน ที่กว่าจะมีเงินส่งลูกไปโรงเรียนนั้นก็ใช้เวลาเก็บเงินหลายปี ทำให้ส่งลูกเข้าเรียนช้ากว่ากำหนด ส่งผลกระทบถึงโอกาสทางการศึกษาในอนาคต

แม้โอกาสและความหวังด้านการศึกษาคงหมดไป แต่สูยันก็ไม่ได้โทษพ่อของเขา สูยันเข้าใจในสภาพครอบครัว เมื่อพ่อของเขามีงานที่สถานีรถไฟน้อยลง สูยันตัดสินใจที่จะออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยพ่อทำงานดังความว่า

ทำไมต้องเสียเวลาเดินไปโรงเรียนทุกวันพร้อมกับถุงหนังสือหรือดินสอ ยางลบ และไม่บรรทัดอย่างวันนี้ ในเมื่อพ่อของเขาและน้องอีกสองคนกำลังตกอยู่ในภาวะอดอยาก แม้มันจะไม่มาถึงวัน-สองวันนี้ แต่ก็สักวันหนึ่งทำไมเขาไม่รีบทำเสียเดี๋ยวนี้เลย ?

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 26)

งานแรกที่สูยันตั้งใจจะช่วยพ่อ ไม่ใช่งานกรรมกรที่สถานีรถไฟ เพราะที่นั่น “เหมือนเหมืองร้างที่ขุดอะไรไม่ได้อีก” (ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 23) เขาเลือกที่จะเป็นพ่อค้าขายไอศกรีม และตั้งใจว่าจะเก็บเงินไว้เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเรียนของน้องทั้งสองคน

รายได้จากการขายไอศกรีมในแต่ละวันนั้นได้กำไรน้อยนิด มิมีปีเด็กหญิงวัยเดียวกันกับเขาจึงแนะนำงานใหม่ให้ งานใหม่นี้เป็นงานผิดกฎหมายแต่รายได้ดี คือ เข้าร่วมกับกองทัพมด ขนข้าวสารและน้ำตาลไปกับรถไฟเพื่อไปขายที่ชายแดนมาเลเซีย มิมีปีเล่าวิธีการทำงานของกองทัพมดให้สูยันฟังว่า

“ไม่ยากอะไรหรอก เธอไปที่บ้านของเธอ ไปร้านขายข้าวสารที่ตลาดนะ ชื้อข้าวสารที่ร้านมา เขาจะท้อให้เธอเป็นถุงเรียบร้อย แล้วที่นี้เธอก็ขึ้นรถไฟมา ขายให้กับร้านที่นี้ เเท่านี้ก็หมดเรื่อง กำไรตั้งเยอะแยะ ”

.....

“ เธอซื้อจากที่โน่นมากิโลหนึ่งสี่บาท พอมาถึงที่นี้เธอก็ขายได้หกหรือเจ็ดบาทนี่แหละ กำไรกิโลละสองบาท ถ้าเธอขนมาได้วันหนึ่งสามสิบกิโล เธอก็ได้ตั้งหกสิบบาท ”

“ วันหนึ่งหกสิบบาท? ” สูยันอุทาน เขาคิดคำนวณในใจอย่างรวดเร็ว ถ้ามันขายไอศกรีมแท้ๆ อย่างดีที่สุดวันหนึ่งสองกระติก ตั้งหกวันกว่าจะได้เท่ากับที่เขาทำงานชนิดนี้เพียงวันเดียว บางทีอาจจะเหนื่อยไม่เท่ากับการเที่ยวเดินขายไอศกรีมด้วย... ที่สำคัญคือ น้องๆ และพ่อของเขาจะมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ อาหารและเสื้อผ้าจะไม่เหมือนแต่ก่อน ดุนญาและอครญาจะไม่ต้องอดข้าวกลางวันโรงเรียน...

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 156)

สูยันนึกถึงกำไรที่ได้จากการลักลอบนำข้าวสารและน้ำตาลไปขายที่ชายแดนซึ่งมากและแตกต่างจากกำไรในการขายไอศกรีมในแต่ละวันหลายเท่า เขาเริ่มมีความหวังว่างานนี้จะทำให้ครอบครัวของเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

มีมปีพาสูยันไปพบอาเดล เพื่อศึกษาวิธีการทำงานของกองทัพมด อาเดลทำงานขนข้าวสารมานาน อาเดลบอกสูยันว่างานนี้ต้องอาศัยไหวพริบ ความคล่องแคล่ว ที่สำคัญต้องใจกล้าขึ้นบนหลังคราดไฟเวลาที่มีเจ้าหน้าที่มา นอกจากต้องหนีขึ้นบนหลังคราดไฟแล้ว บางครั้งยังต้องหนีลงไปได้ที่องรถด้วย ดังข้อความที่ว่า

“ แต่ที่นากลัวที่สุดก็ตอนหนีเข้าใต้ท้องรถไฟ อันนี้เขาไว้เรียนรู้ที่หลัง แต่ก็ไม่แน่เหมือนกันนะ ถ้าตัวเล็กแบบนี้ ข้างล่างสะดวกกว่าต้องใจกล้าหน่อย มันมีที่อยู่นิดเดียว มีเหล็กไว้ให้จับเหมือนกับทำมาสำหรับให้คนเข้าไปอยู่ยั้งยืนยงแหละ”

“ ต้องอยู่ที่นั่นตลอดเวลาเลยหรือ ? ” สูยันสงสัย เพราะคิดว่าหลังจากซ่อนถุงกระดาษข้าวสารไว้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ในนั้นอีก ขึ้นมานั่งในขบวนรถก็ได้

“ ถ้าไม่อยากเสียค่ารถก็ไปอยู่ในนั้น อยู่ข้างบนไม่แน่ เดียวพวก ส.มาตรวจ ก็ต้องเสียตั้งค์เพิ่มเป็นสองเท่า กำไรหมดกันเท่านั้นเอง ค่ารถนะมันหลายสิบบาทอยู่ แต่ถ้ากลัวจะซื้อตัวสักสอง- สามสถานีก็ได้ แต่พอพ้นระยะแล้วต้องดูให้ดี ทางที่ดี ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรไปเสียเงิน ”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 170)

งานที่อาเดลทำ ต้องโกงค่าเดินทาง เพื่อให้ได้กำไรในการขนข้าวสารครั้งละมากๆ อีกทั้งต้องคอยหลบเจ้าหน้าที่ที่มาตรวจ บางครั้งต้องเสี่ยงชีวิตขึ้นไปบนหลังคราดหรือหลบใต้ท้องรถไฟ สะท้อนให้เห็นการยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อผลกำไรของผู้ใช้แรงงาน

สูยันรู้ว่าการขนข้าวสารงานผิดกฎหมาย แต่สูยันจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกความอยู่รอดมากกว่าความถูกต้อง สูยันตัดสินใจอย่างแน่วแน่ว่าจะเป็นกองทัพมด เพราะพ่อของเขาถูกรถไฟทับขาจนขาข้างหนึ่งพิการไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไป สูยันจึงต้องเป็นแรงงานหลักและเป็นผู้รับภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายของทุกคน

สูยันก้าวข้ามจากความเป็นเด็กมาสู่ความเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มตัว เขาต้องรับผิดชอบในการหาเลี้ยงชีพเช่นเดียวกับเพื่อนๆ ของเขาอีกหลายคน ที่ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในสภาวะจำยอมต้องละทิ้งความฝัน ความสนุกสนานในวัยเด็กมาเผชิญหน้ากับความจริงในเรื่องความอยู่รอดของชีวิต เหตุผลที่ทำให้เด็กๆ วยเดียวกันกับเขาต้องมาเป็นผู้แรงงานในงานผิดกฎหมายก็ไม่ต่างกันนัก ทุกคนใช้แรงงานเพราะ

ความจน และการไม่มีวิชาความรู้ ดังความว่า

“ เราคงไม่เลิกงานแบบนี้หรอก 'ไม่มีความรู้อะไร' เรียนมานิดเดียวไม่รู้จะไปทำอะไรที่ไหนได้ จะถีบสามล้อเหมือนพ่อเรามากก็เหนื่อยเหลือเกิน ผู้เลี้ยงแบบนี้ไม่ได้ เห็นผลเร็วกว่า ”

ฐานะทางบ้านของอาเดลก็พอๆกับฮุยัน และรวมทั้งเด็กอื่นๆอีกหลายคนทำงานอย่างนี้เหมือนกัน เกือบทุกคนเกิดมาในครอบครัวที่ยากจน หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นเด็กกำพร้าทั้งพ่อและแม่ เว้นเสียแต่พวกที่ทำการค้าขนาดใหญ่ อย่างที่อาเดลเคยเล่าให้ฮุยันฟัง ที่ชนกันที่หนึ่งเป็นสิบๆครอบครัว พวกนั้นไม่เพียงแต่จะมีรายได้มาเพื่อยังชีพพอประทังไปเท่านั้น แต่หมายถึงโอกาสที่จะร่ำรวยได้ด้วย

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 203)

อาชีพของคนจนที่ไม่รู้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้นหนีไม่พ้นการใช้แรงงาน การใช้แรงงานสุจริตทั่วไป ต้องออกแรงมากแต่ได้ค่าตอบแทนน้อย ในขณะที่การใช้แรงงานในธุรกิจผิดกฎหมาย กลับออกแรงน้อยแต่ได้ค่าตอบแทนมาก ผลตอบแทนของงานผิดกฎหมาย คือสิ่งดึงดูดใจให้คนยากจนยอมเสี่ยงชีวิตทำงานอันตรายและผิดกฎหมาย

เมื่อนานาพูดถึงเรื่องเด็กในกองทัพมดที่ตายเพราะพลัดตกรถไฟ และการที่ประเทศชาติไม่เจริญเพราะคนคดโกง ทำให้ฮุยันฉุกคิดได้ว่าเงินที่ได้มาไม่คุ้มค่ากับการเสี่ยง ดังข้อความว่า

“ เพิ่งวันนี้เอง รู้สึกร้อนๆหนาวๆขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก พวกเราก็คนแล้วที่ถูกสะพานตี ตกรถไฟที่ตายไปก็มี และที่เจ็บพิการก็มี มันไม่คุ้มกันเลยจริงๆ” เขาเน้นคำนั้นบ่อยเหลือเกิน

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 244)

“นั่นแหละประเทศชาติถึงไม่เจริญ ก็เพราะคนอย่างนี้ - - เพราะมีคดโกงเงินหลวง”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 245)

“...แต่ที่เอาจ็บก็เพราะต้องเสี่ยงเงินไป - - มันไม่คุ้มกัน ถ้าเราจะต้องอดตาย กับที่ต้องมาตายโงงแบบนี้”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 246)

ฮุยันคิดจะเลิกงานนี้ในวันหนึ่งที่เขาจะมีเงินมากพอ แต่เขายังหยุดงานนี้ในขณะนี้ไม่ได้เพราะครอบครัวเขาจำเป็นต้องใช้เงินอีกมาก เขาจึงจำเป็นต้องยอมเสี่ยงชีวิต

ฮุ่ยอันมักอ้างความจำเป็นที่ต่องานที่ผิดกฎหมายว่าเป็นเพราะไม่มีทางเลือก แต่เมื่อฮุ่ยอันเห็นนาฬิกาที่ตายต่อหน้าต่อตาเพราะพลัดตกจากรถไฟ ประกอบกับคำแนะนำของมิมีปีให้ปลูกดอกไม้ขาย โดยยกตัวอย่างคนจนที่ไม่มีที่ดินทำกิน แต่คนเหล่านั้นก็เลือกที่จะทำงานที่ไม่ผิดได้ ทำให้ฮุ่ยอันคล้อยตามความคิดของมิมีปี ดังบทสนทนาที่ว่า

“ฉันว่าไม่แปลกหรอก เธอไม่เคยเห็นหรือ คนจีนเขาไม่มีที่ดินของตนเองเลย แต่เขาก็ไปเช่าที่มาปลูกผัก ปลูกดอกไม้ขายจนได้ซื้อที่ดินเป็นของตนเอง -- ฉันว่าดีด้วย ไม่ต้องเที่ยวหลบหนีใครต่อใคร ไม่ต้องปีนขึ้นไปบนหลังคา หรือหลบเข้าใต้ท้องรถไฟ ไม่ต้องกลัวว่าจะมีอันตรายนะ --”

“ที่จริงก็ดีเหมือนกัน --” ฮุ่ยอันนึกเห็นด้วยขึ้นมาทันที พังคูล่วงข้างเป็นการแนะนำที่มีเหตุผล

“มีงานมากที่เดียวแหละ” มิมีปีพูดต่อ เธอรู้สึกดีใจที่ทำให้ฮุ่ยอันคล้อยตามได้ “-- ที่คนเราจะเลือกทำได้ โดยไม่ต้องไปทำในสิ่งที่ผิด”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 256)

มิมีปีทำให้ฮุ่ยอันได้คิดว่าคนเรามีทางเลือกที่จะไม่ทำในสิ่งที่ผิด การเช่าที่ดินปลูกดอกไม้ขาย เป็นทางออกที่ดีที่ทำให้มีรายได้ในทางสุจริต

ในที่สุดฮุ่ยอันก็เลิกทำงานผิดกฎหมาย ฮุ่ยอันและครอบครัว คือภาพของผู้ใช้แรงงานที่แสดงให้เห็นว่าแม้จะยากจนเพียงใด คนเราก็สามารถเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องได้ ฮุ่ยอันเคยเลือกทำงานผิดกฎหมายเพราะถูกชักจูง ประกอบกับความจำเป็นที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวบีบบังคับ แต่ประสบการณ์ทำให้เขาเติบโตทางความคิดและเลิกทำงานผิดกฎหมาย ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าค่าของคนอยู่ที่การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามและเกียรติยศ การทำในสิ่งที่ถูกต้องนำมาซึ่งความสุขและอิสระ ดังเช่นความรู้สึกของฮุ่ยอันขณะที่ปลดปล่อยตัวเองจากสิ่งผิดและเดินไปในทางที่ดีงามว่า “เหมือนผีเสื้อน้อยตัวหนึ่ง ที่กำลังโบยบินไปหาดอกไม้แสนสวย---”(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546: 263)

เรื่อง **บ้านเรา** สะท้อนปัญหาความยากจนของชาวนาที่ต่างพึ่งดินฟ้าอากาศในการเพาะปลูก เมื่อฝนแล้ง ผลผลิตทางการเกษตรน้อย ข้าวที่ปลูกได้ไม่พอขาย ทำให้ไม่มีเงินเพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครอบครัว ทางออกจึงมีเพียงการไปหางานทำในเมืองเพราะเห็นว่าในเมืองมีงานมากมายให้ทำ จอมและก้อยต้องย้ายบ้านตามพ่อกับแม่ที่ตัดสินใจไปทำงานก่อสร้างในเมืองเมื่อเสร็จหน้างาน เช่นเดียวกับครอบครัวอื่นๆในหมู่บ้าน ดังข้อความที่ว่า

จอมเห็นเพื่อนบ้านหลายครอบครัว พอเสร็จหน้ามาแล้วมักพาครอบครัวไปทำงานในตัวเมือง บางครอบครัวไปต่างอำเภอ ต่างจังหวัด นานๆจึงกลับ บางครอบครัวก็หายไปเลย ไม่กลับมาอีก จอมรู้สึกใจหาย เพราะบางครอบครัวก็มีเพื่อนของเขาอยู่ด้วย ไม่มีโอกาสได้เล่นหัวกันอีกเลย เพื่อนบางคนต้องย้ายที่เรียน ะเหร่ร้อนไปหลายแห่งด้วยความจำเป็น...

(บ้านเรา. 2547 : 17)

เพื่อนของจอมก็ต้องย้ายบ้านตามพ่อแม่เพื่อไปหางานทำเช่นกัน บางครอบครัวไปเป็นลูกจ้างร้านอาหารที่ต่างจังหวัด บางครอบครัวไปรับจ้างกรีดยางที่ต่างอำเภอ ด้วยเห็นว่าการเข้าไปเป็นแรงงานในเมือง คงจะดีกว่าการอยู่เฉยๆ

พ่อของจอมบอกว่าปีนี้ทำนาได้ข้าวน้อย จึงอยากจะเก็บข้าวไว้กินเอง ไม่อยากขายครอบครัวเราจึงต้องออกไปหางานทำเพื่อให้มีเงินมาใช้จ่าย ชาวนายอมทำงานทุกประเภทที่พ่อจะทำให้พอมิรายได้เพิ่มเติม ดังที่ว่า

“...เราได้ข้าวน้อยลูกก็รู้ให้ได้ใช้กินไปตลอดปีพอก็พอใจแล้ว แต่เงินสำหรับใช้จ่ายสิลูก ต้องหามาจากทางอื่น พ่อเห็นว่าในเมืองนะมีงานให้ทำมากมายก็ลองไปเสี่ยงดูจ้างงานอะไรได้ก็จะทำ...

(บ้านเรา. 2547 : 18)

พ่อของจอมตัดสินใจมาหางานทำในเมือง ด้วยความหวังว่าในเมืองคงจะมีงานมากมาย รออยู่ งานในเมืองคือความหวังของชาวชนบท ที่คิดว่าคงจะสร้างรายได้มากกว่าที่เป็นอยู่

เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความรู้หรือทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพ ทำให้พ่อของจอมทำงานเป็นคนงานก่อสร้างตึก พ่อบอกว่าคงต้องใช้เวลาเป็นปีกว่าจะเสร็จ นายจ้างมีบ้านพักสำหรับคนงานก่อสร้าง บ้านพักที่ครอบครัวจอมไปอยู่ทำด้วยเศษวัสดุเก่าที่เหลือจากการก่อสร้าง ทำให้จอมผิดหวังกับสภาพบ้านที่ชำรุดทรุดโทรมและไม่ปลอดภัย

นอกจากสภาพที่พักที่ทรุดโทรมแล้ว จอม ก้อย และแม่ ได้พบเห็นชีวิตของผู้คนในบริเวณที่พวกเขาอยู่ ดังนี้

ถึงเวลาเลิกงาน คนงานที่พักอยู่ห้องแถวกลับที่พักของเขา ผู้หญิงหุงข้าวทำกับข้าว ส่วนผู้ชายตั้งดื่มสุรา บางกลุ่มก็เล่นตะกร้อวงสนุกสนาน จอมเดินเล่นไปข้างๆห้องแถว เห็นบางคนล้อมวงเล่นไพ่ ที่วงสุรามีเสียงดังขึ้น สักครู่เมียคนงานบางคนตะโกนเรียกสามีเสียงดัง ต่อว่าสามีเรื่องดื่มสุรา บางคนก็ต่อว่าเรื่องเล่นไพ่

(บ้านเรา. 2547 : 30)

วิถีชีวิตของคนงาน เป็นชีวิตที่หาเช้ากินค่ำ คนงานยังคงใช้จ่ายเงินไปกับการดื่มสุราและเล่นการพนัน เมื่อหาเงินมาได้ก็หมดไป ชีวิตความเป็นอยู่ของคนใช้แรงงานดูจะเป็นวัฏจักรที่หมุนวนซ้ำๆ ยากที่จะลืมตาอ้าปากได้

จอม และก้อยจึงต้องเข้าโรงเรียนใหม่ที่ใกล้กับที่พัก โรงเรียนใหม่ของจอมและก้อยก็มีลูกของคนงานที่ต้องย้ายโรงเรียนตามสถานที่ทำงานของพ่อแม่เหมือนกัน เด็กที่เป็นลูกคนงานถูกเด็กในโรงเรียนใหม่ล้อเลียนว่าเป็นเด็กเร่ร่อน แสดงให้เห็นชีวิตในด้านการศึกษาของลูกคนงาน ที่ต้องเร่ร่อนตามพ่อแม่ไปทำงานในที่ต่างๆ ทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง ส่งผลเสียต่ออนาคตด้านการศึกษา

เมื่อถึงวันหยุด พ่อพามา จอมและก้อย ไปเยี่ยมลุงชาว คนหมู่บ้านเดียวกันที่มาทำงานในเมือง ลุงชาวอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ลุงชาวเรียกหมู่บ้านนี้ว่าสลัม ลุงชาวกล่าวว่า

“ที่นี่เป็นแหล่งเสื่อมโทรม คนจากที่ต่าง ๆ กันมารวมกันอยู่ ร้อยพ่อพันแม่ จนแออัดอย่างที่เห็น ทั้งข้าวของลงข้าง ๆ บ้าน จะเผาไฟก็ลำบากน้ำขังอยู่ตลอด กลิ่นเหม็นอับอยู่อย่างนี้ คนในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นคนจนทั้งนั้น ต่างก็มุ่งมาหางานทำในเมือง...

(บ้านเรา. 2547 : 39)

ชีวิตของคนชนบทที่ต้องขายแรงงานเลี้ยงชีพนั้นไม่สุขสบาย ทุกชีวิตต้องดิ้นรน ที่อยู่อาศัยราคาถูก คือ แหล่งเสื่อมโทรมซึ่งมีปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ก็ต้องอดทนอยู่อย่างไม่มีทางเลือก

ชีวิตความเป็นอยู่ของชนใช้แรงงาน ไม่ว่าจะอยู่ในเขตที่พักคนงานก่อสร้างหรืออยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม ต่างก็มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างกัน เพราะแต่ละคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ตัวใครตัวมัน ไม่มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ฉันพักอยู่ห้องแถวคนงาน เขาสร้างให้เป็นการชั่วคราว” พ่อตอบ

“ไม่แออัดเหมือนที่นี่สินะ”

“ก็ไม่ได้เหมือนกันพี่ชายเอ๊ย มีทั้งเมาเหล้าอาละวาด มีการพนัน ลักเล็กขโมยน้อย

บางครั้งก็ทะเลาะกันก็มี เริ่มมีข่าวเรื่องยาเสพติดบ้างแล้ว เพียงแต่ที่ไม่แออัด ไม่สกปรกเหมือนที่นี่นักเท่านั้นเอง” แม้ว่า

(บ้านเรา. 2547 : 40)

อาชีพใช้แรงงานส่วนใหญ่มีรายได้น้อย แต่ครอบครัวจึงไม่มีเงินพอส่งลูกเรียนสูงๆ เด็กหนุ่มบางคนไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือจึงกลายเป็นนักเลง เป็นขโมย พุดจาหยาบค้าย สร้างปัญหาและความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ดังที่ว่า

“...คนในหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่เป็นคนจนทั้งนั้น ต่างก็มุ่งมาหางานทำในเมือง ทำงานรับจ้างทั่วไป ทำก่อสร้าง เป็นลูกน้องเฝ้าแก่ตามห้างร้าน หาของเก่าตามกองขยะ ถีบรถสามล้อรับจ้างส่งคนโดยสาร ส่งแม่ค้า รายได้ก็ไม่ค่อยพอกิน ส่งลูกเรียนหนังสือกันด้วยความทุลักทุเล เด็กหนุ่ม ๆ ที่ไม่เรียนหนังสือบางพวกก็จับกลุ่มริเป็นนักเลง ยกพวกตีกัน บ้างก็ดักจับปล้นเขาตามปากซอย ใครวางข้าวของทิ้งไว้เผละ ๆ ถูกพวกนี้ขโมย จะพุดจាកันก็หยาบค้าย เฮ้อ...มีทุกอย่าง ฉะนั้นเมื่อที่นี้เต็มที่แล้ว คิดอยากกลับบ้านอยู่เหมือนกัน”

(บ้านเรา. 2547 : 39)

ความคิดที่ว่า การทำงานในเมืองจะช่วยให้มีรายได้ ช่วยให้ มีเงินทุนสำหรับส่งให้ลูกเรียน จึงเป็นไปได้ยากเพราะนอกจากไม่มีเงินส่งลูกเรียนสูงแล้วเด็กบางคน que เข้าเมืองมายังต้องทำงานช่วยเหลือครอบครัว ดังเช่น น้อย เพื่อนของจอมต้องทำงานเสี้ยงอันตรายอยู่ตามสี่แยกในเมือง ดังนี้

“น้อยไปไหนครับ” จอมถาม

“ไปขายพวงมาลัยสำหรับแขวนหน้ารถ เร่ขายอยู่ตามสี่แยก”

“ขายพวงมาลัย” จอมเคยเห็นเด็ก ๆ เดินเร่ขายพวงมาลัย ตามสี่แยกไฟแดงแถวในเมือง บางคนเดินตัดหน้ารถยนต์พวงมาลัยเหมือนไม่กลัวรถจะเฉี่ยวชน จอมคิดว่าตนเองคงไม่กล้าเพราะรถมากเหลือเกิน ถึงแม้ว่าตามสี่แยกรถจะวิ่งช้าๆ หรือหยุดรอสัญญาณไฟ แต่รถบางคันก็บังเด็กๆ ทำให้คนขับรถคันหลังมองไม่เห็นอาจชนเอาได้...

(บ้านเรา. 2547 : 37)

ความหวังของชาวชนบทที่คิดว่า การเข้ามาใช้แรงงานในเมืองจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเงินพอให้ลูกเรียนหนังสือ แต่ที่จริงกลับต้องพบกับความลำบาก ความเสื่อมโทรมและแออัดของชุมชนที่อยู่ อีกทั้งต้องเผชิญกับปัญหาหาเสพยาเสพติด การลักขโมย ถึงจะทำงานด้วยความอดทนมากเพียงใด ก็ยังไม่สามารถลืมตาอ้าปากได้ อีกทั้งต้องทำงานที่เสี่ยงชีวิต บางครั้งเพื่อความอยู่รอดลูกต้องออกไปเสี่ยงชีวิตหาเงินช่วยพ่อแม่ทำงานที่อันตราย ดังเช่นน้อย เพื่อนของจอมที่ต้องเร่ขายพวงมาลัยริมถนน

ครอบครัวของจอมและก้อยตัดสินใจกลับบ้านเกิด เพราะสภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เงินถูกขโมย และแม่ได้รับอุบัติเหตุตกน้จ้งร้าน เมื่อกลับไปถึงบ้านเกิดก็พบว่าหมู่บ้านของ

พวกเขากำลังอยู่ในช่วงพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายด้านๆ ตามหนังสือคู่มือการพัฒนาชนบทของรัฐบาล
ดังกล่าวว่า

“เกี่ยวกับเรื่องอาหารการกิน ให้กินอาหารที่ดี มีประโยชน์ โดยเฉพาะเด็กๆอย่าให้ขาดสารอาหาร เพราะอยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต และอยู่ในวัยเรียน ต้องให้สุขภาพดี จะได้ศึกษาเล่าเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับบ้านต้องสะอาด มีส้วม มีน้ำดื่มที่สะอาด เด็กๆต้องเข้าเรียนภาคบังคับอ่านออกเขียนได้ต่อไปต้องมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง ไม่ระเห่ระร้อน เกี่ยวกับความปลอดภัย ต้องไม่มีการปล้นจี้ ไม่ขี้โกง ไม่เบียดเบียนกัน เกี่ยวกับการทำมาหากิน ต้องปลูกพืชผัก รู้จักเลือกพันธุ์ที่ดี รู้จักใช้ยาปราบศัตรูพืช มีการวางแผนครอบครัว ร่วมกันพัฒนา มีความเมตตากรุณาต่อกัน ช่วยเหลือเผื่อแผ่ รู้จักให้อภัยกัน ช่วยกันทำให้หมู่บ้านสงบสุขและต้องร่วมมือกันประหยัด”

(บ้านเรา. 2547 : 54-55)

ข้อความในหนังสือคู่มือพัฒนาชนบท เป็นวิธีการและแนวทางปฏิบัติตนของคนในหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกๆด้าน ทั้งเรื่องอาหาร การศึกษา การอาชีพ และคุณธรรม เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างหมู่บ้านให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน และชาวบ้านจะได้ไม่ต้องเร่ร่อนออกจากบ้านเกิดไปทำงานในเมือง

ชาวบ้านในเรื่อง **บ้านเรา** ต่างร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้าน และปฏิบัติตามหนังสือคู่มือ เช่น การที่แต่ละครอบครัวช่วยกันทำความสะอาดบ้านให้สะอาด เด็กนักเรียนได้รับวัคซีนป้องกันโรค มีการเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านเพื่อเป็นแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน ทุกคนช่วยกันพัฒนาวัด บ้าน โรงเรียน ละเว้นอบายมุข และที่สำคัญคือ รู้จักทำการเกษตรอย่างอื่นในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำนา

เกษตรอำเภอเป็นผู้ให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการปรับปรุงดิน โดยสอนทำปุ๋ยหมัก ปลูกพืชหมุนเวียน ทำให้ดินดีและได้ข้าวมาก ดังที่นาของพ่อจอมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นดังความว่า

แต่ก่อน ที่ดินว่างเปล่าคูแห่งนี้แล้ง พ่อพ่อปลูกผักสวนครัวลงไปทำให้ดูสดชื่น ใส่ปุ๋ยคอกลงไปก็ทำให้ดินดีขึ้น ส่วนในนาพ่อกำลังจะปลูกพืชหมุนเวียน ปีต่อไปคงได้ข้าวมาก

(บ้านเรา. 2547 : 64)

เกษตรอำเภอสอนให้รู้จักใช้ที่ดินว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ การที่ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ดิน และการบำรุงดิน ทำให้ชาวบ้านมีความหวังว่าจะได้ผลผลิตในการเกษตรมากขึ้น

นอกจากนั้นเกษตรกรอำเภอยังแจกเมล็ดพันธุ์ และมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร ทำให้คนในหมู่บ้านมีรายได้เสริมจากการทำนาและไม่ต้องเร่ร่อนเป็นแรงงานในต่างแดน ดังที่ว่า

ตอนนี้เมื่อทุกคนร่วมมือกัน เราก็ต้องร่วมมือกับเพื่อนบ้านด้วย เมื่อปลูกผักสวนครัวขายได้ ก็ไม่จำเป็นต้องไปหางานทำที่อื่นอีก จริงไหมลูก” แม่ให้เหตุผล

(บ้านเรา. 2547 : 65)

เมื่อชาวบ้านปฏิบัติตัวตามคู่มือพัฒนาชนบทของรัฐบาล อีกทั้งได้รับความรู้จากเกษตรกรอำเภอในด้านการพัฒนาที่ดิน ได้ผลผลิตข้าวมาก ปลูกผักขายมีรายได้เสริม รู้คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านไม่เดือดร้อน และมีความสุข ภาพความสุขสะท้อนผ่านความรู้สึกของจอมว่า

จอมรู้สึกว่ามีหมู่บ้านของเขามีชีวิตชีวา ต่างคนต่างได้ข้าวไว้กินเต็มยุ้ง มีปลาในคลองไว้จับกินได้เสมอ ปลูกผักขายเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวพออยู่พอกิน ไม่เดือดร้อน สำคัญที่สุด ไม่ต้องเดินทางไปหางานทำที่อื่นหลังฤดูเก็บเกี่ยว

(บ้านเรา. 2547 : 168)

ภาพของชาวชนบทในตอบจบของเรื่อง**บ้านเรา** คือภาพของชุมชนที่เป็นสุขเพราะชาวชนบทที่อพยพเข้าเมืองหวนกลับมายังแผ่นดินเกิด ในอดีตที่ชาวชนบทมุ่งหน้าไปเป็นแรงงานในเมืองหลวง เพราะไม่รู้วิธีการใช้ทรัพยากรที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังไม่รู้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าหากรัฐบาลเข้ามาให้ความรู้และส่งเสริมชาวชนบทในด้านการเกษตรและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็จะช่วยแก้ปัญหาการละทิ้งบ้านเกิดเข้าไปเป็นแรงงานในเมืองหลวง ในส่วนของชาวบ้าน หากปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่วางนโยบายอย่างจริงจัง และตระหนักรู้คุณค่าในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ตลอดจนไม่ประพடுத்தตัวฟุ้งเฟ้อหรือข้องเกี่ยวกับอบายมุข ชาวชนบทก็มีชีวิตที่ดีได้ โดยไม่ต้องไปเสาะแสวงหาเงินทองในเมืองใหญ่ เพราะความสุขที่แท้จริงสามารถหาได้จากชนบทบ้านเกิด

3. คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม

ชายขอบทางสังคม คือ บุคคลที่มีวิถีชีวิต อุดมการณ์ แบบแผนพฤติกรรมที่แตกต่างหรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม ในทางวัฒนธรรม คนชายขอบเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมที่มี

วัฒนธรรมประจำกลุ่มหรือวัฒนธรรมย่อยที่ยังไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการเลือกปฏิบัติจากผู้คนใน กระแสวัฒนธรรมหลัก (สุริยา สมุทรคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. 2542 : 21)

ตัวอย่างของคนชายขอบในด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ ผู้ที่นับถือศาสนาต่างจากคน ส่วนใหญ่ เด็กกำพร้า เด็กพิการ ภาพลักษณ์ของคนเหล่านี้ในสังคมไทยมักเป็นไปในทางลบ เช่น ผู้ที่ นับถือศาสนาอิสลามคือผู้ที่มีความคิดแบ่งแยกดินแดน เด็กกำพร้าต้องเป็นเด็กที่ขาดความอบอุ่นและมี แนวโน้มที่จะเป็นปัญหาของสังคม เด็กพิการคือ ผู้ไร้ความสามารถและเป็นภาระของสังคม ภาพลักษณ์ แบบเหมารวมเช่นนี้ทำให้บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมต่างจากคนส่วนใหญ่ใน สังคมถูกกีดกันให้เป็นคนชายขอบ ได้รับความความกดดันจากอคติทั้งในระดับชุมชน สังคม และระดับรัฐ ชาติ ลักษณะการเป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน 3 ประเภท คือ เด็กกำพร้า เด็กพิการ และคนไทยมุสลิม

3.1 เด็กกำพร้า

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่าเป็น กลุ่มบุคคลที่ผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็น สถาบันหลักและเป็นฐานรากสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบและหลายลักษณะ นอกเหนือจากครอบครัวที่ครบถ้วนทั้งบิดามารดาและบุตร

การมีครอบครัวที่มีคุณภาพถือเป็นความมั่นคงของชาติ เพราะคุณภาพของประชากรมี จุดเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัว นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 ได้กำหนดและมุ่งเป้าหมายในการสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ กล่าวคือ ครอบครัวที่มีเจตคติที่ดีในการ ดำเนินชีวิตครอบครัว มีการเตรียมความพร้อมก่อนแต่งงานและมีการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว คนในครอบครัวมีการสื่อสารและมีเวลาให้กัน อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้รอบด้านและเหมาะสมตามวัย ส่วนครอบครัวที่มีปัญหาความยากจน การหย่าร้าง การทอดทิ้งเด็ก คือครอบครัวที่รัฐต้องมีนโยบายและ วิธีการจัดการแก้ไข

ครอบครัวที่ขาดความพร้อมตามอุดมการณ์และนโยบายของรัฐ เช่น ชายหญิงบางคู่มีลูก เมื่อไม่พร้อม และได้ทอดทิ้งลูกให้กลายเป็นเด็กกำพร้า เด็กเหล่านี้บางคนอยู่ที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า บางคนเร่ร่อนขอทาน ตีดยาเสพติด หรืออาจก่อปัญหาอาชญากรรม ครอบครัวที่ทอดทิ้งลูกให้เป็นเด็ก กำพร้าถูกมองเป็นปัญหาของสังคม เด็กกำพร้าที่ขาดทั้งพ่อและแม่ หรือขาดพ่อหรือแม่ สังคมมองว่าเด็ก เหล่านี้ขาดการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ ขาดความรักและความอบอุ่น จึงมีแนวโน้มว่าจะสร้างปัญหา

ให้สังคมในอนาคต เด็กกำพร้าจึงถูกจัดให้อยู่ตำแหน่งชายขอบในระดับสังคมครอบครัวและระดับสังคมประเทศ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้กล่าวถึง “เด็กกำพร้า” ว่าหมายถึง เด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต หรือเด็กที่ไม่ปรากฏบิดามารดา หรือไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้ เด็กกำพร้าในวรรณกรรมเยาวชนมีสาเหตุมาจากถูกบิดามารดาทอดทิ้งเนื่องจากความไม่พร้อมในการมีบุตร บางกรณีไม่ปรากฏแน่ชัดว่าบิดามารดาเสียชีวิตหรือไม่ เนื่องจากผู้เขียนไม่ได้มุ่งกล่าวถึงบิดาหรือมารดา แต่เน้นการนำเสนอชีวิตของการเป็นเด็กกำพร้ามากกว่า ภาพของเด็กกำพร้าปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **ไอ้ค่อม** และ **เด็กชายจากดาวอื่น**

เรื่อง **ไอ้ค่อม** เป็นเรื่องของเด็กพิการหลังค่อม ซึ่งกำพร้าเพราะถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง แม่ของค่อมคือ แสงหล้า ตั้งครรภ์หลังจากหนีตามลิเกที่มาแสดงในงานวัดแล้วถูกทอดทิ้งจนต้องชมชานกลับมาที่บ้าน ตาตุ่นบอกให้แสงหล้าทำแท้งเพื่อแต่งงานใหม่ แสงหล้าทำแท้งไม่สำเร็จ เมื่อคลอดลูกออกมาพิการหลังค่อม แสงหล้าก็หนีหายไป ตาตุ่นเกลียดชังหลานชายหลังค่อมมาก มีเพียงยายลาที่รักและดูแลค่อมคอยปกป้องค่อมจากการถูกตาตุ่นทำร้ายเสมอ

การถือกำเนิดของค่อมเป็นประจักษ์พยานประจักษ์พยานพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมของแสงหล้ากับพระเอกลิเก ความเกลียดชังในตัวพระเอกลิเกที่หลอกหลวงเธอแล้วไม่รับผิดชอบ ตลอดจนความอับอายที่ทำให้เธอต้องชมชานกลับมาบ้าน ทำให้แสงหล้าเกลียดลูกในท้อง ดังข้อความที่ว่า

แสงหล้าลูบท้องเลื่อนลอย ลูกหนอ...ไอ้ลูกผีจับยึด กูเกลียดมึง เกลียดพ่อมึง ไอ้คนใจหมา...

(ไอ้ค่อม. 2544 : 36)

ค่อมเกิดจากการกระทำผิดจารีตของพ่อแม่ นอกจากนั้นแม่ของค่อมยังไร้ศีลธรรมโยนบาปให้ลูกด้วยการทำแท้งเพื่อหนีอาย ผู้ที่แนะนำให้ไปทำแท้งนั่นก็คือตาตุ่นที่เป็นตาของค่อม พ่อแม่และตาของค่อมไม่มีความเมตตาและรักเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมทรามด้านศีลธรรมที่เป็นผลมาจากความเห็นแก่ตัวและไม่รับผิดชอบต่อตนเอง

ตาตุ่นเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นภาพของคนชายขอบที่ตกอยู่ในอำนาจของระบบทุนนิยม ตาตุ่นหวังที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวให้มีฐานะดีขึ้นด้วยการยกลูกสาวให้กับคนที่มีฐานะดี แม้ลูกสาวจะมีพฤติกรรมเสื่อมเสีย ตาตุ่นก็ไม่ละอาย แนะนำให้ลูกสาวไปทำแท้งเพื่อแต่งงานกับลูกคนมี

ฐานะ แต่เมื่อการทำแท้งไม่สำเร็จ ตาตุ๋นก็ผิดหวังเสียใจเป็นเท่าทวี ความเกลียดชังถูกสื่อผ่านความคิดของ ตาตุ๋นที่มีต่อค่อมว่า

มันคือผีร้าย... คือตัวมารที่จงใจมาเกิดทำลายความหวังแก พ่อเผาบักใจเชื่อมั่น ถ้ามันไม่เกิด ถ้าย่านาง ตาไหลหักค่อมมันลง แกคงได้บุญทามาเป็นเขยแล้ว มาเซ็ดหน้าซุตาแกให้สูงเด่นยิ่งขึ้น แต่มันเสือกเกิด เกิดมาเพื่อประจานแก เพื่อเป็นเสี้ยนหนามตำตาตาใจแก ใค้ค่อมหัวเราะ ตาตุ๋นหมั่นไส้ ใค้ค่อมร้องไห้ตาตุ๋นเกลียดชังหน้า เกลียดทั้งตัวมัน เกลียดทั้งแม่มัน และยาย มันนั่นแหละ

(ใค้ค่อม. 2544 : 62)

ค่อมคือ ผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของพ่อแม่และตา ตาตุ๋นเกลียดค่อมเพราะค่อม ทำให้แกหมดโอกาสจะได้ลูกเขยรวย การที่ตาตุ๋นมีความหวังที่จะเลื่อนฐานะทางสังคมจากการแต่งงานของลูกสาวกับคนมีเงิน สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมยกย่องคนด้วยเงินทองและระบบทุนนิยมที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตของชาวชนบท

นอกจากตาตุ๋นที่เป็นภาพของคนชายขอบที่ตกอยู่ในอำนาจของระบบทุนนิยมแล้ว แสงหล้าก็แสดงให้เห็นภาพของคนชายขอบที่ตกอยู่ในอำนาจของทุนนิยมเช่นกัน แสงหล้าเป็นคนสวย มีชายหนุ่มบ้านเดียวกันหลายคนหมายปองแต่เธอก็ไม่สนใจเพราะไม่ยอมมีอนาคตทำอะไรทำนา แม้แต่บุญทาที่เป็นลูกคนรวยเธอก็ไม่รักชอบเพราะบุญทาก็ยังเป็นชาวบ้านเหมือนกัน เธอมุ่งหวังที่จะไปให้พ้นจากบ้านเกิดที่เธอมองว่าหากมีคู่เป็นคนบ้านเดียวกันก็ต้องลำบากและต้องอยู่กับความทุรกันดารไปตลอดชีวิต เธอจึงหวังที่จะได้แต่งงานกับคนเมือง เมื่อได้พบพระเอกโลกที่ทั้งหล่อและดูมีอนาคตดี สามารถตอบสนองความใฝ่ฝันของเธอ เธอจึงยอมมอบกายให้แก่เขาและหนีตามเขาไป การกระทำของแสงหล้าแสดงให้เห็นถึงความฟ่ายแพ้ของอัตลักษณ์และวิถีจารีตชาวชนบทในภาคเหนือต่อระบบทุนนิยมและค่านิยมสมัยใหม่ของคนในเมือง ซึ่งค่านิยมและแนวคิดเช่นนี้มีผลทำให้เกิดเด็กกำพร้าที่พ่อแม่ทอดทิ้ง

เมื่อแสงหล้าคลอดค่อมแล้วเธอก็ทิ้งค่อมไปทันที เพราะความอับอายและไม่อาจทนอยู่ในสภาพของคนบาปที่สังคมประณามได้ แสงหล้าปล่อยให้พ่อแม่เลี้ยงลูกในสภาพครอบครัวที่เต็มไปด้วยความรุนแรง ตาตุ๋นติดสุราและการพนัน อีกทั้งมักระบายความผิดหวังและความเกลียดชังค่อมด้วยการใช้ค่อมทำงานที่หนักเกินวัย ค่าทอด้วยถ้อยคำหยาบคาย และทำร้ายร่างกายอย่างทารุณ เช่น

ว่างจากเกี่ยวหญ้าก็ตักน้ำ บ้วนฟัน เช็ดบ้าน กวาดซี้ควาย กวาดลาน แล้วล้างถ้วย ใครๆทั้งหมู่บ้านต่าง
สมเพชเวทนามัน ใ้ค่อมตัวเล็กๆแต่ทำงานหนักเกินตัว

“ใ้ค่อม” แต่ละคำที่ตาเรียก ใ้ค่อมเหมือนชี้หุดตตหาย ตาตะ ตาตีมัน บางทีตาก็ตบผาคจนหูใ้ค่อม
กลัวตา กลัวมาตั้งแต่เริ่มรู้ความแล้ว

(ใ้ค่อม. 2544 : 57)

และตอนหนึ่งที่ตาใ้ค่อมไปซื้อเหล้า แล้วค่อมกลับมาซ้ำทำให้ตาหาเรื่องทำร้ายค่อม

พ่อเฒ่าตาขุนขวาง หัวผมมันลุกขึ้น ใ้ค่อมตาเหลือกลานวิงวอนขอร้อง แต่พ่อเฒ่าไม่รับรู้ แก่เคียวเข็ญ
ให้มันรับแต่มันปากแข็ง พ่อเฒ่าสุดจะระงับโทษได้ จึงเหยียดตีนกระทืบสั้งข้างมัน ใ้ค่อมถลาออกไปเหมือนนกปีก
หัก แล้วเลยหมอบกระแด่อยู่ตรงนั้น

(ใ้ค่อม. 2544 : 77)

เมื่อค่อมถูกเด็กคนอื่นรังแก ค่อมจึงฮึดสู้ ทำให้เด็กที่มารังแกค่อมบาดเจ็บ แม่ของเด็ก
เหล่านั้นมาฟ้องตา ตาจึงทำโทษค่อมอย่างรุนแรง ดังข้อความว่า

พ่อเฒ่าไม่ฟังคำใดๆทั้งสิ้น คว้าอะไรได้ก็ไม่ว่าที่ข้างตัวฟาดหัวมันโครม ใ้ค่อมล้มลงดินตะๆเหมือนปลาตุก
ถูกทุบ

(ใ้ค่อม. 2544 : 98)

ผลจากการทำร้ายค่อมอย่างรุนแรง ทำให้เกิดโศกนาฏกรรมอันน่าเศร้าแก่ยายลาที่รับมา
ห้ามตาตุ่นจนตบั้นไคและเสียชีวิตในเวลาต่อมา กล่าวได้ว่า ค่อมเป็นเด็กกำพร้าที่เติบโตมาในสภาพ
ครอบครัวที่เต็มไปด้วยความรุนแรง ทั้งพ่อที่ไม่รับผิดชอบและขี้บไล้แม่ แม่ที่ทอดทิ้งลูกอย่างไม่ใยดี ตาที่ดื่ม
สุรา เล่นการพนัน และมักด่าทอ ทำร้ายร่างกายค่อมเสมอ ค่อมคือเด็กกำพร้าที่เกิดมาท่ามกลางความ
เกลียดชัง และเป็นที่ย่ำแย่อาวมณที่เกิดจากความผิดหวัง ซึ่งนับว่าเป็นการทารุณกรรมเด็กทั้งทางร่างกาย
และจิตใจ

ยายเท่านั้นที่สงสารค่อม ยายทำหน้าที่แทนแม่ คอยเลี้ยงดู และเป็นที่ยิ่งทางใจของค่อม
คอยปลอบใจและปกป้องเมื่อตาทำร้ายและด่าค่อม ยายสงสารที่ค่อมเป็นกำพร้า ค่อมมักจะถามยายถึง
เรื่องพ่อกับแม่เสมอ

“ยายจำ แม่คอมไปไหน”

แม่แต่่าเมินหน้าแล้วแอบป้ายน้ำตาทิ้ง ลูกเอ๋ย หลานเอ๋ย ยายบอกไม่ได้ ยายจะบอกได้อย่างไรว่าแม่มีใจ
ดำ มันทิ้งมึงไปตั้งแต่แบเบาะแล้ว

“ยายจำ เขาว่าคอมเป็นลูกหมาหลง เป็นลูกไม่มีพ่อ พ่อคอมไปไหน”

“พ่อมึงอยู่บนพูน” ยายชี้มือขึ้นบนฟ้า “พ่อมึงตายแล้วอยู่บนสวรรค์”

“สวรรค์มีความสุขไหมยาย”

“มีสิ พ่อมึงแม่มึงมีความสุขแล้ว คอมต้องเป็นคนดีนะ พ่อแม่บนโน้นเขาจะได้สบายใจ”

“คอมอยากเห็นหน้าแม่”

“นั่นไง” ยายชี้ที่กรอบรูปเก่าๆข้างฝา “แม่คอมหน้าตาอย่างนั้น”

“แล้วพ่อล่ะ”

“บมี บมี”

(ใช้คอม. 2544 : 52-53)

คอมมักจะถามถึงที่มาของตนเองบ่อยๆ แต่ยายก็เลียงไม่เล่าความจริงเกี่ยวกับการตั้งใจ
ทอดทิ้งและการกำเนิดที่ผิดจารีตประเพณีของคอม ยายทำหน้าที่แทนแม่ทุกอย่าง ยายจึงเป็นทุกอย่างใน
ชีวิตของคอม

คอมไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเพราะไม่มีหลักฐานที่ใช้แสดงตัวตนตามกฎหมาย ครูถาม
ยายว่าเหตุใดจึงไม่ให้คอมไปโรงเรียน ยายตอบว่า

“มันคนเถื่อนนะครู”

“คนเถื่อน”

“มันไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน มันไม่มีพ่อ แม่มันหนีไปนานแล้ว ครูใหญ่ว่าเข้าโรงเรียนไม่ได้”

(ใช้คอม. 2544 : 84-85)

การที่คอมไม่มีหลักฐานยืนยันว่าใครเป็นพ่อแม่ ไม่ได้แจ้งเกิด จึงไม่มีตัวตนตามกฎหมาย
ทำให้คอมไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กคนอื่น การไม่มีตัวตนของคอมทำให้คอมไม่ได้รับ
สิทธิขั้นพื้นฐานที่เด็กควรได้รับ แสดงให้เห็นถึงส่วนหนึ่งของการเป็นคนชายขอบที่เกิดจากการเป็นเด็กที่ถูก
ทอดทิ้งตั้งแต่แรก

ยายลาหวังว่าวันหนึ่งแสงหล้าจะกลับบ้าน ชาวบ้านหลายคนบอกว่าเห็นเธอตามที่ต่างๆ
คือ

...บางคนบอกว่ามันเป็นกะหรีที่หาดใหญ่ บางคนบอกว่ามันเป็นหมอนวดอยู่กรุงเทพฯ แต่ไอ้ยังลูกหลานสุข บ้านสันปูเลย ว่า มันได้ผัวนายร้อยที่เชียงใหม่ มันอยู่ที่ใดกันแน่

(ไอ้ค่อม. 2544: 92)

การเป็นโสเภณีคืออาชีพที่คนในหมู่บ้านพูดถึง และยึดเยียดให้แม่ของค่อม ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงจากเหตุการณ์ที่แม่ค่อมเคยประพฤตินติบาป ซึ่งคนบาปจึงไม่น่ามีอนาคตที่ดีไปกว่าการเป็นโสเภณี แต่บางคนก็ยังเห็นว่า เป็นไปได้ว่าแสงหล้าจะได้ดีจนไม่หวนกลับมาบ้านเดิม แต่ไม่ว่าจะสันนิษฐานอย่างไร แสงหล้าคือภาพของคนชายขอบที่หลุดพ้นจากการเป็นคนชายขอบในเชิงภูมิศาสตร์ไปแล้ว

สิ่งที่ยายบอกเกี่ยวกับเรื่องพ่อแม่กับสิ่งที่คนในหมู่บ้านพูดสร้างความสับสนให้ค่อม แต่สิ่งที่ค่อมมั่นใจคือ พ่อแม่ไม่ได้รักค่อมเหมือนที่ยายรักค่อม เมื่อยายตายไป ค่อมจึงว่าเหวและมีพฤติกรรมซึ่มเศร้า ครูสุพรวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้ค่อมพิการ กำพ้อ มีลักษณะเป็นคนจิตใจเลือนลอยว่ามีสาเหตุมาจากพ่อแม่และตา ดังความว่า

“ถ้าชีวิตเราเริ่มต้นเหมือนผ้าขาว...” ครูสุพรพูดอีก

“แรกเริ่มคือความดีงามบริสุทธิ์ วันเวลาอาจทำให้ผ้าขาวเปื้อนได้ แต่นั่นหมายถึงวันเวลาที่ยืดเยื้อย่ง เด็กค่อมเล่า อะไรทำให้แกเศร้าหมองก่อนถึงวัยอันควรเล่า”

“ตาแกหรือพี่” ลดาคล้ายใหม่แดงที่พันรอบนิ้วออก สุพรพยักหน้ารับเนือยๆ

“ตาด้วย แม่ด้วย พ่อด้วย...ทั้งสามคน!”

แล้วเธอก็เริ่มเล่าถึงความเป็นมาของไอ้ค่อมอย่างละเอียด ชัยดีตบหูที่กระเด็นหวิวแล้วเข้ามาฟังด้วย

“ถ้าพ่อเด็กมีความรับผิดชอบ ถ้าแม่เด็กไม่ใจแตกฟุ้งเฟ้อ ถ้าตาเด็กมีความรู้จักอิมพอลในฐานะ บางทีไอ้ค่อม อาจไม่ค่อม ไม่เป็นที่น่าหดหู่ใจอย่างนี้...”

(ไอ้ค่อม. 2544 : 149)

ผู้ที่ทำให้วัยบริสุทธิ์ของค่อมต้องมีดมนคือ พ่อ แม่ และตา ที่ไม่ให้ความรัก ทอดทิ้ง รังเกียจ ไม่รับผิดชอบชีวิตเด็กที่เกิดมา ทำให้ค่อมต้องกำพ้อ อีกทั้งแม่และตายังเป็นผู้ทำให้ค่อมพิการด้วยผลของการทำแท้ง ตัดโอกาสที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ปกติสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

ครูชัยร่วมออกความคิดเห็นในเรื่องค่อม ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้เขียนต่อปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ค่านิยมผิดๆของคนในสังคมที่ทำให้เกิดเด็กอย่างค่อม ดังความว่า

“ที่ผมว่าเพราะค่านิยมผิดๆซึ่งมีอิทธิพลต่อคนทั้งสามคนคือ คนแรกพระเอกเลิกเห็นผู้หญิงเป็นเครื่องเล่น เพราะสังคมเจ้านิยมยกย่องกันอย่างนั้นไม่ใช่หรือครับ คงไม่ต้องให้ผมยกเอาพระลอหรือขุนแผนหรือพระอภัยมาอ้างอิงก็ได้กระมัง คนที่สองแสงหล้าคนงานที่ปลื้มตัวหนีไปสู่อำนาจเพื่อหรรษาตามที่สังคมโฆษณากันว่าดี มีรสนิยมสูง...คนที่สามตาตุ่นตามที่พี่เล่ามา ฐานะแก็กจัดอยู่ในชั้นไม่เดือดร้อน ทำไมแก็กได้คือบอยจากเอาศอก ได้ศอกอยากเอาวา เพราะสังคมนั่นแหละที่ดีค่าคนรวยไว้สูงไซ้ใหม่ สังคมเป็นอย่างนี้แหละ จึงมีผลผลิตสวนเกิน อย่างไอ้ค่อมกล่นเกลื่อนแผ่นดินให้เป็นที่หุดหู่ใจ”

(ไอ้ค่อม. 2544 : 149)

คำพูดของครูชัย สะท้อนให้เห็นเจตนาของผู้เขียนที่สร้างให้ค่อมเป็นตัวละครที่เป็นคนชายขอบในมิติที่ซับซ้อน ทั้งทางสถานะความเป็นอยู่ในพื้นที่ชนบททางไกล เป็นคนพิการ และเป็นเด็กกำพร้า ค่อมคือเหยื่อที่ต้องรับเคราะห์กรรมจากการกระทำของพ่อที่เห็นผู้หญิงเป็นเพียงของเล่น แม้ที่ไม่ทำหน้าที่แม่ และตาที่เห็นแก่ตัว วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้จึงสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบททางภาคเหนือที่ถูกรุกรานโดยค่านิยมของสังคมเมืองและสังคมทุนนิยม ทั้งการยกย่องคนมีเงิน ความไม่รู้จักอึดพอนในฐานะ ความฟุ้งเฟ้อ การไม่ภูมิใจในวิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษและการประพัตติคดีจารีตศีลธรรม

คนชายขอบที่เป็นเด็กกำพร้าอย่างค่อม จึงเป็นภาพของเด็กที่มีปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจ เนื่องจากเป็นผู้รับเคราะห์กรรมจากการกระทำของพ่อแม่และคนในครอบครัว

เด็กชายจากดาวอื่น เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า สถานรับเลี้ยงเด็กแห่งนี้มีหมอเพ็ญเป็นผู้ดูแล เด็กๆทุกคนเรียกหมอเพ็ญว่าแม่ เด็กที่ยังเล็กๆเข้าใจว่าหมอเพ็ญคือแม่ที่แท้จริงของตนเอง มีเพียงเด็กกำพร้าที่โตแล้วอย่างแก้วตาที่หมอเพ็ญสงเสียดจนเรียนจบพยาบาลเท่านั้นที่รู้ว่าหมอเพ็ญไม่ใช่แม่ที่แท้จริง แม้หมอเพ็ญจะไม่ใช่แม่ที่แท้จริงของเด็กๆ แต่ก็มอบความรักความอบอุ่นแก่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน หมอเพ็ญให้ทั้งความเมตตา อบรมสั่งสอนเด็กทุกคนให้รู้จักคิดดีทำดี

ตัวละครเด็กในเรื่องที่สำคัญคือ ปาน เด็กพิการซ้ำซ้อน คือ พูตติดอ่างและมีนิ้วอกเกินมาหนึ่งนิ้ว ปานเติบโตมาในครอบครัวใหญ่ที่มีพี่น้องป็นเด็กกำพร้าเหมือนกันมากมาย ดังความว่า

ปานเป็นลูกคนที่ 25 ของแม่ มีพี่ 24 คน และมีน้อง 24 คน --- ปานเคยลองนับดูหลายครั้งแล้วว่า พี่และน้องอย่างละ 2 โหลนั้นจะมีผู้หญิงกี่คน และผู้ชายกี่คน แต่ก็ไม่เคยนับได้สำเร็จสักครั้ง

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 15)

จำนวนของเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้ง แสดงให้เห็นสภาพสังคมที่มีเด็กเกิดมาในขณะที่พ่อแม่ไม่พร้อมเป็นจำนวนมาก

เนื้อเรื่องกล่าวถึงสาเหตุที่เด็กถูกทอดทิ้งไว้ในสถานสงเคราะห์ว่ามีหลายกรณี เช่นการที่พ่อแม่ไม่พร้อมและไม่อยากรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกตนเอง เด็กบางคนพิการพ่อแม่จึงไม่อยากเลี้ยงและทอดทิ้งไป เด็กบางคนพื่อนำมาฝากเลี้ยงแล้วไม่กลับมารับ สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าจึงเป็นที่รวมของเด็กที่เกิดมาเพราะการตั้งครรภ์นอกสมรส หรือพ่อแม่ไม่ต้องการเป็นส่วนมาก

หญิงสาวตั้งท้องบางคนเข้ามาพักในสถานรับเลี้ยงเด็กเพื่อคลอดลูก เมื่อคลอดลูกแล้วแม่บางคนยังลังเลว่าจะยกลูกให้สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าหรือไม่ ดังตอนหนึ่งที่แก้วตามแม่ที่คลอดลูกแล้วว่า

“ตกลงจะเอากลับไหมคะ” เสียงพี่แก้วตาม

“หนูยังตัดสินใจไม่ได้ - - ตอนแรกก็เกลียดนะคะ แต่พอคลอดออกมาแล้ว พอแกลงนมรู้สึกผูกพันขึ้นมาทันที - -”

ถ้าเลี้ยงเองได้ก็จะดี - - เด็กๆต้องการแม่คะ อยู่ที่นี้ถึงจะมีคนคอยดูแลตลอดเวลา แต่ไม่เหมือนแม่ของเธอเอง ความผูกพันระหว่างแม่กับลูกนี้เป็นเรื่องแปลกมาก คุณคงเห็นแล้วใช่ไหมคะ เด็กๆที่นี้ถึงแม่จะดูสนุกสนานมีเพื่อนเล่นมากมาย แต่แวตตามีความทุกข์ ความรู้สึกในใจเต็มไปด้วยคำถาม”

“คุณแก้วตาเคยรู้สึกอย่างนั้นหรือคะ”

“รู้สึกตลอดเวลาคะ - - ตั้งแต่รู้ว่าแม่ไม่ใช่แม่จริงๆก็เริ่มมีความทุกข์ พอโตขึ้นหน่อยก็พยายามสืบหาว่าพ่อแม่อยู่ไหน”

“แล้วสืบได้ไหมคะ”

“ไม่ทราบ - - แม่อธิบายให้ฟังเมื่อโตแล้ว บางครั้งเราต้องยอมรับความจริง ถึงแม้จะรู้สึกเจ็บปวดและตำหนิแม่แท้ของตัวเองที่มาคลอดลูกทิ้งไว้ให้คนอื่นเลี้ยง เพราะบางคนที่นั่นถ้าไปอยู่กับแม่จริงๆก็ต้องลำบากกว่าอยู่ที่นี้มาก...

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :122-123)

สิ่งที่แก้วตาพูดสะท้อนความรู้สึกของเด็กกำพร้าที่โยยหาความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ที่แท้จริง การรับรู้ความจริงว่าพ่อแม่ทอดทิ้งสร้างความเจ็บปวดให้เด็ก และเด็กมักจะโกรธแม่แท้ๆของตน แก้วตาพยายามเข้าใจว่าความยากจนและความไม่พร้อมเป็นเหตุผลสำคัญในการทอดทิ้งลูก ทางออกของพ่อแม่ที่ไม่สามารถเลี้ยงลูกได้คือการฝากลูกให้สถานสงเคราะห์เลี้ยง ซึ่งนับว่าดีกว่านำลูกไปทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ

หมอเพ็ญต้องคอยหาผู้ใจบุญอุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้าเหล่านี้ เนื่องจากเด็กในสถานรับเลี้ยงนั้นมีจำนวนมาก และหมอเพ็ญก็ไม่อาจรับภาระทั้งหมดไว้ได้ การเลือกรับเด็กนั้น คนส่วนมากพิจารณาจากรูปลักษณะภายนอก เช่น ความน่ารักน่าเอ็นดู หรือความซ่างพูดซ่างคุย เด็กพิการจึงยังคงต้องเป็นภาระให้สถานรับเลี้ยงเด็กต่อไป คนบางคนที่ยอมรับเด็กกำพร้าที่พิการไปเลี้ยงก็เพื่อผลประโยชน์แอบแฝง เช่น

พลอย เด็กขาคุดทั้งสองข้าง เคยมีคนขอไปเลี้ยง แต่ไม่ใช่พ่อแม่จริงๆของเข่า ลุงชมพูดถึงคนที่มาขอพลอยจากแม่ว่า "ไ้บ้! จะเอาไปเล่นละครเร่..."

แม่อีกคงรู้เรื่องจึงไม่ยอมให้ไป

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :187)

สถานรับเลี้ยงเด็กยังเป็นที่สำหรับสร้างบุญกุศล คนบางคนที่มาทำบุญในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าเพียงหวังผลในเรื่องชื่อเสียงเกียรติยศ และสร้างภาพในวงสังคม ดังเช่นคุณพริ้มแต่งตัวสวยใส่เพชรพลอยหรูหราเต็มตัวทุกครั้งที่มาเยี่ยมเด็กๆ และมักมาพร้อมกับคนถ่ายรูป ดังข้อความที่ปานพูดว่า

คุณพริ้มเพราะเป็นคนใจดีและมีชื่อเสียง ที่ปานรู้ว่ามื่อชื่อเสียงก็เพราะคุณพริ้มเพราะบอกใครต่อใครว่า คนมีชื่อเสียงเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้ลงรูปในหนังสือพิมพ์บ่อยๆ บางครั้งเป็นรูปที่ถ่ายร่วมกับพี่ๆน้องๆของปาน รูปมักจะมีแม่อยู่ด้วย และถ้าเป็นรูปที่มีแม่ ก็แสดงว่าวันที่ถ่ายรูปนั้นคุณพริ้มเพราะมีของมาแจกให้เด็กๆด้วย -- การแจกของจะดำเนินไปเรื่อยๆซ้ำๆ ขณะที่ช่างภาพคอยถ่ายรูป และท้ายที่สุดทุกคนมารวมกันเพื่อถ่ายรูปหมู่อีกครั้ง....รูปถ่ายของคุณพริ้มเพราะแลเห็นด้านหน้าชัดเสมอ คุณพริ้มเพราะเป็นคนหน้าตายิ้มแย้มและให้ช่างภาพถ่ายโดยไม่ต้องมีใครบอก

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 40-41)

หลังจากที่คุณพริ้มเพราะเอานิยายสารที่ได้ลงรูปมาให้เด็กๆดูแล้ว คุณพริ้มเพราะก็ไม่ได้กลับมาที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าแห่งนี้อีก แม่ครัวพูดคุยกันถึงเรื่องนี้ว่า

"อ้าวแกไม่รู้หรือหะ คนที่มาช่วยคุณหมอนะ เขาเรียกว่าทำการกุศล แต่ก่อนนี้มากันเยอะเชียว หลายคน -- พอดตอนหลังได้เหรียญแล้วก็ค่อยๆหายไปทีละคน"

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :59)

คำพูดของแม่ครัวสะท้อนให้เห็นแนวคิดที่ว่าเด็กกำพร้าคือวัตถุแห่งการสงเคราะห์เพื่อเสริมความดีให้แก่ผู้สงเคราะห์ ซึ่งการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสในสังคมนับเป็นการทำบุญ เป็นการสร้างกุศลให้ตนเอง และนำมาซึ่งชื่อเสียงเกียรติยศแก่ผู้สงเคราะห์อีกด้วย

เด็กกำพร้าในเรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** จึงเป็นภาพของคนชายขอบที่มีสาเหตุมาจากการถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เด็กกำพร้าเหล่านี้มักโหยหาความอบอุ่นและต้องการความมั่นคงด้านจิตใจ การทอดทิ้งลูกมีสาเหตุมาจากการตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม หรือความพิการของลูกทำให้พ่อแม่ไม่อยากเลี้ยง ทำให้มีเด็กกำพร้าเป็นจำนวนมากและเป็นภาระของสถานรับเลี้ยง

3.2 เด็กพิการ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ความหมายของเด็กพิการไว้ว่า เด็กพิการ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องด้านร่างกาย สมอง สติปัญญา หรือจิตใจ ไม่ว่าจะความบกพร่องนั้นจะมีมาแต่กำเนิดหรือเกิดภายหลัง

ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 กล่าวถึงคนพิการ ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีความสามารถถูกจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาและการเรียนรู้ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้กำหนดคนพิการไว้ 5 ประเภท คือ

1. คนพิการทางการมองเห็น
2. คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย
3. คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว
4. คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม
5. คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้

ความพิการ คือ ลักษณะบกพร่อง และเป็นลักษณะด้อยที่ทำให้คนในสังคมมองว่าคนพิการ คือบุคคลที่น่าเวทนา ไร้ความสามารถ และเป็นภาระของสังคม ทัศนคติของสังคม ทัศนคติของสังคม (2551: 202) ได้กล่าวถึงวาทกรรมความพิการ ซึ่งวาทกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ตัดสินและประเมินค่าคนพิการให้กลายเป็นคนชายขอบในสังคม เริ่มต้นจากวาทกรรมทางการแพทย์ที่ให้ความหมาย “คนปกติ” กับ “คนพิการ” โดยให้ความหมายของความพิการในแง่ของความขาด ความบกพร่องที่ต้องรักษาให้หายและพยายามฟื้นฟูให้

ใกล้เคียงกับคนปกติมากที่สุด วาทกรรมอีกประการคือ วาทกรรมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการทำงาน และให้คุณค่าคนกับการทำงาน ทำให้คนพิการที่ไม่มีศักยภาพการทำงานเทียบเท่ากับคนปกติอยู่ใน ตำแหน่งคนไร้ความสามารถ และกลายเป็นภาระของสังคม นอกจากนี้ยังมีวาทกรรมศาสนาพุทธ ที่เชื่อ เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด โดยเชื่อว่าความพิการเป็นผลมาจากกรรมเก่า และการช่วยเหลือ เมตตาสงเคราะห์คนพิการนับเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง

วาทกรรมเหล่านี้ให้ความหมาย และจัดวางคนพิการเหล่านี้ให้เป็นคนชายขอบในสังคม วรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กพิการ ได้นำเสนอภาพความลำบากในการใช้ชีวิตประจำวัน รวมทั้งปฏิกิริยาของคนรอบข้างที่มีต่อคนพิการ วรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอภาพคนพิการทางกายมี 6 เรื่องคือ **ไอ้ค่อม เด็กชายจากดาวอื่น พรานแสงรุ่ง ดอกไม้และสายฝน ทองดี และ เด็กชายชนะ**

เรื่อง **ไอ้ค่อม** (ได้นำเสนอไปแล้วในหัวข้อ 3.1 เด็กกำพร้า) เป็นเรื่องราวของเด็กชายพิการ ที่หลังโหนกนูน ความพิการของค่อมอาจเชื่อมโยงได้ว่าเป็นผลมาจากการที่แม่ของเขาพยายามทำแท้ง เมื่อค่อมคลอดออกมาเป็นคนพิการ ตาจึงรังเกียจ และความพิการยังทำให้เขาไม่สามารถเข้ากลุ่มกับเพื่อน ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม

“ไอ้ค่อม” เกิดมาพร้อมความพิการ ใครๆก็เรียกค่อมว่า “ไอ้ค่อม” เพราะลักษณะหลังโหนก นูนเหมือนหนอกวัว อีกทั้งมีร่างกายที่เจริญเติบโตช้ากว่าเด็กวัยเดียวกัน ดังความว่า

ไอ้ค่อมอยู่กับยายและตาที่หางบ้าน มันไม่มีพ่อไม่มีแม่ ใครๆเรียกมันว่าไอ้ค่อม ยายกับตาก็เรียกมันว่าไอ้ ค่อมเพราะหลังมันหนอกค่อมเหมือนหนอกวัว ไอ้ค่อมอายุเจ็ดขวบแล้ว แต่สูงเท่าเด็กห้าขวบเท่านั้น

(ไอ้ค่อม. 2544 : 42)

ค่อมมีลักษณะที่แตกต่างจากเด็กทารกทั่วไป ความพิการในมุมมองของตาคือความ น่าเกลียด ดังความว่า

เมื่อแรกคลอดมันก็ค่อมแล้ว เนื้อตัวมันเหี่ยวย่น หน้าเหมือนลิง ตัวมันเล็กนิดเดียวยาวสักคืบกว่าๆเท่านั้น “อูย ทุเรศผางร้ายนัก นี่มันลูผีไม่ใช่ลูกคน” ตาตุ่นแสดงความเกลียดชังออกนอกหน้า แกวบน้ำดูมันนิดเดียวแล้วไม่เกี่ยวข้องวอวออีก ไอ้ค่อมกำเนิด แล้วพร้อมกับความเกลียดชังท่วมทับใจตาของมัน

(ไอ้ค่อม. 2544 : 61)

เมื่อคอมพิวเตอร์โลกพร้อมร่างกายที่แปลกประหลาด รูปร่างของเด็กพิการไม่น่ารักน่ามอง เมื่อตาเห็นคอมพิวเตอร์ก็เกลียดคอมพิวเตอร์ทันที ตาตุนไม่ยอมทำให้คอมพิวเตอร์มาตั้งแต่แรกอยู่แล้ว เพราะแม่ของคอมพิวเตอร์ เพราะหนีตามผู้ชายไป หากคอมพิวเตอร์มาสมบุรณ์ตาของคอมพิวเตอร์อาจจะลดความเกลียดชังคอมพิวเตอร์ไปได้บ้างแต่เมื่อคอมพิวเตอร์มาพิการกลับยิ่งเพิ่มพูนความเกลียดชังเป็นเท่าทวี

ลักษณะทางร่างกายของคอมพิวเตอร์ทำให้คอมพิวเตอร์ใช้ชีวิตลำบากกว่าคนที่มีร่างกายปกติ ผู้เขียนแสดงให้เห็นภาพความผิดปกติของร่างกาย ซึ่งส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการใช้ชีวิต แม้เวลานอนคอมพิวเตอร์ยังไม่สามารถนอนหงายได้ ยายของคอมพิวเตอร์นึกสงสัยสารหลานพิการดังความว่า

แม่แม่พริกตัวหนาวขบ น้ำค้างหล่นจากชายคางเปาะๆ เดือนเดียวส่องลอดเข้ามาถึงในห้อง ใต้คอมพิวเตอร์ อยู่ข้างๆ ดูเอาเถอะ วิบากนัก จะนอนหงายเหมือนคนอื่นเขามันก็นอนไม่ได้
“ลูกเอ๋ย เวิร์รรมมิ่งนัก”

(ใต้คอมพิวเตอร์. 2544 : 60)

ภาพคนพิการที่ผิดแผกจากคนทั่วไปสร้างความเวทนาให้ยาย คนที่เกิดมาพิการในความคิดของยายคือ “คนมีกรรม” แนวคิดเรื่องกรรมในพุทธศาสนาถูกหยิบยกเพื่อนำมาอธิบายสาเหตุของความพิการ คนพิการมีกรรมจึงต้องทุกข์ทรมานกับร่างกายที่ผิดปกติ

การที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นตัวละครในเรื่องที่เป็นคนปกติแสดงความรู้สึกที่มีต่อคนพิการ ด้วยการกล่าวถึงความพิการของคอมพิวเตอร์ว่า “ทุเรศนัก” “สมเพชเวทนามัน” “วิบากนัก” หรือ “เวิร์รรมมิ่งนัก” เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของคนปกติที่มีต่อคนพิการ ทั้งในมุมมองที่ว่าความพิการ คือ ความผิดปกติที่น่าเกลียด หรือ คนพิการพิการคือคนมีกรรม ความน่าสมเพชเวทนา ความคิดเหล่านี้ต่อยอดความหมายของคนพิการในฐานะสิ่งเลวร้าย น่าเศร้าใจ และควรจะได้รับ的帮助เหลือ

คนพิการต้องใช้ชีวิตด้วยความอดทน ยายมักจะบอกคอมพิวเตอร์เสมอว่าให้ออดทน เพราะเป็นคนมีกรรม นอกจากจะอดทนกับการใช้ชีวิตที่ผิดแผกและลำบากกว่าคนทั่วไปแล้ว ยังต้องอดทนกับการถูกกลั่นแกล้งและเอาเปรียบ เนื่องด้วยการมีสภาพร่างกายที่ด้อยประสิทธิภาพกว่าคนทั่วไป ครั้งนี้ก็เช่นกันคอมพิวเตอร์ไปเก็บดอกงิ้ว แต่ก็ถูกเด็กคนอื่นแย่งไปจากมือ และถูกรังแก ดังความว่า

ใต้คอมพิวเตอร์เป็นฝ่ายถูกแย่งเสมอ บางทีคือไม่ยอมให้เขา เขาก็ใช้กำลังข่มขู่เอา เขกหัวบ้าง ตะก้นบ้าง บางทีก็ถูกผลักจนหน้าคะมำ ใต้คอมพิวเตอร์ได้แต่ร้องไห้กลับบ้านไปบอกยาย

“ทนเอาเถิดลูกเอ๋ย เอ็งมีกรรม

“มันเตะคอม”
 “ที่นี่อย่าไปเก็บพริ้มมันนะ คอมไปที่หลังคนอื่นก็ได้”
 “ไปที่หลังก็ได้หน่อยซียาย”
 “งั้นคอมต้องตื่นเช้าๆ ตื่นก่อนพวกมัน ถ้ามันมาคอมก็กลับ อย่าไปต่อล้อต่อเถียงกับมัน คอมตัวเล็กมัน
 จะรังแกเอา”

(ใช้คอม. 2544 : 52)

ยายสอนให้คอมอดทน และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับเด็กคนอื่น เพราะคอมตัวเล็กกว่า
 ผู้เด็กคนอื่นไม่ได้ ด้วยสภาพร่างกายที่พิการทำให้คอมถูกรังแกเสมอๆ

เด็กพิการมักถูกกลั่นแกล้งรังแกเนื่องจากมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ แต่การไม่ตอบโต้ของ
 คอมแสดงให้เห็นความอดทน การยอมรับ เจริญตัว ในสถานภาพสังคมที่ต่ำกว่าเด็กทั่วไป แต่เมื่อคอม
 ลุกขึ้นตอบโต้เพื่อผู้ศักดิ์ศรีความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์กลับไม่มีใครสนใจ และคอมก็ต้องพ่ายแพ้กับ
 การต่อสู้นั้น เห็นได้จากการแข่งขันขว้างโหว่ที่คอมชนะแต่ก็ถูกโกง นอกจากนั้นยังถูกเพื่อนล้อเลียน และ
 กลั่นแกล้ง ดังข้อความว่า

“กูชนะ มึงถามไอ้ด้วงไอ้แอสื่อว่าใครชนะ”
 ไอ้คอมเบะปากเหมือนจะร้องไห้ แค้นใจ ชัดใจสารพัด ไอ่ยัง ไอ้แอสื่อ และไอ้ด้วง แสยะหน้าล้อเลียนร่ำวงรอบ
 ตัวมันเฉิบๆ...
 ไอ่ยังเขกหัวโปก ไอ้แอสื่อเตะกัน ไอ้ด้วงจับหัวไอ้คอมหมุนไปหมุนมา อย่างไม่มีใครคาดคิดว่าหมูमारองตีน
 จะฮึดสู้ ไอ้คอมฉวยมีดปาดซังกระโจนเข้าฟันหัวไอ่ยังเลือดกระชูด

(ใช้คอม. 2544 : 96)

คอมทนไม่ได้ที่ถูกเอาเปรียบและล้อเลียน จึงต่อสู้เพื่อทวงสิทธิ์ผู้ชนะและตอบโต้เด็กที่
 รังแกเขา แม่ของเด็กเหล่านั้นก็ไปฟ้องตา ตาไม่ฟังคอมอธิบาย แล้วทุบตีทันที

พอแม่ไม่ฟังคำใดๆทั้งสิ้น คราวอะไรได้ก็ไม่ว่าที่ข้างตัวพาดหัวมันโครม ไอ้คอมล้มลงดินตะๆเหมือนปลาถูกทุบ
 (ใช้คอม. 2544 : 98)

แม้การฮึดสู้ของคอมจะทำให้คอมได้รับชัยชนะ แต่คอมก็ต้องถูกตลาลงโทษอย่างทารุณ
 จึงนับได้ว่าคนพิการไม่มีหนทางที่จะได้รับความยุติธรรมใดๆในสังคมทั้งจากคนในสังคมหรือคนใกล้ชิด

ต้องยอมจำนนกับชะตากรรมโดยไม่มีทางเลือก

หลังจากที่ตายตายจากไป ค่อมหมดที่พึ่ง แต่ชีวิตของค่อมเริ่มมีความหวังอีกครั้ง เมื่อค่อมรักครูลดา ครูลดาคือความสุขงาม ความอบอุ่นอ่อนโยนที่ค่อมโหยหา แต่ค่อมก็ต้องผิดหวังอย่างรุนแรง เมื่อเห็นครูลดาปล่อยตัวปล่อยใจให้กับครูชัย ค่อมตัดสินใจจบชีวิตของตนเองเพื่อจะได้ไปอยู่กับยายที่ค่อมมั่นใจว่าเป็นผู้เดียวที่รักเขาอย่างจริงใจ ผู้เขียนบรรยายความรู้สึกของค่อมก่อนจบเรื่องอย่างน่าสะเทือนใจว่า

“ยาย...”

ไอ้ค่อมถอนใจอ้ออึ้ง ไม่มีใครรักมันจริงหรอก มีแต่ยายคนเดียวเท่านั้น

เดือนลอยลับเมฆ เพลงลงราวแล้ว ดวงดาวนั้นคือดาวอะไร ดาวตาแก่สร้างสะพานไซ้ใหม่

“ถ้าตายตาย ยายจะไปเกิดเป็นดาวไซ้ใหม่”

“เป็นสิ ยายจะเกิดเป็นดาวดูแลมิ่ง”

หิวไวหอยเยือกๆ เมื่อยามดึก บึงยายแห้งเหี่ยวดุสงบ ไอ้ค่อมยิ้มแล้วลุกขึ้น ยายมาหามันแล้ว ยายยื่นรออยู่ข้างหน้า ชายเลนริมหนองอ่อนยวบ ผักบุ้งพิ้วพันแข่งขา ยั่วเหยี้ย หนึ่งก้าว สองก้าว สามก้าว...ยายลอยอยู่เรี่ยๆน้ำ ห้าก้าว หกก้าว เจ็ดก้าว... หวังน้ำยามดึกอุ่นอ่อนชวนสบาย เลยเส้าหลักปักหลักหมายแล้ว เหมือนยายจะยิ้ม เหมือนยายจะก้มมือเรียก... ไอ้ค่อมถีบเท้าสุดแรงไฟเข้าหา

“ยายจ๋า”.

(ไอ้ค่อม. 2544 : 193)

ค่อมเป็นคนพิการที่ไม่อาจมีที่ยืนหรือการได้รับความสุขสมหวังตามแบบของคนปกติ ความพิการคือ ข้อจำกัด ความอ่อนด้อย ความไม่สามารถควบคุมชีวิตในมิติต่างๆ ตั้งแต่เกิดค่อมไม่สามารถเลือกทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตได้เอง ชีวิตค่อมเป็นไปในแนวทางที่ผู้อื่นเลือกให้ตลอด ความตายจึงเป็นหนทางเดียวที่ค่อมสามารถเลือกให้แก่ตนเองได้

ความพิการของค่อม คือสัญลักษณ์ของความอ่อนแอ ความเสื่อมโทรม ความใกล้ดับสูญของผู้ที่ไม่ดำรงตนในบรรทัดฐานของสังคม ทั้งการที่ค่อมละเมิดกฎของการครองคู่ที่สังคมมองว่าเป็นเรื่องของคนปกติด้วยกันเท่านั้น และด้วยเหตุผลที่ค่อมเป็นผลผลิตจากการประทุตินอกบรรทัดฐานศีลธรรมของพ่อแม่ การตายของคนพิการจึงแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธคนพิการและการขจัดความผิดปกติให้ออกไปจากสังคม

ภาพคนพิการในเรื่อง **ไอ้ค่อม** เป็นภาพของคนมีกรรมที่ต้องใช้ชีวิตอย่างลำบาก ความพิการได้ทำให้ผู้พบเห็นรังเกียจ สมเพชเวทนา หรือสงสารเห็นใจ เนื่องด้วยสภาพร่างกายที่ผิดปกติ

เป็นข้ออ่อนด้อยที่ทำให้ถูกล้อเลียน รังแก และทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับในฐานะมนุษย์ที่มีความเท่าเทียม

เรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** นำเสนอเรื่องราวเด็กกำพร้าที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า เด็กที่นี่มีแม่คนเดียวกันคือหมอเพ็ญ เด็กกำพร้าที่อยู่ในสถานรับเลี้ยงแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กปกติ มีเพียงเด็กไม่กี่คนที่มีความพิการ รวมทั้งปาน ที่เป็นเด็กพิการซ้ำซ้อน คือ มีนิ้วมือ 11 นิ้ว และพูดติดอ่าง

เด็กกำพร้านับว่าเป็นคนชายขอบในสังคม แต่เด็กพิการในหมู่ของเด็กกำพร้า คือคนชายขอบของคนชายขอบ เด็กพิการเป็นคนชายขอบในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า เนื่องจากมีลักษณะที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป และในกลุ่มเด็กกำพร้าก็จัดวางตำแหน่งเด็กพิการให้อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่า ดังเช่นเมื่อหมอเพ็ญถามว่าใครอยากเป็นพยาบาลบ้าง รุ่งเด็กหญิงที่มีแขนเดียวบอกว่าอยากเป็น แต่เพื่อนกลับเยาะเย้ยว่า "เด็กมีแขนเดียวเขาไม่ให้ไปเป็นพยาบาลหรอก" (เด็กชายจากดาวอื่น. 2544: 89)

ในกลุ่มเด็กกำพร้าได้แบ่งแยกและมองเด็กพิการเป็นคนที่ด้อยความสามารถกว่าเด็กปกติ นอกจากนั้นเด็กพิการยังเป็นเด็กที่ไม่มีใครอยากเลือกดูแล เห็นได้จากเหตุการณ์ที่หมอเพ็ญบอกว่าเด็กทุกคนต้องมีน้องส่วนตัว เด็กๆมีสิทธิ์เลือกน้องได้หนึ่งคน และมีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือน้องส่วนตัวของตนเอง น้องส่วนตัวของปานชื่อแทน ปานเป็นพี่ของน้องคนนี้โดยไม่ต้องเลือก เพราะพี่น้องของปานต่างเลือกทารกคนอื่นจนหมด เหลือเพียงแทนคนเดียวที่ไม่มีใครเลือก เพราะแทนเป็นเด็กพิการ หมอเพ็ญจึงอธิบายในเรื่องนี้ว่า

“เห็นไหม แทนมีนิ้วมือไม่ครบสิบนิ้ว แล้วยังมีขาไม่เท่ากันทั้งสองข้าง - - นี่แหละเป็นเด็กพิเศษ เหมือนปาน ยังไงละ ปานก็เป็นเด็กพิเศษ เพราะมีนิ้วมือเกินมาหนึ่งนิ้ว”

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 94)

การที่เด็กพิการไม่มีใครอยากเลือก ปานและแทนซึ่งมีความพิการเหมือนกันจึงต้องเลือกกันเองแสดงให้เห็นว่าในสายตาของคนปกติ ความพิการคือลักษณะที่ไม่ดี เป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ เป็นลักษณะที่คนในสังคมไม่ต้องการ

คนพิการเป็นคนกลุ่มน้อยและเป็นคนชายขอบในหมู่เด็กกำพร้า ในสังคมภายนอก คนพิการก็เป็นคนชายขอบที่ไม่มีใครเลือกหรือสนใจเช่นกัน เห็นได้จากการที่สถานรับเลี้ยงเด็กมักมีคู่สามีภรรยาที่ไม่มีลูกมักมาเยี่ยมเด็กๆและขอเด็กบางคนไปเลี้ยงเสมอ ชาวต่างชาติชายหญิงคู่หนึ่งมาเยี่ยมเด็กที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ผู้หญิงต่างชาติพูดคุยและเล่นกับเด็กๆ เธอชอบกึ่งมากเป็นพิเศษ เพราะกึ่งพูดจาฉะฉาน

ในที่สุดชาวต่างชาติคู่นั้นก็เลือกทิ้งไปอยู่ด้วย หญิงชาวต่างชาติสนใจเฉพาะเด็กที่ปกติ แต่เธอกลับไม่สนใจ ปาน ดังที่ว่า

- - - แต่เธอไม่ได้ถามปาน เพียงแต่จับหัวนิตหนึ่งในตอนแรกเท่านั้น หลังจากนั้นก็ได้สนใจอีก เธอคงรู้ กระทบง่าปานพูดติดอ่าง จึงไม่อยากพูดคุยด้วย

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 85)

ความผิดปกติของปาน ทำให้หญิงต่างชาติคนนั้นไม่สนใจปาน สะท้อนให้เห็นว่าโอกาสที่ เด็กพิการจะถูกเลือกไปเลี้ยงมีน้อยกว่าเด็กที่มีร่างกายปกติ

หมอเพ็ญต้องคอยพูดให้คนที่มาเยี่ยมช่วยรับเด็กๆไปเลี้ยง เพราะไม่สามารถแบกรับภาระ การเลี้ยงดูเด็กที่มากมายคนเดียวได้ หมอเพ็ญสังเกตว่าไม่มีใครสนใจเด็กพิการ เธอได้กล่าวเปรียบเทียบ ลูกแมวสีดำกับเด็กพิการว่า

“...คิดๆก็น่าสงสารนะ มันเกิดมาเป็นแมวสีดำ ถ้าเป็นแมวสีอื่นที่สวยๆก็คงจะมีคนรับไปเลี้ยง แต่โชคร้าย เกิดมาเป็นแมวดำที่คนเขารังเกียจ ไม่มีใครอยากได้ --- แมวก็โชคร้ายเหมือนกับคนบางคน ---”

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 82-83)

เด็กกำพร้านอกจากจะเป็นภาระของสถานรับเลี้ยงเด็กแล้ว เด็กกำพร้าที่พิการยังเป็นภาระ ของสถานรับเลี้ยงที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูยาวนานกว่าเด็กปกติ เพราะการเกิดมาพร้อมรูปลักษณะภายนอกที่ ไม่สวยงาม ไม่เจริญตา เจริญใจทำให้คนตั้งข้อรังเกียจ ดังเช่นแมวดำที่คนในสังคมมองว่าแมวดำคือความ โชคร้าย ส่วนคนพิการคือคนที่มีลักษณะผิดปกติ ซึ่งถือเป็นลักษณะที่ไม่ดี ความพิการคือความอ่อนแอ และภาระในการดูแลอย่างไม่สิ้นสุด

หมอเพ็ญคือคนที่พยายามลดปมด้อยในใจเด็กพิการ เด็กพิการถูกเพื่อนล้อเลียน หมอเพ็ญ จะคอยให้กำลังใจ เช่น การให้กำลังใจว่าคนพิการยังมีความสามารถอื่นมาทดแทน ดังข้อความว่า

- - -เมื่ออยู่ในอ้อมกอดแม่ ความรู้สึกไม่ดีทั้งหลายจะสูญสลายไปอย่างรวดเร็วเสมอ ปานก็เคยรู้สึก เช่นนี้ ตอนที่น้องเล็กซึ่งเล็กกว่าล้อเลียนว่าปานเป็นเด็กติดอ่าง ปานโกรธจนอยากต่อหน้าสักที แต่เมื่อแม่อยู่ ใกล้ คำพูดและการโอบกอดของแม่ทำให้ปานรู้สึกว่าการล้อเลียนนั้นไม่มีความหมายอะไร - - -ใครจะว่าอะไรก็ ช่าง ขอให้แม่รักเท่านั้นเป็นพอ

ปานสงสารแสงรุ่งที่มีแขนเดียว แต่แม่บอกว่าคนที่ร่างกายพิการจะมีความสามารถอื่นทดแทน เช่น รุ่งใช้มือซ้ายทำอะไรได้ทุกอย่างเหมือนเด็กที่มีมือสองข้าง วาดรูปสวยกว่าเพื่อนๆ คิดเลขเก่งกว่าปานเสียอีก และยังอ่านหนังสือของพี่ชั้นประถมหนึ่งได้ ทั้งๆที่ยังไม่เข้าโรงเรียน...

น้องของปานอีกคนที่ไม่เหมือนเพื่อนๆ คือ พลอย - - พลอยเป็นเด็กผู้ชาย อายุน้อยกว่าปาน ซากุดทั้ง สองข้าง ไม่มีแขนและไม่มีนิ้วเท้า แต่เขาก็สามารถไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องมีใครช่วย เขาขยับเคลื่อนที่ไปได้ด้วยแขน และบางทีก็ใช้วิธีตีลังกา

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :89-90)

คำพูดปลอบใจของหมอเพ็ญให้เด็กคิดว่าทักษะความสามารถที่เด็กเหล่านี้ต้องพยายามสร้างขึ้นมาจากความพิการเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ ทำให้ปานและเด็กพิการคนอื่นมีกำลังใจและไม่รู้สึกว่าเป็นคนอ่อนแอ สะท้อนความเชื่อว่าคนพิการมีความสามารถอื่นที่ทดแทนความพิการ และความสามารถนั้นทำให้คนพิการไม่เป็นภาระให้คนอื่นต้องคอยดูแลตลอดเวลา

หมอเพ็ญกล่าวถึงเด็กพิการว่าไม่ใช่เด็กธรรมดาที่เกิดในโลกนี้แต่เป็นเด็กที่มาจากดาวอื่น เด็กพิการที่ทำความดีนับเป็นคนพิเศษ ดังความว่า

...เด็กที่มาจากดาวอื่นก็คือเด็กที่จะเติบโตมาเป็นคนดี มีความรัก ความเมตตา คอยช่วยเหลือผู้อื่น คนที่คอยช่วยเหลือผู้อื่นนั้นนับว่าเป็นคนพิเศษ คนที่ทำความดีมากๆก็ไม่ใช่คนธรรมดา"

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :130)

นอกจากนั้นหมอเพ็ญยังสอนให้ยึดถือที่การกระทำดีมากกว่ารูปร่างภายนอก

แมวสีดำไม่ได้ต่างไปจากแมวสีอื่นหรอก เหมือนกันทั้งนั้นแหละ เช่นเดียวกับคน จะชั่วจะดีไม่ได้อยู่ที่สวยหรือไม่สวย ผิวขาวหรือผิวดำ แต่อยู่ที่เป็นคนดีหรือเปล่าต่างหาก - - -

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :149)

คำพูดของหมอเพ็ญแสดงให้เห็นการยกย่องเชิดชูคนที่คุณงามความดี ไม่ว่าจะปกติหรือพิการสิ่งที่ควรยึดมั่นคือการเป็นคนดี แสดงให้เห็นการแนวความคิดการเชิดชูคนที่ความดีมากกว่าความปกติของร่างกายหรือรูปลักษณ์ภายนอก

วันเวลาผ่านไป พี่ๆน้องๆในสถานรับเลี้ยงเด็กต่างแยกย้ายไปเรียนหนังสือ บางคนมีพ่อแม่ที่แท้จริงรับกลับไปเลี้ยง บางคนมีผู้ใจบุญรับอุปการะ มีเพียงปานและน้องที่พิการยังอยู่สถานรับเลี้ยงเด็ก

ต่อไป เด็กที่ไม่มีใครรับไปเลี้ยงดูคือ

รุ่ง เด็กหญิงที่มีแขนข้างเดียว ก็ไม่มีใครรับไปอยู่ด้วย
พลอย เด็กชายซากู๊ดทั้งสองข้าง เคยมีคนขอไปเลี้ยง แต่ไม่ใช่พ่อจริงๆของเขา - - - ลุงชมพูดถึงคนที่มาขอ
พลอยจากแม่ว่า

‘ไ้บ้า ! จะมาเอาไปเล่นละครเร่- - -’

แม่อีกครั้งเรื่องนี้จึงไม่ยอมให้ไป

แทน เด็กชายที่เป็นน้องส่วนตัวของปาน มีเพียงนิ้วมือ 9 นิ้วและขาสองข้างที่ไม่เท่ากัน ก็ไม่มีใครรับไปเป็นลูก

สายสนม เด็กหญิงอายุ 5 ขวบ เคยมีคนรับไปอยู่ด้วย แต่ตอนหลังเธอกลับมาสงคืนเพราะรู้ว่า เป็นไป

เพชร เด็กชายปากแหง่ เพดานโหว่ พูดเสียงอู้อี้

สมภพ เด็กชายหลังค่อม ทำทางเหมือนคนแก่อายุสัก 100 ปี ทั้งๆที่เพิ่ง 5 ขวบ

พิไล เด็กหญิงปากโหว่ และตาเหล่

และปาน เด็กชายที่มีนิ้วมือ 11 นิ้ว มีปานสีแดงน่าเกลียดที่แก้มซ้าย และเคยเป็นเด็กพุดติดอ่าง- - -

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 : 187-188)

เด็กพิการในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ไม่มีใครสนใจอยากเลี้ยงดู เด็กพิการเหล่านี้ยังคง
อยู่ในความดูแลของสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าต่อไป แสดงให้เห็นว่าสังคมไม่อาจยอมรับความพิการได้
ความพิการจึงถูกจำกัดอยู่เฉพาะที่ เหมือนถูกขังให้อยู่บนดาวดวงอื่นซึ่งเป็นพื้นที่ของคนที่มีความผิดปกติ
เท่านั้น

คนพิการจึงเป็นภาพคนชายขอบในทางสังคม ไม่ว่าจะสังคมของเด็กกำพร้าด้วยกันหรือ
สังคมภายนอก การที่เด็กพิการต้องอยู่กับหมอพิญต่อไปจนเธอแก่ลงเรื่อยๆ แสดงให้เห็นว่าความพิการคือ
ความอ่อนแอและภาระในการดูแลอย่างไม่สิ้นสุด การเชิดชูความดีด้านจิตใจไม่มีพลังมากพอที่จะลดทอน
ความคิดที่เชิดชูความปกติของร่างกาย

เรื่อง **พราวแสงรุ่ง** เป็นเรื่องราวของเด็กพิการทางสายตา แสงรุ่งตาบอดตั้งแต่กำเนิด
เธออาศัยอยู่กับยายสองคน พ่อแม่ของแสงรุ่งรับราชการอยู่ต่างประเทศ แสงรุ่งมีลูกหมาเป็นเพื่อน แต่แล้ว
วันหนึ่งชาย เด็กชายที่เคยขโมยลูกหมาของเธอไปได้กลายมาเป็นเพื่อนที่ดีที่สุด และเป็นเสมือนดวงตา
ใหม่ของเธอ

ครั้งแรกที่ซาอูได้พบแสงรุ่ง คือตอนที่ซาอูนำลูกหมาไปคืน ยายของแสงรุ่งแนะนำให้ซาอู รู้จักหลานสาวผู้พิการ ยายบอกซาอูว่า

“ยายบอกเสียก่อนนะ หนูรุ่งเป็นเด็กตาบอด มองไม่เห็นมาตั้งแต่เกิด พ่อแม่ต้องไปรับราชการเมืองนอก ลี – ห้าเดือนจึงจะกลับมาเยี่ยมครั้งหนึ่ง ก็เลยอยู่กับยายสองคนนี่ละ ไม่มีเพื่อนเลย ถ้าซาอูมาเป็นเพื่อนคงดีใจ จะได้ช่วยเหลืออะไรให้ฟังบ้าง เด็กๆด้วยกัน คงรู้ใจกันดี ยายนะแก่แล้ว ไม่ทันสมัยกับเขาหรอก ไม่รู้ทั่วโลก ข้างนอกเป็นยังไงบ้าง --- แต่ว่าอาจจะลำบากหน่อยนะ เพราะหนูรุ่งมองอะไรไม่เห็น ชอบถามซอกแซกอยู่สัก หน่อย จะทำให้ซาอูรำคาญได้ --- ”

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 49)

ซาอูบอกยายว่าจะจะเป็นเพื่อนของแสงรุ่ง ยายกล่าวขบขันและชมซาอูว่า

“ช่างดีอะไรยังงี้ นี่แหละ ยายดูคนไม่ผิดหรอก --- ซาอูต้องเป็นเด็กดีแน่ คิดว่าช่วยเหลือคนพิการก็แล้วกัน”
คุณยายกระซิบ
“ครับ ผมจะช่วยเหลือ --- ”

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 49)

แสงรุ่งอยู่แต่ในบ้าน ไม่มีเพื่อน และไม่เคยเจอสังคมภายนอก แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่อง ข้อจำกัดของคนพิการ ว่าคนพิการไม่สามารถมีสังคมร่วมกับคนปกติได้ และการที่ยายขอให้ซาอูมาเป็น เพื่อนแสงรุ่ง ด้วยเหตุผลว่า “คิดว่าช่วยเหลือคนพิการ” สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่มีต่อคนพิการว่าเป็นบุคคล ที่น่าสงสาร สมควรได้รับการช่วยเหลือ การช่วยเหลือใดๆก็ตามถือเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลอย่างหนึ่ง

การมีเพื่อนเป็นการตอบสนองความต้องการด้านสังคมของเด็ก ไม่ว่าจะเด็กคนนั้นจะเป็นเด็ก ปกติหรือเด็กพิการก็ตาม ซาอูมาหาแสงรุ่งทุกวันหลังเลิกเรียน เล่าเรื่องราวของโลกภายนอกให้แสงรุ่งฟัง ซาอูได้ถ่ายทอดเรื่องราวระเบียบวินัยที่ครูและพ่อแม่เคยสอนให้แสงรุ่ง ดังตัวอย่างตอนหนึ่งดังนี้

“เวลาเรียนหนังสือห้ามกินขนมนะครับ ที่ไหนๆเหมือนกัน ครูที่โรงเรียนบอกอย่างนี้ พ่อและแม่ก็บอก อย่างนี้”

“ทำไมล่ะคะ” แสงรุ่งถามอีก ขมวดคิ้วอย่างแปลกใจ

“จะทำให้เสียสมาธิ และผิดระเบียบ”

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 69-70)

ชาวนิวทาสอนวิชาที่เรียนมาจากโรงเรียนให้แสงรุ่ง เช่น วิชาคณิตศาสตร์ในหนังสือมีแบบฝึกหัดให้ระบายสีลงช่องที่ไม่เหมือนกับข้ออื่น แสงรุ่งมองไม่เห็นจึงเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายเรื่องสี แสงรุ่งบอกชาวนิวว่า

“สีดำ- - รุ่งรู้จักสีดำค่ะ แม่เคยบอกว่า กลางวันมีแสงสว่าง พอตอนกลางคืนมืด มองอะไรไม่เห็นมีแต่สีดำ- - รุ่งมองอะไรไม่เห็น ก็เลยรู้จักแต่สีดำ ทำไมชาวนิวถึงชอบระบายสีดำล่ะคะ”

ชาวนิวรู้สึกสงสารแสงรุ่ง และค่อยๆ เข้าใจว่า การมีดวงตาที่มองไม่เห็นนั้นลำบากมาก แต่ก็คิดว่าจะพยายามอธิบายให้แสงรุ่งรู้จักสิ่งที่เธอมองไม่เห็น

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 65-66)

คำพูดสั้นๆ ของแสงรุ่ง สะท้อนใจชาวนิวว่าเธออยู่ในโลกมืด ไม่เคยได้สัมผัสกับความงดงามของสีอื่นบนโลก ทำให้ชาวนิวที่สงสารแสงรุ่งจึงพยายามอธิบายให้เธอเข้าใจอย่างเต็มความสามารถ

ชาวนิวคิดว่าคนตาบอดนั้นเป็นคนที่น่าสงสาร มีชีวิตที่ยากลำบากกว่าคนปกติ ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่ยึดเอาความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันของคนปกติเป็นที่ตั้ง เห็นได้จากชาวนิวอยากรู้ว่าคนที่มองไม่เห็นมีความรู้สึกอย่างไร จึงลองปิดตาเดิน ซึ่งทำให้เขารู้ว่าคนพิการนั้นลำบากมาก ชาวนิวจึงสวดมนต์ขอพรจากพระเจ้า ให้พระเจ้าช่วยทำให้แสงรุ่งมองเห็น โดยสวดว่า

“- - เพื่อนของผมชื่อแสงรุ่งนะคะ แสงรุ่งมองไม่เห็นมานานแล้ว ตั้งแต่เกิดเลยนะคะ - - คนมองไม่เห็นนี้ลำบากมากนะคะ ผมลองทำแล้ว ลำบากมากเลยละ ถ้าไม่เชื่อ - - พระลองทำตาบอดดูสักครั้งสิคะ จะรู้ว่าลำบากมาก - - คนที่มองอะไรไม่เห็นนี่ - - แย่นะคะ เรียนหนังสือก็ไม่ได้ เขียนหนังสือก็ไม่ได้ ดูโทรทัศน์ก็ไม่ได้ - -”

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 113-114)

การที่ชาวนิวสร้างทำเป็นตาบอด ทำให้เขาได้รู้ชัดถึงสิ่งที่คนตาบอดทำไม่ได้ เช่น การเรียนหนังสือ เขียนหนังสือ หรือดูโทรทัศน์ ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นใจและอยากช่วยเหลือ ความคิดและการกระทำของชาวนิวสะท้อนทัศนะของคนปกติที่มีต่อคนพิการ ว่าความพิการคือความผิดปกติ เป็นความอ่อนด้อยที่คนปกติต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือ

แต่แสงรุ่งไม่ได้รู้สึกอึดอัดเหมือนชาวนิว เพราะเธอเกิดมาก็มองอะไรไม่เห็นแล้ว เธอจึงยอมรับกับสภาพที่เธอเป็นได้ เธอไม่ได้แสดงความเศร้าโศกหรือแสดงว่าเธอลำบาก แสงรุ่งไม่เคยอ่อนน้อม

ให้พระเจ้าช่วยให้เรามองเห็น การสวดมนต์ทำเพื่อความสุขสงบในใจ แสงรุ่งไม่เคยสิ้นหวังกับชีวิต เพราะคิดว่าตนเองอาจมีตาเป็นปกติได้ เนื่องจากยายและแม่สอนแสงรุ่งว่า

“ยายบอกว่าสวดมนต์ทุกคืนจะได้สบายใจ”

“ไม่ได้สวดเพราะขอพระพรหอกหรือ ขอให้มองเห็นนะ”

“แม่บอกว่า อีกหน่อยก็คงมองเห็น แม่จะไปหาหมอเก่งๆ ให้ผ่าตัด ให้เปลี่ยนตาให้”

(พรราวแสงรุ่ง. 2548 : 112)

“แม่บอกว่าอย่ารบกวนพระเจ้าค่ะ ถ้าเราเป็นคนคิดดีคิดสิ่งที่ดี และทำความดีมากๆพระเจ้าก็จะช่วยเรา”

(พรราวแสงรุ่ง. 2548 : 135)

การที่เธอสวดมนต์เพื่อความสบายใจ แสดงให้เห็นว่าเธอเป็นเด็กที่มีจิตใจมั่นคง และถูกปลูกฝังให้ไม่เป็นผู้วิงวอนร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เธอยึดมั่นในการทำ ความดี ผลของความดีจะสนองตอบตัวเราเอง โดยไม่ต้องอ้อนวอนขอให้ใครช่วยเหลือ

แสงรุ่งมองโลกในแง่ดีเสมอ การที่แสงรุ่งไม่เก็บกด โทษตัวเอง หรือมีพฤติกรรมก้าวร้าว ผู้เขียนได้อธิบายพฤติกรรมของแสงรุ่งในหนังสือวาวแพรได้ไพลิน รุ่งรัตน์(วาวแพร.2531: 62) ว่าโดยปกติคนที่ตาบอดมาแต่กำเนิด ย่อมไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองขาดหายไป เพราะเมื่อเกิดมาก็เห็นความมืดอยู่แล้ว และคิดว่าคนอื่นๆก็คงเหมือนกัน แต่คนตาบอดที่เคยตาดีมาก่อนจะรู้สึกลำบากใจมาก อึดอัดใจ แต่ไม่ถึงกับไว้วางหรือคิดฆ่าตัวตาย เขาจะมีสุขภาพจิตที่เข้มแข็งกว่าคนปกติ

ผู้เขียนนำเสนอภาพของแสงรุ่งให้เป็นคนพิการที่เข้มแข็งและมองโลกในแง่ดี เนื่องจากมีเลี้ยงดูอบรมอย่างดี ชาญแปลกใจว่าแสงรุ่งตอบโจทย์เลขได้อย่างไร ทั้งๆที่มองไม่เห็น และไม่เคยมเข้าโรงเรียน เธอบอกชาญว่า

“แม่เคยสอนเลขให้ค่ะ ตอนที่พ่อและแม่ยังทำงานอยู่เมืองไทย แม่อยู่กับรุ่งทั้งวัน ก็เลยสอนให้ แต่พอพ่ ย้ายไปเมืองนอก เห็นบอกว่าที่นั่นหนาวมาก แล้วก็ลำบาก รอดติดต่อโรงเรียนสอนตาบอดให้ได้เสียก่อน- -”

(พรราวแสงรุ่ง. 2548 : 69)

แสงรุ่งรู้วิชาเลขเพราะแม่ของเธอสอน ก่อนที่จะเข้าโรงเรียนสำหรับเด็กตาบอดโดยเฉพาะ การที่พ่อของแสงรุ่งได้มีโอกาสไปทำงานต่างประเทศ และการที่แม่ของแสงรุ่งอยู่บ้านสอนหนังสือลูกโดยที่

ไม่ต้องทำงาน ทำให้สามารถคาดเดาฐานะครอบครัวของแสงรุ่งได้ว่ามีฐานะความเป็นอยู่ในระดับดี แสงรุ่งไม่เคยขาดรักและความอบอุ่น เธอจึงไม่รู้สึกรู้ว่า การตาบอดคือความทุกข์และอุปสรรคในชีวิต

นอกจากพ่อแม่จะสอนแสงรุ่งให้มองโลกในแง่ดีแล้ว ยายยังสอนให้แสงรุ่งรู้จักมีความเมตตา เห็นอกเห็นใจ ไม่ทำร้ายผู้อื่น แสงรุ่งตระหนักในเรื่องนี้เสมอ เมื่อทราบว่ามีคนกำลังตกปลา เธอพูดกับชาญว่า

“คงบาปนะ ยายบอกว่า ถ้าเราทำร้ายสัตว์อื่นก็เป็นบาป ทำให้สัตว์อื่นเจ็บทรมานก็เป็นบาป แต่ถ้าเราทำแต่เรื่องดี ๆ พอเกิดชาติหน้าก็จะมีเรื่องดี ๆ จะสุขสบาย” แสงรุ่งอธิบายซ้ำๆ

(พราวแสงรุ่ง. 2548 : 144)

การสอนให้ไม่รังแกสัตว์อื่น เนื่องจากเป็นบาปและการพูดถึงชีวิตในชาติภพหน้า อาจเชื่อมโยงได้ถึงแนวคิดที่ว่าคนพิการคือคนที่เคยทำบาปมาในชาติก่อน จึงต้องชดใช้กรรมในชาตินี้ หากไม่อยากเป็นคนพิการและมีกรรมติดตัวไปอีก จึงต้องทำความดี ไม่เบียดเบียนสัตว์ เพื่อที่ว่า “พอเกิดชาติหน้าก็จะมีเรื่องดี ๆ จะสุขสบาย”

วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนปกติที่มองว่าคนพิการคือคนที่น่าสงสาร ความพิการอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำบาปในชาติก่อน ความพิการทำให้ใช้ชีวิตด้วยความลำบากและต้องได้รับการช่วยเหลือเยียวยาให้หายจากความพิการ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นลักษณะของคนพิการแต่กำเนิดที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ ทำให้คนพิการสามารถปรับตัว พอใจในชีวิตของตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง และมีความหวัง

ทั้งหมดนี้สะท้อนทัศนคติของผู้เขียนที่เห็นอกเห็นใจคนพิการ ขณะเดียวกันก็เห็นว่าคนพิการมีศักดิ์ศรีและมีศักยภาพที่จะเป็นคนดีเท่ากับคนปกติ อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งคือจะต้องมีฐานะครอบครัวที่ดี มีพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่คอยดูแล ชีวิตคนพิการจึงจะมีคุณภาพได้

เรื่อง **ดอกไม้และสายฝน** นำเสนอเรื่องราวของ พิรุณ เด็กชายที่ขาซ้ายพิการเพราะอุบัติเหตุทางรถยนต์ เรื่องราวเริ่มต้นเมื่อครูใหญ่แนะนำนักเรียนใหม่ชื่อพิรุณที่ใส่ขาเทียมและมีไม้ค้ำยัน ให้เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 รู้จัก ครูใหญ่บอกว่าจัดกิจกรรมต้อนรับเพื่อนใหม่ โดยการพาเพื่อนใหม่ไปปลูกต้นไม้ประจำตัว เด็กๆทุกคนต้องปลูกต้นไม้คนละต้นและดูแลรักษาอย่างดี เมื่อครูใหญ่พูดจบนักเรียนทุกคนก็กลับเข้าที่นั่ง พิรุณนั่งโต๊ะใกล้อ้อมแขน เด็กทุกคนต่างสนใจการเดินทางของเด็ก

คนอื่น ดั่งข้อความที่ว่า

เด็กชายพิรุณเดินขอยกไปตามทางเดินระหว่างแถวโต๊ะ ตัวเอียงทุกครั้งที่กำลังก้าวเท้าขวา เสียงไม้ยันรักแร้กระทบพื้นเบาๆ ขาปลอมข้างซ้ายแทบไม่แตะพื้น แต่เท้าข้างนั้นสวมรองเท้าด้วย - - - เด็กๆ มองดูอย่างสนใจและนึกสนใจ เพราะการเดินของเขาลำบากมาก

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 34)

การเดินที่ผิดปกติของพิรุณสะดุดตาเพื่อนร่วมชั้น ลักษณะการเคลื่อนไหวที่ผิดไปจากมาตรฐานการเดินของคนปกติคือสิ่งแรกที่ทำให้คนในสังคมรู้สึกถึงความแตกต่าง ในความแตกต่างนั้น สังคมมองว่า “การเดินของเขาลำบากมาก” สะท้อนทัศนคติที่มีต่อคนพิการทางร่างกายว่าเป็นความแปลกและความลำบาก

พิรุณไม่เคยแสดงความอ่อนแอให้เห็นเลย เขาทำกิจกรรมในโรงเรียนเหมือนเป็นปกติ อ้อแซมชำเลืองดูขาข้างซ้ายของพิรุณบ่อยๆ เธอเห็นว่า

...อันที่จริง ขาข้างนั้นของเขาก็เกือบจะปกติดี นอกจากบริเวณหัวเข่าลงมาถึงถุงเท้าเท่านั้นที่เห็นชัดว่าเป็นขาปลอม อ้อแซมรู้สึกสงสารเขา แต่เด็กชายพิรุณไม่เคยแสดงความอ่อนแอให้ใครเห็นเลย เขาทำทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนเด็กคนอื่นๆ เช่น เดินขึ้นบันได หัวกระป๋องใส่น้ำใบเล็กๆ ไปรดต้นไม้ เหมือนเด็กปกติทุกอย่าง

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 48)

การที่คนพิการไม่แสดงความอ่อนแอออกมา ก็ยิ่งสร้างความรู้สึกสงสารให้แก่ผู้พบเห็น การพยายามทำเหมือน “ปกติ” ซบเน้นความ “ไม่ปกติ” มากยิ่งขึ้น การทำเหมือนว่าไม่แปลกแยกยิ่งเป็นการเน้นให้เห็นความแตกต่างที่คนในสังคมต่างก็สังเกตเห็นได้อยู่ดี

แต่ที่จริงแล้วพิรุณปิดบังความรู้สึกเจ็บปวดที่เป็นคนพิการ ตลอดเวลาที่ไปโรงเรียนพิรุณพยายามปิดบังความรู้สึกและใช้ชีวิตเหมือนเด็กปกติ แต่คนรอบข้างกลับปฏิบัติต่อเขาแบบคนพิการ พิรุณไม่ยอมเจอใครเลยแม้เพื่อนในห้อง ดั่งข้อความที่ว่า

เช้าวันอังคาร พิรุณแทบไม่อยากลุกจากเตียง รู้สึกเหน็ดเหนื่อย อ่อนล้า ไม่มีเรี่ยวแรง ที่ร้ายกว่านั้นคือ เจ็บแปลบในหัวใจ - - - น้ำตาไหลอีกแล้ว ทั้งๆที่ไม่ได้ร้องไห้ และไม่อยากร้องไห้เลย ทำไมต้องร้องไห้ด้วยในเมื่อเขาเกือบจะไม่แตกต่างจากเด็กคนอื่น อาจจะพิเศษกว่าด้วยซ้ำ เพราะเขาได้เป็นกรรมการนักเรียน และในเทอมหน้า

บางทีอาจเป็นถึงหัวหน้าชั้น

แต่เมื่อนึกถึงความจริงอีกข้อหนึ่ง การเป็นกรรมการนักเรียนหรือหัวหน้าชั้นก็ไม่มี ความหมาย ในเมื่อเขา ต้องเดินสามขาอยู่เช่นนี้ ขาปลอมข้างซ้ายยังไม่พอ ต้องเพิ่มขาที่เป็นไม้ยันรักแร้มาอีกอันด้วย เดินไปทางไหนก็ มีแต่คนมอง บางทีก็มีคนเข้ามาจะช่วย ---เขาไม่อยากให้คนมอง ไม่อยากให้ใครคอยช่วยเหลือ

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 115-116)

สิ่งดีที่เกิดขึ้นกับพิรุณทั้งการได้เป็นกรรมการนักเรียนหรืออาจได้เป็นถึงหัวหน้าชั้น ซึ่ง หมายถึงการเป็นคนสำคัญ ไม่อาจขดเขยปมด้อยในใจได้ เพราะในความเป็นจริงเขายังคงเป็นคนพิการ การที่พิรุณไม่อยากให้ใครมองหรือเข้ามาช่วยเหลือ แสดงให้เห็นความรู้สึกของคนพิการที่มีต่อคนในสังคม ว่าการมองและการช่วยเหลือคือการตอกย้ำความเป็นคนชายขอบในเชิงที่ว่าความพิการคือความแตกต่าง คนพิการคือคนที่อ่อนแอไร้ความสามารถ เป็นคนที่สมควรช่วยเหลือ ซึ่งทำให้คนพิการรู้สึกว่าตนเองคือสิ่ง แปลกปลอม แปลกแยก เป็นภาระของสังคม และรู้สึกว่าคุณค่าในตัวเองน้อยลงไป

ชีวิตของพิรุณต้องเปลี่ยนไปเพราะความพิการจากอุบัติเหตุทางรถยนต์ และพ่อของเขายัง จากไปในเหตุการณ์ครั้งนั้นอีกด้วย พิรุณนึกโกรธหมอที่หลอกว่าเขาจะเดินได้เองโดยไม่ต้องใช้ไม้ค้ำยัน หมอเคยบอกว่า

‘ใส่ขาข้างนี้ไว้ตลอดเวลานะ--จะได้เคยชิน อีกหน่อยก็เดินได้เอง ไม่ต้องใช้ไม้ยันรักแร้ แล้วจะรู้สึกเหมือน ขาจริงๆเสียวะ จะเล่นฟุตบอลก็ได้ เดินไปไหนไกลๆก็ได้’

แต่รอมาเกือบปีแล้ว ยังไม่มีทีท่าจะเป็นอย่างที่หมอบอก หมออาจหลอกก็ได้--พิรุณนึกโกรธหมอที่ไม่肯 พอลจะรักษาขาของเขาให้เหมือนเดิม แต่กลับต้องตัดทิ้ง และเอาขาปลอมมาใส่ ...

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 116-117)

ขาที่ถูกตัดออกไป แม้จะถูกทดแทนด้วยขาปลอม แต่ก็ไม่สามารถขดเขยความรู้สึกสูญเสีย อวัยวะ และการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมครั้งสำคัญในชีวิต คือเปลี่ยนจากคนปกติเป็นคนพิการ เปลี่ยนจากเด็กที่ครอบครัวสมบูรณ์เป็นเด็กกำพร้า พิรุณอยู่ในช่วงของการปรับตัวกับสภาพร่างกายใหม่ ในตอนแรกเขายอมรับกับความพิการและใช้ชีวิตอย่างคนปกติ แต่คนในสังคมกลับตอกย้ำความพิการของ เขาด้วยสายตาแสดงความสงสาร หรือการพยายามช่วยเหลือ ซึ่งหากเขายอมรับความช่วยเหลือนั้นเท่ากับ เขายอมรับว่าเขาคือเด็กพิการที่อ่อนแอ

เพื่อนนัดเจอกันที่บ้านอ้อแหม แต่พิรุณไม่มา ทุกคนจึงไปหาพิรุณที่บ้าน และเห็นว่าพิรุณ อยู่ในภาวะซึมเศร้า แม่จึงบอกให้พิรุณเลิกเศร้าและลงไปหาเพื่อน แม่พูดว่า

“ต้องเข้มแข็งจะ แค่ว่าข้างเดียวที่ไม่เหมือนคนอื่น ไม่ทำให้ลูกแตกต่างไปจากเพื่อนเลย ลูกต้องภูมิใจที่มี สมบัติ ความคิดดี เรียนเก่ง- -แม่ขอร้องเพียงครั้งเดียว- -ลงไปพบเพื่อนๆเถอะจะ แล้วทำตัวให้สนุกสนาน เป็นเจ้าของบ้านที่ดี ต้อนรับเพื่อน ให้สมกับความมีน้ำใจของเขา การมีเพื่อนนับว่าเป็นโชคดีมากจะ- -”

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 118)

ข้อความข้างต้นที่แม่บอกว่าพิรุณแค่ไม่เหมือนคนอื่น และควรภูมิใจในสิ่งดีอื่นๆของตน เป็นคำปลอบใจที่เป็นสูตรสำเร็จสำหรับคนที่มีความบกพร่องในด้านร่างกาย นอกจากนั้นยังสะท้อน ค่านิยมเรื่องทักษะที่มาขัดเขยความพิการ กล่าวคือเรื่องนี้พิรุณพิการร่างกาย แต่มีสิ่งขัดเขยคือ ความสามารถด้านสมอง ทำให้คนในสังคมยอมรับความสามารถของพิรุณ นอกจากนั้นปัจจัยภายนอกคือ การมีมิตรภาพที่ดี ยังช่วยขัดเขยทำให้คนพิการไม่รู้สึกลดเดี่ยวหรือว่าเหว่ จึงถือได้ว่าทักษะเรื่องสิ่งขัดเขย คนพิการ เป็นค่านิยมและการสร้างขวัญกำลังใจในการใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคม

สิ่งดีที่แม่พูด ทำให้พิรุณคลายเศร้า พิรุณยอมไปพบเพื่อน พิรุณบอกเพื่อนที่กำลังหัดเดิน ด้วยสองขา ซึ่งขาข้างหนึ่งเป็นขาปลอม ทุกคนจึงช่วยให้พิรุณเดินสองขาได้สำเร็จ ดังข้อความว่า

เมื่อเริ่มก้าวแรกได้ก็ก้าวที่สองตามมา- -และก้าวที่สามเตาะเตะเหมือนเด็กเพิ่งหัดเดิน แต่ตอนนี้เขา ไม่ล้มแล้ว ก้าวเอง ไม่มีใครช่วย ไม่มีแม่ยันรักแร้แล้วด้วย

“เห็นไหม!” ผจตุตะโกนลั่น “ผมบอกแล้วว่าต้องเดินได้!”

“ผมเดินได้แล้ว ! เดินได้แล้ว!” พิรุณส่งเสียงพลางก้าวไปข้างหน้า “แม่! ผมเดินได้แล้ว!”

...แม่เฝื่อน้ำออกมากดูและยิ้มทั้งน้ำตา ขณะที่พิรุณแหงนหน้าขึ้นมองท้องฟ้า พลางพูดว่า

“พ่อครับ- -พ่อไม่ต้องห่วงแล้ว- -ผมเดินได้แล้วครับ- -พ่ออยู่บนสวรรค์ให้สบายนะครับ- -”

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 126)

การหัดเดินสองขา คือ ความพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้ออกห่างจากความพิการ ลด ความรู้สึกที่ต้องมีสิ่งพึ่งพา อย่างเช่นไม้ค้ำยันหรือใครๆที่อาสาช่วยเหลือ การที่พิรุณบอกพ่อซึ่งเขาเชื่อว่ มองเขาอยู่บนสวรรค์ว่าไม่ต้องห่วง เขาเดินได้แล้ว สะท้อนให้เห็นความปรารถนาของคนพิการคือ การลด ระดับความพิการของตนเองลงให้ใกล้เคียงกับบรรทัดฐานความเป็นคนปกติ เพื่อจะได้รับการยอมรับจาก

คนในสังคมมากขึ้น และสามารถใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมโดยไม่เป็นภาระของผู้อื่น ดังเช่นเมื่อพิรุณเดินได้ เขาก็เตะฟุตบอลกับเพื่อนได้ ไปธนาคารกับอ้อแซมได้

ในตอนท้ายเรื่องพิรุณไม่สามารถออกไปเล่นน้ำฝนกับเพื่อนได้เพราะขาปลอมของเขาทำจากเหล็กเมื่อโดนน้ำจะขึ้นสนิม แต่เพื่อนซุ่ยยืนตีร่มมือกันเก็บเงินซื้อขาใหม่ที่ทำจากวัสดุที่ไม่เป็นสนิม เพราะอยากให้พิรุณได้เล่นน้ำฝนด้วยกัน สะท้อนให้เห็นการยอมรับการใช้พื้นที่ร่วมกันของคนปกติกับคนพิการ โดยความพิการไม่เป็นอุปสรรคขวางกั้นมิตรภาพ

พิรุณคือภาพของคนพิการที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เอื้อต่อการปรับตัวให้ยอมรับความพิการของตนเอง ความพิการจึงไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหรือเป็นอุปสรรคต่อมิตรภาพ

เรื่อง **ทองดี** ตัวละครที่เป็นคนพิการในเรื่องคือส้มหวาน ส้มหวานเป็นโรคโปลิโอ ความพิการของส้มหวานทำให้น้ำหนึ่งและยุทธพงศ์ผู้เป็นพ่อแม่ทะเลาะกันและพ่อแยกไปมีครอบครัวใหม่ น้ำหนึ่งอับอายที่มีลูกพิการ เธอไม่เคยแสดงความรักต่อส้มหวาน ส่งผลให้ส้มหวานเป็นเด็กเก็บกด ก้าวร้าว และโทษตัวเอง มีเพียงป้าศุภกรและน้ำสองนางที่คอยดูแลปลอบใจส้มหวานเรื่อยมา ส้มหวานได้พบกับแมวชื่อทองดีซึ่งเป็นแมวเทวดาพูดได้ ส้มหวานได้ระบายความรู้สึกกับทองดี ทองดีให้กำลังใจ สอนให้เธอรู้จักรักตนเอง ส้มหวานได้ปรับความเข้าใจกับแม่ ทำให้รู้ว่าแม่รักเธอ ทำยที่สุดส้มหวานก็เลิกคิดเรื่องความพิการ มีงานและมีครอบครัวที่ดี

ส้มหวานเป็นเด็กหญิงที่พิการเพราะโรคโปลิโอ การมีลูกพิการสร้างความอับอายให้แม่ ข้อความตั้งที่ว่า

ส้มหวานเด็กหญิงที่น่าสงสาร เธอเกิดมาพร้อมความพิการ ความพิการที่ทำให้คนเป็นแม่ไม่สนใจไยดี ความพิการที่ทำให้เธอต้องอับอายคนอื่น ๆ เด็กหญิงไม่สามารถใช้ขาทั้งสองเดินเหินได้ เป็นความพิการซึ่งมีมาตั้งแต่กำเนิดเพราะโรคโปลิโอ

(ทองดี. 2548 : 22)

น้ำหนึ่งอับอายคนอื่นที่มีลูกพิการ ด้วยเหตุที่เธอเป็นเด็กกำพร้ามาก่อน เธอจึงคาดหวังที่จะมีครอบครัวสมบูรณ์แบบ เมื่อมีลูกร่างกายผิดปกติ ทำให้อแม่ของส้มหวานเริ่มเครียด โดยเฉพาะน้ำหนึ่งผู้เป็นแม่ ระวังว่าพ่อของส้มหวานจะทอดทิ้งเธอ ดังข้อความที่ว่า

ทั้งเขาและน้ำหนึ่งต้องยอมรับความจริงว่า สัมหวานต้องกลายเป็นเด็กพิการเพราะโรคโปลิโอ ความกุ่มใจ ความเหนียวและความท้อแท้เรื่องสัมหวานทำให้เขาและน้ำหนึ่งเริ่มมีปากเสียงกัน บ่อยครั้งที่น้ำหนึ่งแสดงกริยาที่ไม่ดีต่อหน้าพนักงานผู้หญิงในบริษัท เพราะคิดว่าเขาจะทอดทิ้งเธอเพราะเธอมีลูกพิการ

(ทองดี. 2548 : 69)

การที่น้ำหนึ่งคิดว่าการมีลูกพิการทำให้สามีเปลี่ยนไป แสดงให้เห็นความคิดที่ว่าความพิการคือความบกพร่อง การมีลูกพิการคือความบกพร่องของผู้เป็นแม่ ซึ่งความบกพร่องนี้ทำให้คุณค่าในตนเองลดน้อยลง

ความพิการของสัมหวาน มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเรื่องในการทะเลาะกันระหว่างพ่อกับแม่ ดังที่ว่า

“รักเธอ...ลูกพิการอย่างนั้น คุณยังรักมันอยู่อีกเธอ” น้ำหนึ่งหัวเราะออกมาอย่างไร้สติ “ลูกสาวฉันมันเป็น คนพิการ”

(ทองดี. 2548 : 19)

การตัดพ้อว่ามีลูกเป็นคนพิการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของแม่ที่น้อยเนื้อต่ำใจในโชคชะตาที่มีลูกผิดปกติ อีกทั้งความพิการยังทำให้แม่ไม่ยอมรับว่าสัมหวานคือลูก ดังข้อความที่ว่า

“ฉันไม่หยุด ใครจะทำไม อยากได้ยาก็ได้ยาก็ได้สิ นี่มันเรื่องจริง นั่งงอคนนั้น มันไม่ใช่ลูกฉัน มันแค่อาศัย ท้องฉันมาเกิด แค่นั้น!”

(ทองดี. 2548 : 19)

แม่เรียกสัมหวานว่า “นั่งงอ” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกคนพิการที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคนปกติในความหมายเชิงดูแคลน สะท้อนให้เห็นการปฏิเสธและไม่ยอมรับความพิการของลูก

ความพิการ คือ ความอับอายที่ต้องซ่อนเร้น แม่ของสัมหวานจึงไม่เคยไปไหนกับลูก ทำให้สัมหวานต้องอยู่แต่ในบ้าน ส่งผลให้เธอเป็นเด็กที่ซึมเศร้า เก็บกด และกล่าวโทษตัวเอง สัมหวานมักจะพูดเสมอว่าไม่มีใครรักเธอ สัมหวานคิดว่า

... เพราะไอ้ข้าบ้าๆคุณนี่ทีเดียว ที่ทำให้เธอกลายเป็นสิ่งของที่ไม่มีใครต้องการ สัมหวานเกลียดมัน เกลียดทุกคน...เกลียดตัวเอง

(ทองดี. 2548 : 23)

สัมหวาน มองว่าความพิการคือต้นเหตุของเรื่องเลวร้ายในชีวิต ความพิการของเธอสร้างความแตกแยกให้ครอบครัว และทำให้เธอเป็นคนที่ไม่มีใครต้องการ

แม่ของสัมหวานคอยตอกย้ำให้ความพิการเป็นปมด้อย สัมหวานจึงกล่าวโทษตัวเอง เก็บกด และก้าวร้าว พฤติกรรมของสัมหวานเป็นผลมาจากสภาพครอบครัวและการเลี้ยงดู แม่เป็นผู้ที่คอยย้ำให้เธอเข้าใจว่าสิ่งที่เธอคิดนั้นเป็นเรื่องจริง ทั้งการแสดงออกว่าอับอายที่มีลูกพิการ การไม่เคยแสดงความรักต่อลูก การนำความพิการของลูกมาเป็นข้อทะเลาะเบาะแว้งของพ่อแม่ ทำให้สัมหวานรู้สึกด้อยค่า ไร้ความสามารถ และเป็นตัวปัญหา

สัมหวานมักจะขับรถเข็นเลื่อนไปให้ติดประตูรั้ว มองผู้คนเดินผ่านไปมา รั้วบ้านจึงเปรียบเสมือนเส้นแบ่งระหว่างคนพิการกับคนปกติ ผู้คนเหล่านั้นล้วนแตกต่างจากเธอ เธอมองผู้คนพลางนึกในใจว่า

ใช่...เธออิจฉาพวกเขาที่สามารถเดินเหินไปไหนมาไหนได้ ผิดกับเธอที่ต้องนั่งติดกับเข็นนี่ ...สายตาของทุกคนที่จ้องมองมายังเธอ สัมหวานรู้สึกว่าเป็นสายตาแห่งความรู้สึกสมเพชเวทนา...

เด็กหญิงไม่ต้องการให้ใครมารู้สึกสงสารเธอ แต่เธอก็ยังดีกว่าเพื่อนนักเรียนบางคนที่โรงเรียน โรงเรียนสำหรับเด็กพิการที่สัมหวานเป็นคนเลือกที่จะเรียนเอง เพราะอย่างน้อยก็ยังมีใครที่เหมือนเธอ ไม่ได้ได้ยินหรือได้ฟังคำถากถางจากเพื่อนๆบ่อยนัก

(ทองดี. 2548 : 27)

สัมหวานต้องอยู่แต่ในพื้นที่ของตนเอง และเฝ้ามองความเป็นไปของคนปกติอย่างผู้ด้อยกว่า คนภายนอกมองเธอด้วยสายตาสมเพชเวทนาซึ่งเป็นสิ่งที่เธอไม่ชอบ เธอไม่ต้องการให้ใครสงสาร การถูกมองด้วยสายตาเวทนายังตอกย้ำความด้อยค่าและควมไร้ความสามารถของคนพิการ การที่สัมหวานต้องการเรียนในโรงเรียนสำหรับเด็กพิเศษเป็นเพราะการอยู่ในกลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือนกันช่วยให้เธอไม่รู้สึกว่าแปลกแยก ไม่ต้องเจอสายตาเวทนาเหมือนอยู่ในสังคมภายนอก

ความพิการ คือ ความด้อยความสามารถและมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการยอมรับจากสังคม ตอนแรกสัมหวานไม่เห็นประโยชน์ที่จะเรียนหนังสือ เพราะความพิการของเธอทำให้น้ำสองและป่าศุกร์ต้องลำบากไปรับไปส่งเธอ อีกทั้งยังมองไม่เห็นโอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีเทียบเท่ากับคนในสังคมดังความว่า

“คนขี้เกียจไม่ได้นะคะ ไม่ว่าจะขี้เกียจอะไรก็ตาม คุณหวานของป้าต้องเรียนหนังสือเยอะๆ โตขึ้นจะได้ไม่ลำบาก มีหน้าที่การงานที่ดีไงคะ”

“คนพิการอย่างหวาน...จะมีใครรับเข้าทำงาน” น้ำเสียงตอบกลับอย่างน้อยใจ เพราะคนพิการต้องอยู่อย่าง
ไม่ติดเทียมกับคนอื่นในสังคม มีให้เห็นอยู่ดาษดื่น

(ทองดี. 2548 : 30-31)

สั้มหวานคิดว่าแม่จะตั้งใจเรียนแค่นั้นก็พอแล้วให้เลือกไม่มาก ถึงอย่างไรคนพิการก็ไม่มี
ศักยภาพในการทำงานเท่าเทียมกับคนปกติ โอกาสและพื้นที่ในสังคมของคนพิการนั้นมีน้อย ซึ่งมุมมอง
ของสั้มหวานเป็นมุมมองที่ได้รับจากอิทธิพลของคนในสังคมที่มีต่อคนพิการที่ตัดสินประชากรที่มีคุณภาพ
และสร้างประโยชน์ต่อประเทศชาติจากความสามารถในการทำงาน

เมื่อสั้มหวานได้พบกับทองดี แม่วิเศษพูดได้ ทำให้สั้มหวานร่าเริงขึ้น เพราะมีเพื่อนคอย
พูดคุย ทองดีคือเพื่อนคนแรก เป็นเพื่อนที่ตอบสนองความต้องการทางสังคม ทองดีพบว่าแม่รักสั้ม
หวาน แต่สั้มหวานยังคงสร้างกำแพงกันความหวังดีของผู้อื่น เป็นเด็กขวางโลก และมองโลกในแง่ร้ายอยู่
เหมือนเดิม แม้ทองดีจะพยายามพูดให้สั้มหวานมองสิ่งดีที่เธอมี ทองดีบอกสั้มหวานว่า

“สั้มหวาน...เราจะบอกอะไรให้ การที่เธอเป็นอย่างนี้...ก็ไม่ได้หมายความว่าเธอต้องยกกว่าคนอื่น เธอมีพ่อ แม่
และน้ำสอง...ในขณะที่เด็กคนอื่นไม่มี”

“แต่...พ่อแม่ไม่ได้รักหวาน” เด็กหญิงนึกขัดขึ้นเมื่อนึกถึงความจริง หากพ่อแม่รักเธอ เธอคงไม่อ้างว้าง
ขนาดนี้

“ใครบอก...”

“หวานรู้เอง...หวานเป็นลูกที่ใครๆไม่ตั้งใจให้เกิด! หวานเป็นคนพิการ เด็กหญิงตะโกนออกมา ทำไมใครๆถึง
บอกว่าพ่อแม่รักเธอ ทั้งๆที่ความจริงไม่มีใครสนใจเธอเลย

(ทองดี. 2548 : 61-62)

สั้มหวานเป็นภาพของคนพิการที่โหยหาความรัก เธอปิดกั้นตนเอง ไม่ยอมรับฟังคนอื่น
และยึดคิดในเรื่องความพิการว่าเป็นต้นเหตุของความเลวร้ายในชีวิต

ทองดีพยายามสอนสั้มหวานต่อไป ทองดีสอนให้สั้มหวานเข้มแข็ง และยอมรับในความ
พิการ ดังคำว่า

เราอยากเห็นเธอเข้มแข็งมากกว่านี้ ไม่ใช่อะไรก็โทษแต่ความพิการของตนเอง ไม่เห็นหรือไง...คนพิการอีก
ตั้งมากมายเท่าไรที่สามารถมีชื่อเสียงเป็นคนดีของสังคม...พวกเขาเหล่านั้นไม่เห็นต้องมาโวยวายโทษโน่น

โทษนี้แบบเธอเลย มีแต่ยอมรับชะตากรรม สร้างกำลังใจให้ตนเองที่จะมีชีวิตอยู่และต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆเพื่อมีชีวิตอยู่รอดด้วยกันทั้งนั้น”

(ทองดี. 2548 : 62)

คำพูดของทองดีสะท้อนลักษณะของคนพิการที่สังคมคาดหวัง คือ การยอมรับชะตากรรม ความพิการของตน และรู้จักสร้างกำลังใจให้ตนเองต่อสู้กับชีวิตต่อไป

การที่ส้มหวานดูซึมเศร้าเมื่ออยู่กับแม่ พ่อจึงคิดจะรับส้มหวานไปอยู่ด้วย แต่แม่ไม่ยอม และกล่าวประชดประชันในเรื่องการมีลูกพิการเช่นเคย ส้มหวานเสียใจในสิ่งที่แม่พูด และเสียใจที่แม่ได้พ่อไป เธอแสดงท่าทีเฉยชากับแม่ซึ่งเธอไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้แม่รู้สึกเสียใจในทุกคำพูดและการกระทำที่ทำให้ส้มหวานเสียใจ ในใจลึกๆแล้วแม่รักส้มหวาน เพียงแต่ไม่แสดงออกให้ใครเห็น แม่เริ่มทบทวนตนเอง เปิดใจและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต แม่ส้มหวานเข้าใจว่า

สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ชื่อเสียงหรือหน้าตาในสังคม แต่เป็นความรู้สึกเล็กๆของคนในครอบครัวนี้เอง

(ทองดี. 2548 : 104)

และ

ไม่มีอะไรในโลกนี้จะพร้อมและสมบูรณ์แบบ ไม่ขาดก็ต้องเกินเสมอ ดังนั้นจึงไม่ควรยึดติดและคาดหวังอะไรไว้มากเพราะถ้าผิดหวังก็ต้องชอกช้ำและเจ็บปวด

(ทองดี. 2548 : 150)

แม่ส้มหวานเรียนรู้ว่าไม่มีอะไรในโลกที่สมบูรณ์แบบ ดังเช่นสภาพของครอบครัวของเธอ การเข้าใจความไม่สมบูรณ์แบบของชีวิต ทำให้แม่ยอมรับความพิการได้ แต่เดิมภาพส้มหวานในมุมมองของแม่คือ ทราบบาป คือความบกพร่องที่สร้างความอับอายจึงต้องซ่อนเร้นและจำกัดให้อยู่เฉพาะในบ้าน แต่เมื่อเปิดใจ เธอก็สามารถยอมรับความพิการเสมือนเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นในสังคม

ส้มหวานเปิดใจและเข้าใจความรู้สึกของแม่มากขึ้น แต่เมื่อทองดีตาย ส้มหวานก็กลับมาเศร้าอีก เธอไม่พูดกับใคร เพราะรู้สึกว่าสูญเสียเพื่อนที่ดีที่สุดไป ทองดีกลับมาหาส้มหวานในฝันและสอนให้เธอรู้จักชีวิตและคุณค่าของความรัก การตายของทองดีทำให้ส้มหวานเรียนรู้การสูญเสีย และคิดว่าควรถนอมรักษาและเห็นคุณค่าความรักของคนใกล้ชิดก่อนที่จะสูญเสียมันไป ส้มหวานเข้าใจความรักของพ่อ

แม่และเห็นคุณค่าของตนเอง สัมหวนคิดได้ว่า

ไม่สำคัญอีกต่อไปแล้วว่าหวนจะเดินได้หรือเดินไม่ได้ คนพิการอย่างหวนหรือคนปกติทั่วไปก็สามารถทำตัวให้มีประโยชน์ได้ ความพิการไม่ได้มาสกัดกั้นความสามารถอื่นของหวน หวนจะสอนให้ทองดีเห็น หวนก็สามารถเป็นคนที่มีคุณค่าได้

(ทองดี. 2548 : 164)

ตอนจบเรื่อง สัมหวนเข้าใจความรักของแม่ และได้พิสูจน์ให้เห็นคุณค่าของคนพิการ คือ การเป็นครูสอนดนตรี มีนักเรียนรักและเชื่อฟัง มีครอบครัวและมีลูกที่เป็นเด็กปกติ ดังที่ว่า

ตอนนี้หวนมีครบทุกสิ่ง มีครอบครัวที่สมบูรณ์แบบมีลูกสาวและสามีที่รักหวน ใครจะคิดว่าหวนจะมีครอบครัวที่อบอุ่น คุณโรเบิร์ตเขาบอกหวนเหมือนที่ทองดีบอก คนเราไม่ได้ตัดสินกันแค่รูปลักษณ์ภายนอก สามีของหวนรักหวนเพราะจิตใจของหวน

(ทองดี. 2548 : 172)

ภาพชีวิตของสัมหวน คือ ภาพคนพิการที่สามารถเอาชนะความพิการและใช้ชีวิตตามอุดมคติที่สังคมมุ่งหวัง การสามารถมีงานที่ดีเป็นการพิสูจน์คุณค่าของคนพิการในด้านการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า เป็นการตอบได้ว่าทกรรมทางด้านเศรษฐกิจในด้านที่ว่าคนพิการคือภาระของสังคม และไม่มีศักยภาพการทำงานเพื่อการผลิตได้เท่าคนปกติ

นอกจากนั้นความพิการคือบทพิสูจน์รักแท้ สัมหวนมีรักแท้ สามีของเธอไม่ได้มองเธอที่ความพิการ สัมหวนมีลูกและครอบครัวที่อบอุ่น เป็นสิ่งที่พิสูจน์คุณค่าของคนพิการในด้านที่สามารถดำเนินชีวิตในบทบาทแม่และภรรยาอย่างผู้หญิงทั่วไปในสังคม

เรื่อง **เด็กชายชนะ** เป็นเรื่องราวของเด็กพิการ เด็กชายชนะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ บ้านของเขาเป็นร้านขายของชำ ขาข้างขวาของเขาพิการเพราะโรคโปลิโอจึงต้องใช้ไม้ยันรักแร้ ครูอารักษ์เป็นครูบรรจุใหม่ แวะมาทำความรู้จักกับพ่อแม่ของชนะ พ่อเล่าเรื่องลูกชายผู้พิการให้ครูอารักษ์ฟังว่าชนะเป็นโรคโปลิโอ ครั้งแรกที่ครูอารักษ์เห็นชนะ คือตอนที่ชนะยกกาแพมาให้ รูปร่างลักษณะของชนะดูไม่น่ามองนัก ในสายตาของครู ดังข้อความที่ว่า

ชนะเป็นเด็กร่างกายผอมเกร็ง แก้มตอบ ฟันหลอ ดูไม่น่ารักเอาเสียเลย ดวงตาใส่ๆคู่นั้นแม้จะดูไร้เดียงสาแต่ก็มีแววฉลาดกล้วปนอยู่ ขาขาของเขาที่ลอดพ้นออกมาจากกางเกงขาสั้นดูลีบเล็กจนเห็นเป็นรูปกระดูก ลำตัวส่วนบนของเขาแลดูใหญ่ผิดปกติเมื่อเทียบกับลำตัวส่วนล่าง ดูๆไปเขาก็คล้ายกับเด็กที่เป็นโรคขาดสารอาหารอะไรเพื่อนั้น

ไม่รู้ว่ามีฟ้าซาดานตนใดเข้าสิง หลังจากพินิจร่างของเด็กน้อยที่บังเอิญถูกมรสุมร้ายพัดผ่านทำให้เป็นเด็กพิการไปตลอดชีวิตแล้วยังถูกผู้ใหญ่หน้าตาดีอย่างอารักษ์นี่รังเกียจเอาเสียอีก อารักษ์ไม่กล้าแม้จะเอื้อมมือไปลูบหัวเด็กน้อย ไม่กล้าที่จะมองเขาบ่อยๆ เพราะเกรงว่าภาพเหล่านั้นจะติดตา และเพื่อไม่ให้เสียมารยาท เขาก็จับกาแพ่มือเด็กน้อยผู้พิการนั้นเพียงนิดเดียวก่อนที่จะลากลับ

(เด็กชายชนะ .2552 : 16-17)

รูปร่างลักษณะของชนะในสายตาของคนทั่วไปนั้นไม่น่ามองนัก ด้วยความพิการ คือความไม่สมดุขของสรีระทำให้ครูอารักษ์ที่ได้ใกล้ชิดเด็กพิการเป็นครั้งแรกไม่กล้าแม้แต่จะมองนานๆ หรือสัมผัสร่างกาย แสดงให้เห็นภาพและความรู้สึกของคนปกติที่มีต่อคนพิการคือลักษณะที่บกพร่อง ผิดปกติซึ่งสร้างความน่ากลัว น่ารังเกียจให้ผู้พบเห็น

เมื่อครูอารักษ์เห็นชนะบ่อยๆ เขาก็รับกับความพิการนั้นได้ ครุ่นมองชนะที่ความเป็นเด็กไร้เดียงสา สนใจกับลักษณะนิสัยที่ร่าเริงสดใสของชนะแทน เพราะพ่อแม่ของเขาเลี้ยงมาเหมือนเด็กปกติ

ชนะใช้ชีวิตประจำวันเหมือนเด็กทั่วไป เขาออกไปเล่นกับเพื่อนๆนอกบ้าน โดยมีเด็กชายอ้วนเป็นเพื่อนสนิท ครั้งแรกที่อ้วนเจอชนะ ชนะกำลังถูกแดงแก้มเอาไม่ยั้งไปช้อน หากไม่มีไม้ค้ำยัน ชนะก็ไม่สามารถเดินได้ วันนั้นชนะถูกทิ้งอยู่ในความมืดคนเดียว เขารู้สึกคับแค้นใจที่เดินไม่ได้ ดังข้อความที่ว่า

ทุกสิ่งตกอยู่ในความเงียบ ความมืดโรยตัวเข้าปกคลุมทั่วบริเวณสวนจนมืดสนิท ชนะยังคงคลานคว้างอยู่บนกองทรายสูง และหวังว่าจะได้พบไม้ยันถูกฝังอยู่ที่ใดที่หนึ่ง น้ำตาของเขาไหลอาบแก้มอย่างไม่รู้จักเหือดแห้ง มันไม่ได้มาจากความเสียใจ แต่มาจากความโกรธและคับแค้น ถ้าเขามีขาที่สมบูรณ์อย่างเพื่อนๆ ก็คงจะวิ่งกลับบ้านไปแล้ว ไม่ต้องมาคลานอยู่บนกองทรายแห่งนี้

(เด็กชายชนะ.2552 : 23)

ความพิการของชนะเป็นจุดอ่อนที่ทำให้เพื่อนแกล้ง ชนะช่วยตัวเองไม่ได้เมื่อไม่มีไม้ค้ำยัน เขาได้แต่คลานท่ามกลางความมืดอย่างผู้แพ้ การที่อ้วนช่วยชนะและสัญญากับตัวเองว่าจะช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า แสดงให้เห็นภาพของคนพิการในฐานะคนที่มีความอ่อนแอ ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ จึงสมควรที่จะได้รับการช่วยเหลือปกป้องจากผู้อื่น

แม่ของชนะเชื่อว่าความพิการเป็นผลจากการทำกรรมในอดีตชาติ เห็นได้จากการที่แม่เตือนชนะเรื่องกรรม เมื่อชนะจะออกไปยืนนกับเพื่อน

“สาส์ตว์นะบาปนะลูก เราเองก็ขาแข็งไม่ดี ไปทำร้ายสัตว์อื่นเขาก็ดียวเวรกรรมจะไม่รู้จักจบสิ้นนะ

“นะขาไม่ดีเพราะเวรกรรมหรือครับแม่”

“อืม...แม่ก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่ศาสนาของเราสอนให้เชื่อเรื่องเวรกรรม ชาติก่อนเราอาจไปทำร้ายใครเขาไว้ก็ได้ ชาตินี้เลยต้องเกิดมาใช้กรรม ถ้าชาตินี้เราไม่ทำกรรมเพิ่มและทำบุญมากๆ ชาติหน้าอาจจะเกิดมาสมบูรณ์เหมือนคนอื่นเขา ไม่ต้องลำบากอย่างนี้”

(เด็กชายชนะ .2552 : 65)

คนพิการในมุมมองของคนไทย คือคนมีกรรม เป็นกรรมที่เกิดจากการทำร้ายชีวิตผู้อื่น และต้องชดใช้กรรมด้วยการเกิดมาไม่สมประกอบ

การเข้าสู่สังคมทำให้เห็นภาพคนพิการในฐานะคนชายขอบมากขึ้น เมื่อพ่อพาชนะไปพบครูใหญ่เพื่อฝากเข้าโรงเรียน ในตอนแรกครูใหญ่ลังเลใจไม่ยอมรับเพราะเห็นขาพิการ สิ่งที่ครูใหญ่ถามคือ

“ขาเขาเป็นอะไรครับ” ครูใหญ่ถามออกมาตรงๆ

“เป็นโปลิโอครับ”

“อืม...แล้วนี่เขาจะมาเรียนไหวหรือครับ ขาแข็งไม่มีต้องมีคนคอยดูแลหรือเปล่า”

“เรื่องนี้ครูใหญ่ไม่ต้องห่วงครับ เขาช่วยเหลือตัวเองได้ อาจจะดูแก้ง่ามหน่อยก็ไม่มีปัญหาครับ อยู่บ้านเขาก็ดูแลตัวเอง อาบน้ำเอง ทานข้าวเอง แถมยังช่วยงานแม่ได้ครับ”

(เด็กชายชนะ .2552 : 89)

ความกังวลของครูใหญ่ สะท้อนให้เห็นภาพคนพิการในฐานะภาวะในการการดูแล แต่เมื่อพ่อของชนะบอกว่าเขาดูแลตัวเองได้ครูใหญ่จึงรับเข้าเรียน

ในชั้นเรียนไม่มีใครคุยกับชนะ มีเพียงเด็กหญิงพิมพ์คอยช่วยเหลือและปกป้องชนะจากเด็กที่คอยล้อเลียน เพื่อนในห้องมักจ้องมองขาของเขา วินทร์และพรรคพวกมักล้อชนะว่าเป็น “ไอ้เป้” ชนะโกรธจนน้ำตาไหลทุกครั้งที่ได้ยิน ดังข้อความที่ว่า

เขามักจะถูกเพื่อนในห้องแกล้งอยู่เสมอ ด้วยการขโมยไม้ย่นไปซ่อนบ้าง ตบหัวเล่นบ้าง แหยงของไปบ้าง แถมยังชู้ก็ว่า ถ้าฟ้องครูจะถูกทำร้าย ชนะเองก็กลัวๆกลัวๆ ใจหนึ่งก็โกรธที่ถูกรังแก ไม่อยากจะยอม อีจใจหนึ่ง

ก็กลัวจะถูกทำร้าย จึงได้แต่อดทนเอา

(เด็กชายชนะ .2552 : 103)

ตั้งแต่วันที่ชนะเข้าโรงเรียน เขาถูกกลั่นแกล้งทุกวัน แต่สิ่งที่ชนะทำคือการอดทน เพราะรับรู้ในข้อจำกัดในด้านร่างกายที่สู้เด็กปกติไม่ได้ ความพิการคือความอ่อนด้อยด้านร่างกาย ทำให้ถูกกลั่นแกล้งรังแก

ชนะถูกแกล้งและล้อเลียนทุกวัน จนวันหนึ่งชนะทนไม่ไหวจึงต่อยกับวินทร์ ผลการต่อสู้คือชนะเป็นฝ่ายแพ้เพราะมีร่างกายอ่อนแอกว่า ครูจึงเรียกชนะและวินทร์ไปพบและลงโทษ รุ่งเช้าครูใหญ่พาชนะออกไปหน้าเสาธง การยืนอยู่หน้าเสาธงทำให้ชนะรู้สึกว่าคุณเหมือนตัวประหลาดต่อหน้านักเรียนทั้งโรงเรียน ดังเหตุการณ์ที่ว่า

ครูใหญ่เดินมาจูงชนะให้ไปยืนเด่นอยู่หน้าเสาธง ชนะรู้สึกว่าคุณเหมือนตัวประหลาดที่กำลังออกมาแสดงจำอาวดอยู่ต่อหน้านักเรียนทั้งโรงเรียน

“เพื่อนของเราคนนี้เขาพิการ เขาช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ทำอะไรก็ลำบาก ถ้าเราไม่ช่วยเหลือเขา ข้ายังแกล้งเขานะ เราคือคนไม่ดีนี่เอง ... ครูขอประกาศว่า ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป เด็กชายชนะเป็นคนพิเศษของโรงเรียน ใครรังแกเด็กชายชนะ จะถูกครูลงโทษอย่างรุนแรง”

(เด็กชายชนะ .2552 : 108)

ครูใหญ่ใช้ความพิการของชนะเป็นอุปกรณ์ในการสอนจริยธรรมแก่นักเรียน ครูใหญ่คิดว่าสิ่งที่ท่านทำคือการปกป้องเด็กชายพิการ แต่การเน้นความบกพร่องทางร่างกายกลับทำลายความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจของชนะไปจนหมดสิ้น

หลังจากวันที่ออกไปยืนหน้าเสาธง ชนะก็ไม่ยอมมาโรงเรียน ครูสุดากับครูอารักษ์จึงมาตามที่บ้าน และอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับชนะให้พ่อแม่ฟัง ซึ่งเป็นการสะท้อนสิ่งที่คนในสังคมปฏิบัติต่อคนพิการแบบปกป้องเกินควร ความหวังดีจึงกลายเป็นการตอกย้ำความอ่อนแอ และความแปลกแยก ดังความว่า

“ชนะเป็นเด็กที่ไม่ปกติเหมือนคนอื่น เขาอาจรู้สึกว่าคุณแปลกแยกอยู่แล้ว ครูใหญ่ยังเอาเขาไปยืนหน้าเสาธง ยัดเยียดความเป็นคนพิเศษให้เขา ยิ่งทำให้เขา รู้สึกว่าคุณแปลกแยกมากขึ้นไปอีก เป็นการตอกย้ำว่าเขาไม่เหมาะกับสังคมนี้ จึงเกิดพฤติกรรมแยกตัวออกจากสังคม ไม่ยอมไปโรงเรียน”

(เด็กชายชนะ .2552 : 115-116)

เห็นได้ว่าชนะไม่ได้รู้สึกดีกับคำพูดและการกระทำของครูใหญ่แม้แต่น้อย ชนะไม่ต้องการให้ใครมาดูถูกว่าเขาช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การให้ตำแหน่งเด็กพิเศษแก่เด็กพิการ เป็นการคัดแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างคนพิการกับคนปกติและขับเน้นความเป็นคนชายขอบของคนพิการให้เด่นชัดขึ้น

แม่พูดปลอบใจชนะ ชนะจึงยอมไปโรงเรียน การคาดโทษของครูใหญ่ทำให้ไม่มีใครรังแกชนะอีก ชนะค้นพบพรสวรรค์ด้านการวาดภาพ ครูเห็นความสามารถด้านศิลปะจึงส่งชนะเป็นตัวแทนของโรงเรียนประกวดวาดภาพ ผลงานของเขาได้รับรางวัลชนะเลิศ และมีโอกาสขึ้นเวทีรับรางวัลจากนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีพูดกับชนะว่า

“รู้ไหมว่าวันนี้หนูเป็นคนพิเศษของงานเลยนะ แม่หนูจะซาไม่ดี แต่สมองและความสามารถของหนูก็เอาชนะคนทั้งประเทศได้ หนูแสดงให้เห็นว่าเด็กแบบหนูก็มีศักยภาพที่จะทำสิ่งดีๆให้กับตนเองและสังคมได้ ขอให้เก็บความสามารถนี้ไว้และใช้มันให้เกิดประโยชน์กับชีวิตต่อไป ฉันขอเป็นกำลังใจให้”

จากวันนั้นชนะรู้สึกชอบคำว่า “คนพิเศษ” ของท่านนายกฯ เป็นที่สุด มันทำให้เขาคิดถึงเหตุการณ์ที่หน้าเสาธง คำว่า “คนพิเศษ” ในวันนั้นช่างแตกต่างกับวันนี้เสียเหลือเกิน

(เด็กชายชนะ. 2552 : 146)

สิ่งที่นายกรัฐมนตรีพูดสร้างความภาคภูมิใจให้ชนะมาก ทำให้เห็นความรู้อีกที่แตกต่างระหว่างการเป็นคนพิเศษในฐานะที่มีความแตกต่างด้านร่างกายกับการเป็นคนพิเศษในฐานะที่มีความสามารถที่เหนือกว่าคนอื่น คำพูดของนายกรัฐมนตรีนับว่าเป็นการยกย่องคนพิการที่สามารถเอาชนะความพิการของร่างกายด้วยทักษะพิเศษที่เหนือกว่าคนอื่น ทำให้เห็นว่าคนพิการที่นายกฯ ยกย่องคือคนที่สามารถทำสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้

ในตอนจบของเรื่อง ชนะต้องอยู่กับความพิการต่อไป เขาของเขาไม่สามารถรักษาหายได้ แต่ก็เหี้ยมตรงมากขึ้น เลิกใช้ไม้ยันรักแร้ และใส่รองเท้าเหล็กแทน ได้เรียนต่อด้านศิลปะและเป็นครูสอนศิลปะ ซึ่งบทสรุปชีวิตของชนะ แสดงให้เห็นภาพของคนพิการที่สามารถเอาชนะความพิการด้วยความสามารถในด้านอื่น และได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการประสบผลสำเร็จตามที่สังคมคาดหวัง กล่าวคือสามารถฟื้นฟูร่างกายให้ใกล้เคียงกับความเป็นปกติ และใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมคือสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้โดยไม่เป็นภาระของผู้อื่น

3.3 ชาวไทยมุสลิม

มุสลิม คือคำที่ใช้เรียกผู้นำอิสลามมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มุสลิมคือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม นอบน้อมมอบตนต่อพระผู้เป็นเจ้าอัลลอฮ์แต่เพียงผู้เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความสันติ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด.2531: 15)

ชาวไทยมุสลิมเป็นประชากรกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทย กล่าวคือ มีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิตของชาวมุสลิมผูกพันกับศาสนา ภาษามลายู และวัฒนธรรมมลายู ซึ่งความผูกพันกับความเป็นมลายูและการที่ไม่อาจปฏิบัติตัวเหมือนคนไทยพุทธส่วนใหญ่ในประเทศคือปัจจัยที่ทำให้คนไทยมุสลิมเป็นคนชายขอบ

แม้ตามความเข้าใจของคนทั่วไป ชาวไทยมุสลิมน่าจะจัดเป็นคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เนื่องจากมีถิ่นอาศัยในพื้นที่ชายแดนและการมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ แต่วรรณกรรมเยาวชนได้นำเสนอภาพชาวไทยมุสลิมในฐานะกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกับคนไทยพุทธด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ มากกว่าจะให้ความสำคัญเรื่องภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ คนไทยมุสลิมในวรรณกรรมเยาวชนจึงแสดงให้เห็นการเป็นคนชายขอบในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ภาพชาวไทยมุสลิมปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนคือ **ปอเนาะที่รัก** **แว้งที่รัก** และ **อาณาจักรแห่งหัวใจ**

เรื่อง **ปอเนาะที่รัก** เป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งในโรงเรียนปอเนาะกับการศึกษาแผนใหม่ โรงเรียนปอเนาะได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยแบ่งการเรียนเป็นภาคศาสนาและภาควิชาสามัญแต่โรงเรียนปอเนาะมีกฎระเบียบที่เข้มงวด และเป็นอุปสรรคในการเรียนภาคสามัญ เช่น ห้ามนักเรียนหญิงชายพูดคุยกัน มีฉากกั้นห้องแยกนักเรียนหญิงชาย นักเรียนปอเนาะบางคนมีทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับภาษาไทย ไม่ยอมรับการเรียนที่สอนโดยครูที่เป็นไทยพุทธ เพราะเข้าใจผิดว่าเป็นการล้างสมองและการเหยียดหยามทางวัฒนธรรม

ฮาซัน คือ ตัวละครที่ประสบกับความขัดแย้งระหว่างระบบการศึกษาของโรงเรียนปอเนาะกับระบบการศึกษาของรัฐบาล โรงเรียนปอเนาะทำให้ฮาซันผิดหวังตั้งแต่แรกตอนที่เข้าเรียน การเรียนในปอเนาะทำให้เขาารู้สึกขาดอิสระ ข้อจำกัดด้านศาสนาเป็นอุปสรรคขวางกั้นการเรียน เช่น ห้ามนักเรียนชายหญิงปรึกษาพูดคุยกัน ห้ามพูดภาษาไทย เขานึกเปรียบเทียบความสุขในโรงเรียนประชาบาลที่เขาเคยเรียน กับความอึดอัดในโรงเรียนปอเนาะว่า

ทวนนึกถึงความสนุกสนานในโรงเรียนประชาบาลที่เพิ่งเรียนจบมา ไม่เห็นต้องเข้มงวดกวดขันกันอย่างไร
 นี้ นักเรียนชายหญิงหยอกล้อเล่นหัวกันได้ การบ้านบทไหนข้อใดที่ครูให้ทำ ถ้าทำไม่ได้ก็สามารถถามเพื่อนๆ ให้
 ช่วยอธิบายจนทำได้ นักเรียนทุกคนรู้สึกว่าเป็นเพื่อนสนิทและเป็นพวกเดียวกัน ทำไมหนอบอเนาะจึงต้องผิด
 ผ่างไปจากสถาบันอื่นมากมาย ? ฮาซันอึดอัดอย่างบอกไม่ถูก อยากหนีไปให้ไกล ไม่อยากเห็นหน้าใครอีกเลย
 บทเรียนของครูรอนิ่งทำให้เขาเบื่อหน่ายไม่อยากจะเรียน ฉากกั้นห้องทำให้ร้อนอบอ้าวจนหายใจไม่ออกเหมือนกับ
 ว่าพาตัวไปนั่งเรียนอยู่ในคุกที่มีผู้คุมยืนถือแส้เงื่อง่าดูน่ากลัว

(ปอเนาะที่รัก.2539:18)

ฮาซันรู้สึกอึดอัดกับการเรียน อีกทั้งมักถูกครูและเพื่อนในห้องตำหนิเมื่อพูดภาษาไทย
 คนในโรงเรียนต่างพูดว่า

“ที่นี่โรงเรียนปอเนาะ ไม่ใช่ สะกอเลาะบอซอซีแย” ทุกคนบอกว่าที่นี่เป็นโรงเรียนปอเนาะ ไม่ใช่โรงเรียน
 สอนภาษาไทยทั่วไปนักเรียนรุ่นพี่มักจะห้ามเขาว่า ตาและแกจะบอซอซีแย คือห้ามพูดภาษาไทยในปอเนาะ

(ปอเนาะที่รัก.2539:25)

ทัศนคติที่คนมุสลิมมีต่อภาษาไทยและการเรียนภาษาไทยคือ “ยิ่งเรียนภาษาไทยยิ่ง
 เหลวไหล ไม่เคร่งครัดศาสนา” (ปอเนาะที่รัก.2539:25) พวกเขาจึงปิดกั้นตนเองจากความเป็นไทย ฮาซัน
 เกิดความสงสัยว่าทำไมห้ามพูดภาษาไทยแต่ก็ไม่มีใครให้คำตอบที่แน่ชัดกับเขาได้

ฮาซันถูกมะลิเบ็งรุ่นพี่ผู้เป็นประธานนักเรียนตบหน้าเมื่อฮาซันโต้แย้งและย้อนถามเหตุผล
 ที่ห้ามพูดคุยกับเพื่อนผู้หญิง ซึ่งสร้างความรู้สึกคับข้องใจให้ตัวเขามาก กฎระเบียบในปอเนาะทั้งการห้าม
 พูดภาษาไทย หรือการพูดคุยกับเพื่อนหญิง ทุกคนในปอเนาะเต็มใจปฏิบัติตามโดยเชื่อว่าเป็นบทบัญญัติ
 ของพระเจ้าเป็นเจ้า สะท้อนให้เห็นภาพของชาวมุสลิมที่ปิดกั้นตัวเองจากสังคมและวัฒนธรรมทุกอย่างที่เป็น
 ของคนไทย ในจิตใจของพวกเขายังคงยึดมั่นในระเบียบสังคมอิสลามที่ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา โดยที่ไม่คิด
 จะเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและไม่มีใครคิดจะได้แย้งหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักปฏิบัติที่
 เคร่งครัด

ฮาซันมีโอกาสดำเนินสิ่งที่เขาคิดว่าถูกต้องและน่าภูมิใจเมื่อเขาได้รับรางวัลชนะเลิศในการ
 ประกวดร้องเพลงชาติและเพลงปลุกใจที่จังหวัดจัดขึ้น แต่แทนที่จะได้รับการแสดงความยินดีกลับถูกเพื่อน
 ถากถาง สิ่งดีที่ฮาซันทำกลับไม่ได้รับการยกย่อง ดังความว่า

การนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนกลับทำให้เขากลายเป็นคนไม่พึงปรารถนา ถูกเยาะเย้ยถากถางจนปวดร้าว หัวใจ ส่วนมะยาก็กับมะลิเบิ่งแสดงการต่อสู้แบบซี้ละ ทุกคนชมเชยว่าเป็นเกียรติของโรงเรียน รอกก็เยาะห้กับ อาชีวะร่ำร้องแจ้งประกอบรายการบนเวที ทางโรงเรียนจัดเลี้ยงต้องรับเป็นเกียรติ ด้วยรางวัลที่เขารับมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดถูกนำไปเก็บเสียบๆในตู้หนังสือ ไม่มีผู้ใดกล่าวแสดงความยินดีกับเขาแม้แต่คำเดียว

(ปอเนาะที่รัก.2539:105)

สิ่งใดก็ตามที่ฮาชันพูดหรือกระทำ หากเกี่ยวข้องกับการแสดงถึงการเป็นคนไทย ทั้งร้องเพลงชาติ เพลงปลุกใจของไทย หรือการพูดภาษาไทย จะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในโรงเรียนปอเนาะ สะท้อนให้เห็นสังคมของคนมุสลิมที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมของตนเองอย่างสูง ทศนคติของคนมุสลิมที่มีต่อคนไทยและวัฒนธรรมไทยคือการกลืนกินวัฒนธรรมอิสลาม และหากคนมุสลิมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็นพูดภาษาไทย หรือการแสดงออกใดๆที่เกี่ยวกับการเป็นคนไทย จะไม่ได้รับการยอมรับและเป็นคนชายขอบในสังคมมุสลิม

มะยาก็ คือ ตัวละครที่เคร่งครัดและศรัทธาในศาสนาอิสลามอย่างสูง เขาเป็นนักเรียนที่อายุมากที่สุดโรงเรียนปอเนาะและเรียนโรงเรียนปอเนาะมาตลอด มะยาก็มีความศรัทธาในศาสนาอิสลามอย่างมาก ซึ่งความยึดมั่นและศรัทธาของเขาทำให้เขาไม่ยอมเปิดรับสิ่งใหม่และมองโลกแคบ มะยาก็คิดว่ามุสลิมที่ดีต้องเคร่งครัดในข้อปฏิบัติของมุสลิม และต้องแบ่งคนมุสลิมออกจากคนไทยพุทธให้ชัดเจน

มะยาก็มองว่าคนไทยพุทธพยายามจะล้างสมองคนไทยมุสลิม ดังเหตุการณ์ที่มะยาก็ต่อว่าครูทรงพลซึ่งเป็นครูไทยพุทธที่เข้ามาสอนวิชาสามัญในโรงเรียนปอเนาะว่า

“ภาษาไทยไม่ใช่ของเรา ครูกำลังมอมเมาลัทธินิยมไทย”

“มะยาก็ คำพูดของเธอครูไม่เข้าใจความหมาย”

“ไม่มีวันที่ครูจะเข้าใจ ครูเป็นคนไทยพุทธมาสอนภาษาไทยในปอเนาะ ใครๆก็รู้ทั้งนั้น รัฐบาลส่งครูมาล้างสมองเรา

(ปอเนาะที่รัก.2539:46)

มะยาก็ไม่ยอมเรียนภาษาไทย ด้วยเหตุผลว่าภาษาไทยไม่ใช่ภาษาของเขาและเป็นการมอมเมาลัทธินิยมไทย เขาแบ่งแยกตัวเองออกจากความเป็นคนไทย ไม่ต้องการให้ครูไทยพุทธมาดขี่ข่มเหงภาษาและวัฒนธรรม ดังความว่า

“เราถูกกดขี่มานาน รัฐบาลพยายามจะล้างสมองเราให้สิ้นเฝ้า ปอเนาะเป็นโรงเรียนสอนศาสนา แต่ครูมาสอนภาษาไทย ถ้าไม่ใช่เพื่อกดขี่ภาษาและวัฒนธรรมเรา ครูมาเพื่ออะไร?”

(ปอเนาะที่รัก.2539:47)

มะยาก็มองว่าคนไทยเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ให้ชาวมุสลิมเป็นกบฏ ดังความว่า

“ทราบหรือเปล่าครู ทุกวันนี้เขาหาว่าเราเป็นพวกแบ่งแยกดินแดน ประวัติศาสตร์ที่บันทึกความกล้าหาญวีรบุรุษของเราถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นผู้ขบถต่อประเทศชาติ ทุกอย่างล้วนแต่เป็นความเท็จ ถ้าครูไม่ได้มากดขี่ข่มเหงเรา ครูจะมาสอนความจริงในประวัติศาสตร์ของเราที่ถูกปกปิดมานานได้หรือไม่?”

(ปอเนาะที่รัก.2539:49)

มะยาก็มองว่าคนไทยพุทธกดขี่คนไทยมุสลิม ตั้งแต่เรื่องการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์และการพยายามกลืนกินวัฒนธรรมอิสลาม มะยาก็มีแนวคิดหัวรุนแรง คิดว่าคนไทยจะมาล้างสมองชาวมุสลิม จึงปิดกั้น แบ่งแยก ต่อด้านคนไทยพุทธ และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น สาเหตุที่ทำให้มะยาก็มองโลกแคบ คือ มะยาก็เติบโตมากับครอบครัวที่เคร่งครัดศาสนา พ่อของเขาเป็นโต๊ะอิหม่าม เขาไม่เคยไปไหนนอกจากศึกษาอยู่ในปอเนาะ ... (ปอเนาะที่รัก.2539:67)

ลักษณะของมะยาก็ตรงข้ามกับอับดุลการิม ซึ่งเป็นครูมุสลิมรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ได้ผ่านสังคมที่หลากหลายและศึกษาศาสนาอย่างแตกฉาน อับดุลการิมเป็นครูหนุ่มหัวก้าวหน้า เขาจบการศึกษาจากประเทศซาอุดีอาระเบียซึ่งเป็นประเทศของชาวมุสลิม อับดุลการิมนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่โรงเรียนปอเนาะในทันทีที่เข้าสอน โดยการยกฝาผนังห้องเรียนที่แบ่งแยกชายหญิงออกเพื่อให้นักเรียนนั่งรวมกันอย่างมีอิสระ มะยาก็คัดค้าน แต่ครูให้เหตุผลว่า

มะยาก็ต้องเข้าใจนะว่าเราไม่ใช่มุสลิมสักแต่เพียงไม่กินหมู การเป็นมุสลิมหาใช่อยู่ที่การเข้าสู่หนัดหรือมะชะยาก็ เท่านั้นไม่ และ ไม่ใช่เป็นมุสลิมเพราะตั้งชื่อด้วยอับดุลนำหน้าตามพระอัลลอฮ์... มุสลิมที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการมีภรรยาสี่คน การศึกษาวิชาศาสนาอิสลามไม่ได้มีเฉพาะในปอเนาะเท่านั้นการกั้นห้องแบ่งครึ่งชายหญิงในชั้นเรียนไม่ได้ทำให้ศาสนาอิสลามเจริญขึ้น หลักแห่งความถูกต้องอยู่ตรง...ที่ว่าไม่มีอะไรสำหรับเรา นอกจากอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว พระองค์ผู้ทรงยิ่งใหญ่เป็นนิรันดร์”

(ปอเนาะที่รัก.2539:65)

นอกจากนั้นอับดุลการิมยังได้อธิบายถึงตัวตนของชาวมุสลิมกับการเป็นพลเมืองไทยให้ มะยาก็และนักเรียนในชั้นได้ฟังว่า

มุสลิมไม่มีตัวตน มุสลิมเป็นชื่อของคนที่มีนบถือศาสนาอิสลาม ผู้ที่มีนบถือศาสนาอิสลามอยู่ประเทศใดก็เป็น พลเมืองของประเทศนั้น เราเป็นมุสลิมในประเทศไทย เราทุกคนจึงเป็นคนไทย เชื้อชาติและสัญชาติของเราคือ ไทย มะยาก็เข้าใจหรือยัง?

(ปอเนาะที่รัก.2539:67)

ครูอับดุลการิมพยายามอธิบายให้นักเรียนเข้าใจหลักศาสนา และอธิบายให้นักเรียนไม่ รู้สึกแบ่งแยกการเป็นมุสลิมหรือคนไทย เพราะความรู้สึกแบ่งแยกอาจนำไปสู่ความแตกแยกกับเพื่อน ร่วมชาติคนอื่น

ผู้เขียนให้ตัวละครอับดุลการิมซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศของชาวมุสลิม เป็นผู้อธิบาย ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและการเข้ามาของวัฒนธรรมไทย อับดุลการิมเป็นผู้ที่ประสานความ ชัดแย้งและเป็นเสียงที่อธิบายให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองของรัฐชาติกับการนับถือศาสนาเป็นคนละเรื่อง กัน และชาวมุสลิมสามารถเป็นมุสลิมที่ดีได้ไปพร้อมๆกับการเป็นพลเมืองของรัฐชาติไทย อับดุลการิมจึง เป็นภาพชาวมุสลิมรุ่นใหม่ที่ยุติธรรมที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตชาวมุสลิมให้ก้าวทันสังคมโลก ลดความขัดแย้ง ของคนต่างศาสนาและพยายามทำให้ศาสนา การศึกษา และการเป็นพลเมืองรัฐไทยก้าวไปพร้อมกัน

ผู้เขียนได้ให้ความหวังเกี่ยวกับภาพความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของศาสนากับการศึกษา แผนใหม่ เมื่อมะยาก็มีโอกาสไปศึกษาที่สถาบันเดียวกันกับครูอับดุลการิมที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งมะยาก็ตั้งใจจะกลับมาเป็นครูที่โรงเรียนปอเนาะ เมื่อถึงเวลานั้นมะยาก็คงเปลี่ยนแปลงความคิดและ ความเชื่อเก่าๆ เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดีอย่างครู อับดุลการิม อีกทั้งรอกีเยาะห์ที่เป็นเพื่อนสนิทของฮาซันก็มีโอกาสเรียนต่อที่วิทยาลัยครูในเมืองและจะ กลับมาเป็นครูที่โรงเรียนปอเนาะเช่นกัน การกลับมาเป็นครูที่โรงเรียนปอเนาะของตัวละครทั้งสองคือ ความหวังที่จะผสมผสานศาสนากับการศึกษาแผนใหม่ในโรงเรียนปอเนาะโดยปราศจากความขัดแย้ง ซึ่งมี นัยยะถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในประเทศไทยอีกด้วย

เรื่อง **แว้งที่รัก** นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับคนไทยมุสลิมที่ต่างออกไปจาก **ปอเนาะที่รัก** โดยนำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตของคนไทยพุทธซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยท่ามกลางชนกลุ่มใหญ่ที่เป็นชาวมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส

หากมองในมิติพื้นที่อาศัย ครอบครัวของน้อยอาศัยอยู่ในอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งประชากรเกือบทั้งหมดในพื้นที่นั้นเป็นคนไทยมุสลิม ครอบครัวของน้อยอาจเรียกได้ว่าเป็นคนชายขอบในพื้นที่นั้นและต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาภาพคนชายขอบในภาพรวมของประชากรทั้งประเทศ จึงถือว่าวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ให้ภาพของคนไทยมุสลิมที่เป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม

ครอบครัวของน้อยเป็นชาวไทยพุทธ พ่อแม่ของน้อยเป็นชาวสงขลาแต่มาสร้างครอบครัวใหม่และทำงานเป็นสมุห์บัญชีที่อำเภอแว้ง แม่ของน้อยเป็นแม่ค้าชาวไทยพุทธ ชีวิตของน้อยผูกพันและรายล้อมไปด้วยเพื่อนชาวไทยมุสลิม อำเภอแว้งมีคนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ทั้งคนจีน คนไทยพุทธ และคนไทยมุสลิม ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ

แว้งเป็นอำเภอที่อยู่ห่างไกลและติดกับชายแดนประเทศมาเลเซีย ผู้คนเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม สนทนาด้วยภาษามลายู ผู้ใหญ่บางคนพูดภาษาไทยไม่ได้เลย มีเพียงเด็กรุ่นหลังที่เรียนหนังสือที่โรงเรียนไทยเท่านั้นที่พูดภาษาไทยได้ แต่ภาษาไทยก็ถูกจำกัดใช้ภายในโรงเรียนหรือการติดต่อกิจการกับคนไทยพุทธที่อำเภอเท่านั้น คนในอำเภอแว้งต่างพูดคุยกันด้วยภาษามลายู แม้แต่น้อยที่เป็นคนไทยพุทธยังสามารถพูดภาษามลายูได้คล่องแคล่ว เพราะเธอต้องใช้สนทนากับเพื่อนไทยชาวมุสลิมคนอื่นๆ

คนอำเภอแว้งในสายตาของคนนอก คือ ผู้คนที่วิถีชีวิตห่างไกลความเจริญและเป็น “พวกแขก” ซึ่งเป็นคำใช้เรียกคนมุสลิมในเชิงดูหมิ่น เห็นได้จากญาติของแม่น้อยที่สงขลา มักเรียกและมองครอบครัวของน้อยว่าอยู่ใน “เมืองแขก” ดังข้อความว่า

เมื่อมีเรื่องจำเป็น ญาติของแม่ที่สงขลาถึงจะมาแว้งสักครั้งหนึ่ง เขาเรียกครอบครัวพ่อว่า “พวกเมืองแขก” เพราะอยู่ไกลความเจริญและอยู่กับแขก น้อยกับพี่มะเขาก็กว่เป็น “เด็กแขก” เพราะคำพูดบางคำก็ไม่เหมือนพวกเขา สำเนียงหรือก็เกือ (เหนือ) เป็นบ้านนอกบางนารา น้อยเคยคิดว่าเด็กญาติชาวสงขลาที่ข้างขอบดูถูกคนเสียจริง

(แว้งที่รัก.2551: 23)

มุมมองของคนนอกที่มีต่อคนในอำเภอแว้งคือคนที่อยู่ห่างไกลความเจริญและเป็นพวก “แขก” ซึ่งเป็นความหมายในเชิงดูหมิ่นดูแคลน ภาพของแขกในความรู้สึกของคนไทยคือการเป็นมุสลิมและ

การที่มีหน้าตาแตกต่างไปจากคนไทย(เสาวนีย์ จิตต์หมวด.2531:264) ซึ่งคำนี้สะท้อนให้เห็นความรู้สึกว่า แหก(มุสลิม) นั้นฐานะด้อยกว่าคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ ส่งผลให้ผู้ที่อยู่ในอำเภอเวียงที่เป็นคนมุสลิม และใช้ภาษามลายูเป็นคนชายขอบในทางสังคม

ความสัมพันธ์ของคนต่างศาสนาในอำเภอเวียงเป็นไปด้วยดี ดังเช่นครอบครัวน้อยมักมีเพื่อนบ้านที่เป็นคนไทยชาวมุสลิมไปมาหาสู่เสมอ น้อยมีเพื่อนสนิทเป็นชาวไทยมุสลิมชื่อ मामุ เขาพูดภาษาไทยไม่ได้เลย แต่ทั้งสองก็เป็นเพื่อนรักกันและเล่นด้วยกันได้เพราะน้อยพูดภาษามลายูได้คล่องแคล่ว น้อยและครอบครัวปรับตัวให้เข้ากับคนไทยมุสลิม ทั้งภาษาพูด อาหารการกิน และวิถีชีวิต ทำให้คนไทยมุสลิมไม่รู้สึกอึดอัดใจที่จะคบหรือเล่นกับน้อย ดังความว่า

น้อยเพิ่งนึกขึ้นได้ตามประสาเด็กว่า मामุเป็นมุสลิม เป็นแขก คนมุสลิมเขาไม่ไว้ใจคนที่เป้นพุทธ เขาว่าเป็น *ออสเสดิส*(คนสยาม) ไม่ใช่ *ออสแมม* (คนมลายู) เหมือนพวกเขา เขารังเกียจมากที่สุดก็คือ การที่คนสยามมา เกบยาปี(กินหมู) น้อยไม่ได้คิดเรื่องนี้เลย ไม่เคยคิดว่า मामุต่างกับตนด้วยเหตุนี้ เพราะตั้งแต่เกิดมาเธอไม่เคยกิน หมู ที่อำเภอเวียงไม่มีใครเลี้ยงหมู ไม่มีใครขายหมู พ่อกับแม่ต้องการให้แขกทุกคนคบหาด้วยอย่างสนิทใจ จึงไม่เคยมีอาหารอะไรที่เข้าเนื้อหมูในบ้านหลังนี้ เพื่อนบ้านมุสลิมจะเข้าไปในบ้านตลอดถึงครัวอยู่เสมอ ที่มานอนค้าง ก็มี ครอบครัวของน้อยจึงอยู่กันอย่างสบาย น้อยมี *โต๊ะแซ* (ปู่ย่า ตายาย) *เปาะจี* *เมาะจี*(อา น้ำ) *อะแบ* *กะนิ* (พี่ชาย พี่สาว) ตลอดจน *ซาเฮง*(สหาย) ที่เป็นมุสลิมเยอะเยอะไปหมดซึ่งเป็นการดีมาก

(เวียงที่รัก.2551: 53)

การแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างการเป็นคนสยาม ที่หมายรวมถึงการนับถือศาสนาพุทธ เชื้อชาติไทย และกินหมู กับ คนมลายู ซึ่งหมายถึงการนับถืออิสลาม เชื้อชาติมลายู และไม่กินหมู เป็นการแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างคนไทยพุทธกับคนไทยมุสลิม ครอบครัวชาวไทยพุทธของน้อยซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในอำเภอเวียงและอาจกล่าวได้ว่าเป็นคนชายขอบในพื้นที่นั้นได้ปรับตัวให้เข้ากับคนไทยมุสลิมในซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ในทุกๆด้าน ทำให้ครอบครัวของน้อยเป็นที่ยอมรับของคนไทยมุสลิม ครอบครัวของน้อยและคนไทยมุสลิมจึงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สะท้อนให้เห็นภาพการปรับตัวให้กลมกลืนกับสังคมที่อาศัยอยู่เพื่อลดความแตกต่างและความเป็นชายขอบในสังคมที่อาศัยอยู่

ความสัมพันธ์ในระดับชาวบ้านของคนต่างศาสนานั้นเป็นไปด้วยความสนิทใจ ส่วนความสัมพันธ์ของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองยังมีเส้นแบ่งซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างหลีกเลี่ยงไม่อยากจะพบปะพูดคุยกันเท่าใดนัก เห็นได้จากหากร้านกาแฟใต้ที่ข้าราชการไทยอยู่ จะไม่มี “แขก” หรือชาวไทยมุสลิมที่ร้านนั้น ดังความว่า

พ่อจะมาที่ร้านโกฟุกในตอนบ่าย เพื่อรับประทานน้ำชาและพบปะเพื่อนบ้าง เพราะร้านนี้เป็นที่รวมของข้าราชการอำเภอเวียงแก้วทั้งหมด ตั้งแต่นายอำเภอลงมาจนถึงเสมียน ร้านโกฟุกไม่มีลูกค้าที่เป็นแขกเลย แขกที่เวียงแก้วไม่ค่อยพูดจาปราศรัยกับข้าราชการ พ่อว่าพวกเขาไม่กล้าเพราะเขาพูดภาษาไทยไม่ได้ อ่านหนังสือไทยไม่ออก แต่แม้ว่าพวกเขาอยู่ที่นั่นมาดั้งเดิม ข้าราชการต่างหากที่เพิ่งย้ายมาเพื่อปกครองเขา พูดภาษาของเขาเองก็ไม่ได้ ได้แต่ออกคำสั่งให้เขาทำตาม ถ้าไม่ทำตามก็ผิด ต้องรับโทษ การที่ต้องพบกับข้าราชการจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัว ความผิดมากกว่า? ดังนั้นเพื่อทำอะไรให้ถูกและทำตามสบาย คนมุสลิมจะไปนั่งดื่มน้ำชากาแฟกันที่อื่นโดยเฉพาะที่ร้านของอาลี

(แฉ่งที่รัก.2551: 184)

การที่ชาวมุสลิมแบ่งแยกร้านกาแฟกับคนไทยพุทธ นอกจากจะมีเหตุผลมาจากการที่เจ้าของร้านและลูกค้าคนไทยพุทธกินหมูแล้ว การหลีกเลี่ยงที่จะไม่พบปะข้าราชการที่เป็นคนไทยพุทธสืบเนื่องมาจากการที่คนมุสลิมไม่สามารถพูดและอ่านภาษาไทยได้ จากความเห็นของแม่น้อยทำให้เห็นว่าชาวมุสลิมรู้สึกถูกรังคับให้ทำอย่างที่อยู่คนในตำแหน่งปกครองอยากให้เป็น ทั้งที่พวกเขาอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้มาก่อน ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการปกครองและความสัมพันธ์ของผู้ปกครองคือข้าราชการไทยกับผู้อยู่ใต้ปกครองคือชาวมุสลิมที่ยังไม่สามารถคบหา พบปะพูดคุยกันได้อย่างสนิทใจ

ผู้คนในอำเภอเวียงแก้วแบ่งแยกกันด้วยเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา แต่ทุกคนก็อยู่ร่วมกันโดยสงบ ทุกคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง เคารพในความแตกต่างของผู้อื่น คนในอำเภอเวียงแก้วแม้จะความแตกต่างหลากหลาย แต่มีสิ่งหนึ่งที่คนเวียงแก้วต่างรักและเคารพเหมือนกันคือพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คน โดยไม่แบ่งเชื้อชาติหรือศาสนา น้อยสังเกตเห็นได้ว่าร้านกาแฟของอาลีกับโกฟุกที่ถึงแม้ลูกค้าจะเป็นคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนากัน แต่ทั้งสองร้านก็มีรูปของบุคคลคนหนึ่งเหมือนกัน ดังความว่า

น้อยรู้จักบุคคลในรูปนั้นดีเพราะที่บ้านน้อยก็มี พ่อติดไว้สูงกว่ารูปอื่นๆ ทั้งหมด เธอถูกสอนให้รักเคารพเทิดทูนบุคคลในภาพนั้นไว้อย่างสูงสุด และถ้าถูกใครถามน้อยจะตอบได้ทันทีว่า นั่นคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

(แฉ่งที่รัก.2551: 191)

คนในเวียงแก้วมีบุคคลที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือ องค์พระมหากษัตริย์ สะท้อนให้เห็นความจงรักภักดีของชาวไทยทุกศาสนาในอำเภอเวียงแก้ว และเมื่อทุกคนได้ทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทุกคนต่างเศร้าโศก และร้องไห้ด้วยความเสียใจเหมือนกัน พระองค์ทรงอยู่เหนือ

ความแตกต่างในเรื่องศาสนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างแท้จริง

เรื่องการศึกษาไทยกับชาวไทยมุสลิม ชาวไทยมุสลิมไม่ได้ปิดกั้นตนเองจากสังคมภายนอกทุกอย่าง พวกเขายอมรับกฎเกณฑ์ที่รัฐไทยกำหนดขึ้น เช่น การยอมส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือในโรงเรียนไทยที่สอนวิชาสามัญและพูดภาษาไทย เนื่องจากเห็นว่าโรงเรียนไม่ได้สอนให้ละทิ้งความเป็นอิสลามและทำให้ลูกหลานของพวกเขาเป็นคนฉลาด ดังข้อความว่า

...โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชีวิตสังคมที่สันโดษของคนแคว้นโดยแท้ แม้คนไทยมุสลิมที่แคว้นจะพูดมลายูกันทั้งนั้นและพูดภาษาไทยไม่ได้เลย พวกเขาทุกคนก็ต้องการส่งลูกหลานเข้าโรงเรียน ถึงบ้านจะอยู่ไกลและลึกเข้าไปในป่าดง หรือต้องลุยโคลนผ่านป่าพรุออกมา เขาก็ยินดีทั้งนั้น

น้อยเคยได้ยินแขกคนหนึ่งพูดกับแขกอีกคนหนึ่งที่ไม่แน่ใจว่าควรส่งลูกเข้าโรงเรียนหรือให้อยู่ช่วยพ่อแม่ตัดยางดีกว่า เขาคุยกันที่หน้าร้านขณะรับประทานหมากกับแม่ น้อยว่า

“บูกีดิยงายีลา บูและหัจจีซีกิ พัวะก็ตอเนิงตูเละบง เตาะเลาะหีบาจอบง เตาะเลาะหีบะเบญญาญอชื่อเนิงนี้” (ให้แก่เรียนเถิด จะได้ฉลาดหน่อย อย่างพวกเรานี้เขียนก็ไม่เป็น อ่านก็ไม่ออก ถึงได้นำเวทนาอย่างนี้ไง)

คนพูดบอกแม่ด้วยว่า ลูกของเราที่เรียนอยู่ชั้นเดียวกับพี่แหม่นั้น คิดราคายางก็เร็ว อ่านเรื่องที่มีในหนังสือให้พ่อแม่ฟังก็มีแต่เรื่องสอนให้ทำดีทั้งนั้น และคุณครูก็ไม่ได้ห้ามไม่ให้ไปสุเหร่า ไม่ได้ห้ามเรื่องพูดภาษามลายู ไม่ได้ห้ามเรื่องหัดอ่านกุรอาน (คัมภีร์อัลกุรอาน) ชื่อจะใช้ชื่อมุสลิมอย่างเดิมก็ได้ จะขอใช้ชื่อไทยในโรงเรียน ครูใหญ่ก็ยินดีตั้งให้ทุกคน ได้ใช้กันเป็นทางการเสียด้วยซ้ำ

(แวงที่รัก.2551: 68-69)

ภาพของชาวมุสลิมในด้านการศึกษาคือภาพของกลุ่มคนที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและไม่ปิดกั้นโอกาสของลูกหลานในการเรียนหนังสือ คนไทยมุสลิมไม่ปิดตัวเองอยู่แต่ในสังคมมุสลิมด้วยกันอีกต่อไป แต่เดิมทัศนคติที่ชาวไทยมุสลิมมีต่อการศึกษาในโรงเรียนไทยก็คือ การเรียนในโรงเรียนไทยจะทำให้ลูกหลานละทิ้งภาษาและวัฒนธรรมเดิมของตน (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. 2519 :185) แต่โรงเรียนไทยในเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนไทยมิได้กระทำเช่นนั้น ในทางตรงข้ามโรงเรียนสอนให้ทำแต่ความดีและไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอิสลาม ภาพของคนไทยมุสลิมที่ยอมให้ลูกหลานเรียนในโรงเรียนไทย แสดงให้เห็นความความไว้วางใจที่คนไทยมุสลิมมีต่อคนไทย และภาพของโรงเรียนไทยแสดงให้เห็นความเข้าใจในวัฒนธรรมอิสลามและการเคารพในความแตกต่างของคนแต่ละศาสนาเช่นกัน

โรงเรียนคือสถานที่รวมเด็กต่างศาสนาไว้ด้วยกัน โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการลดความขัดแย้งของคนสองศาสนา เด็กไทยพุทธและไทยมุสลิมต่างก็เชื่อและศรัทธาในศาสนาของตนเองซึ่งบางครั้งก็เข้าใจศาสนาอื่นในทางที่ผิด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กต่างศาสนาคือคล้ายได้เพราะโรงเรียนและครู เห็นได้จากครั้งที่น้อยและปีเต๊ะหะห์เพื่อนชาวไทยมุสลิมทะเลาะกันอย่างรุนแรงเพราะต่างคนต่างเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาของเพื่อน ครุมนัสจึงเข้ามาห้ามและอธิบายให้เด็กทั้งสองเข้าใจ ดังความว่า

...เธอเป็นเด็กไทยทั้งคู่ เรียนโรงเรียนเดียวกัน ร้องเพลงชาติเพลงเดียวกัน ทำความเคารพพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียวกัน เธอต้องรักกัน... ทั้งอัลเลาะห์และพระพุทธรูปเจ้าไม่เคยสอนให้เด็กต่อยกัน ถ้าเธอต่อยกันท่านจะไม่ช่วย พวกเขาหรือจะบอกให้ อีกรายหนึ่ง เธอทั้งสองเข้าใจผิด ปีเต๊ะหะห์ การเดินบิณฑบาตของพระสงฆ์ในศาสนาพุทธไม่ใช่การขอทาน เธอเข้าใจผิดอย่างสิ้นเชิง น้อยก็เหมือนกันเธอเข้าใจผิดว่าโต๊ะหะยีคือพระของศาสนามุสลิม อย่าได้พูดทับถมศาสนาของกันและกันอย่างเด็ดขาด เธอต้องดูว่าศาสนาสอนให้พวกเขาทำดีทั้งนั้น ...
(แวงที่รัก.2551: 244-245)

แม้ครุมนัสจะเป็นมุสลิมแต่ก็ไม่ได้เข้าข้างปีเต๊ะหะห์ ครูอธิบายให้ทั้งสองเข้าใจในความมุ่งหมายของแต่ละศาสนา และช่วยประสานความขัดแย้งระหว่างเด็กสองศาสนา ความเข้าใจผิดของคนต่างศาสนาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ แต่ต้องได้รับการอธิบายในความจริงของแต่ละศาสนาและไม่ลืมว่าแม้จะต่างเชื้อชาติหรือศาสนาก็ต่างเป็นคนไทยเหมือนกัน การเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาของน้อยและปีเต๊ะหะห์สะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของศาสนาที่หากตีความหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งบานปลายได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ครุมนัสตระหนักว่าสิ่งที่ต้องสอนและเน้นย้ำเด็กๆ คือ

“เราต้องช่วยกันเน้นให้เขาเข้าใจว่าในประเทศไทยมีคนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา แค่เราเป็นคนไทยด้วยกัน อยู่กันได้อย่างสงบสุขแบบที่แวงนี่แหละ...”

(แวงที่รัก.2551: 245)

ภาพของโรงเรียนแวงประชาบาลเป็นภาพของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอนให้นักเรียนเข้าใจในเอกภาพของคำสอนทุกศาสนาที่มุ่งสอนให้คนทำความดี และคนทุกศาสนาต้องเคารพในความแตกต่างของกันและกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่ช่วยปลูกฝังความคิดในเรื่องการเข้าใจและยอมรับผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากตนทั้งในแง่ศาสนาและชาติพันธุ์

คนไทยมุสลิมในอำเภอเวียงนอกจากมีแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือศาสนาแล้ว ยังมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ (race) และประวัติศาสตร์กับคนไทยพุทธส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งความแตกต่างด้านเชื้อชาติเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดมาจากพันธุกรรม สามารถมองเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพ ดังความว่า

สิ่งแรกคือหน้าตา เด็กแขกจะคมกว่า สวยกว่า หวานกว่าเด็กไทยที่หน้าค่อนข้างจืด ริมฝีปากของเด็กแขกจะหนากว่าทำให้รูปร่างโดยรวมหนากว่า จมูกจะเหมือนกัน แต่ตานี้สิ เด็กแขกตาโตและดำขลับกว่ามากอย่างเห็นได้ชัด

สิ่งที่สอง คือ เครื่องแต่งกายที่ต่างกัน เด็กแขกจะนุ่งกายยี่บาเตี้ยยาวกรอมเท้า...พวกเขาสวมเสื้อแขนยาวผ่าอกแบบเดียวกันหมด แต่ต่างสีกัน...

อีกอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงเชื้อชาติก็คือ ทรงผม เด็กแขกจะไว้ผมยาวแต่เด็ก ถ้าปล่อยก็สลวยดำสนิทเพราะขลิบด้วยน้ำมันมะพร้าว บางทีก็เอาสายดอกไม้ผูกติดไว้ด้วย บางทีก็เกล้าเป็นมวยต่ำไว้ที่ท้ายทอย ส่วนเด็กหญิงไทยจะตัดผมสั้น พี่แหมะกับน้อยไว้ผมหน้าม้าซึ่งแม่ตัดให้สั้นจุเลยที่เดียว

(แว้งที่รัก.2551: 198)

ลักษณะทางกายภาพของคนเชื้อชาติไทยและชาวมุสลิมที่สืบเชื้อชาติมลายูนั้นมีความแตกต่างกันซึ่งเป็นการมองเห็นเป็นสิ่งแรก นอกจากนั้นลักษณะการแต่งกายและการไว้ผมยังเป็นสิ่งที่แยกแยะให้คนทั่วไปรู้ว่าใครเป็นไทยใครเป็นแขก

ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ เรื่องราวประวัติศาสตร์ในมุมมองของแต่ละเชื้อชาติ คนไทยต่างรับรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยในเรื่องราวที่เหมือนกัน คือสืบเนื่องจากอาณาจักรสุโขทัย อยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ โดยผู้ที่มีบทบาทในการกอบกู้เอกราชและเป็นจอมทัพคือพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์ต่างๆ แต่ในด้านของชาวมุสลิมโดยเฉพาะสามจังหวัดชายแดนใต้ นั้น พวกเขารับรู้ประวัติศาสตร์มากกว่าฉบับที่คนในชาติส่วนใหญ่รับรู้คือประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีและการรุกรานเข้มแข็งของอาณาจักรสยามที่กระทำต่อรัฐในแถบภาคใต้ ซึ่งเรื่อง **แว้งที่รัก** ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่สยามเข้ามาปราบกบฏหัวเมืองปักษ์ใต้

ครูที่โรงเรียนเล่าประวัติศาสตร์เมืองแว้งให้หน่อยและเพื่อนๆในห้องฟังว่า รัชกาลที่ 1 ทรงกรีธาทัพมารบกับพม่าที่หัวเมืองปักษ์ใต้ ทรงปราบพม่าจนหมดสิ้นและเสด็จไปเมืองสงขลาเพื่อจัดการบ้านเมืองให้เป็นปกติสุขและขึ้นกับกรุงเทพมหานคร ทุกเมืองยอมสวามิภักดิ์ ยกเว้นแต่เมืองปัตตานีที่ยังแข็งเมือง พระองค์จึงยกกองทัพไปตีเมืองปัตตานี ซึ่งเนื้อความประวัติศาสตร์เหล่านี้ผู้เขียนอ้างอิงข้อความ

ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาที่กล่าวถึงพระบรมเดชาานุภาพและความแข็งแกร่งของทัพหลวงซึ่งทำให้เมืองปัตตานียอมสวามิภักดิ์และทัพหลวงได้กวาดต้อนเชลยแขกทั้งหลายกลับมาด้วย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าเมืองแขกทั้งหลายเกิดคิดกบฏ หนึ่งในบรรดาหัวหน้าฝ่ายกบฏที่หนีเอาตัวรอดคือ ไต่ะเวง ไต่ะเวงหนีทัพการรบที่เมืองปัตตานี และมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอเวียงในปัจจุบัน ซึ่งชื่ออำเภอเวียงนั้นน่าจะเพี้ยนมาจากชื่อไต่ะเวง

จากประวัติศาสตร์เมืองเวียงที่น้อยได้รับรู้ทำให้บ่อยตั้งคำถามเกี่ยวกับการกระทำของไต่ะเวงกับพ่อว่า

“พ่อคะ น้อยชอบไต่ะเวงที่เขากล้าหาญ เดินทางในป่าอย่างนั้นต้องต่อสู้กับสัตว์ร้ายเยอะเลย แล้วเขาก็มาสร้างอำเภอเวียงด้วย แต่น้อยอยากรู้ว่าเราควรจะไปหาเขาไหม ไต่ะเวงเขาเป็นฝ่ายปัตตานีรบกับกองทัพจากกรุงเทพฯ ทำได้คะพ่อ ?

(เวียงที่รัก.2551: 280)

คำถามของน้อยเปรียบเสมือนคำถามของชาวไทยมุสลิมที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทย ในความรู้สึกของคนที่อยู่ในอำเภอเวียงนั้นรู้สึกที่ไต่ะเวงและฝ่ายปัตตานีคือวีรบุรุษที่กล้าหาญ ในขณะที่ฝ่ายไทยเห็นว่าฝ่ายปัตตานีคือกบฏ ซึ่งเป็นการมองในมุมมองที่แตกต่างกัน คำบันทึกในพงศาวดารของไทยนั้นกล่าวชื่นชมพระบรมเดชาานุภาพของพระมหากษัตริย์ไทยและแสนยานุภาพของกองทัพหลวง และกล่าวถึงหัวเมืองทางใต้ โดยเฉพาะเมืองปัตตานีในฐานะกบฏที่มักสร้างปัญหาให้ต้องเข้าไปปราบ สะท้อนให้เห็นภาพของคนเมืองแขกว่าเป็นกลุ่มคนที่ทำตัวไม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อเมืองหลวงมาตั้งแต่ในอดีต ภาพของชาวมุสลิมจากประวัติศาสตร์ในอดีตสั่งสมมาในความคิดของรัฐและคนในสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ชาวมุสลิม คือ ภาพของกลุ่มคนต่างศาสนาที่ไม่ยอมหลอมรวมกับคนส่วนใหญ่ในสังคม นอกจากนั้นยังมักสร้างปัญหาให้รัฐต้องเข้าไปปราบปรามควบคุม

การตั้งคำถามของน้อยแสดงให้เห็นความคาบเกี่ยวกับระหว่างกบฏกับวีรบุรุษ และความน่าเชื่อถือของประวัติศาสตร์ พ่อของน้อยตอบคำถามน้อยในเรื่องนี้ว่า

“สิ่งที่ผ่านมาแล้วภาษาไทยเรียกว่าอดีต ฝ่ายปัตตานีมีเหตุผลของเขา ฝ่ายกรุงเทพฯก็มีเหตุผลของเขา เหมือนเวลาน้อยทะเลาะกับเพื่อน แต่ละคนก็ว่าตัวถูก อีกฝ่ายหนึ่งผิดใช่ไหม แต่คุณครูที่ตัดสินต้องเป็นกลาง ยิ่งเป็นเรื่องในอดีตด้วยแล้ว เรายิ่งต้องเข้าใจเหตุผลของทั้งสองฝ่ายให้ดีที่สุด เราแก้ไขอดีตไม่ได้หรอกลูก แต่อดีต

จะช่วยให้เรารู้ว่าตอนนี้ควรทำอะไร และพ่อว่าตอนนี้บ่อยควรหลับได้แล้วเป็นดีที่สุด”

(แว้งที่รัก.2551: 280)

พ่อน้อยอธิบายให้น้อยไม่ควรไปตัดสินว่าฝ่ายใดถูกหรือผิด เพราะเป็นเรื่องราวอดีตที่ผ่านมาแล้ว และไม่มีใครทราบเรื่องราวและเหตุผลที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย ซึ่งคำตอบของพ่อเป็นวิธีคิดแบบประนีประนอมและไม่ตัดสินฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกับเราว่าเป็นผู้ผิด ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งของคนสองศาสนา

เรื่อง **แว้งที่รัก** แก่นเรื่องนำเสนอเรื่องราวการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความรู้สึกเป็นชนกลุ่มน้อยและคนชายขอบในบริบทที่ต่างกัน กล่าวคือ ครอบครัวไทยพุทธของน้อยหากมองโดยรวมทั้งประเทศ คนไทยพุทธคือคนกลุ่มใหญ่ในประเทศ น้อยไม่ใช่คนชายขอบ แต่การที่น้อยอาศัยอยู่ในชุมชนชาวมุสลิมที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่แถบชายแดนใต้ ครอบครัวของน้อยเป็นคนชายขอบในพื้นที่แว้ง ครอบครัวของน้อยจึงต้องมีการปรับตัวให้กลมกลืนกับคนมุสลิมในพื้นที่เพื่อลดความแปลกแยก ทั้งด้านภาษาและอาหาร ซึ่งการปรับตัวของชาวไทยพุทธก็ไม่ได้ผิดหลักศาสนาพุทธแต่อย่างใด

ในทางกลับกัน คนไทยมุสลิมในอำเภอแว้งไม่ได้เป็นคนชายขอบหากอยู่รวมกลุ่มกันในแถบจังหวัดชายแดนใต้ที่คนแทบทั้งหมดเป็นมุสลิม แต่หากมองในภาพรวมทั้งประเทศ ชาวไทยมุสลิมคือชนกลุ่มน้อยและคนชายขอบที่มีความแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ในประเทศเกือบทุกด้าน การที่ชาวไทยมุสลิมจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้กลมกลืนกับคนส่วนใหญ่ในประเทศนั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากความเป็นมุสลิมผูกพันกับศาสนาอิสลาม ซึ่งมีข้อกำหนดเคร่งครัดที่คนเป็นมุสลิมต้องยึดถือ คนไทยมุสลิมเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติของมุสลิมได้ ทางออกของการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนาคือการยอมรับ เข้าใจ และเคารพในความแตกต่างเหล่านั้น

เรื่อง **อาณาจักรแห่งหัวใจ** นำเสนอเรื่องราวครอบครัวชาวไทยมุสลิมในแถบภาคเหนือของไทย ครอบครัวของยาซีนหรือจักรภพ เด็กชายวัย 13 ปี เป็นครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลาม ยาซีนอาศัยอยู่กับแม่ พี่สาว และน้องสาว ส่วนพ่อเสียชีวิตแล้ว พี่สาวของยาซีนชื่อ ยามีละหรือทอรุ่ง น้องสาวชื่อนัสรีนหรือเพียงฝัน ในหมู่บ้านที่ยาซีนอาศัยอยู่มีครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลามประมาณสิบหลังคาเรือนซึ่งนับได้ว่าชาวไทยมุสลิมเป็นประชากรกลุ่มน้อยและเป็นคนชายขอบในแถบนั้น

ลุงอาลีเป็นคนจีนฮ่อที่นับถือศาสนาอิสลาม ลุงอาลีรับอุปการะพ่อของยาซิน พ่อจึงนับถืออิสลามตามลุงอาลี ส่วนแม่เป็นคนไทยใหญ่ ในตอนแรกแม่นับถือพุทธ เมื่อแต่งงานกับพ่อจึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม พ่อของยาซินเคร่งศาสนาмаกดังความว่า

พ่อของผมเคร่งครัดมาก ท่านจะร่วมทำละหมาดที่บ้านของลุงอาลีซึ่งถือเป็นสุเหร่าและที่รวมตัวกันของชาวมุสลิมในทุกวันศุกร์ ส่วนวันธรรมดาก็ทำเองที่บ้าน พ่อมักนำเรื่องราวต่างๆ และสิ่งที่ได้ยินจากการไปทำละหมาดมาเล่าให้พวกเราฟังเสมอ

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 8)

ครอบครัวมุสลิมทุกครอบครัวต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาอย่างเคร่งครัด ลุงอาลีเป็นผู้นำศาสนาที่เข้มงวด เมื่อพ่อเสียชีวิต ลุงอาลีขอแม่แต่งงาน แต่แม่ปฏิเสธและบอกว่าแม่สามารถดูแลลูกๆเองได้

ยาซินได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง ยาซินดีใจมากที่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียนของรัฐ แต่การที่โรงเรียนนั้นคนส่วนใหญ่เป็นคนไทยพุทธ วิชาที่เรียนบางวิชามีขึ้นสำหรับคนพุทธโดยเฉพาะ เช่น วิชาพุทธศาสนา ซึ่งสร้างความลำบากให้คนมุสลิม นอกจากนั้นกิจกรรมหน้าเสาธงที่สวดมนต์หลังเคารพธงชาติและก่อนเลิกเรียน ทำให้ยาซินไม่กล้าสวด ครูจึงเข้ามาถามว่า

“จักรภพ ทำไมเธอไม่สวดมนต์ตามเพื่อน”

“ผมสวดไม่ได้ครับ” คำตอบนั้นครูคงไม่เข้าใจ แต่เมื่อเพื่อนในห้องคนหนึ่งบอกเสียงดังว่า

“เขานับถืออิสลามครับครู”

นั่นทำให้ครูไม่ทำอะไรผมอีก แต่เมื่อชั่วโมงที่ต้องเรียนพุทธศาสนาครูก็บอกว่า

“จักรภพ ถึงเธอจะนับถือศาสนาอิสลาม แต่เธอก็สามารถเรียนรู้เรื่องพุทธศาสนาได้ มันไม่ผิดหรอก”

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 23)

การนับถือศาสนาอิสลามทำให้ยาซินลำบากใจที่ต้องทำหรือเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาอื่น ครอบครัวของยาซินเคร่งครัดศาสนาмаก โดยเฉพาะที่ยามีละซึ่งไม่ชอบให้ยาซินเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่น เธอกำชับว่าไม่ต้องรู้เรื่องศาสนาอื่นมาและห้ามเคารพรูปบูชาใดๆเหมือนเด็กคนอื่นเด็ดขาด

การที่ยาซินนับถือศาสนาอิสลาม ทำให้เขาถูกเพื่อนในชั้นเรียนที่ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธล้อเลียน เมื่อมีหมูตัวหนึ่งหลุดออกมาวิ่งในสนามฟุตบอล ดังความว่า

“จับมันมาทำหมูหันเลย” แล้วพวกนั้นก็หัวเราะกันก่อนจะมองมาทางผม
 “เฮ้ย เกรงใจไฉ่ยาซิงมันมั่ง มันไม่กินหมู”
 “ฉันซื้อยาซิง ไม่ใช่ยาซิง” ผมรู้สึกโกรธที่โดนล้อเลียน แม้คนพูดจะตัวโตและเริ่มเสียงแตก
 “ทำไมแขกไม่กินหมูวะ อร่อยดีออก”
 นั่นเป็นคำถามที่ได้ยินบ่อยจนชินชา แต่ในครั้งนี่ผมรู้สึกไม่ชอบ จนต้องเดินหนีเจ้าคนพูดเข้าไปในห้อง และก็ถูกหัวเราะเยาะจากเพื่อนอีกหลายคน

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 94-95)

ในห้องเรียนมีคณับถือศาสนาอิสลามเพียงสองคนคือ ยาซิงและมุซา ทั้งสองจึงกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในห้องเรียน มีวิถีชีวิตและความเชื่อที่แตกต่างจากเพื่อนคนอื่น เพื่อนมักเอาความแตกต่างมาล้อเลียน และเรียกคนมุสลิมว่า “แขก” ซึ่งแสดงถึงการดูถูกและความแปลกแยกด้านศาสนา

ยาซิงเป็นเด็กอยากรู้ อยากเห็น และอยากเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เมื่อได้พบกับสรวุฒิที่เพิ่งย้ายมาอยู่ใหม่ สรวุฒิวาดรูปเก่ง และมีความเชื่อในความเป็นเอกภาพของทุกศาสนาในโลก คือเรื่องมุ่งสู่การทำดี สรวุฒิมักเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาพุทธลัทธิต่างๆ ให้ยาซิงฟังเสมอ การที่สรวุฒิเป็นคนต่างถิ่นจึงถูกคนในชุมชนมุสลิมจับตามอง เพราะคิดว่าเขามาเผยแพร่และมอมเมาลัทธิศาสนาอื่น

สรวุฒิถูกทำร้ายร่างกาย ยามีละ ยาซิงและแม่จึงให้ความช่วยเหลือ ทั้งการรักษาพยาบาล อาหาร และที่พัก เมื่อข่าวการช่วยเหลือคนต่างศาสนาแพร่ออกไป ลุงอาดี้โกรธมาก คนมุสลิมในแถบนั้นต่างแสดงการไม่สนใจยามีละ ดังความว่า

แม้จะไม่ถูกคาดโทษแต่สิ่งที่เราได้รับคือ ความเฉยเมยและความไม่เอาใจใส่ทั้งจากครูซอฟียะฮ์และครูมาเรียม ผมได้ยินเธอบอกกับแม่ว่า เพื่อนที่เรียนรุ่นเดียวกันทำรังเกียจและไม่ยอมให้พี่ยามีละทำกิจกรรมร่วมกันกว่าครอบครัวของผมทั้งหมดจะปฎิญาณตนว่า จะไม่ทำสิ่งที่ผิดพลาดอีก

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 66)

การช่วยเหลือผู้กำลังเดือดร้อนตามหลักมนุษยธรรม กลับกลายเป็นเรื่องผิดบาป การช่วยเหลือคนต่างศาสนาทำให้ครอบครัวของยาซิงเป็นคนชายขอบในหมู่ชาวมุสลิม สังคมมุสลิมจึงลงโทษการนอกรีตศาสนาด้วยการไม่ยอมรับเข้ากลุ่ม

ยามีละเคยผ่านประสบการณ์การถูกลงโทษทางสังคมจากการช่วยเหลือสรวุฒิ เธอไม่ยอมถูกขับออกจากสังคมมุสลิม หากเธอรักกับสรวุฒิก็ยิ่งนับว่าเป็นเรื่องผิดบาปกว่าเดิม บัญญัติใน

ศาสนาเป็นอุปสรรคของความรัก เนื่องจากศาสนาอิสลามมีข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับคนต่างศาสนา เรื่องศาสนาไม่ได้เป็นปัญหาต่อความรักของแม่เพราะแม่ยอมเปลี่ยนมานับถือศาสนาตามพ่อ แต่ทั้งสรุฎิและยามีละต่างฝ่ายต่างไม่ยอมเปลี่ยนแปลงศาสนา สรุฎิเขียนจดหมายสารภาพรักกับยามีละ แต่เธอจำเป็นต้องปฏิเสธเขาถึงแม้จะมีใจให้เขา ยามีละจึงยอมที่จะเจ็บปวดหัวใจดังความว่า

“รุ่งคงไม่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น ถ้ามีใครมารัก เขาควรเปลี่ยนมานับถือศาสนาเดียวกับเรา”

“เราบังคับใครไม่ได้ ถ้าเขาไม่คิดที่จะเปลี่ยน อย่าวางกรอบให้ใครโดยที่คนๆนั้นไม่ยอมตาม ลูกจะเสียใจเมื่อเขาจากไป”

“รุ่งยอมเสียใจคะแม่ ความรักอะไรจะยิ่งใหญ่กว่าความรักขององค์พระผู้เป็นเจ้า”

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 73)

ยามีละยึดมั่นในองค์อัลลอฮ์มากกว่าสิ่งใด เธอยอมเจ็บปวดหัวใจ ดีกว่าต้องผิดบาปถึงแม้สรุฎิจะพยายามอธิบายให้ยามีละเข้าใจว่าความรักอยู่ที่หัวใจของคนสองคน ไม่ขึ้นกับศาสนา สรุฎิคือตัวแทนของความเป็นอิสระ เขาไม่เห็นความจำเป็นการเปลี่ยนศาสนาเพื่อชีวิตคู่ เพราะทุกศาสนาต่างมีเอกภาพและมุ่งไปในทางเดียวกันคือ การทำความดี สรุฎิแสดงความเห็นเรื่องนี้ในจดหมายที่เขียนถึงยามีละว่า

ผมคิดว่าแท้จริงสิ่งต่างๆที่ถูกบัญญัติขึ้นมาจากคนในองค์กรต่างๆไม่เว้นแม้แต่องค์กรของศาสนามากมายในโลก บรรทัดฐานที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันนั้น หากลองมาเปรียบเทียบกันดูจะเห็นได้ว่า กฎต่างๆเพียงแค่นี้ต้องการให้ทุกคนปฏิบัติตามเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวายในสังคมนั้นๆ แก่นแท้ของทุกศาสนาก็ล้วนต้องการให้คนเป็นคนดี ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 87)

ยามีละไม่เชื่อ และไม่ยอมเปิดใจ เธอยึดมั่นกับการเป็นมุสลิมที่เคร่งครัด เธอบอกสรุฎิว่า

“แต่ฉันไม่อาจแยกร่างกายกับหัวใจ ฉันคงไม่อาจเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นได้ นอกจากการเป็นมุสลิม”

“คุณแคร์สังคมมากกว่าหัวใจตัวเอง”

“ฉันยอมรับ เพราะฉันต้องอยู่ที่นี้ ในสังคมที่ฉันโตมาตั้งแต่เด็ก มีแม่และลุงอาลีเป็นผู้มีพระคุณ กับองค์พระผู้เป็นเจ้าซึ่งฉันรู้จักดีในนามอัลลอฮ์...”

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 162)

ยามีละยึดมั่นในสิ่งที่เธอเชื่ออย่างมั่นคง หากเธอเลือกที่จะเปลี่ยนศาสนาหรือแต่งงานกับ สรวุฒิ เธอจะกลายเป็นคนชายขอบของศาสนาอิสลามทันที และไม่สามารถอยู่ในสังคมอิสลามได้อีกต่อไป หากเธอยังอยากอยู่ในสังคมเดิมที่เธอเติบโตมา เธอจำเป็นต้องเลือกตัดใจจากสรวุฒิ

เมื่อเหตุการณ์พลิกผัน แม่ป่วยเป็นโรคมะเร็ง น้องสาวคนเล็กเสียชีวิต บ้านถูกภัย ธรรมชาติพัดพาจนเสียหาย สรวุฒิจึงชวนครอบครัวของยาซีนไปอยู่บ้านของเขาที่เชียงใหม่ เมื่อไม่มีที่พึ่ง ครอบครัวของยาซีนจึงย้ายตามคำชักชวนของสรวุฒิเพื่อความสะดวกในการรักษาแม่

บ้านใหม่ที่ยาซีนย้ายเข้าไปอยู่ ร่มรื่น เรียบง่าย ผู้คนอัธยาศัยดีมีน้ำใจ ครอบครัวของ ยาซีนช่วยกันปลูกผักผลไม้ไว้ขายและกินเอง ส่งผลให้ทุกคนในครอบครัวมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี คนทุกคนมีอิสระและไม่ปิดกั้นตนเองจากการเรียนรู้หลักปฏิบัติของคนต่างศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นอาณาจักร ในอุดมคติที่ผู้เขียนฝันถึง สังคมใหม่ที่บ้านสวนถ่ายทอดผ่านคำพูดของยาซีนว่า

เราทุกคนอยู่ในอาณาจักรแห่งหัวใจ ด้วยความสุขและมีเสรีภาพในการทำทุกสิ่ง ลุงประจำกับป่าแก้วไปโบสถ์ ทุกวันอาทิตย์ ก๊อคงเคยชวนผมไปด้วยเพื่อเรียนรู้การร่วมร้องเพลงกับพวกเขาในการสรรเสริญพระเจ้า ผมทำ ตามอย่างสนุกสนานโดยไม่คิดแปลกแยก ในขณะเดียวกันผมก็สอนก๊อคงให้ทำละหมาด ซึ่งก๊อคงก็เรียนรู้ได้อย่าง รวดเร็ว

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 236)

ยามีละกับสรวุฒิแต่งงานกัน แต่ยังคงยึดถือปฏิบัติในทางที่ตนเชื่อ ทั้งสองร่วมกันสร้าง โรงเรียนที่หลอมรวมความแตกต่างของคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ดังความว่า

ที่ยามีละยังคงใส่ผ้าคลุมผมในเวลาออกไปข้างนอกเสมอ รวมทั้งทำละหมาดเหมือนเดิม โรงเรียนที่เป็นโครงการ ของทั้งสองเป็นรูปเป็นร่างขึ้น เด็กๆที่เข้ามาเรียนมีความแตกต่างทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรม เนื่องจากในชุมชน นั้นมีผู้คนต่างเชื้อชาติ ทั้งชาวเขา ชาวเมือง แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันก็สามารถกลมกลืนกันได้ดี

(อาณาจักรแห่งหัวใจ. 2551 : 236-237)

บ้านสวนของสรวุฒิเหมือนอาณาจักรแห่งใหม่ของครอบครัวยาซีน พวกเขามีอิสระในชีวิต อิสระในการนับถือศาสนา อิสระจากการพึ่งพาโลกภายนอก

ภาพของชาวมุสลิมในเรื่อง **อาณาจักรแห่งหัวใจ** คือ การเป็นคนชายขอบเนื่องจากเป็น ประชากรกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาต่างจากคนส่วนใหญ่ เห็นได้จากการที่ครอบครัวของยาซีนนับถือศาสนา

อิสลามท่ามกลางชุมชนที่ศาสนาพุทธ ข้อปฏิบัติของศาสนาอิสลามทำให้ยาซีนมีความแปลกแยกเมื่อต้องเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐร่วมกับเพื่อนคนอื่น ๆ อีกทั้งครอบครัวยาซีนยังเป็นคนชายขอบในศาสนาอิสลาม เพราะทั้งสามคนปฏิบัติตัวละเมิดบทบัญญัติของศาสนาจึงถูกลงโทษจากสังคมมุสลิม

ทางออกของการเป็นคนชายขอบของครอบครัวชาวไทยมุสลิมคือ การออกจากกรอบสังคมหรือกรอบศาสนาที่ตายตัว เปลี่ยนความคิดและมุมมองโดยไม่ยึดศาสนาของตนเป็นที่ตั้งและเลิกมองคนที่นับถือศาสนาอื่นเป็นความแปลกแยกแตกต่าง แต่มองเป็นความหลากหลายที่เชื่อมประสานเป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนต่างศาสนาอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. คนชายขอบในบริบทด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวเขา ชาวเล และชาวเวียดนามอพยพ

ภาพของชาวเขาสามารถจำแนกได้ 4 ด้านคือ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตรกรรม และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ด้านการศึกษา ตัวละครชาวเขาในวรรณกรรมส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและต้องประสบกับปัญหาการขาดโอกาสด้านการศึกษา ตัวละครบางตัวมีโอกาสได้เรียนหนังสือถ้าเรียนดีและมีทุนการศึกษา ตัวละครที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือยังคงมีวิถีชีวิตที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบรรพบุรุษที่เคยยากจน เห็นได้ว่าการศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาเป็นรายบุคคล ไม่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาทั้งเผ่าได้ การศึกษาจึงเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะการไฝ่ดีของตัวละคร แต่ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายที่จะช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาได้ทั้งหมด ด้านการสาธารณสุข ชาวเขายังคงขาดความรู้ด้านสาธารณสุข ขาดแคลนแพทย์ที่จะมาประจำอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร อีกทั้งความห่างไกลและความทุรกันดารของพื้นที่ทำให้โอกาสในการเข้ารับบริการด้านสาธารณสุขของรัฐเป็นไปอย่างยากลำบาก ด้านการเกษตรกรรม ชาวเขาเผ่าปาเกอะญอในวรรณกรรมเยาวชนตอบโต้ว่าธรรมชาติที่สังคมมองว่าการยังชีพของพวกเขาทำลายธรรมชาติ ชาวเขาในวรรณกรรมเยาวชน นำเสนอวิถีเกษตรตามภูมิปัญญาดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของดินและป่า และอธิบายว่าชนเผ่าที่ตัดต้นไม้เพื่อปลูกฝิ่นของคือแม่ว ด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ภาพชาวเขาเผ่าปาเกอะญอคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความภาคภูมิใจและศรัทธาในความเป็นปาเกอะญอ พวกเขามีความรักในพวกพ้องของตน พวกเขาอดทนอดกลั้นต่อการดูถูกชาติพันธุ์ ยอมรับในความแตกต่างของตนเองกับคนอื่น

ภาพชาวเลในวรรณกรรมเยาวชนนำเสนอผ่านชาวเลเผ่าอูร์กลาไว้วัยที่มีชีวิตเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ ชาวเลอาศัยและพึ่งพิงธรรมชาติทั้งด้านความเป็นอยู่ การทำงาน และด้านจิตใจ ชาวเลต้องปรับตัวเพื่อเป็นไทยใหม่ ทั้งการแต่งกาย และการไปโรงเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการยึดมั่นในวิถีบรรพบุรุษ และการยอมรับสิ่งใหม่ๆ จากสังคมภายนอก

ภาพชาวเวียดนามอพยพ ในวรรณกรรมเยาวชนเป็นชาติพันธุ์ชายขอบที่อยู่ในฐานะพลเมืองชั้นสอง การเป็นบุคคลไร้สัญชาติส่งผลให้คนญวนได้รับสิทธิพื้นฐานไม่เท่าเทียมกับพลเมืองไทยทั้งด้านการศึกษาและสาธารณสุข การเคลื่อนไหวทางการเมืองทำให้คนญวนถูกจำกัดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

2. คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ มีสองประเภทคือ คนเร่ร่อนขอทาน และผู้ใช้แรงงาน

คนเร่ร่อนขอทานในวรรณกรรมเยาวชนมีสาเหตุมาจากความยากจนเป็นหลัก เรื่อง **ปีกความฝัน** สะท้อนให้เห็นว่าการเร่ร่อนขอทานเกิดจากสภาพความยากจน ไม่มีหนทางประกอบอาชีพและมีสาเหตุจากสภาพร่างกายที่พิการ เรื่อง **เด็กหญิงแห่งกลางคืน** คือ ภาพของเด็กเร่ร่อนขอทานที่สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้นได้เพราะได้รับโอกาสและการช่วยเหลือจากสังคมทั้งทางร่างกายและจิตใจ วรรณกรรมเยาวชนสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าการช่วยเหลือจากคนในสังคมคือสิ่งสำคัญที่ทำให้คนเร่ร่อนขอทานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผู้ใช้แรงงานในวรรณกรรมเยาวชน มีสาเหตุหลักที่ผลักดันให้ตัวละครประกอบอาชีพนี้คือความยากจนและความจำเป็นเนื่องจากสภาพธรรมชาติ เรื่อง **เด็กชายชาวเล** สะท้อนชีวิตการเป็นแรงงานเด็กในโรงงานอุตสาหกรรม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง **ผีเสื้อและดอกไม้** นำเสนอภาพของผู้ใช้แรงงานที่ประสบปัญหาความอดอยาก ยากจน ขาดโอกาสทางการศึกษา จึงเลือกทำงานที่ผิดกฎหมายและเสี่ยงต่อชีวิต เรื่อง **บ้านเรา** นำเสนอภาพชีวิตชาวนาที่อพยพเข้าไปเป็นผู้ใช้แรงงานก่อสร้างในเมืองเนื่องจากผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการขายเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ผู้แรงงานในวรรณกรรมเยาวชนต่างมีความหวังว่าการเป็นผู้ใช้แรงงานจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ชีวิตของพวกเขาก็ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ทางออกของปัญหา คือ การไม่ข้องเกี่ยวกับชีวิตหรือเลิกทำงานเป็นผู้ใช้แรงงานและหันมาพึ่งพาตนเองด้วยอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ คือการเกษตรกรรมหรือประมง

3. คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม จำแนกได้สามประเภทคือ เด็กกำพร้า เด็กพิการ และคนไทยมุสลิม

เด็กกำพร้า วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพเด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้ง เรื่อง **ไอ้ค่อม** แม่ตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อมจึงแก้ปัญหาด้วยการทำแท้ง เมื่อทำแท้งไม่สำเร็จและคลอดลูกออกมาพิการจึงทอดทิ้งให้ตายายเป็นผู้ดูแล ส่วนเรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** แสดงให้เห็นภาพเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ ซึ่งรับเลี้ยงเด็กที่พ่อแม่ไม่ต้องการหรือไม่มีความสามารถในการเลี้ยงดู เนื้อเรื่องกล่าวถึงสาเหตุที่พ่อแม่ทอดทิ้งลูกว่ามี

หลายประการ คือ การตั้งครุภัณฑ์นอกระบบ การมีลูกพิการ การฝากเลี้ยงดูลูกชั่วคราวแต่สุดท้ายก็ไม่มารับกลับไป สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วนี้มีเหมือนกันคือการเป็นลูกที่พ่อแม่ไม่ต้องการ และการโยยหาไออุ่นจากพ่อแม่

เด็กพิการ ผู้เขียนนำเสนอภาพคนพิการในมุมมองของคนปกติ ภาพคนพิการที่น่าเสนอผ่านวรรณกรรมเยาวชนคือบุคคลที่น่าเวทนาสงสาร สมควรได้รับความช่วยเหลือ ใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก และเป็นคนมีกรรมติดตัวมาแต่ชาติก่อน วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง **พราวแสงรุ่ง ดอกไม้และสายฝนทองดี** และ **เด็กชายชนะ** ได้นำเสนอภาพคนพิการที่สามารถยืนหยัดได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้ เนื่องจากมีสิ่งดีหรือความสามารถอื่นมาชดเชยความบกพร่องด้านร่างกาย มีเพียงเรื่อง **ไอ้ค่อม** และ **เด็กชายจากดาวอื่น** ที่คนพิการไม่สามารถก้าวข้ามความอ่อนด้อย และยืนหยัดมีชีวิตร่วมกับคนในสังคมได้ เนื่องจากคนในสังคมไม่ยอมรับ แสดงให้เห็นว่าการที่คนพิการจะก้าวผ่านความรู้สึกแปลกแยก และปรับตัวได้ ปัจจัยที่สำคัญคือคนในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เอื้ออำนวยด้วย

คนไทยมุสลิม วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมุสลิม และมุ่งนำเสนอให้เห็นปัญหาและทางออกของปัญหาระหว่างคนต่างศาสนา เรื่อง **ปอเนาะที่รัก** แสดงให้เห็นปัญหาเรื่องแนวคิดต่อต้านวัฒนธรรมไทยและคนไทยพุทธ ในขณะที่เรื่อง **แว้งที่รัก** นำเสนอภาพความกลมกลืนของคนพุทธที่เป็นคนกลุ่มน้อยท่ามกลางสังคมมุสลิมและนำเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เรื่อง **อาณาจักรแห่งหัวใจ** แสดงให้เห็นการแลกเปลี่ยนแนวคิดกันระหว่างศาสนาต่างๆในโลก และแสดงให้เห็นว่าทุกศาสนาล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือความสันติสุขของโลก ทุกคนจึงไม่ควรนำเรื่องศาสนามาเป็นชนวนก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนบนโลกนี้ วรรณกรรมเยาวชนที่น่าเสนอเรื่องราวของคนไทยมุสลิมมีแนวคิดร่วมกันคือนำเสนอปัญหาและแสดงแนวทางการแก้ปัญหาความแตกต่างของคนในสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

บทที่ 4

กลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

กลวิธี หรือ เทคนิค (Technique) เป็นวิธีการทางวรรณศิลป์ที่ผู้เขียนใช้สื่อความคิดผ่านวรรณกรรมไปยังผู้อ่าน โดยนักเขียนแต่ละคนจะมีกลวิธีการเสนอแนวคิดหรือกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ทั้งนี้เพื่อให้วรรณกรรมมีคุณค่า น่าสนใจ สร้างความประทับใจให้ผู้อ่านได้ ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงเทคนิค หรือ กลวิธีไว้ดังนี้

บุญยงค์ เกศเทศ (2525: 57) ได้กล่าวถึงความหมายของกลวิธีไว้ว่า หมายถึง วิธีการที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือความสะเทือนใจ สอดคล้องกับ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2523:120) ที่กล่าวไว้ว่า เทคนิคหรือกลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการแต่งหนังสือคือวิธีการต่างๆที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจ ความนึกคิด หรือจินตนาการ

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา (2530: 177-178) อธิบายว่า เทคนิคหรือกลวิธี คือ สิ่งที่ผู้แต่งจงใจใช้เพื่อเสนองานเขียนของตนให้ปรากฏออกมาในรูปแบบหรือลักษณะต่างๆ เช่น การกำหนดโครงสร้างของเรื่อง ด้วยการวางโครงเรื่อง การลำดับเรื่องราว วิธีการดำเนินเรื่องจากเริ่มต้นไปสู่จุดจบ การกำหนดลักษณะตัวละครและและการปล่อยตัวละคร การสร้างฉากหรือการกำหนดเวลา สถานที่ บรรยากาศ วิธีการเสนอแนวคิดหรือการวางจุดมุ่งหมายต่างๆเหล่านี้เป็นเรื่องของเทคนิค ซึ่งถือว่าเป็นแนวการเขียนอย่างหนึ่ง

ชวน เพชรแก้ว (2524: 20) กล่าวว่า เทคนิค คือ กลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้ถ่ายทอดความคิดหรืออารมณ์สะเทือนใจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีฝีมือเพียงใด การใช้เทคนิคอาจทำได้โดยการสร้างผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องย้อนหลัง การเปิดและการปิดเรื่องโดยสร้างความสะเทือนใจ

กลวิธีการแต่งเป็นส่วนสำคัญที่นักเขียนวรรณกรรมเยาวชนใช้ในการนำเสนอภาพของคนชายขอบ กลวิธีดังกล่าวประมวลได้ดังนี้

1. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง
2. กลวิธีนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร
 - 2.1 กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง
 - 2.2 กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง
 - 2.2.1 พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร
 - 2.2.2 ความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง
3. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ

1. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ การลำดับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง โดยเหตุการณ์และเรื่องราวเหล่านั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างสมเหตุสมผล ทำให้ผู้อ่านติดตามเรื่องด้วยความสนใจ เมื่ออ่านตอนหนึ่งก็อยากจะติดตามตอนต่อไปว่าเป็นอย่างไรจนถึงตอนจบของเรื่อง ผู้เขียนมักจะสื่อให้เห็นถึงสถานที่ เหตุการณ์ และการกระทำของตัวละคร เพื่อใช้สร้างภาพ อารมณ์ และความรู้สึก จูงใจให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละคร (นพวรรณ สิริเวชกุล และปานบุญ สิริเวชกุล.2546: 50-51)

ผู้วิจัยพบว่าในวรรณกรรมเยาวชนทั้ง 20 เรื่องที่ศึกษามีการวางโครงเรื่องเพื่อนำเสนอภาพคนชายขอบ ดังต่อไปนี้

ลูกป่า

เรื่อง ลูกป่า มุ่งนำเสนอเรื่องราวชีวิตของเด็กชายเขาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากการขาดความยากจน ยากจนเป็นเด็กชายเขาที่มุ่งมั่นในการเรียนหนังสือ เขาเรียนเก่งจนสามารถสอบชิงทุนสถานตำบลเพื่อไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา แต่เมื่อเข้าไปศึกษาในโรงเรียนยาคีต้องถูกเพื่อนคนเมืองเหยียดหยามชาติพันธุ์ อีกทั้งต้องประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในการเรียนที่มีรายจ่ายมากกว่าทุนที่ได้รับ ทั้งค่าเล่าเรียน ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าอาหาร ค่าที่พัก ทำให้ยาคีจ่ายค่าเล่าเรียนล่าช้ากว่ากำหนด พ่อแม่ของเขาต้องลำบากในการหาเงินมาช่วยสนับสนุนค่าเล่าเรียนส่วนที่ยังขาด เมื่อพ่อของเขาสิ้นลมในป่าจนขาดอาหาร ไม่สามารถออกไปทำอะไรได้ ยาคีจึงตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนและเลี้ยงดูพ่อแม่ต่อไป

ปมปัญหาของคนชายขอบในเรื่องนี้คือ ปัญหาด้านความยากจนที่ส่งผลให้เขาขาดโอกาสทางการศึกษา แม้เขาจะเรียนดีและได้รับทุนการศึกษา แต่ก็ไม่มีเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการเรียน ปมปัญหาที่สองคือการเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยที่ถูกดูถูกเหยียดหยาม และถูกนิยามว่าเป็นชนเผ่าที่สกปรกด้อยพัฒนา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากปฏิกิริยาของคนในสังคมที่มีต่อเขา

โครงเรื่องเสนอภาพชีวิตของชาวเขาที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเพราะความยากจน ผู้เขียนผูกเรื่องให้เห็นปัญหาในการเรียนว่าปัญหาไม่ได้แก้ไขเพียงได้ทุนการศึกษาเพราะเงินทุนการศึกษาไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการเรียน การเรียนจึงสร้างปัญหาต่อไปยังครอบครัวที่ต้องหารายได้มาสนับสนุนเพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้ยังสะท้อนปัญหาในสังคมโรงเรียนที่ชาวเขาเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกดูแคลนจากชนกลุ่มใหญ่

หมู่บ้านอาบจันทร์

เรื่อง หมู่บ้านอาบจันทร์ เป็นเรื่องราวของนุโพและหม่องงพอที่เป็นเพื่อนรักกัน ครอบครัวของนุโพเป็นครอบครัวชาวเขาที่มีความคิดก้าวหน้า มีที่ดินทำกินมาก พ่อของนุโพมีมุมมองกว้างไกลเกี่ยวกับการศึกษาจึงส่งนุโพไปเรียนหนังสือ แต่ครอบครัวของหม่องงพอ ขาดพ่อที่เป็นผู้นำครอบครัว และมีสมาชิกในครอบครัวมาก น้องๆของหม่องงพอยังเด็กและไม่สามารถเป็นแรงงานในไร่ได้ ทำให้ภาระตกอยู่ที่หม่องงพอและแม่ เมื่อแม่ตายไป หม่องงพอต้องรับภาระในการเลี้ยงดูน้องทั้ง 5 คน ความยากจนทำให้เขาไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือและมุ่งหวังที่จะทำงานหาเลี้ยงชีพมากกว่า

ปมปัญหาของชาวเขาในเรื่องนี้ คือ ความยากจน ซึ่งสาเหตุของความยากจนนั้นมาจากการมีลูกมากและสมาชิกในครอบครัวไม่ได้อยู่ในวัยแรงงาน อีกทั้งขาดผู้นำซึ่งเป็นแรงงานหลักของครอบครัว ส่งผลให้เกิดภาวะอดอยากขาดแคลน และหมดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน

โครงเรื่องเสนอภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาและปัญหาต่างๆในชีวิตของชาวเขา ผู้เขียนสร้างตัวละครชาวเขาสองตัวละครเทียบเคียงกัน ซึ่งเป็นกลวิธีในการสะท้อนความแตกต่างของชาวเขาแต่ละครอบครัว สิ่งที่ชาวเขามีเหมือนกันคือการยังชีพด้วยการทำไร่ ดำรงชีวิตท่ามกลางสภาพอากาศที่เลวร้าย แต่สิ่งที่ต่างกัน คือ ฐานะความเป็นอยู่ หากเป็นครอบครัวชาวเขาที่มีลูกมากจะทำให้ประสบปัญหาความอดอยากและขาดโอกาสทางการศึกษา

ไหมแม

เรื่องนี้มุ่งเสนอปัญหาทางการศึกษาของชาวเขาเผ่าม้ง ตัวละครเอกของเรื่อง คือ ไหมแม ไหมแมมีวิถีชีวิตอย่างเด็กชาวเขาทั่วไปที่ต้องช่วยพ่อแม่ทำไร่ ไหมแมเป็นเด็กที่รักการศึกษาและใฝ่ฝันอยากเป็นครู เมื่อโรงเรียนภูเวียงซึ่งเป็นโรงเรียนแห่งเดียวในหมู่บ้านบนดอยถูกยุบ เนื่องจากขาดแคลนครูและความห่างไกลของพื้นที่ทำให้ราชการดูแลไม่ทั่วถึง ไหมแมจึงอาสาเป็นครูช่วยสอนนักเรียนรุ่นน้อง แต่การเรียนการสอนก็เป็นไปอย่างไม่เต็มที่ เพราะขาดแคลนอุปกรณ์และตำราเรียน ไหมแมได้รับความช่วยเหลือจากโดม พนักงานบริษัทเอกชนที่ขึ้นมาวาดรูปบนดอย ทั้งด้านอุปกรณ์การเรียน ตำราการสอน และช่วยขอทุนจากบริษัทที่เขาทำงานให้โรงเรียนภูเวียงได้เปิดอีกครั้ง ไหมแมมีโอกาสไปเรียนต่อในชั้นที่สูงขึ้นและจะกลับมาเป็นครูที่บ้านเกิด

ปมปัญหาในเรื่องไหมแมคือปัญหาด้านความห่างไกลและความทุกันดารของพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวเขาขาดโอกาสทางการศึกษา นอกจากนั้นความห่างไกลยังส่งผลให้ขาดแคลนครู เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่ครูต่างถิ่นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ทุกันดารและมีความแตกต่างด้านวัฒนธรรมได้

โครงเรื่องใหม่แม แสดงให้เห็นการขาดโอกาสด้านการศึกษาของชาวเขาเพราะความห่างไกลของพื้นที่ โรงเรียนบนดอยการขาดแคลนครู และการขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ทำให้โอกาสทางการศึกษาของชาวเขามีน้อยและไม่ทั่วถึง การคลี่คลายปัญหาที่ผู้เขียนเสนอคือ การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชนที่เห็นความสำคัญของการศึกษา ปัญหาการขาดครูแก้ไขโดยการให้ชาวเขาได้มีโอกาสเรียนหนังสือและกลับมาเป็นครูที่บ้านเกิด

ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน

นำเสนอชีวิตด้านการศึกษาของเด็กชาวเขา ตัวละครสำคัญ คือ มาวิ พ่อมาวิเป็นนายพราน เขาเติบโตในหมู่บ้านกลางป่าเขาลำเนาไพรทางภาคเหนือ มาวิรักการผจญภัยในป่าและอยากเป็นนายพรานเหมือนพ่อ มาวิและเพื่อนชาวเขามีโอกาสได้เรียนหนังสือ แต่การเรียนในโรงเรียนร่วมกับคนพื้นราบกลับทำให้มาวิและเพื่อนชาวเขาไม่มีความสุข เด็กชาวเมืองต่างเหยียดหยามและดูถูกเด็กชาวเขา มาวิเรียนเก่งจึงได้ทุนไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ในตัวจังหวัด การเรียนในโรงเรียนทำให้เขารู้สึกขาดอิสระ ระบบการศึกษาจำกัดความคิดของเขา วิชาที่เรียนนั้นยากและไกลตัว อีกทั้งครูยังมีอคติทางชาติพันธุ์กับเด็กชาวเขา ทำให้เนื้อเรื่องพลิกผันคือ มาวิหนีออกจากโรงเรียน เรียนไม่จบ กลับมาอยู่บ้านป่า ใช้ชีวิตในป่ากว้างตามที่ใฝ่ฝัน

ปมปัญหาของเรื่องนี้คือ ปัญหาความแตกต่างด้านชาติพันธุ์และปัญหาด้านสังคม ซึ่งส่งผลให้เด็กชาวเขาขอมละทิ้งโอกาสด้านการศึกษา เมื่อต้องไปศึกษาเล่าเรียนในต่างถิ่น ชาวเขามักถูกคนเมืองเหยียดหยามชาติพันธุ์ อีกทั้งการอยู่ร่วมกับคนในสังคมหรือการใช้ชีวิตตามกฎหมายระเบียบที่คนในสังคมกำหนด ทำให้ชาวเขารู้สึกขาดอิสระและไม่มีความสุข

โครงเรื่องมุ่งนำเสนอให้เห็นปัญหาด้านการศึกษาของชาวเขา ชาวเขาตัดสินใจเลิกเรียนทั้งที่มีโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นหนทางที่จะก้าวพ้นความเป็นคนชายขอบ โครงเรื่องมุ่งวิพากษ์ระบบการศึกษาในชั้นเรียน โดยแสดงให้เห็นว่าระบบการศึกษาจำกัดความคิด ไม่ตอบสนองต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การคลายปมปัญหาที่ผู้เขียนเสนอ คือ การออกจากสังคมที่แตกต่างและหันกลับมาใช้ชีวิตตามวิถีบรรพบุรุษ

บีดัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า

เรื่องนี้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวเลกลุ่มอุรักลาไวย์ ซึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่บนเกาะในทะเลตอนใต้ของประเทศไทย บีดักเป็นเด็กชายชาวเลอายุ 8 ปี มีพี่ชายอายุ 17 ปีชื่อฮาติ บีดักกำพร้าแม่ตั้งแต่เกิด ป๊ะพ่

ของปีตักมีอาชีพหาปลาและเก็บมะพร้าวขาย ปีตักได้ออกเรือเป็นครั้งแรกกับปีะและฮาติ เรียนรู้วิถีหาปลาในทะเล ปีะและฮาติได้รับการถ่ายทอดวิถีดำเนนชีวิตตลอดจนความเชื่อต่างๆของชาวอูรักลาไวย์ให้ปีตัก ปีะให้ปีตักไปโรงเรียนเมื่อถึงเกณฑ์ที่ต้องเรียนหนังสือ ที่โรงเรียนปีตักถูกดวงแก้วเพื่อนร่วมชั้นดูแคลนว่าสกปรกและพวกชนเผ่าเร่ร่อน ครูมะลิพาเด็กนักเรียนไปทัศนศึกษาในหมู่บ้านของปีตัก ระหว่างเดินทางเกิดอุบัติเหตุเรือคว่ำ ดวงแก้วจมน้ำ ปีตักกระโดดลงไปช่วยเพื่อน ความมีน้ำใจและความกล้าหาญของปีตักทำให้ดวงแก้วขอโทษที่เคยดูถูกและเป็นเพื่อนกับปีตัก ฮาติแต่งงานกับลิมาและแยกไปปลูกบ้านใหม่ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากบ้านปีะ ต่อมาปีะล้มป่วยและจากทุกคนไป ปีตักเติบโตขึ้นและเป็นเสมือนตัวแทนของปีะช่วยฮาติออกเรือหาปลา

ปมปัญหาของเรื่องนี้ คือ การถูกเหยียดชาติพันธุ์ของชาวเลเมื่อชาวเลต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคม อีกทั้งถูกคนเมืองสร้างอัตลักษณ์ในเรื่องความสกปรกและเป็นชนเผ่าเร่ร่อน

โครงเรื่องนำเสนอเรื่องราวชีวิตของชนเผ่าชาวเลในแถบจังหวัดภาคใต้ที่คนในสังคมมองว่าเป็นชนเผ่าพื้นเมืองที่ด้อยพัฒนา แต่ผู้เขียนได้วางโครงเรื่องให้เห็นวิถีชีวิตในด้านดีของชนเผ่าอูรักลาไวย์ ทั้งวิถีชีวิตการยังชีพที่ผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ อาศัยและพึ่งพิงธรรมชาติ ทั้งด้านความเป็นอยู่ การทำงาน และด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังนำเสนอภาพการเป็นชาวไทยใหม่ที่ชาวเลรุ่นใหม่ต้องอยู่ร่วมกับคนในสังคมใหญ่และถูกรังเกียจ ถูกดูถูกเหยียดหยาม แต่ในที่สุดชาวเลก็ปรับตัวและเป็นที่ยอมรับของคนเมืองได้เพราะความมีจิตใจดีงาม และดำเนินชีวิตในสองบทบาทพร้อมๆกันทั้งการเป็นชาวเลตามรอยบรรพบุรุษและการเป็นชาวไทยใหม่

เกี้ยวบานาจอก

เกี้ยวบานาจอก เป็นเรื่องราวชีวิตของชาวเวียดนามหรือชาวญวนอพยพลี้ภัยไร้สัญชาติครอบครัวของกวยอพยพหนีสงครามเวียดนามมาลี้ภัยในประเทศไทย ชาวญวนอยู่ในไทยในฐานะพลเมืองไร้สัญชาติ คนญวนถูกรังแก ถูกดูถูกเหยียดหยาม ไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองไทยทั้งด้านการศึกษาและการสาธารณสุข คนญวนถูกจับตามองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แต่คนญวนก็ลักลอบกระทำการทุกสิ่งทุกอย่างทางกรไทยห้าม ทั้งการเรียนการสอนภาษาเวียดนาม และเคลื่อนไหวกวทางกรเมืองเพื่อช่วยเหลือฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามเหนือ การเคลื่อนไหวกวทางกรเมืองทำให้ชาวญวนถูกจำกัดพื้นที่ จำกัดอิสรภาพทั้งการพูด คิด หรือ กระทำเรื่องราวทางกรเมือง หากฝ่าฝืนก็ถูกจับเข้าคุกลาดบัวขาว แต่ก็ยังมีชาวญวนหลายคนลักลอบออกนอกหมู่บ้านไปทำงานต่างถิ่น รวมทั้งกวยที่ลักลอบออกไปหางานทำในถิ่นอื่น

ปมปัญหาของเรื่อง คือ การเป็นพลเมืองไร้สัญชาติ และการเป็นชาติพันธุ์ชายขอบ ซึ่งส่งผลให้การได้รับโอกาสทางการศึกษารวมถึงการบริการด้านสาธารณสุขไม่มีคุณภาพและเท่าเทียมกับพลเมืองรัฐไทย อีกทั้งการเป็นชาติพันธุ์ชายขอบยังทำให้ชาวเวียดนามอพยพถูกเหยียดหยามรังแก นอกจากนี้ยังมีปมปัญหาเรื่องการถูกจำกัดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ถูกลิดรอนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อันเป็นผลจากการเคลื่อนไหวทางการเมือง

การวางโครงเรื่องเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองไร้สัญชาติและการขาดอิสรภาพในการดำเนินชีวิตของชาวนวนอพยพ ทำให้เห็นภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบในสังคม อีกทั้งโครงเรื่องยังสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ การสนับสนุนการกู้ชาติในประเทศเวียดนามของชาวนวนอพยพจึงเป็นปราการต่อความมั่นคงของชาติไทย ทางออกของปัญหาเหล่านี้ คือ การอดทน และไม่สิ้นหวังกับชีวิต

เรื่อง ปีกความฝัน

เรื่องนี้เป็นเรื่องของคนเร่ร่อนขอทานและคนโรคเรื้อน ตัวละครเอก คือ ทวน เด็กชายอายุ 7 ปี เร่ร่อนตามแม่ที่สติไม่ดีไปยังที่ต่างๆ จนได้พบกับชายชราโรคเรื้อน ชายชราโรคเรื้อนชวนทวนและแม่ไปอยู่ด้วยกันที่สุสานรถไฟ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าคนโรคเรื้อนและคนเร่ร่อนขอทาน เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีต่อคนโรคเรื้อนและคนขอทาน โดยคนเร่ร่อนขอทานมักถูกขับไล่ให้ออกจากถนนสาธารณะ คนโรคเรื้อนต้องคอยหลบซ่อนตัวเนื่องจากไม่อยากถูกจับกุมไปอยู่นิคมคนโรคเรื้อน แม้ตัวละครคนโรคเรื้อนและคนเร่ร่อนขอทานจะมีลักษณะสกปรกและเป็นโรคที่สังคมรังเกียจ แต่พวกเขาก็ล้วนแต่มีจิตใจดีงาม แม่ของทวนมักหนีออกจากบ้านรถไฟและสร้างปัญหาให้คนโรคเรื้อนตามแก้ ทำให้ทวนรู้สึกว่าตนและแม่เป็นภาระที่สร้างความเดือดร้อนให้คนโรคเรื้อน ทวนต้องเจอเหตุการณ์เลวร้ายที่แม่เป็นผู้ก่อขึ้นจนทำให้ทวนเสียสติเหมือนแม่และหนีออกไปจากชุมชนคนโรคเรื้อน

ปมปัญหาของเรื่อง ปีกความฝัน คือ ปัญหาคนเร่ร่อนขอทานที่ถูกคนในสังคมกีดกันการใช้พื้นที่ร่วมกัน คนเร่ร่อนขอทานและคนโรคเรื้อนถูกคนในสังคมตีตรา มองพวกเขาว่าไร้ประโยชน์และน่ารังเกียจ ทั้งๆที่พวกเขาสามารถเป็นประชากรที่ดีและสร้างประโยชน์แก่สังคมได้

โครงเรื่องนี้เสนอชีวิตของคนเสียสติ คนเร่ร่อนขอทานและคนโรคเรื้อนซึ่งนับว่าเป็นคนชายขอบในสังคม โดยสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครชายขอบในเรื่องมาพบกันและอยู่ด้วยกัน ผู้เรื่องให้เกิดความขัดแย้งผ่านเหตุการณ์ต่างๆที่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของคนเร่ร่อนขอทานและคนโรคเรื้อนทั้งการที่ไม่มีที่อยู่อาศัยแน่นอน การถูกคนในสังคมรังเกียจ การออกเร่ร่อนขอทาน และการถูกเจ้าที่บ้านเมืองกวาดล้าง

เด็กหญิงแห่งกลางคืน

เรื่องเด็กหญิงแห่งกลางคืน เป็นเรื่องราวชีวิตของเด็กหญิงรำพึงซึ่งเป็นเด็กกำพร้าและยังชีพด้วยการขอทาน รำพึงอยู่กับยายที่ไม่ใช่ยายแท้ๆในบ้านร้าง เมื่อคุณชวนชมมาพบจึงเวทนาช่วยอุปการะและให้เรียนหนังสือ เรื่องราวการเร่ร่อนขอทานของรำพึงถูกสื่อนำไปตีแผ่ทำให้เธอหนีออกจากบ้านจนไปพบนักข่าว นักข่าวจึงแจ้งให้ผู้ปกครองมารับ และสืบประวัติของรำพึง ทำให้ทราบสาเหตุที่รำพึงต้องกำพร้าและออกมาเร่ร่อนขอทานว่าเป็นเพราะพ่อแม่และลูกชายของยายที่พาเธอออกมาเร่ร่อน ชัดผลประโยชน์ทางการค้ายาเสพติดและยิงกันตาย แต่เรื่องราวชีวิตของรำพึงก็ถูกปิดไว้เพราะนักข่าวเกรงว่าจะทำร้ายจิตใจรำพึง รำพึงได้เป็นลูกบุญธรรมของคุณชวนชมอย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นตามลำดับ

เรื่องนี้แสดงปัญหาของเด็กเร่ร่อนขอทานและการเป็นเด็กกำพร้าที่ขาดคนอบรมเลี้ยงดู การเร่ร่อนขอทานทำให้เด็กมีชีวิตอย่างอดอยากขาดแคลน และขาดโอกาสด้านการศึกษา นอกจากนี้เด็กเร่ร่อนขอทานยังเป็นเหยื่อของสื่อและความรุนแรงในสังคม

โครงเรื่องสะท้อนภาพชีวิตประจำวันของเด็กขอทาน การช่วยเหลือของคนใจบุญ จนกระทั่งในที่สุดก็ได้รู้ภูมิหลังที่แท้จริงของการกำพร้า แต่ตัวละครเด็กเร่ร่อนขอทานในเรื่องก็มีชีวิตที่สุขสบายในตอนท้ายเรื่องจากการช่วยเหลือของคนใจบุญ แสดงให้เห็นว่าเด็กเร่ร่อนขอทานจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ หากคนในสังคมให้ความช่วยเหลือทั้งทางร่างกายและจิตใจ

บ้านเรา

เรื่องบ้านเรา นำเสนอชีวิตของเกษตรกรในชนบทที่ประสบปัญหาความแห้งแล้งทำให้ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอเพื่อขายเป็นรายจ่ายในครอบครัว พ่อแม่ของจอมและก้อยต้องพาครอบครัวออกไปหางานทำในต่างถิ่น โดยไปเป็นกรรมกรก่อสร้างตึก ครอบครัวจอมอาศัยอยู่ในบ้านพักคนงานที่แออัด เสื่อมโทรม ไม้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อเงินของพ่อถูกขโมย ทำให้แม่ต้องออกไปช่วยพ่อก่อสร้างเพื่อหารายได้เพิ่ม แต่ก็พลัดตกรั้วบ้านบาดเจ็บ ทำให้พ่อตัดสินใจกลับบ้าน และพบว่าที่หมู่บ้านกำลังได้รับการพัฒนาจากนโยบายของรัฐบาล ทำให้คนในท้องถิ่นไม่ต้องไปเร่ร่อนใช้แรงงานในเมืองอีก

ปมปัญหาของเรื่องบ้านเรา คือ ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการขายเพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้ตัวละครในเรื่องต้องหันมาประกอบอาชีพเป็นผู้ใช้แรงงาน ซึ่งต้องประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย ความไม่ปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุระหว่างทำงาน

โครงเรื่องบ้านเรา นำเสนอชีวิตของแรงงานก่อสร้าง โดยผูกเรื่องให้เห็นปัญหาและความจำเป็นในการไปใช้แรงงานในต่างถิ่น และดำเนินเรื่องให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนงานก่อสร้างที่ต้องแบกรับความเสี่ยงทุกด้านทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทางออกของปัญหา คือ การหวนกลับสู่บ้านเกิดไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งนี้รัฐบาลกับชาวบ้านต้องร่วมมือกันสร้างชุมชนให้น่าอยู่และสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามวิถีเกษตรพอเพียง

เด็กชายชาวเล

เรื่อง เด็กชายชาวเล เป็นเรื่องราวของรอฮีม เด็กชายชาวมุสลิมที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้เรียนต่อเนื่องจากต้องช่วยเหลือครอบครัวโดยการทำอาชีพประมง แต่เรื่องราวในอดีตที่พี่ชายของรอฮีมออกทะเลแล้วไม่ได้กลับบ้าน ทำให้แม่ของรอฮีมไม่ยอมให้เขาออกทะเลหาปลา เมื่อมีโรงงานปลาป่นมาตั้งในหมู่บ้าน พ่อแม่ของรอฮีมจึงอยากให้รอฮีมไปทำงานเป็นลูกจ้างโรงงานมากกว่าเป็นชาวประมง ด้วยเห็นว่างานโรงงานไม่ต้องเสี่ยงชีวิตเหมือนการออกทะเล อีกทั้งมีรายได้แน่นอน รอฮีมจึงต้องทำตามใจแม่ เมื่อเข้าไปทำงานในโรงงาน รอฮีมต้องทำงานอย่างหนัก ถูกกดค่าแรง อยู่ในบ้านพักที่แออัด แต่เขาก็ยังมีความหวังว่าวันหนึ่งจะได้ออกทะเลดังที่เคยฝันไว้

ปมปัญหาของเรื่องนี้คือ การเป็นผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องประสบกับปัญหาการถูกกดค่าแรง การใช้แรงงานเด็กหนักเกินวัย การได้รับสวัสดิการแรงงานที่ไม่เหมาะสม

โครงเรื่อง เสนอเรื่องราวของคนชายขอบ นับตั้งแต่การวางตัวละครให้เป็นคนไทยมุสลิมในแถบภาคใต้ ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ และสุดท้ายต้องมาเป็นลูกจ้างในโรงงานด้วยวัยเพียง 13 ปี โครงเรื่องแสดงให้เห็นความขัดแย้งในใจของตัวละครที่รักการเป็นชาวประมง แต่ด้วยการสร้างเหตุการณ์พี่ชายเคยออกทะเลแล้วไม่ได้กลับบ้าน ช่วยสนับสนุนเหตุผลว่างานประมงคืองานที่เสี่ยงชีวิต ทำให้เขาต้องเป็นแรงงานเถื่อนในโรงงานปลาป่นและต้องทนกับสภาพเลวร้ายของการเป็นคนงาน

ผีเสื้อและดอกไม้

เรื่องผีเสื้อและดอกไม้ มุ่งเสนอชีวิตอันแร้นแค้นของครอบครัวกรรมกรชาวมุสลิม โดยมีสุยัน เด็กชายวัย 13 ปี เป็นตัวละครสำคัญในการดำเนินเรื่อง ครอบครัวของสุยันเป็นชาวมุสลิม แต่ปลูกบ้านในที่ดินของวัด สุยันเป็นเด็กเรียนดี สอบได้ที่หนึ่งทุกครั้ง แต่เขาก็ตัดสินใจไม่เรียนต่อเมื่อรายได้ของพ่อที่มีอาชีพขายแรงงานลดน้อยลง เขาช่วยพ่อหารายได้จากการขายไอศกรีมซึ่งสร้างรายได้ไม่มากนัก มีมิมปี เพื่อนร่วมชั้นเรียนจึงชักชวนให้สุยันทำงานเป็นกองทัพนวดคนชั่วคราวและนำตาลไปขายที่ชายแดน เมื่อพ่อ

ของศูนย์นฤกรถไฟชนจนขาดและไม่สามารถทำงานได้ ภาวะเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัวทั้งหมดจึงตกอยู่ที่ฮุ้ยัน เขาตัดสินใจทำงานขนข้าวสารข้ามแดน เมื่อฮุ้ยันเห็นเพื่อนร่วมงานพลัดตรถไฟตายต่อหน้าต่อตา ประกอบกับคำแนะนำของมิมีปีให้ปลูกดอกไม้ขาย ทำให้เขาเลิกทำงานที่เสี่ยงชีวิตและผิดกฎหมาย

ปมปัญหาของเรื่องนี้คือ การประสพกับภาวะอดอยากขาดแคลนของผู้อยู่ในชนชั้นกรรมมาชีพ ส่งผลให้ต้องประกอบอาชีพใช้แรงงานในธุรกิจผิดกฎหมายซึ่งเป็นงานอันตราย เสี่ยงต่อการถูกจับกุมและเสี่ยงต่อชีวิต นอกจากนี้ยังมีปมปัญหาที่เป็นความขัดแย้งในจิตใจของตัวละครที่เป็นชาวมุสลิม แต่กลับอาศัยที่ดินของวัดปลูกบ้าน และการไม่ได้ประพุดิตนเยี่ยงมุสลิมที่ดี ทั้งการประกอบพิธีทางศาสนาหรือ การศึกษาหลักคำสอนของศาสนา

การวางโครงเรื่องทำให้เห็นชีวิตของตัวละครคนชายขอบที่เป็นผู้ใช้แรงงาน ยากจน ขาดโอกาสทางการศึกษา อีกทั้งเป็นคนชายขอบในทางศาสนา เนื่องจากอาศัยอยู่ในที่ดินของวัดและไม่เคยปฏิบัติศาสนกิจอย่างมุสลิมที่ดีเนื่องจากต้องทำงานตลอดเวลา เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับครอบครัวฮุ้ยันทำให้เห็นภาพชีวิตของครอบครัวผู้ใช้แรงงาน ความอดอยาก ภาวะหน้าที่ที่หนักเกินวัย และการทำงานที่เสี่ยงชีวิตและผิดกฎหมายเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว การคลี่คลายปัญหาของตัวละครคือ การเลิกทำงานผิดกฎหมายและหันมาประกอบอาชีพสุจริต

ไอ้ค่อม

เรื่อง ไอ้ค่อม เป็นเรื่องของเด็กพิการหลังค่อม ซึ่งกำพร้าเพราะถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง แม่ของค่อมคือ แสงหล้าตั้งครรภ์หลังจากหนีตามลิเกที่มาแสดงในงานวัด แสงหล้าถูกทอดทิ้งจนต้องกลับมาที่บ้าน ตาตุ่นบอกให้แสงหล้าทำแท้งเพื่อจะได้แต่งงานใหม่กับบุญทาลูกเจ้าของโรงสี แสงหล้าทำแท้งไม่สำเร็จ เมื่อคลอดลูกออกมาพิการหลังค่อม แสงหล้าก็หนีหายไป ตาตุ่นเกลียดชังหลานชายหลังค่อมมาก มีเพียงยายลาที่รักและดูแลค่อม คอยปกป้องค่อมจากการถูกตาตุ่นทำร้าย ค่อมมักถูกเด็กวัยเดียวกันรังแกและเอาเปรียบเสมอ เมื่อค่อมต่อสู้ แม่ของเด็กเหล่านั้นก็มาฟ้องตา ตาจึงทุบตีค่อมอย่างรุนแรง ยายลารีบมาห้ามจนพลัดตกบันไดและเสียชีวิตในเวลาต่อมา เมื่อยายตาย ค่อมกลายเป็นคนซึ่งซึมหม่อมลอย ค่อมเริ่มมีความหวังเมื่อค่อมรักครูลดา แต่ครูลดามีคนรักอยู่แล้วคือครูชัย ทำให้ค่อมเสียใจมากจึงตัดสินใจจบชีวิตตนเองเพราะคิดว่าจะได้ไปอยู่กับยายที่รักเขาอย่างจริงใจ

ปมปัญหาของเรื่องไอ้ค่อมมีสองปมปัญหา คือ การเป็นเด็กกำพร้า และ เด็กพิการ การกำพร้าเป็นผลมาจากการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของแม่และการไม่รับผิดชอบของพ่อ การตั้งครรภ์แล้วถูกสามีทอดทิ้งนำมาซึ่งความอับอายของแม่ เมื่อคลอดลูกแล้วจึงทิ้งลูกไปและปล่อยให้ตายายเป็นผู้เลี้ยงดูลูกท่ามกลางสภาพ

ครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง นอกจากกำพว้าแล้วตัวละครเอกในเรื่องยังพิการ ความพิการทำให้ใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม ซึ่งความพิการและกำพว้าของตัวละครเป็นผลจากค่านิยมสมัยใหม่และระบบทุนนิยมที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนในสังคมชนบท

โครงเรื่องเสนอภาพของคนชายขอบ ตัวละครในเรื่องทุกตัวล้วนเป็นคนชายขอบ ตัวละครเอกในเรื่องเป็นเด็กกำพว้าและพิการ โครงเรื่องขบขันให้เห็นทั้งชีวิตการเป็นเด็กพิการและการเป็นเด็กกำพว้าที่ประสบชะตากรรมอันเลวร้าย ทั้งการขาดความอบอุ่น ถูกตาทำร้ายร่างกาย ถูกเด็กวัยเดียวกันรังแกและล้อเลียน ซึ่งสาเหตุของเรื่องเลวร้ายในชีวิตของตัวละครเอกเป็นผลมาจากการกระทำของคนในครอบครัว สะท้อนปัญหาความเสื่อมทรามของศีลธรรม การทอดทิ้งเด็ก การทารุณกรรมเด็ก และภาวะด้อยโอกาสในทุกด้านของเด็กกำพว้าและพิการ

เด็กชายจากดาวอื่น

เรื่องเด็กชายจากดาวอื่นมุ่งนำเสนอเรื่องราวชีวิตของเด็กกำพว้าและเด็กกำพว้าที่พิการในสถานสงเคราะห์เด็ก ตัวละครเอกในเรื่อง คือ ปาน เด็กชายอายุ 5 ขวบ ปานเป็นเด็กพิการพูดติดอ่างและมีนิ้ว 11 นิ้ว เด็กกำพว้าและพิการในสถานสงเคราะห์แห่งนี้มีหมอเพ็ญเป็นผู้ดูแล หมอเพ็ญทำหน้าที่แม่ ดูแลสั่งสอนและคอยหาพ่อแม่อุปการะให้เด็ก ผู้เขียนสร้างตัวละครเทียบเคียง โดยเปรียบเทียบชีวิตของเด็กกำพว้าและเด็กกำพว้าที่พิการกับหมาจูดและแมวสีดำที่มีรูปลักษณะภายนอกไม่สวยงามทำให้ไม่มีใครรับเลี้ยง แต่หมอเพ็ญสอนให้เด็กทุกคนยึดมั่นในความดีมากกว่าความงามภายนอก วันหนึ่งมีหญิงสาวมาคลอดลูกที่สถานสงเคราะห์และพูดคุยกับแก้วตาเรื่องเด็กกำพว้า ปานได้ยินจึงรู้ว่าหมอเพ็ญไม่ใช่แม่ที่แท้จริง ปานเสียใจมาก แต่หมอเพ็ญก็อธิบายและปลอบใจปานทำให้ปานเข้าใจ วันเวลาผ่านไปพี่น้องๆ ของปานมีผู้อุปการะนำไปเลี้ยงดูจนหมด เหลือเพียงเด็กพิการที่ไม่มีใครรับไปเลี้ยงดูและอยู่ในสถานสงเคราะห์ต่อไป

ปมปัญหาที่นำเสนอในเรื่อง คือ การเป็นเด็กกำพว้าและเด็กกำพว้าที่พิการ การกำพว้าเกิดจากการที่พ่อแม่ไม่พร้อมเลี้ยงดูบุตร หรือ การไม่ต้องการเลี้ยงดูพิการ ทำให้เด็กกำพว้าต้องเป็นภาระของสถานรับเลี้ยงเด็ก นอกจากนั้นเด็กกำพว้าที่พิการยังสะท้อนปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น เด็กกำพว้าที่พิการไม่มีใครรับไปอุปการะเลี้ยงดู และยังคงเป็นภาระของสถานรับเลี้ยงต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นการปฏิเสธคนพิการของคนในสังคม

โครงเรื่องเสนอภาพชีวิตของเด็กกำพร้าในสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยตัวละครเอกของเรื่องเป็นทั้งเด็กกำพร้าและพิการ ซึ่งเน้นความเป็นคนชายขอบให้เข้มข้นมากขึ้น สิ่งที่เด็กกำพร้าและเด็กกำพร้าที่พิการรู้สึกเหมือนกัน คือ การโยนความอบอุ่นจากพ่อแม่ที่แท้จริง แต่สิ่งที่เด็กกำพร้าที่พิการด้อยกว่า คือ การที่ไม่มีใครเลือกรับไปอุปการะ สะท้อนให้เห็นชะตากรรมอันโหดร้ายของเด็กกำพร้าที่พิการ และสะท้อนมุมมองของคนในสังคมที่ไม่ยอมรับคนพิการ

พราวแสงรุ่ง

เรื่องพราวแสงรุ่งแสดงให้เห็นมิตรภาพระหว่างเด็กปกติและเด็กพิการ ชาญขโมยลูกหมาของแสงรุ่งเด็กหญิงที่พิการทางสายตา แต่ชาญตัดสินใจสารภาพผิดและนำมาคืน เด็กทั้งสองจึงได้รู้จักกัน ชาญมาเป็นเพื่อนเล่น ช่วยสอนหนังสือ พาแสงรุ่งไปโรงเรียนและจำลองเหตุการณ์การเป็นนักเรียน ชาญเห็นใจและสงสารแสงรุ่งที่มองไม่เห็นจึงสวดมนต์ขอพรจากพระให้แสงรุ่งหาย แต่แสงรุ่งเป็นเด็กพิการที่อยู่ในสภาพแวดล้อมและครอบครัวที่ดี เธอจึงมีจิตใจที่เข้มแข็ง และมีความหวังว่าจะสามารถมองเห็นได้ในวันหนึ่ง ชาญเป็นเสมือนดวงตาพาแสงรุ่งไปยังที่ต่างๆและอธิบายความสวยงามของสิ่งที่เขาเห็นให้แสงรุ่งฟัง ด้วยจิตใจที่งดงามของชาญ เขาจึงคิดที่จะแบ่งดวงตาข้างหนึ่งให้แสงรุ่ง เพื่อที่เขาและแสงรุ่งจะได้มองเห็นความงามของโลกนี้ได้พร้อมๆกัน

ปมปัญหาของตัวละครในเรื่อง คือ ความพิการ ซึ่งความพิการทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตประจำวันและไม่สามารถใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้ แต่ตัวละครในเรื่องไม่ได้รู้สึกอึดอัดหรือลำบากกับความพิการของตน เนื่องจากมีคนในครอบครัวดูแลและมีเพื่อนที่ดี

โครงเรื่องเสนอเรื่องราวของเด็กพิการทางสายตา และ มิตรภาพระหว่างเด็กปกติกับเด็กพิการ โดยแสดงภาพของเด็กพิการที่มีความหวัง มองโลกในแง่ดี และสะท้อนให้เห็นความรู้สึกของคนปกติที่มองว่าคนพิการน่าสงสารและใช้ชีวิตด้วยความลำบาก ซึ่งนำไปสู่การหาหนทางช่วยเหลือคนพิการ

ดอกไม้และสายฝน

เรื่อง ดอกไม้และสายฝน ตัวละครสำคัญ คือ อ้อแซมและพิรุณ พิรุณเป็นเด็กขาพิการที่เดินด้วยไม้ค้ำยันแต่พิรุณก็ไม่เคยแสดงออกว่าตนแตกต่างจากเด็กคนอื่น อีกทั้งพิรุณยังเป็นที่ปรึกษาของอ้อแซม เพราะพิรุณเรียนเก่งและมักจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆเสมอ วันปิดเทอมเพื่อนๆนัดเจอกันที่บ้านอ้อแซม แต่พิรุณไม่ไป เขาซึมเศร้าและครุ่นคิดเกี่ยวกับความพิการ ส่วนลึกในใจพิรุณไม่ยอมให้ใครจ้องมองหรือแสดงความสงสารในความพิการของเขา เพื่อนๆไปเยี่ยมพิรุณที่บ้านและช่วยกันให้กำลังใจจน

พิรุณเดินสองขาได้โดยไม่ต้องใช้ไม้ค้ำยัน นอกจากนั้นเพื่อน ๆ ยังช่วยกันเก็บเงินซื้อขาปลอมที่ไม่เป็นสนิมให้พิรุณ เพื่อที่เขาจะได้เล่นน้ำฝนกับเพื่อน ๆ

ปมปัญหาในเรื่องนี้คือ ความพิการของร่างกาย ตัวละครที่พิการมีความขัดแย้งในจิตใจเนื่องจากการปฏิบัติของคนในสังคมที่มองความพิการของเขาด้วยความเวทนาสงสาร หรือพยายามช่วยเหลือ สิ่งที่คนในสังคมกระทำนั้นย่ำให้เขารู้สึกถึงความผิดปกติของร่างกาย การเป็นคนอ่อนแอ และไร้ความสามารถ

โครงเรื่องเสนอภาพตัวละครที่มีความผิดปกติทางร่างกาย ไปพร้อม ๆ กับเสนอภาพความผูกพันและมิตรภาพระหว่างตัวละครที่เป็นเด็กปกติกับเด็กพิการ สะท้อนให้เห็นภาพคนพิการที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดีทำให้สามารถปรับตัวและมีความสุขกับชีวิตได้

ทองดี

เรื่องทองดีมุ่งนำเสนอเรื่องราวของตัวละครที่เป็นเด็กพิการ สัมหวนเป็นโรคโปลิโอ ความพิการของสัมหวนทำให้น้ำหนึ่งและยุทพงษ์ผู้เป็นพ่อแม่ทะเลาะกันจนพ่อแยกไปมีครอบครัวใหม่ น้ำหนึ่ง อับอายที่มีลูกพิการ เธอไม่เคยแสดงความรักต่อสัมหวน ส่งผลให้สัมหวนเป็นเด็กเก็บกด ก้าวร้าว และโทษตัวเอง มีเพียงป้าศุภร์และน้ำสองนางที่คอยดูแลปลอบใจสัมหวนเรื่อยมา สัมหวนได้พบกับแมวชื่อทองดีซึ่งเป็นแมวเทวดาพูดได้ สัมหวนได้ระบายความรู้สึกกับทองดี ทองดีให้กำลังใจ สอนให้เธอรู้จักรักตนเอง สัมหวนปรับความเข้าใจกับแม่ ทำให้รู้ว่าแม่รักเธอ ทำยที่สุดสัมหวนก็เลิกกล่าวโทษความพิการ มีงานและมีครอบครัวที่ดีในเวลาต่อมา

ปมปัญหาของตัวละครมีสองปมปัญหา คือ ปัญหาความพิการ และ ปัญหาครอบครัวแตกแยก การที่ตัวละครในเรื่องพิการ ทำให้พ่อแม่ทะเลาะกันจนครอบครัวแตกแยก อีกทั้งความพิการยังทำให้แม่ อับอาย และไม่เคยแสดงความรักต่อลูก ทำให้เด็กพิการขาดความอบอุ่น

โครงเรื่องมุ่งเสนอความเป็นชายขอบของตัวละครทั้งการเป็นคนพิการและการเป็นเด็กกำพร้า เนื่องจากครอบครัวแตกแยก แต่ตัวละครที่พิการก็สามารถประสบผลสำเร็จในชีวิตได้เนื่องจากมีตัวละครสัตว์มาเป็นเพื่อนช่วยเหลือให้กำลังใจ สะท้อนให้เห็นภาพคนพิการที่สามารถเอาชนะอุปสรรคชีวิตที่เกิดจากความพิการได้ หากรู้จักยอมรับและไม่สิ้นหวังกับความพิการของตนเอง

เด็กชายชนะ

เรื่องเด็กชายชนะนำเสนอชีวิตของเด็กชายพิการ ชนะขาพิการเพราะโรคโปลิโอ แต่พ่อแม่ของเขาก็เลี้ยงเขามาอย่างเด็กปกติ ทำให้เขาไม่รู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากเด็กคนอื่น แม้จะเดินลำบากแต่ชนะมี

พัฒนาการด้านอื่นเหมือนเด็กทั่วไป เมื่อไปโรงเรียนชนะมักถูกวินทร์และพรรคพวกกลั่นแกล้งและล้อเลียน จนวันหนึ่งชนะทนไม่ไหวต่อสู้กับวินทร์ ชนะจึงถูกครูทำโทษ วันต่อมาครูใหญ่พาชนะไปหน้าเสาธงและประกาศว่าเขาคือเด็กพิเศษ ห้ามรังแก และควรช่วยเหลือ ทำให้ชนะรู้สึกที่ตนเองแปลกแยกจากคนอื่น อ่อนแอ ด้อยค่า และไม่ยอมไปโรงเรียน ครูจึงไปพบพ่อแม่ที่บ้านของชนะและเล่าเหตุการณ์หน้าเสาธง ให้ฟัง แม่พุดคุยกับชนะจนเขายอมไปโรงเรียน ชนะค้นพบพรสวรรค์ในการวาดภาพ โรงเรียนจึงส่งเขาไปประกวดวาดภาพ ชนะได้รางวัลชนะเลิศและได้รับรางวัลจากนายกรัฐมนตรี วันเวลาผ่านไปชนะเติบโตขึ้น แม้ขาของชนะจะยังไม่หายเป็นปกติ แต่เขาก็สามารถทำงานเลี้ยงชีพตนเองได้โดยการวาดภาพ

ปมปัญหาของเรื่อง คือ ปัญหาความพิการของร่างกาย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตร่วมกับ คนในสังคม อีกทั้งความพิการยังเป็นปมด้อยที่ทำให้ถูกล้อเลียนและกลั่นแกล้งรังแก

โครงเรื่องสะท้อนให้เห็นชีวิตเด็กพิการที่ต้องต่อสู้กับความลำบากเนื่องจากอุปสรรคทางกาย อีกทั้งต่อสู้กับสายตาและความคิดของคนในสังคม แต่ในที่สุดก็สามารถต่อสู้จนข้ามพ้นปัญหา สามารถมีชีวิตที่ดี และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้ด้วยความสามารถด้านอื่นที่มาชดเชยความบกพร่องด้านร่างกาย

แว้งที่รัก

เรื่องแว้งที่รัก นำเสนอภาพการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนหลากหลายเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม และศาสนาในอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส โดยตัวละครเอกในเรื่องคือน้อย เด็กหญิงชาวไทยพุทธ น้อยถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตครอบครัวไทยพุทธของตนเอง ทั้งการใช้ชีวิตท่ามกลางเพื่อนมุสลิม ซึ่งครอบครัวของน้อยต้องปรับตัว ปรับวิถีชีวิต เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมมุสลิม เนื้อเรื่องดำเนินไปพร้อมกับชีวิตของน้อย ทั้งการเล่นกับเพื่อนต่างศาสนา เทศกาลฮารีรายอ วิธีการทำมาหากินของคนเชื้อชาติต่างๆ และการใช้ชีวิตในโรงเรียนของเด็กต่างศาสนาซึ่งเกิดเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งระหว่างน้อยกับเพื่อนชาวมุสลิม เนื่องจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนา แต่เรื่องราวก็คลี่คลายไปได้เพราะครูอธิบายให้นักเรียนเข้าใจและสอนให้รักและสามัคคีกัน ตัวละครในเรื่องสนทนากันถึงที่มาของหมู่บ้าน รวมถึงประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ครูสอน ทำให้น้อยเกิดความสงสัยเนื่องจากในมุมมองของคนแว้ง โต๊ะเว่งที่เป็นผู้ก่อตั้งอำเภอแว้งคือ วีรบุรุษ แต่ประวัติศาสตร์ไทยกลับจารึกโต๊ะเว่งที่อยู่ฝ่ายพระยาตานีเป็นกบฏ พ่อของน้อยจึงบอกให้น้อยวางตัวเป็นกลางและใช้ชีวิตตามปกติต่อไป

ปมปัญหาเรื่องแว้งที่รักคือ การใช้ชีวิตร่วมกันของคนต่างศาสนา ซึ่งคนไทยพุทธที่เป็นกลุ่มน้อยทางศาสนาในพื้นที่อำเภอแว้ง ต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ คนไทย

มุสลิมแม้ไม่สามารถปรับตัวให้กลมกลืนกับคนไทย แต่คนไทยมุสลิมก็ยอมรับการใช้ภาษาไทย การเรียนในโรงเรียนไทย เนื่องจากมองว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลต่อความเป็นอิสลาม

โครงเรื่องนำเสนอภาพชีวิตที่เรียบง่ายของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และภาพการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนาผ่านเรื่องเล่าสนุกๆ ของเด็กๆ ที่มีแต่ความหวังดีต่อกัน เรื่องแฉ่งที่รักสะท้อนว่าปัญหาของคนต่างศาสนาสามารถคลี่คลายได้หากทุกคนมีความเอื้ออาทรและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน

ปอเนาะที่รัก

เรื่องปอเนาะที่รักเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนปอเนาะจากโรงเรียนสอนศาสนามาเป็นโรงเรียนสามัญ ฮาซัน ตัวละครเอกในเรื่องมีครอบครัวที่ยากจน พ่อของเขามีอาชีพแบกกระสอบเกลือ จึงไม่สามารถส่งเสียให้ฮาซันเรียนโรงเรียนสามัญได้ เขาจึงสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะเนื่องจากคิดว่าปอเนาะจะสอนวิชาความรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ชีวิตในโรงเรียนปอเนาะเป็นไปอย่างเข้มงวด แม้จะเปลี่ยนมาสอนวิชาสามัญ แต่ทุกคนเคร่งครัดก็ต่อกฎของปอเนาะดั้งเดิม คือ ห้ามพูดภาษาไทย ห้ามนักเรียนชายหญิงพูดคุยกัน ในห้องเรียนต้องมีผ้ากั้นห้องแบ่งแยกนักเรียนชายหญิงออกจากกัน ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างยากลำบาก อีกทั้งนักเรียนปอเนาะ โดยเฉพาะมะยาก็ต่อต้านคนไทยพุทธ ไม่ยอมเรียนวิชาสามัญที่ครูไทยพุทธสอน เนื่องจากเห็นว่าคนไทยเหยียดย่ำวัฒนธรรมอิสลาม หากใครประพฤติตนที่แสดงออกว่าสนับสนุนความเป็นไทยจะถูกสังคมนรังเกียจ ฮาซันไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ เขาพูดภาษาไทย คุยกับเพื่อนหญิง และแสดงออกอย่างนักเรียนไทยทั่วไป ทำให้เขากลายเป็นคนชายขอบในสังคมโรงเรียน การเรียนในปอเนาะทำให้ฮาซันอึดอัด ประกอบกับความเข้าใจผิดว่าการเรียนในปอเนาะไม่มีค่าใช้จ่าย แต่แท้ที่จริงกลับมีค่าใช้จ่ายมากจนพ่อของเขาไม่สามารถหาเงินไม่ทัน ฮาซันจึงตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนไปช่วยพ่อแบกกระสอบเกลือ

ปมปัญหาของเรื่องนี้คือ ปัญหาการต่อต้านคนต่างศาสนา โดยคนไทยมุสลิมมองว่าคนไทยพุทธกดขี่วัฒนธรรมอิสลาม จากการกำหนดให้พูดภาษาไทย หรือ การปรับเปลี่ยนโรงเรียนปอเนาะให้เป็นเหมือนโรงเรียนไทย รวมถึงการเขียนประวัติศาสตร์ให้คนปัตตานีเป็นกบฏ

โครงเรื่องนำเสนอให้เห็นปัญหาด้านการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ และสะท้อนแนวคิดของชาวไทยมุสลิมต่อคนไทยพุทธ คนไทยมุสลิมในเรื่องมองว่าคนไทยพุทธเหยียดย่ำวัฒนธรรมอิสลาม การคลี่คลายปมปัญหา คือ การให้ตัวละครที่เป็นครูพยายามอธิบายให้นักเรียนเข้าใจว่าแม้จะต่างศาสนาแต่ทุกคนก็เป็นคนไทยเหมือนกัน

อาณาจักรแห่งหัวใจ

โครงเรื่องนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนมุสลิมในจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งนับว่าเป็นประชากรกลุ่มน้อยในสังคม ครอบครัวของยาซีนตัวละครเอกในเรื่อง ประกอบไปด้วย แม่ พี่สาว และน้องสาวที่ล้วนเป็นชาวมุสลิม ครอบครัวของยาซีนนับถือลุงอาลีที่เป็นผู้นำศาสนา และปฏิบัติตนอย่างชาวมุสลิมที่เคร่งครัด การเป็นคนกลุ่มน้อยทำให้ยาซีนปรับตัวลำบากเมื่อต้องเข้าโรงเรียนและเรียนร่วมกับเด็กชาวไทยพุทธ ยามีละพี่สาวของยาซีนมีอุปสรรคเรื่องความรักเนื่องจากสรวุฒิชายที่เธอรักนับถือศาสนาต่างจากเธอ แต่สรวุฒิก็พยายามอธิบายให้ยามีละเข้าใจว่าความรักไม่ได้เกี่ยวกับศาสนา สรวุฒิเล่าถึงแก่นของแต่ละศาสนาให้ยาซีนฟังอยู่เสมอ และยาซีนก็เห็นด้วยว่าทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดี แต่ถึงอย่างไร ยามีละก็ไม่ยอมรับสรวุฒิและยังคงเคร่งครัดในหลักศาสนา จนเมื่อเกิดเหตุการณ์พลิกผัน คือ แม่ของยาซีนป่วยเป็นมะเร็ง น้องสาวคนเล็กเสียชีวิตจากอุทกภัย บ้านถูกน้ำพัดพาจนเสียหาย ทำให้ครอบครัวของยาซีนย้ายไปอยู่ในบ้านสวนของสรวุฒิ ซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและผู้คนก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ครอบครัวของยาซีนพบกับความสุขสงบ ยามีละกับสรวุฒิได้ใช้ชีวิตร่วมกันในอาณาจักรที่พวกเขาสร้างขึ้นเอง โดยปราศจากกรอบใดๆมาคุมขัง

ปมปัญหาของเรื่องนี้คือ การเป็นคนชายขอบทางศาสนาของคนไทยมุสลิม เนื่องจากการเป็นชนกลุ่มน้อยทางศาสนาในพื้นที่ทางภาคเหนือของไทย คนไทยมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใช้ชีวิตด้วยความแปลกแยกเมื่อต้องเรียนในชั้นเรียนไทย อีกทั้งถูกล้อเลียนความเป็นมุสลิม นอกจากนั้นข้อบังคับของศาสนาอิสลามยังเป็นอุปสรรคขวางกั้นความรัก เนื่องจากคนมุสลิมไม่สามารถแต่งงานกับคนต่างศาสนาได้

โครงเรื่องเสนอภาพชีวิตของชาวมุสลิมในฐานะที่เป็นคนชายขอบในสังคมที่อาศัยอยู่ และนำเสนอว่าความขัดแย้งระหว่างคนต่างศาสนาในโลก เกิดจากการนำความแตกต่างด้านศาสนามาเป็นเครื่องแบ่งแยกผู้คนในสังคม ทางออกของปัญหาด้านศาสนาคลี่คลายได้ เนื่องจากการค้นพบเอกภาพของแต่ละศาสนา คือ การมุ่งหวังให้คนประพฤติดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โครงเรื่องที่น่าเสนอภาพคนชายขอบมีลักษณะดังนี้

1. การผูกเรื่อง ผู้เขียนผูกเรื่องให้มีปมปัญหาในลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1.1 ภาวะด้อยโอกาสของคนชายขอบ คนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนประสบกับปัญหาความด้อยโอกาสในด้านต่างๆ อันมีสาเหตุมาจากความยากจน ทำให้ตัวละครในเรื่องต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ตัวละครชายขอบมักขาดโอกาสด้านการศึกษา ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ซึ่งโครงเรื่องคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมักนำเสนอปัญหาด้านการศึกษาเพราะตัวละครในเรื่องเป็น

เด็กที่อยู่ในวัยศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะนำเสนอปัญหาในด้านนี้ นอกจากนั้นแล้วการอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ความเจริญยังเป็นปัจจัยให้คนชายขอบเข้าถึงบริการสาธารณะและสิทธิขั้นพื้นฐานจากรัฐได้ยาก

ภาวะด้อยโอกาสยังเกิดจากปัจจัยด้านกายภาพ กล่าวคือหากมีร่างกายพิการก็จะทำให้โอกาสในการใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียมกับคนปกติในสังคมลดน้อยลง

1.2 ความแปลกแยกจากคนในสังคม เมื่อคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนส่วนใหญ่ในสังคม หากเป็นกรณีของชนเผ่าพื้นเมือง ผู้ลี้ภัย หรือคนต่างศาสนา มักประสบกับปัญหาการถูกล้อเลียน ดูถูกเหยียดหยาม หรือถูกกีดกันในการรับสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง ในส่วนของคนพิการหรือเด็กกำพร้า มักถูกมองด้วยความเวทนาสงสาร ถูกตีตราว่าไร้ความสามารถ

2. บทบาทของตัวละครในเรื่อง

บทบาทของตัวละครที่เป็นคนชายขอบในเรื่อง มีทั้งตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่และตัวละครที่เป็นเยาวชน ตัวละครชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนมีลักษณะเด่นที่ความมุ่งมั่น อดทน และใฝ่ดี นอกจากนั้น ผู้เขียนมักสร้างตัวละครคู่เทียบ เพื่อเน้นลักษณะนิสัย พฤติกรรม และชีวิตที่แตกต่างของตัวละครแม้จะเป็นคนชายขอบเหมือนกัน เช่น ยาซึกับเมืองค้ำ ในเรื่อง **ลูกป่า** หรือ หม่อมงพอกกับนุโพ ในเรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ที่มีถิ่นกำเนิดเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน แต่โอกาสทางการศึกษาและฐานะทางครอบครัวทำให้ชีวิตของตัวละครสองตัวต่างกัน หรือสร้างคู่เทียบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ ดังโครงเรื่องที่มีตัวละครคนพิการ พบว่ามีการสร้างตัวละครที่เป็นเด็กปกติกับเด็กพิการขึ้นมาคู่กัน เช่น อ้อแซมกับพิรุณ ในเรื่อง **ดอกไม้และสายฝน** หรือ ชาญกับแสงรุ่ง ในเรื่อง **พราวแสงรุ่ง** เรื่อง **ทองดี** สร้างตัวละครสัตว์มาเป็นเพื่อนกับส้มหวานซึ่งเป็นเด็กพิการ การสร้างตัวละครขึ้นมาเทียบและกำหนดให้มีบทบาทในการช่วยเหลือคนพิการ แสดงให้เห็นว่าตัวละครที่เป็นคนชายขอบต้องมีตัวละครอื่นเข้ามาช่วยเหลือให้ก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคในชีวิต ส่วนเรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** ผู้เขียนเทียบให้เห็นความเหมือนและต่างของตัวละครเด็กกำพร้าและพิการ กับ ตัวละครที่เป็นสัตว์ คือ หมาจูดและแมวดำ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเพื่อการขบขันให้เห็นโชคชะตาอันเลวร้ายของคนชายขอบ

3. การคลายปมปัญหา

การคลายปมปัญหาในวรรณกรรมเยาวชนเป็นไปในรูปแบบที่ปัญหาของตัวละครชายขอบได้รับการแก้ไขในส่วนของแต่ละบุคคล ตามแต่ละสถานการณ์ และสภาพแวดล้อม ดังเช่นเรื่อง **ไหมแม่บ้านเรา** **ดอกไม้และสายฝน** **ทองดี** **เด็กหญิงแห่งกลางคืน** และ **อาณาจักรแห่งหัวใจ** แต่ก็ยังมีตัวละครในบางเรื่องที่ไม่สามารถก้าวพ้นปัญหาและความเป็นชายขอบได้ บางตัวละครอาจต้องจบชีวิตของ

ตนเองหรืออยู่อย่างสิ้นหวังเช่นเรื่อง **ไอ้ค่อม** และ **เด็กชายจากดาวอื่น** บางตัวละครไม่สมหวังแต่ก็ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็งและยังคิดหวังถึงความสวยงามในชีวิตข้างหน้า เช่นเรื่อง **ลูกป่า หมูบ้านอาบจันทร์ เด็กชายชาวเล ผีเสื้อและดอกไม้** และ **ปอเนาะที่รัก** โครงเรื่องแสดงให้เห็นว่าการคลาญปมปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครชายขอบเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล แต่แท้ที่จริงปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง

มีข้อนำสังเกต คือ การนำเสนอภาพของคนชายขอบล้วนสร้างผ่านโครงเรื่องทุกเรื่อง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดเรื่องราวและสะท้อนภาพคนชายขอบตั้งแต่แรก ตั้งแต่การสร้างตัวละครที่เป็นคนชายขอบ ปมปัญหาของคนชายขอบ การแก้ปัญหาของคนชายขอบ ซึ่งประกอบเสริมกันให้เกิดเรื่องราวชีวิตของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

2. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร

เนื่องจากการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร มีความเกี่ยวพันทับซ้อนระหว่างกลวิธีสร้างตัวละครกับการเล่าเรื่อง กล่าวคือ การเล่าเรื่องเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขั้นแรกผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวละครและกลวิธีการสร้างตัวละครซึ่งมีนักวิชาการอธิบายไว้ดังต่อไปนี้

พิสมัย ศรีอนุพันธ์ (2526 : 26) กล่าวว่า ตัวละคร หมายถึง ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่องหรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ตัวละครที่ดีต้องมีชีวิตจิตใจแสดงบทบาทบุคลิกและมีปฏิกริยาเช่นเดียวกับคนจริงๆ ส่วนลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครนั้นผู้เขียนอาจนำมาจากบุคคลจริงๆ หรือจากจินตนาการแต่ต้องพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นรูปร่างลักษณะและเข้าใจอุปนิสัยของตัวละครที่สร้างขึ้นอย่างชัดเจนและสมจริง

ธัญญา สังขพันธ์ (2539: 173) กล่าวว่าตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเรื่อง เป็นเจ้าของเรื่องหรือผู้ที่ทำให้เกิดเรื่องราว โดยมีผู้แต่งเป็นผู้คิดและกำหนดว่าเป็นเรื่องของใคร มีเหตุการณ์ใดบ้างเช่นเดียวกับที่ ไพโรจน์ บุญประกอบ (2539: 76) อธิบายว่า ตัวละครหมายถึงผู้ที่ประกอบกิจกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่องหรือผู้ที่รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง

อิรวดี ไตลังคะ (2543: 54-58) กล่าวว่า การที่ตัวละครจะมีลักษณะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการสร้างตัวละคร (characterization) ซึ่งมีวิธีการหลากหลายมาก และ อิรวดี ไตลังคะ ได้สรุปวิธีการสร้างตัวละครของริมมอน-เคนนอน (Rimmon-Kenan) ไว้ดังนี้

1. การรู้จักลักษณะนิสัยทางตรงทำได้ 2 ทางคือ การรู้จักลักษณะนิสัยโดยผู้เล่าเรื่องและโดยตัวละครตัวอื่นในเรื่อง

1.1 การรู้จักลักษณะนิสัยโดยผู้เล่าเรื่อง คือ การบรรยายรูปร่างหน้าตาของตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านนึกภาพออกว่าตัวละครมีบทบาทสำคัญอย่างไร ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้จากการที่ผู้เล่าเรื่องสรุปนิสัยใจคอของตัวละคร

1.2 การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตัวละครอื่น คือ การที่ผู้อ่านรู้จักตัวละครจากทัศนคติของตัวละครอื่น การรู้จักตัวละครลักษณะนี้อาจเชื่อถือไม่ได้ว่าตัวละครนั้นๆมีลักษณะนิสัยอย่างนั้นจริง เนื่องจากเป็นการสรุปของตัวละครอื่นๆ ซึ่งอาจมีอคติหรือมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

2. การรู้จักนิสัยตัวละครทางอ้อม ผู้อ่านสามารถสรุปนิสัยและทัศนคติตัวละครจากการกระทำของตัวละครนั้นๆจากบทสนทนา จากความคิดของตัวละคร และจากลักษณะภายนอกของตัวละคร

2.1 การรู้จักนิสัยจากการกระทำของตัวละคร มีทั้งสรุปจากการกระทำที่เกิดขึ้นเดียวและการกระทำที่เป็นนิสัย

2.2 การรู้จักนิสัยจากการสนทนาของตัวละคร เป็นวิธีการที่ทำให้รู้จักตัวละครได้อย่างชัดเจน ทั้งนิสัยใจคอ ชนชั้น การศึกษา อาชีพ

2.3 การรู้จักนิสัยและทัศนคติของตัวละครจากความคิดของตัวละครนั้นๆ

2.4 การรู้จักตัวละครทางอ้อมจากการที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะภายนอกของตัวละคร

กลวิธีดังกล่าวข้างต้น เป็นกลวิธีที่คำนึงถึงผู้อ่านเป็นหลัก ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวละครนั้น อีราวดี ไตลังคะ(2543:31-40) ได้แบ่งเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง

1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เล่าในสิ่งที่ตนเองประสบมา เรียกว่า ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก เป็นการเล่าโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1

1.2 ผู้เล่าในฐานะพยาน เป็นผู้เล่าที่ไม่ได้เป็นตัวละครหลัก แต่เป็นตัวรองในเรื่องที่เป็นพยานในการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก

2. ผู้เล่าที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

2.1 ผู้เล่าแบบผู้ประพันธ์ เป็นผู้เล่าที่ไม่ใช่ตัวละคร แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้าผู้เขียน” หรือ “ผู้เขียน” ผู้เล่าเรื่องแบบนี้ไม่ใช่ผู้เขียน และมักแสดงความเห็น วิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร รู้อดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตของตัวละครทุกตัว

2.2 ผู้เล่าเรื่องเสมือนมีตัวตน

2.2.1 ผู้เล่าแบบผู้รู้ คัดลอกถึงการผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ คือ แสดงทัศนคติความเห็น ตีความ วิเคราะห์ รู้อดีต ปัจจุบัน อนาคตของตัวละคร แต่ไม่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” ผู้เล่าประเภทนี้จะเป็นเพียง “เสียง” แต่ผู้อ่านจะรู้สึกเสมือนว่ามีตัวตน

2.2.2 ผู้เล่าแบบรับรู้จำกัด เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิดและความรู้สึก หรือความเป็นไปของตัวละคร ซึ่งผู้อ่านสามารถรับรู้ความคิดของตัวละครได้ตัวเดียว

2.3 ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนคติของตน การเล่าเรื่องเช่นนี้จะปล่อยให้เหตุการณ์เกิดขึ้นโดยไม่มีผู้เล่า ผู้เล่าจะบรรยายเฉพาะลักษณะภายนอก เหตุการณ์ หรือบทสนทนา โดยไม่เข้าไปในความคิดของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านตีความเอาเองจากการกระทำของตัวละคร จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก

ตัวละครที่เป็นคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน มีความเกี่ยวข้องกับผู้เล่าเรื่องทั้งในแง่ของการเป็นตัวละครหลักที่เล่าเรื่องของตนเอง แต่บางครั้งผู้เขียนก็แสดงทัศนคติของตนเองแทรกไปกับการเล่าเรื่องด้วยเสียงของตัวละครบ้างหรือด้วยกลวิธีการเล่าเสมือนมีตัวตนบ้าง

การวิเคราะห์ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม โดยอาศัยเกณฑ์การเล่าเรื่องและกลวิธีการสร้างตัวละครประกอบกันดังนี้

2.1 กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง

2.2 กลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง

2.2.1 พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร

2.2.2 ความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง

2.1 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านผู้บรรยายโดยตรง

กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านผู้บรรยายโดยตรงเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนบรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร โดยให้ตัวละครนั้นเป็นผู้ดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละครเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านรู้จักนิสัยของตัวละครไปพร้อมกับทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ในเรื่อง

จากการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนปรากฏกลวิธีการสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง ที่แสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร รวมทั้งลักษณะนิสัยของคนชายขอบ ได้แก่

เรื่อง **ไหมแม** สะท้อนภาพการขาดโอกาสด้านการศึกษาของเด็กชาวเขาเผ่าม้ง เนื่องจากความห่างไกลและทุรกันดารผ่านการบรรยายของผู้เขียน โดยผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ตั้งแต่การตั้งโรงเรียนจนกระทั่งโรงเรียนถูกยุบ ดังข้อความว่า

โรงเรียนแห่งนี้เด็กๆทุกคนก็ตื่นตื่นที่มีโรงเรียน ไหมแมเรียกโรงเรียนนี้ชาวบ้านภูเวียงเป็นคนช่วยกันสร้างขึ้นมา มีฝีมือก่อสร้างจะไม่ละเอียดยก มีแต่หลังคาและฝากระดานแต่กันฝนเท่านั้น แต่ตั้งแต่ปีแรกที่เปิดสอน ครูบอกว่าโรงเรียนภูเวียงเป็นโรงเรียนในโครงการพิเศษ หนึ่งเดือนจะมีครูมาสอนยี่สิบสองวันโดยไม่มีวันหยุด จากนั้นครูก็กลับลงไป เป็นเช่นนี้เรื่อยมา ครูมากมายหลายคนที่มาสอนที่นี่ สอนคนละไม่นานก็ทยอยกันลาออกไป ไหมแมกับเพื่อนได้โทษกันว่าใครทำให้ครูไม่พอใจจนลาออกไป เมื่อมีครูขึ้นมาสอนแต่ละครั้งนักเรียนก็ตั้งใจเรียนอย่างดีที่สุด ทำตัวให้ดีที่สุดเพราะกลัวว่าจะทำอะไรไม่ถูกใจครูจนครูไม่ยอมมาสอนอีก

ครูคนสุดท้ายที่มาสอนชื่อครูปลาย ปลายทำให้นักเรียนตื่นตื่นที่สุดเพราะเป็นครูผู้หญิง ไม่ใช่ผู้ชายเหมือนครูคนก่อนๆ พวกนักเรียนชายแอบพูดกันว่าครูปลายเป็นผู้หญิงจะอยู่ได้กี่วัน แต่ครูผู้ชายยังทนความลำบากไม่ได้สักคน ไหมแมเองก็กลัวครูปลายจะลาออกอีก แต่นักเรียนคิดผิดหมดทุกคน ครูปลายอยู่สอนไหมแมและเพื่อนๆจนจบการศึกษาชั้นสูงสุด แต่ครูปลายก็ต้องจากไปอีกทั้งที่ครูปลายอยากอยู่สอนโรงเรียนภูเวียงต่อไป เหตุเพราะทางการยุบโรงเรียนภูเวียงเสียแล้ว เนื่องจากโรงเรียนภูเวียงอยู่ไกลเกินไปทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง ไหมแมเรียนจบแล้วก็จริงแต่ก็อดส่งสารนักเรียนรุ่นน้องไม่ได้ที่เขาต้องเลิกเรียนกลางคัน

(ไหมแม.2547:13-14)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนบรรยายให้ทราบเกี่ยวกับการตั้งโรงเรียนและความรู้สึกของไหมแม ทำให้มองเห็นทัศนะของผู้เขียนเกี่ยวกับปัญหาด้านการศึกษาของเด็กชาวเขา การที่ชาวเขาช่วยกันสร้างโรงเรียนและส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือสะท้อนให้เห็นว่าชาวเขาเห็นความสำคัญของการศึกษา แต่เนื่องจากอุปสรรคด้านความห่างไกลและความทุรกันดารของพื้นที่ทำให้โรงเรียนถูกยุบเพราะราชการดูแลไม่ทั่วถึง อีกทั้งโรงเรียนบนเขายังประสบกับปัญหาการขาดแคลนบุคลากรครูเนื่องจากเป็นเรื่องยากที่ครูต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม ต่างภาษาจะอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารได้ตลอด

เรื่อง **เด็กชายชาวเล** สะท้อนเรื่องราวของผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมและความเปลี่ยนแปลงของชีวิตของชาวประมงในภาคใต้ ผู้เขียนบรรยายเรื่องราวชีวิตของรอฮีม เด็กชายวัย 13 ปีที่ใฝ่ฝันอยากเป็นชาวประมงแต่ก็ต้องเป็นคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มาตั้งในหมู่บ้าน ผู้เขียนบรรยายการทำงานในโรงงาน ที่พักคนงาน และชีวิตของคนงาน ดังข้อความว่า

รอฮีมยังคงก้มหน้านิ่ง เขาเพิ่งไปส่งหมาดเมื่อสามวันก่อนนี่เอง วันนั้นเขาก็อยู่โรงงานทั้งวัน จำได้ว่าหมาดเริ่มต้นด้วยการดักขีต่านใส่หม้อสตริม เพื่อให้หน้าซึ่งใช้หล่อเลี้ยงเตาที่ร้อนจัดสามารถไหลระบายลงลำบางหน้าโรงงานได้คล่อง จากนั้นก็เริ่มต้นเข็นหินจากหัวแพ่ไปหลังโรงงาน พอเรือปลาเข้าเทียบก็ต้องรีบตะลิตะลานหามแข่งหามพลั่วมาประจำที่เบส พวกผู้ใหญ่หรือเด็กที่โตกว่าซึ่งอยู่ประจำเบสพยายามบอกวิธีใช้กิลโด วิธีเทกระแซงปลาลงในลำรางสายพายให้ - - -

จนถึงเที่ยงวันเช้าโน้นจึงจะได้กินข้าว

อาหารที่ได้กินมีเพียงผัดผักกับหัวปลาหมึก และแกงส้มปลาที่แม่ครัวได้มาจากกองปลาเน่าๆซึ่งจะใช้ทำปลาป่น วันนั้นทั้งวันหมาดไม่มีเวลาว่างเลย จนกระทั่งห้าโมงเย็นถึงจะได้เลิกงาน

รอฮีมรู้สึกว่าเป็นเรื่องไม่สนุกเลยที่ต้องทนเหน็ดเหนื่อยภายใต้สายตาที่คอยจ้องจับผิดจากหลงจู้จากเสมียน แม้กระทั่งจากน้ำแกวเอง เพียงเพื่อแลกกับค่าแรงวันละ 21 บาทและอาหารเลวๆวันละ 2 มื้อ

ทุกวินาทีในการทำงานเกือบไม่เป็นของตัวเอง ช่างผัดกันชนิดตรงข้ามกับงานเรือที่แสนอิสระ

แต่แล้วเขาก็งยหน้ามองแม่ และเมื่อมองสายตาที่เป็นห่วงเป็นใย รักใคร่ และมีความหวังเต็มเปี่ยมนั้น บัดนี้เขาได้ตัดสินใจแล้ว

เขาจะเข้าทำงานในโรงงานริมน้ำ... ที่เน่าเหม็นไปด้วยปลาหมึกแห่งนั้น!

วันนี้เป็นวันที่สิบ...

รอฮีมเข้าประจำการเป็นคนงานในโรงงานปลาบ้านท่าส้มปอยได้ครบสิบวันแล้ว

ในห้องแคบๆที่เรียกว่า 'บ้านพักคนงาน' มีหมาด เจ้าธง รอฮีม และเพื่อนร่วมงานที่มาจากต่างถิ่นอีกคนนอนรวมกัน เวกเป็นคนบ้านไกล แต่อยู่จังหวัดเดียวกันกับที่รอฮีมอยู่ จะผัดกันก็แค่ต่างอำเภอ รอฮีมเคยถามเขาเหมือนกันว่าทำไมมาทำงานที่นี่ เขาบอกว่าที่บ้านเขาทำนา แต่ตอนนี้ไม่ใช่หน้านา เขาจึงต้องมาหางานทำที่อื่น เขาเล่าอีกว่านาของพ่อแม่ไม่มีมากนัก ทำก็ได้แค่พอได้เก็บไว้กิน ไม่มีเหลือขาย ดังนั้นลูกๆที่เริ่มโตแล้วทุกคนจึงต้องออกหางานทำ อย่างน้อยก็เพื่อเลี้ยงตัวเอง เขาเองเป็นลูกคนที่สอง ยังมีน้องสาวอีกสองสามคนซึ่งยังเล็ก

ธงเล่าให้รอฮีมฟังว่า เวกเป็นคนไม่ช่างจ่ายเงิน เบิกเงินทุกครั้งเขาก็จะฝากส่งกลับบ้านเกือบหมด จะเหลือไว้บ้างเพียงเล็กน้อยไว้ซื้อยาเส้นและใบจากไว้สูบ

สิบวันที่อยู่โรงงานด้วยกัน รอฮีมไม่เคยเห็นว่าเวกจะกินขนมหวาน หรือนั่งที่ร้านน้ำช้อยตรงหัวท่าโรงงาน

นี่คือเวก- เพื่อนรุ่นพี่หน้าใหม่ที่รอฮีมได้รู้จักจากการทำงานในโรงงาน...

ตอนนี้เวกตื่นแล้วและกำลังปลุกธง

ออกโรงงานที่ดังเหมือนเสียงวัวถูกเชือดคอกอย่างที่เจ้าหมาดว่านั่น จะตั้งขึ้นตอนเจ็ดโมงเช้าไม่ขาดไม่เกิน ถึงเวลานั้นทุกคนจะต้องเข้าประจำที่ ซึ่งก็หมายความว่า จะต้องเตรียมตัวกันตั้งแต่หกโมงเป็นอย่างช้าเพื่อจัดการเรื่องราวส่วนตัว ตั้งแต่ล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำและเตรียมชุดไปทำงาน...

ข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้บรรยายให้ผู้อ่านทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับรอฮีม สะท้อนให้เห็นชีวิตของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ ผู้เขียนได้แทรกทัศนคติของตนเองเกี่ยวกับเรื่องการถูกใช้แรงงานหนักโดยไม่มีสวัสดิการที่ดีและค่าตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งแสดงให้เห็นชีวิตที่ลำเค็ญของคนใช้แรงงานในโรงงาน นอกจากนี้ผู้เขียนยังสะท้อนให้เห็นสาเหตุการเข้ามาเป็นคนงานในโรงงานของคนชนบทภาคใต้ว่าเป็นเพราะต้องการรายได้หลังจากการทำนา เนื่องจากมีสภาพครอบครัวยากจนและมีลูกมาก

เรื่อง **ทองดี** สะท้อนเรื่องราวของส้มหวาน เด็กพิการเพราะเป็นโรคโปลิโอ ความพิการของเธอเป็นสาเหตุให้พ่อแม่ทะเลาะกันจนครอบครัวแตกแยก ผู้เขียนบรรยายเรื่องราวเหตุการณ์ของครอบครัวส้มหวาน ผ่านตัวละครยุทธพงศ์ที่เป็นพ่อของส้มหวาน ดังข้อความว่า

เขายังจำได้ดีถึงความรู้สึกตอนนั้น น้ำหนึ่งรักและภูมิใจในลูกสาวคนหนึ่งของเธอมาก ตอนที่ท้องส้มหวาน ทั้งตัวเขาและน้ำหนึ่งต่างป่าวประกาศบอกคนอื่น ๆ ทั่วบ้าน ทั่วเมือง ว่าจะมีลูกสาว แม่ พี่น้อง ญาติและเพื่อนๆ ของเขา ต่างพากันรับรู้ว่ามีพ่อแม่ใหม่ทั้งสองคนเพื่อเจ้าตัวเล็กที่จะเกิดมาเพียงใด พ่อส้มหวานคลอเคลียออกมาในวินาทีนั้นหัวใจของเขาแทบจะหยุดเต้น เพราะพระเจ้าประทานเด็กน้อยที่น่ารักมาให้ แก้มย้อยเป็นพวง ผิวขาวปนชมพู ดวงตากลมโตได้มาจากน้ำหนึ่ง ทั้งเขาและน้ำหนึ่งต่างก็พากันทุ่มเทความรักทั้งหมดไปสู่ตัวเด็กน้อยแรกเกิด แต่พ่อส้มหวานอายุได้ 10 เดือน ทุกอย่างก็เปลี่ยนไป ความภาคภูมิใจในตอนแรกกลับกลายเป็นความกลัดกลุ้มแทน เพราะทุกส่วนของร่างกายเด็กหญิงเติบโตไปตามช่วงอายุ ยกเว้นขาทั้งสองข้างที่ค่อย ๆ เติบโตขึ้นมาอย่างช้า ๆ ตามหลังอวัยวะส่วนอื่น ๆ น้ำหนึ่งมองเห็นอาการผิดปกตินี้ จึงปรึกษากับเขาและหมอบุรุษ ไม่รู้ว่าที่หมอบุรุษก็โรงพยาบาลที่เขาและน้ำหนึ่งพาส้มหวานไปรักษา แต่ไม่เคยมีหมอบุรุษที่ใดเลยที่จะทำให้ส้มหวานเติบโตได้อย่างเด็กปกติ ทั้งเขาและน้ำหนึ่งต้องยอมรับความจริงว่า ส้มหวานจะต้องกลายเป็นเด็กพิการเพราะโรคโปลิโอ

ความกลุ้มใจ ความเหน็ดเหนื่อย และความท้อแท้เรื่องส้มหวานทำให้เขาและน้ำหนึ่งเริ่มมีปากเสียงกันบ่อยครั้ง น้ำหนึ่งแสดงกริยาที่ไม่ดีต่อหน้าพนักงานผู้หญิงในบริษัทเพราะคิดว่าเขาจะทอดทิ้งเธอเพราะเธอมีลูกพิการและเธอจะพยายามเป็นเงาติดตามตัวเขา

เมื่อเธอยิ่งติดตามเขามากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้เขาห่างเหินไม่มีเวลาดูแลส้มหวานมากเท่านั้น เธอคงทนคำนิทาต่างๆจากเพื่อนๆ และคำถากถางจากมารดาเขาไม่ได้ เมื่อทุกคนยิ่งพูด ความรู้สึกร้ายๆ ก็ต่างถาโถมเข้าหาเธอ เธอไม่อยากเสียเขาไป เธอต้องการเขา และยิ่งเมื่อเธอพยายามมากเท่าไร เขาก็ยิ่งทำตัวออกห่างเธอไปทุกที เธอยิ่งพยายามเป็นเงาติดตามตัวเขา

(ทองดี.2551:69)

จากข้อความข้างต้น เห็นได้ว่าผู้เขียนบรรยายให้ผู้อ่านทราบเหตุการณ์ในครอบครัวของ สัมหวาน นับตั้งแต่แรกคลอดจนกระทั่งสัมหวานกลายเป็นเด็กพิการที่สร้างความผิดหวังให้แม่ อีกทั้ง ความพิการของเธอยังเป็นสาเหตุให้พ่อแม่ต้องแยกทางกัน

เรื่อง **ผีเสื้อและดอกไม้** สะท้อนให้เห็นภาพครอบครัวของกรรมกรรถไฟที่ต้องประสบกับ ความยากจนและความอดอยาก ผู้เขียนบรรยายให้เห็นถึงความเป็นมาของครอบครัวปุนจา ชาวมุสลิม ในจังหวัดทางภาคใต้ที่ระแวกเร่ร่อนมาถึงสถานีรถไฟ ทำงานเป็นกรรมกรรถไฟ และปลูกบ้านในที่ดินของวัด ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องไม่สมควร ดังนี้

“ฮูยัน” อยู่กับพ่อของเขาในบ้านหลังเล็ก ๆ ที่สร้างขึ้นในที่ดินของวัด พร้อมด้วยน้องอีกสองคน น้องชาย อายุ 12 ชื่อ “คุณญา” และน้องสาวชื่อ “อาครญา” อายุ 10 ปี

แรกทีเดียว ใครๆก็พูดถึงความไม่ถูกต้อง ไม่ดีงามในข้อนี้ ข้อที่พ่อของเขาไปสร้างบ้านหลังเล็กๆอยู่ใน ที่ดินของวัด แต่ถ้าคนเหล่านั้นหยิบเอาเหตุผลแห่งความจริงมาวางไว้ตรงหน้าและพิจารณาอย่างละเอียด ถี่ถ้วน เหมือนกับที่พวกเขาเลือกซื้อปลาในตลาดหลังสถานีรถไฟ ก็คงรู้ว่า แต่ละตัวถึงจะมาจากทะเล เหมือนกัน แต่ชีวิตของมันไม่เหมือนกันเลย ตัดร่างแหวนมาพร้อมๆกัน แต่ชีวิตของมันไม่เหมือนกันเลยตั้งแต่ ตอนเริ่มต้น และเรื่อยมาจกระทั่งวางอยู่บนภาคใต้จะไม่เท่าค่าคร่ำคร่าก่อนจะอยู่บนจานอาหารของบ้านใดบ้าน หนึ่ง

“ปุนจา” พร้อมกับเมียของเขา และฮูยัน ซึ่งตอนนั้นเพิ่งอายุได้ไม่ถึง 3 ขวบ ระแวกเร่ร่อนมาถึงสถานีรถไฟ อย่างคนอมทุกข์ นอกจากเสื้อผ้าเก่า ๆ ที่สวมอยู่แล้วก็อีกคนละชุดในห่อผ้าเท่านั้น กับเงินอีกไม่ถึง 100 บาท ครอบครัวของเขาเหมือนกับพวกขอทานที่เที่ยวเดินไปหยุดอยู่หน้าบ้านโน้น บ้านนี้ และมองเจ้าของ บ้านด้วยดวงตาละห้อย พอถึงเวลาที่รถไฟขบวนสุดท้ายเข้าเทียบชานชาลาสถานีก็เดินทางต่อไปยังถิ่นอื่นอีก หรือไม่เช่นนั้นก็นักพักแรมเสียที่ม้านั่งสำหรับคนโดยสารรอรถ เพื่อรอวันรุ่งขึ้นที่มีตลาดนัด หากเป็นวันพุธหรือวัน อาทิตย์

วันรุ่งขึ้น เขาถามกรรมกรคนหนึ่งที่สถานีรถไฟถึงช่องทางทำงาน เขาได้เห็น และเกิดความคิดขึ้นมาในวัน แรกทีเดียวว่า ครอบครัวของเขาจะไม่อดตาย และไม่ต้องสูญเสียเกียรติยศให้ใครไปเลย หากได้ปักหลักอยู่ที่นี้ เมียของเขาจะได้เงินสำหรับซื้อเสื้อผ้าใหม่ และลูกชายจะโตขึ้นได้เรียนหนังสือ เพราะมีงานให้ทำมากที่สถานี รถไฟ ทุกครั้งหรือเกือบจะทุกครั้งที่มีขบวนรถเข้ามาจอดเทียบ

ไม่นานนัก ปุนจาก็มีเงินเหลือพอสำหรับซื้อเศษไม้ สังกะสีเก่า ๆ มาสร้างเป็นกระท่อมหลังเล็ก ๆ ในที่ดิน ของวัด คนที่ถือศาสนาเดียวกันกับเขาพูดถึงเรื่องนี้กันพักหนึ่ง แต่นานไปมันก็ถูกลืม

เมียของเขามีลูกชายอีกคนหนึ่งในปีต่อมา และอีกปีถัดไป หล่อนเสียชีวิตเพราะการให้กำเนิดลูกสาว เขาตั้งชื่อให้แก่เธอว่า “อาครญา” หมายถึง “สุดท้าย”

ฮูยัน ยังไม่ได้เรียนหนังสือจนกระทั่งอายุ 10 ขวบ ตลอดเวลาก่อนที่จะได้ไปโรงเรียนนั้น เขาต้องทำทุกสิ่งที่เขาไม่เคยทำ ความจำเป็น และพ่อของเขา สอนทุกสิ่งทุกอย่างให้ การเรียนของเขาจึงไม่ได้เริ่มต้นจาก ก.ไก่ ก.กา หากแต่บทแรกคือความอดทนเช่นเดียวกับที่พ่อของเขามี มันช่วยให้ชีวิตอยู่รอด อย่างมีเกียรติยศ โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ซึ่งเขาได้พบกับครู กับหนังสือ ได้อ่านออกเขียนได้ และพบกับเพื่อน ๆ ที่ส่วนใหญ่อ่อนวัยกว่า มันทำให้เขาต้องมีความอดทนมากขึ้น มิใช่เพื่อตัวเอง เพื่อน้อง หรือพ่อของเขา แต่เพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ในท่ามกลางคนที่เขารู้จัก โดยที่คนเหล่านั้นไม่หัวเราะเยาะ

(ผีเสื้อและดอกไม้.2546:19-21)

เห็นได้ว่าผู้เขียนบรรยายสภาพครอบครัวและเรื่องราวของสมาชิกในครอบครัว สะท้อนให้เห็นภาพครอบครัวของกรรมกรรถไฟชาวมุสลิมที่มีลักษณะเหมือนคนเร่ร่อน ไร้ที่ปักพียง จึงจำเป็นต้องตั้งรกรากในที่ดินของศาสนาอื่นซึ่งนับว่าเป็นเรื่องไม่สมควรทำ อีกทั้งเมียของปุนจาที่เป็นแรงงานที่จะช่วยหาเลี้ยงครอบครัวตายไป ทำให้ภรรยาทั้งหมดอยู่ที่ปุนจาเพียงคนเดียว ในขณะที่เดียวกันลักษณะนิสัยของปุนจาที่ไม่ย่อท้อในการทำงาน สะท้อนให้เห็นความอดทน ไม่สิ้นหวัง การขยันทำมาหากิน และการอยู่อย่างมีเกียรติของครอบครัวกรรมกร ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยที่ส่งต่อมายังฮูยันลูกชายคนโตของบ้าน

เด็กในครอบครัวยากจนไม่มีอาหารการกินเพียงพอ ทำให้เจ็บป่วยไม่แข็งแรง ผู้เขียนบรรยายให้เห็นถึงลักษณะของเด็กที่เกิดในครอบครัวยากจน ซึ่งมักจะเจ็บป่วยบ่อยๆเนื่องจากขาดอาหาร ดังข้อความว่า

แต่เด็กน้อยไม่มีโอกาสได้รู้หรือทราบดีกว่า การเจ็บป่วยของเขาที่ผ่านมาอันมันเป็นโรคที่เกิดขึ้นจำเพาะแต่คนจน ๆ เท่านั้น คนที่อาหารการกินไม่สมบูรณ์ และสำหรับคุณญา ตั้งแต่แรกมาเลยทีเดียว เมื่อตอนที่เขาอายุได้ขวบหนึ่ง อาครุญาก็คลอด ฮูยันจึงเป็นคนดูแลน้องชายของเขาแทนแม่ และเมื่อแม่ของเขาตายไปหลังการคลอดได้ไม่ถึงครึ่งเดือน ฮูยันก็ต้องรับภาระทั้งหมด ความเอาใจใส่จำต้องทุ่มไปอยู่กับอาครุญาเกือบทั้งหมด พ่อของเขานั้นกลับมาดูแลบ้างก็ตอนที่ว่างงานแล้วเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดก็นับว่าโชคดีสำหรับเด็กน้อยทั้งสองคน คุณญาและอาครุญา ที่ได้รอดพ้นปากเหยี่ยวปากกามาจนถึงวันนี้ แม้ว่าอย่างผอมแห้ง และดูไม่ค่อยมีเรี่ยวมีแรง

(ผีเสื้อและดอกไม้.2546:55-56)

ผู้เขียนบรรยายถึงตัวละครในฐานะที่มองเห็นและเข้าสภาพชีวิตของตัวละคร โดยที่ตัวละครไม่ได้รู้สาเหตุที่ตนเองเจ็บป่วย การบรรยายข้างต้นทำให้ผู้อ่านทราบถึงบุคลิกลักษณะและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวผู้ใช้แรงงานที่ต้องประสบปัญหาความอดอยากยากจน อีกทั้งการมีลูกหลายคน

ทำให้มีค่าใช้จ่ายมากในขณะที่พ่อซึ่งเป็นแรงงานคนเดียวในบ้านไม่สามารถหาเงินเลี้ยงดูได้เพียงพอและทั่วถึงทุกคน

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** เสนอภาพชีวิตของครอบครัวชาวเขาที่ประสบกับปัญหาความอดอยากยากจน ครอบครัวของหม่องพอมมีสมาชิกในครอบครัวมาก ในขณะที่ไม่มีพ่อซึ่งเปรียบเสมือนหัวหน้าและแรงงานหลักในครอบครัว เขาต้องช่วยแม่หาเลี้ยงครอบครัว ภาพชีวิตและความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยของหม่องพอมสะท้อนผ่านการบรรยายของผู้เขียน ดังข้อความว่า

อากาศคลายความอบอ้าวลงมาก เมื่อมีดค้ำบ้านหนึ่ง... ข้าละ เคยมีความฝันของตัวเองบ้างไหม... ถ้าฝันข้าขอฝันถึงข้าวเต็มหม้อแม่มั่งทอผ้าตุ๊กๆ และน้องๆ ก็กินอิ่มกินเต็ม เหนื่อยหน่ายและเกียจคร้าน อยากจะหลับให้เต็มอ้อมลึกตื่นเพื่อให้เส้นสายที่ซึ่งตึงมันผ่อนคลายลงบ้าง ช่วงแล้งอันยาวนานเมื่อไรจะจบสิ้น... ช่วงแล้งอันอดอยากเมื่อไรจะผ่านพ้น...

กอไผ่ขึ้นอยู่ริมน้ำ เหนือลำน้ำคือลาดเนินกระท่อมหม่องพอมตั้งอยู่ที่นั่น รกกล้วย รุงรัง หลังคาบ้านคือ ฟางข้าว หญ้าคา และใบตองเย็บตับ หลังคาโหว่แห่งจนวนอนนับดาวได้นำจะเปลี่ยนได้แล้ว แต่วัน ๆ สิ มีอะไรหลายอย่างที่ต้องทำจนไม่มีเวลาเอาใจใส่บ้าน ถ้าหากว่าพอยังอยู่บ้านอาจจะดีกว่านี้ แต่พอก็ไม่อยู่เสียแล้ว

มีดขอสำหรับถามไร่ว่างอยู่ใกล้ ๆ ฤดูเผาไร่มาถึงแล้ว... หม่องพอมกับน้องคนหนึ่งช่วยกันถางไร่ แม่กับน้องอีกสองเข้าป่าไปหาเปลือกแกงมาตากแห้ง วันๆ หนอคนอื่นมีกลางวันกลางคืน มันเองสิ กลางวันเหมือนจะยึดยาวกว่าของคนอื่นเสียอีก ปีนี้มันอายุสิบห้าปีแล้ว แต่เหมือน ๆ อยู่มาห้าสิบปี

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:61-62)

การบรรยายของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านล่วงรู้ความรู้สึกในใจและสภาพชีวิตของตัวละครที่มีภาวะความรับผิดชอบหนักเกินวัย อีกทั้งสะท้อนภาพความอดอยากขาดแคลนของครอบครัวชาวเขา

2.2 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง

กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง เป็นกลวิธีทางอ้อมที่จะทำให้อ่านรู้จักตัวละครที่เป็นคนชายขอบจากบทบาทในเรื่องที่แสดงผ่านพฤติกรรมและบทสนทนาในเรื่อง หรือ ประเมินลักษณะนิสัยตัวละครจากความคิดของตัวละครนั้นๆเอง ซึ่งผู้วิจัยจำแนกได้ 2 ประเภท คือ

2.2.1 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากพฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร

2.2.2 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง

2.2.1 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากพฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร

การสร้างภาพคนชายขอบจากพฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละคร ผู้อ่านจะเห็นลักษณะนิสัยและรู้จักตัวละครที่เป็นคนชายขอบผ่านพฤติกรรม ซึ่งอาจสื่อผ่านการบรรยายการกระทำหรือบทสนทนายระหว่างตัวละครในเรื่อง ซึ่งอยู่ในฐานะสังคมที่เหมือนหรือต่างกัน สามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

2.2.1.1 พฤติกรรมและบทสนทนายระหว่างตัวละครที่เป็นคนชายขอบ

2.2.1.2 พฤติกรรมและบทสนทนายระหว่างตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

2.2.1.3 พฤติกรรมและบทสนทนายระหว่างตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

2.2.1.1 พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ

พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นภาพคนชายขอบผ่านพฤติกรรมและบทสนทนายระหว่างตัวละครสองตัวละครที่อยู่ในฐานะคนชายขอบเช่นกัน ซึ่งกลวิธีนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเห็นทัศนคติที่คนชายขอบมีต่อตนเองหรือกลุ่มของตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** สะท้อนให้เห็นปัญหาการถูกคนพื้นราบโกงราคาค่าผลผลิตทางการเกษตรของชาวเขา จากบทสนทนายระหว่างพ่อกับแม่ของนุโพที่ว่า

“มันเอาเปรียบเรามากเกินไป ข้ารู้นะ ข้าฟังจากวิทยุบอกว่ากะหล่ำในเมืองกิโละสี่บาท แต่มันซื้อเราเพียงสี่สิบสตางค์”

“เราเลือกไม่ได้พ่อนุโพ เกิดเป็นคนดอยก็ลำบากอย่างนี้ สูงจ้ำเห็ดลมเมื่อแล้งก่อนได้ไหม คนพื้นราบขึ้นมาซื้อกิโละห้าบาท มันบอกว่าหนทางไกล ไปมาลำบาก สูงไม่ขายให้มัน สูงแบกลงดอยไปขายเองกลับได้เพียงหกบาท เราเห็นคนพื้นราบไม่พินหรือ”

“นั่นนะซี ปลาหูชี้หนอนตัวเท่าจิ้งจกของมันกลับราคากิโละสี่บาท”

“มันก็ว่าทางไกลอีกนั่นแหละ พ่อนุโพ...”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:4)

บทสนทนาของพ่อแม่นุโพสะท้อนให้เห็นการถูกเอาเปรียบเรื่องราคาค่าผลผลิตทางการเกษตรจากพ่อค้าคนกลางที่ขึ้นมารับซื้อผักบนดอย โดยอ้างถึงความห่างไกลด้านระยะทาง ชาวเขารู้ดี

ว่าถูกเอาเปรียบแต่ก็ต้องยอมจำนนเพราะหากนำผลผลิตลงไปขายที่พื้นราบเองก็ได้รับผลตอบแทนไม่ต่างกัน

นอกจากนี้เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ยังสะท้อนภาพชีวิตของชาวเขาในช่วงหน้าแล้งที่ความแห้งแล้งทำให้อาหารการกินฝืดเคือง ผู้เขียนใช้บทสนทนาและการบรรยาย แสดงให้เห็นพฤติกรรมของชาวเขาที่ได้แต่จับกลุ่มคุยกันอยู่ในร่มและพูดคุยกันถึงสาเหตุของการที่สัตว์ป่าลดน้อยลงว่า

ท่าที่เขื่องซึ่มและหุดหู่ปรากฏอยู่ทุกใบหน้าผู้คนที่ไม่มีอะไรทำ จับกลุ่มคุยกันเป็นแห่งๆ ก็จะไปทำอะไรได้ร้อนออกอย่างนี้แม้แต่หมูหมายังหุดหู่เข้าร่ม หนึ่งคนไม่ได้หนาวอย่างหนึ่งควาย งานไร่่างานนาที่เสร็จก็เสร็จไปแล้ว ฤดูดำนาที่ยังมาไม่ถึง

“ไม่รู้มันจะแล้งไปถึงไหน อาหารการกินฝืดเคืองไม่เคยพบ”

“ฮือ ข้าเคยไปขุนสามโคกไปเป็นวันๆ อีเห็นสักตัวก็ไม่เผลอทางปืน”

“อย่าว่าแต่ฮือเห็นเลย ขึ้นแต่หนูไหนตัวเล็กๆก็ยังไม่รู้หายหัวไปไหนหมด พวกพื้นราบนั่นแหละล่าจนป่าราบ ลูกเล็กเด็กแดงมันฆ่าหมด พวกนี้ไม่เข้าใจอะไรหรอก มันเห็นการล่าเป็นการเล่น ไม่ใช่ล่าเพื่อเอ็งซีพอย่างเรา

เปลาะโพนั่งฟังเพื่อนบ้านระบายความกลัดกลุ้มอยู่ได้ร่มไม้ใหญ่ริมบ้าน ร้อนนัก ห่าสิบเจ็ดปีที่อยู่มาทำให้แสบรู้สึกอ่อนล้าและระหอยไปมาก เหมือนๆกับว่าฤดูการเก็บเกี่ยวที่ผ่านมามันรัดเอาเหงื่อเอาเลือดของแกออกไปหมด ช่วงนี้คือช่วงเวลาแห่งการสะสมพลังเพื่อการรอรับฤดูหนาวไถ่ที่จะมาถึง มันเป็นอย่างนี้แหละสำหรับคนที่นี้ คนนอกมักไม่เข้าใจกล่าวหาว่าชาวเขาขี้เกียจ แยกยากเถียงว่าคนขี้เกียจหรือจะดำรงอยู่ได้กลางธรรมชาติอันรกร้างและกันดาร...

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:40-41)

ตัวอย่างข้างต้นใช้ทั้งบทสนทนาและการบรรยาย ซึ่งช่วยสนับสนุนประเด็นของบทสนทนาให้แจ่มชัดขึ้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นพฤติกรรม ความพยายาม และความอดทนของชาวเขาในการใช้ชีวิตท่ามกลางฤดูกาลที่โหดร้าย บทสนทนาและความคิดของตัวละครสะท้อนทัศนคติของชาวเขาเกี่ยวกับพฤติกรรมการล่าสัตว์ของคนพื้นราบที่ล่าเพื่อความสนุกทำให้ชาวเขาเป็นผู้รับเคราะห์กรรมจากการกระทำของคนพื้นราบ และด้วยความจำเป็นด้านธรรมชาติที่ทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยความแห้งแล้งทำให้ชาวเขาต้องพักผ่อนอยู่แต่ในบ้านเพื่อรอฝน ซึ่งคนภายนอกไม่เข้าใจและมองว่าพวกเขาเป็นชนเผ่าที่เกียจคร้าน

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** การขาดแคลนอาหารทำให้ชาวเขาชักชวนกันออกไปล่าสัตว์ที่ป่าผืนใหม่ เนื่องจากป่าที่ตนอาศัยอยู่นั้นไม่เหลือสัตว์ให้ล่าอีกแล้ว ดังบทสนทนาว่า

“พุ่มนี้ข้าจะลองข้ามไปขุนอินทนนท์” พาดิเจ๊ะคนรุ่นเดียวกันพูดขึ้น

“ข้าชวนกนูแล้ว ยะเอมันก็จะไป”

“ที่นั่นเป็นป่าสงวน...เขาเรียก...เรียกอะไรนะ?” เปละโพพยายามคิดคำปาเกอะญอที่ตรงกับคำว่า บริเวณอนุรักษ์และสงวนสัตว์ป่า... “เขตห้ามล่าสัตว์!”

“ห้ามห้ามอะไรกัน” พาดิเจ๊ะพูดหมิ่นๆ “อาทิตย์ก่อนพาดูระนองข้ามาจากขุนกลาง มันยังคุยเลยว่าได้ ฟานมาจากอินทนนท์ถึงสองตัว”

“ใครจะไปก็ไปเถอะข้าไม่เอาด้วยหรอก ข้าก็จถูกจับปรับศาล ตัวกอไก่ขอไซอะไรก็ไม่รู้จักสักตัว”

“สูแม่่นปีนนะพอนุโพ”

“ถ้าไปขอไปป่าเหนือโน่นขุนยะ...”

“เอาก็เอา”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:41-42)

บทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของชาวเขาในการบุกรุกป่าสงวนเพื่อล่าสัตว์ คำบอกเล่าเกี่ยวกับการล่าสัตว์ในดอยอินทนนท์ของน้องพาดิเจ๊ะ แสดงให้เห็นพฤติกรรมเข้าไปล่าสัตว์ สงวนในเขตป่าสงวน ชาวเขาในเรื่องตัดสินใจไม่ไปป่าสงวน แต่ไปป่าขุนยะแทน สะท้อนให้เห็นว่าชาวเขา รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเขตป่าสงวนและไม่อยากทำผิดกฎหมาย จึงแสวงหาป่าผืนใหม่ที่ยังไม่มีใครเข้าถึงหรือ มีกฎหมายคุ้มครองแทน ด้วยความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดชาวเขาจึงต้องแสวงแหล่งอาหารใหม่ ซึ่งพฤติกรรมการล่าสัตว์ บุกรุกเขตอนุรักษ์ หรือแสวงหาผืนป่าใหม่ไปเรื่อยๆของชาวเขาได้สร้างภาพลักษณ์ ติดตัวให้ชาวเขาเป็นชนเผ่าชายขอบที่บุกรุกป่าและทำลายระบบนิเวศ

เรื่อง **เกี้ยวบานาจอก** สะท้อนภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวเวียดนามอพยพ เพื่อสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนามผ่านพฤติกรรมของตัวละครในหมู่บ้าน ดังข้อความ ที่ว่า

ภายในหมู่บ้านบานาจอก มีการจัดตั้งกันเป็นองค์กรอย่างเข้มแข็ง ทั้งกลุ่มผู้ใหญ่ที่เป็นแกนนำหมู่บ้าน ถือเป็นหน่วยเหนือที่ดูแลกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ซึ่งมีประมาณห้าหกกลุ่มตามอายุ แบ่งเป็นกลุ่มหนึ่ง สอง สาม ตามลำดับ ทุกกลุ่มมีการประชุมกันสัปดาห์ละครั้งหรือมากกว่านั้นถ้าจำเป็น ภายในกลุ่มจะมีหน้าที่ ดูแลทุกข์สุข ควบคุมความประพฤติซึ่งกันและกัน

สูงอยู่ในกลุ่มแกนนำ เป็นหน่วยเหนือมีหน้าที่ตัดสินใจได้ในทุกเรื่อง มติของหน่วยเหนือ คนในกลุ่มหรือ พูดให้ถูกคือคนในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตาม ทุกสัปดาห์แต่ละกลุ่มจะสับเปลี่ยนกันประชุม ฟังข่าวจากสถานี

วิทยุฮานอย วิเคราะห์สถานการณ์เป็นหลัก กลุ่มของกวยยังเป็นเด็ก บางที่ผู้ใหญ่อาจมาร่วมประชุม ร่วมฟังข่าวสารบ้านเมืองด้วยและพูดสถานการณ์ในเวียดนามให้ฟัง เวลาผู้ใหญ่ประชุมเด็กมักได้รับมอบหมายให้ดูต้นทาง เพื่อให้ใครแปลกปลอมเข้ามาในหมู่บ้าน จะได้แจ้งให้คนในที่ประชุมรู้ตัว ทางกรมไม่อนุญาตในคนญวนจับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบนี้

โธเจ้าของบ้านที่ใช้เป็นที่ประชุมวันนี้ คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านด้วย โธไปประชุมที่อำเภอทุกเดือน และรับนโยบายมาสอดส่องดูแลคนญวนในหมู่บ้านว่าไม่ให้ฝึกฝึเวียดนามเหนือ ถ้าใครฟังวิทยุฮานอย ใครสอนภาษาเวียดนามให้จับกุมได้ทันที

ลูกบ้านพากันนั่งๆอยู่เหมือนกันว่าผู้ใหญ่บ้านจะจับตัวเองได้อย่างไร

(เกียบบาวนาจอก. 2546 : 69)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นพฤติกรรมทางการเมืองของชาวเวียดนามบ้านนาจอกที่จัดตั้งองค์กรเพื่อช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศบ้านเกิดอย่างลับๆ และเป็นองค์กรที่มีการแบ่งการปกครองและหน้าที่อย่างชัดเจน โดยทุกคนในหมู่บ้านไม่ว่าผู้ใหญ่ ผู้หญิงหรือเด็กก็ต่างมีหน้าที่และมีส่วนร่วมในองค์กรนี้ทุกคน

เรื่อง **เกียบบาวนาจอก** ยังแสดงภาพการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการปลุกฝังแนวคิดทางการเมืองของคนญวนอพยพผ่านบทสนทนาของกวยกับพ่อที่สนทนากันเกี่ยวกับวีรกรรมของโฮจิมินห์ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม ดังความว่า

“ท่านเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราชให้หลุดพ้นจากพวกจักรวรรดินิยม ท่านต่อสู้มานานหลายสิบปีแล้วหมู่บ้านของเราท่านก็เคยมาอยู่ระยะหนึ่งนะ” ผู้เป็นพ่อเล่าให้กวยฟังเมื่อเขามาหยุดยืนมองภาพนี้

“มาทำไมบา”

“มาทำให้พวกเรารักใคร่สามัคคี รวมตัวกันไว้ ไม่ทอดทิ้งกัน ท่านมาทำให้เราไม่ลืมประเทศของเราไงล่ะ”

“แล้วทำไมตำรวจต้องตามจับด้วย” กวยเคยได้ยินพ่อเล่าว่า ลุงเคราพะคนนี้เคยฉิวเฉียดกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอยู่หลายหน ยังดีที่ชาวบ้านช่วยไว้ทันด้วยการให้ปลอมตัวเป็นชาวนาบ้าง เป็นคนเลี้ยงควายบ้าง

“ตำรวจเป็นคนของทางการนะซี รัฐบาลไทยกับรัฐบาลเวียดนามได้เป็นมิตรกัน” ฮุงพูดสั้น ๆ

“เจ้าต้องแยกให้ออก ระหว่างรัฐบาลไทยกับคนไทย คนไทยทุกคนเป็นคนดี เอื้อเฟื้อคนตกทุกข์ได้ยาก

“แล้วรัฐบาลไทย” กวยลดเสียงลง แต่ผู้เป็นพ่อไม่ตอบ

กวยจึงเปลี่ยนคำถาม “แล้วคนไทยมีกองทัพกู้ชาติหรือเปล่าบา”

ฮุงพยักหน้าแทนคำตอบ “ยังไม่เป็นกองทัพ แต่มีกลุ่มคนที่รวมกันขึ้นมาเพราะอยากเห็นประเทศไทยดีขึ้น”

วันนี้สูงเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ลูกชายฟังมากกว่าทุกวัน บางทีลูกอาจจะโตมากกว่าที่เขาคิดแล้วก็เป็นได้ ความจริงเด็ก ๆ ทุกคนควรทุกคนได้รับการส่งเสริมให้รักชาติ ให้รู้จักการปิดลับมาตั้งแต่หัวเท้ากำปั้น ถ้าเขาจะเล่าเรื่องราวบางเรื่องที่ไม่เคยเล่า ลูกคงรักษาความลับได้แน่นอน

“มีพรรคหรือป่าว”

“ใช่ กลุ่มคนเหล่านี้เริ่มต้นที่ภาคอีสานนี่แหละ”

กฤษณ์อึ้ง นี่เป็นความรู้ใหม่เอี่ยมที่พ่อเล่าให้ฟัง

(เกี้ยวบาวนาจอก.2546:59-60)

จากบทสนทนาของกฤษณ์กับพ่อสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมทางการเมืองและการปลูกฝังแนวคิดทางการเมืองให้ลูกหลานชาวนาน โดยต้องศรัทธาในตัวโฮจิมินห์และต้องสามัคคีช่วยกันกู้ชาติ แต่การเคลื่อนไหวทุกอย่างต้องกระทำด้วยความลับเนื่องจากทางการไทยเป็นพันธมิตรกับฝรั่งเศสและต่อต้านคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้บทสนทนายังทำให้เห็นว่าในประเทศไทยแถบภาคอีสานก็มีคนไทยที่มีพฤติกรรมเป็นคอมมิวนิสต์เช่นกัน

นอกจากนั้นเรื่อง **เกี้ยวบาวนาจอก** ยังสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมเด็กและเยาวชนที่ต่างมีส่วนร่วมกันในการเมืองด้วย เห็นได้จากบทสนทนาของตัวละครและการบรรยายเสริม ดังที่ว่า

หงีกล่าวในที่ประชุม เมื่อยุทธการดอกไม้บานจบสิ้นลง ดอกไม้หนึ่งดอกเป็นสัญลักษณ์แทนเงินจำนวนห้าร้อยบาท

“ดอกไม้แค่นี้จะพอหรือครับ” สมาชิกคนหนึ่งถามอย่างเป็นห่วง

“กลุ่มเราอาจจะได้ดอกไม้ไม่มากนัก แต่มีอีกมากมายหลายกลุ่ม ทั้งในจังหวัดนี้และจังหวัดใกล้เคียง มันคงไม่น้อยหรอก ถ้าเอามารวมกัน” หงีพูดยิ้ม ๆ คนฟังพากันยิ้มตามด้วยความพอใจ

หลังจากนั้นไม่นาน เงินบริจาคจำนวนไม่น้อยจากชาวเวียดนามที่หันทะเลผู้รักชาติจากทุกชุมชนถูกส่งข้ามโขงไปอย่างลับ ๆ เพื่อหนุนช่วยกองกำลังผู้รักชาติรักประชาธิปไตยอย่างเรียบร้อย เด็กหนุ่มหลายคนจากหมู่บ้านหายหน้าไป รวมทั้งหงี

(เกี้ยวบาวนาจอก.2546:173-174)

บทสนทนาและการบรรยายทำบทสนทนา สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของชาวนานอพยพที่กระทำการช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนามทั้งช่วยเหลือด้านเงินทุน และกำลังทหารในการรบ ซึ่งกระทำในลักษณะนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงหมู่บ้านเดียว แต่เกิดขึ้นหลายหมู่บ้านที่มีชาวเวียดนามอยู่

พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าชาวเวียดนามไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยในฐานะผู้ลี้ภัยธรรมดา แต่ใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการช่วยเหลือและเคลื่อนไหวทางการเมืองตามแนวคิดคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยต่อต้าน

เรื่อง **ผีเสื้อและดอกไม้** สะท้อนการทำงานของกองทัพมดที่ขนข้าวสารและน้ำตาลไปขายที่ชายแดน ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย อีกทั้งเป็นงานเสี่ยงชีวิต ผู้เขียนใช้บทสนทนาและการบรรยายเสริมท้ายการสนทนา สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของเหล่ากองทัพมด ดังเช่น บทสนทนาของสุยันและอาเดลเกี่ยวกับวิธีหนีตำรวจรถไฟและวิธีการซ่อนของไว้ตามที่ต่างๆ เพื่อหลบเลี่ยงการตรวจ ดังที่ว่า

“แต่ที่น้ำหนักที่สุดก็ตอนหนีเข้าใต้ท้องรถไฟ อันนี้เขาไว้เรียนรู้ที่หลัง แต่ก็ไม่แน่เหมือนกันนะ ถ้าตัวเล็กแบบนี้ข้างล่างสะดวกกว่าต้องใจกล้าหน่อย มันมีที่อยู่นิดเดียว มีเหล็กไว้ให้จับเหมือนกับทำมาสำหรับให้คนเข้าไปอยู่ยั้งยืนถาวร”

“ต้องอยู่ที่นั่นตลอดเวลาเลยหรือ?” สุยันสงสัย เพราะคิดว่าหลังจากซ่อนถุงกระดาษข้าวสารไว้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ในนั้นอีก ขึ้นมานั่งในขบวนรถไฟได้

“ถ้าไม่อยากเสียค่ารถก็ไปอยู่ในนั้น อยู่ข้างบนไม่แน่ เดี่ยวพวก ส.มาตรวจ ก็ต้องเสียตั้งค์เพิ่มเป็นสองเท่า กำไรหมดกันเท่านั้นเอง ค่ารถนะมันหลายสิบบาทอยู่ แต่ถ้ากลัวจะซื้อตั๋วสักสอง-สามสถานีก็ได้ แต่พอพ้นระยะแล้วต้องดูให้ดี ทางที่ดี ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรไปเสียเงิน”

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 170)

และข้อความที่ว่า

“แล้วจะรู้กันได้อย่างไรของใคร?” สุยันถามอย่างเป็นห่วง ในฐานะคนที่เพิ่งทำงานชนิดนี้เป็นครั้งแรก เขาจะเรียนรู้ทุกอย่างให้มากที่สุด เป็นโอกาสอันดีที่อาเดลเหมือนพี่เลี้ยง

“ก็จำไว้สิ เขาไว้ที่ไหนบ้าง อย่าไปเอาของคนอื่นก็แล้วกัน เดี่ยวจะได้เรื่อง พอได้เรื่องมันก็มักจะได้เลือด---”

อาเดลหยิบไขควงออกมาจากกระเป๋าด้านหลัง ชันสกรูว์ที่ช่องผนังหน้าห้องน้ำติดกับประตูเข้าตู้โดยสารเปิดฝาแผ่นโลหะออก ข้างในเป็นช่องกว้างพอสำหรับถุงข้าวสารขนาดถุงละ 5 กิโลกรัม ได้สัก 4 หรือ 5 ถุง...และทุกครั้งไม่ลืมที่จะสังเกตหมายเลขประจำขบวนรถไฟที่เขียนไว้ตรงประตูด้านบนสุด

(ผีเสื้อและดอกไม้. 2546 : 199)

จากบทสนทนาและการบรรยายเสริมท้าย แสดงให้เห็นพฤติกรรมการทำงานหลบเลี่ยงกฎหมายของกองทัพมด งานกองทัพมดเป็นงานที่เสี่ยงชีวิต และเสี่ยงต่อการถูกจับกุม แต่เด็กเหล่านี้ก็ยอมเสี่ยงเนื่องจากได้ค่าตอบแทนมาก

เรื่อง **เด็กชายชาวเล** สะท้อนให้เห็นการเข้าทำงานของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม เห็นได้จากบทสนทนาของหมาด ธงและรอฮีมที่สนทนากันเกี่ยวกับงานที่ต้องทำในโรงงาน ดังที่ว่า

“อีม พ่อข้าเป็นคนรับ ก็มีคนงานหน้าแพอยู่ประจำเบสปลา เบสละสามสี่คน รวมก็ยี่สิบกว่าคน กวาดถูหน้าแพบ้าง ผูกเช่งบ้าง ชุนกระสอบใส่ปลาป่นที่ขาดๆบ้าง เซ็นพื้นบ้าง แล้วก็มีคนงานในโรงงาน พวกนี้ต้องทำเป็นกะกะละแปดเก้าคน กะหนึ่งก็สี่ชั่วโมง คนหนึ่งต้องทำวันละสองกะ พวกนี้หนักหน่อยโดยเฉพาะที่โยนพื้นเข้าเตา เพราะทั้งเหนื่อยทั้งร้อน...”

“เขารับเด็กมัย” หมาดแซงถามขึ้น

“อย่างพวกเรานี่รับ แต่ก็คงไม่มาก เรายกโตกันแล้วนี่ ทำได้ทุกอย่างแล้ว เห็นพี่เอ็งบอกว่าให้ทำที่นี้เหมือนกันไม่ใช่เหอ ข้าได้ยินพ่อบอกอย่างนั้น เอ็งละ ใส่อีม

“ยังไม่รู้เลย แต่ข้าว่างานไม่สนุกเลย น่าเบื่อ สู้จมปูก็ได้...ข้าอยากออกทะเล---“

รอฮีมตอบเพื่อนด้วยน้ำเสียงไม่ตื่นเต้น

“คนงานหน้าแพที่ต้องขนพื้น ชุนกระสอบ เบสปลานั้นเข้าตอนแรกก็ได้วันละยี่สิบเอ็ด เดือนหนึ่งก็หกร้อย... เยอะเหมือนกันนะ อย่างแกกะไอ้หมาดอยู่กะคงไม่ไหว งานมันหนักและก็ต้องทำกลางคืนด้วย พวกหน้าแพไม่ต้อง ทำเจ็ดโมงเช้าเลิกห้าโมงเย็น แต่ถ้าพื้นไม่พอใส่เตา ก็ต้องทำหน้าที่เซ็นพื้นเป็นพิเศษนะ น้ำเวงบอกอย่างนั้น”

(เด็กชายชาวเล.2549:136)

จากบทสนทนาข้างต้น สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการใช้แรงงานเด็กของโรงงานอุตสาหกรรม โดยโรงงานรับเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 เข้าทำงานซึ่งนับว่าผิดกฎหมาย อีกทั้งสะท้อนให้เห็นการทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานต้องทำงานหนัก บางงานต้องอยู่กะทั้งกลางวันและกลางคืน

เรื่อง **ปอเนาะที่รัก** สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมต่อต้านคนไทยพุทธของคนมุสลิม โดยผู้เขียนสะท้อนพฤติกรรมผ่านบทสนทนาของนักเรียนเมื่อทราบข่าวว่าจะมีครูไทยพุทธมาสอน คำถามแรกที่นักเรียนปอเนาะถามคือ

“ไทยพุทธหรือมุสลิม?”

“พุทธหนึ่ง มุสลิมหนึ่ง”

“หญิงหรือชาย”

“ชาย”

รอชะลุกขึ้นยืนกวาดสายตาไปรอบๆ นักเรียนชายแล้วเปรยๆขึ้นว่า “ในปอเนาะไม่เคยมีครูพุทธ ครูใหม่ เป็นคนไทยพุทธด้วยหรือะ แล้วเขาจะสอนเราอย่างไร?”

“นั่นนะสิ” มะยาก็เสริมขึ้น “คนพุทธกินหมูแฮมยังเลี้ยงหมา จะมาอยู่กับเราได้ยังไง ครูมุสลิมก็เหมือนกัน ละหมาดหรือเปล่านั้นไม่รู้?”

(ปอเนาะที่รัก. 2539:37)

จากบทสนทนาทำให้เห็นพฤติกรรมวิจารณ์ครูของนักเรียนปอเนาะ สะท้อนให้เห็นการต่อต้านคนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรม

และอีกเหตุการณ์หนึ่งที่มะยาก็ ออกมาประท้วงครูอับดุลการิมที่สั่งให้นักเรียนยกฝากันห้องชายหญิงออก ดังที่ว่า

เขาก้าวอาดๆ ไปอยู่หน้ากลุ่มประท้วงด้วยสีหน้าเครียด จ้องประสานสบตาครูอองไม่หวั่นไหวและ คำรามเสียงลั่น

“เพื่อนนักเรียนที่รัก พวกเราจะต้องต่อสู้จนถึงที่สุด โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนสอนศาสนา แต่ครูพยายามเปลี่ยนแปลงเพื่อกลืนกินพวกเรา ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณีเราถูกเหยียบย่ำ”

เสียงปรบมือตะโกนร้องสนับสนุนดังอึงมี

“พวกเราถูกมอมเมา ทุกคนอย่าได้หลงไปกับสิ่งหลอกลวง”

(ปอเนาะที่รัก. 2539:71)

พฤติกรรมของตัวละครสะท้อนให้เห็นการต่อต้านความเป็นไทยทุกประการ แม้แต่ครูอับดุลการิมที่เป็นมุสลิมเหมือนนักเรียนปอเนาะก็ถูกต่อต้าน หากเขาทำในสิ่งที่คนไทยปฏิบัติ คือ ปรับให้ห้องเรียนเป็นเหมือนโรงเรียนไทยทั่วไป สะท้อนให้เห็นว่าการต่อต้านของคนมุสลิมไม่ได้ต่อต้านตัวบุคคลแต่ต่อต้านในสิ่งที่บุคคลนั้นยึดถือ คือ ต่อต้านในลักษณะความเป็นไทย ภาษาไทย หรือวัฒนธรรมไทย

เรื่อง **ลูกป่า** สะท้อนให้เห็นความยากลำบากของชาวเขาที่ต้องพยายามหาเงินให้ลูกได้เรียนทันวันเปิดเทอม ผู้เขียนสะท้อนความลำบากของพ่อยาชิและสมาชิกในครอบครัวที่ต้องอดทนกับความอดอยากอีกนานหลายปีกว่ายาชิจะจบการศึกษา ดังบทสนทนาของยาชิกับพ่อที่ว่า

“โรงเรียนแกจะเปิดเมื่อไหร่?”

“อีกหกสัปดาห์กว่าวันโน้นแหละพ่อ”

“หกลีบวันถ้าได้วันละยี่สิบก็พอดี”

“อะไรพ่อ?”

“ค่าหอแก่นะซี”

ยาชีก้มหน้าลง

ข้าวห่อใบบินออกสีแดงเขละๆ มันคือข้าวซ้อมมือที่หอมมันและอร่อยกว่าข้าวโรงสี อาหารกลางวัน ที่ห่อมาด้วยคือปลาพู่จีคนละตัว มันดีที่สุดในแล้วสำหรับชนเผ่าของยาชิ กับข้าวไม่สำคัญเท่าข้าวห่ออก อะไรก็ได้ขอเพียงให้มันพาข้าวกลืนลงคอเป็นใช้ได้

“ข้าวเราเหลือเท่าไรพ่อ?”

“คงราวๆสิบห้าถัง ทำไมหรือ?”

“สิบห้าถัง กว่าจะเกี่ยวข้าวปีหน้าอีกตั้งแปดเดือน มันจะพอกินหรือ?”

“ก็หาขายท้องไส้ไปวันๆ แกไม่ต้องห่วงห่ออกยาชิ คนอื่นยังไม่อดตาย พ่อกับแม่ก็ไม่อดตายเหมือนกัน”

“ข้าคนเดียวใช้เงินถึงสามพัน ถ้าเป็นข้าก็ไม่ต่ำกว่าร้อยห้าสิบถัง ข้า...ข้าไม่สบายใจ”

“มันเป็นหน้าที่ของพ่อ” พ่อยาชิทอดเสียงอ่อนยาว “ตีนมือพ่อยังมีแกไม่ต้องวิตกห่ออก”

ยาชียัดข้าวไว้ในย่ามแล้วเทน้ำจากกระบอกใส่ปาก เขาพูดขำๆ

“ปาเกอะญอเราว่าพ่อแม่เลี้ยงลูกสิบแปดปี แต่ข้าต้องให้พ่อกับแม่เลี้ยงอีกหกเจ็ดปี ปีนี้ข้าอายุสิบห้าแล้วมัน...มัน” เขาหยุดไปเหมือนลำดับคำพูดใหม่ “ข้าไม่อยากเรียนแล้วพ่อ มันสิ้นเปลือง อีกอย่างพ่อก็แก่แล้ว ปาเกอะญอเราว่าพ่อแม่อายุห้าสิบควรให้ลูกเลี้ยง แต่ข้ากลับต้องเรียนอีกหกเจ็ดปี มันนานเกินไป”

“หกเจ็ดปีพ่อก็กินสิบกกว่านิดหน่อย ยังไม่แก่ห่ออก ยังไถนาไหว แกเรียนไปเถอะเมื่อพ่อกับแม่ยังมีแรงอยู่ วันคืนมันเร็วนัก แกเพิ่งเกิดมาไม่นานนี่เอง เผลอชั่วหลังตาแกอายุสิบห้าแล้ว หกเจ็ดปีไปหน้าไม่นานห่ออก”

(ลูกป่า.2551:149-150)

บทสนทนาข้างต้น สะท้อนให้เห็นสภาพความยากจนของชาวเขา ซึ่งรายได้เกือบทั้งหมดของครอบครัวใช้จ่ายไปกับการศึกษาของลูก คนในครอบครัวทั้งพ่อ แม่ และน้องๆ ต้องอดทนกับความอดอยาก พ่อแม่ต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นและนานขึ้นกว่าปาเกอะญอคนอื่นๆ เพื่อให้ลูกได้มีโอกาสเรียนหนังสือ

เรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** สะท้อนให้เห็นปัญหาทอดทิ้งเด็ก โดยแม่ที่ไม่พร้อมมักนำลูกมาฝากเลี้ยงที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเสนอปัญหานี้ผ่านบทสนทนาของแก้วตา และเด็กสาวที่มาคลอดลูกที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ดังความว่า

“ตกลงจะเอากลับไหมคะ” เสียงพี่แก้วตาถาม

“หนูยังตัดสินใจไม่ได้ - - ตอนแรกก็เกลียดนะคะ แต่พอคลอดออกมาแล้ว พอแกลงนมรู้สึกผูกพันขึ้นมาทันที - -”

ถ้าเลี้ยงเองได้ก็จะดี - - เด็กๆต้องการแม่คะ อยู่ที่นี้ถึงจะมีคนคอยดูแลตลอดเวลา แต่ไม่เหมือนแม่ของตัวเอง ความผูกพันระหว่างแม่กับลูกนี้เป็นเรื่องแปลกมาก คุณคงเห็นแล้วใช่ไหมคะ เด็กๆที่นี้ถึงแม้จะดูสนุกสนาน มีเพื่อนเล่นมากมาย แต่แวตามีความทุกข์ ความรู้สึกในใจเต็มไปด้วยคำถาม”

“คุณแก้วตาเคยรู้สึกอย่างนั้นหรือคะ”

“รู้สึกตลอดเวลาคะ - - ตั้งแต่รู้ว่าแม่ไม่ใช่แม่จริงๆก็เริ่มมีความทุกข์ พอโตขึ้นหน่อยก็พยายามสืบหาว่าพ่อแม่อยู่ไหน”

“แล้วสืบได้ไหมคะ”

“ไม่ทราบ - - แม่อธิบายให้ฟังเมื่อโตแล้ว บางครั้งเราต้องยอมรับความจริง ถึงแม้จะรู้สึกเจ็บปวด และตำหนิแม่แท้ของตัวเองที่มาคลอดลูกทิ้งไว้ให้คนอื่นเลี้ยง เพราะบางคนที่นั่นถ้าไปอยู่กับแม่จริงๆก็ต้องลำบากกว่าอยู่ที่นี่มาก”

“แม่จริงๆของคุณแก้วไม่เคยกลับมาเยี่ยมเลยหรือคะ”

“เคยกลับมาคะ แม่บอกว่าแม่จริงๆเคยกลับมาเยี่ยม แต่ตอนนั้นยังเล็กมาก ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร เพราะมีคนมาเยี่ยมที่บ้านนี้มากมาย”

“ตอนนี้ที่แม่ของเด็กมาเยี่ยมบ้างไหมคะ”

“ก็มีบ้างคะ เพราะบางคนสัญญากับแม่ไว้ว่าจะมารับกลับไปเลี้ยงเมื่อทุกอย่างพร้อม

“ที่มารับกลับไปตอนโตๆมีไหมคะ”

“หลายคนคะ---แต่ส่วนใหญ่ถ้าโตพอจะรู้เรื่องแล้ว แม่ของเด็กมักจะไม่กลับมารับ ต้องหาพ่อแม่บุญธรรมให้ ถ้าหากไม่มีคนมาขอไปเป็นลูกบุญธรรม ป่านนี้ก็คงเป็นร้อยแล้ว”

“มากขนาดนั้นเชียหรือคะ”

“เพราะมากอย่างงี้ซีคะ แม่จึงพยายามขอร้องให้แม่เด็กรับกลับไป จะลำบากยากจนยังไงก็ตาม เด็กก็มีความสุขที่ได้อยู่กับแม่ตัวเอง”

“เด็กที่อยู่ที่นี่รู้กันหมดไหมคะ ว่าตัวเองไม่ใช่ลูกของหมอเพ็ญ”

“ถ้ายังเล็กๆอยู่แม่จะไม่บอกอะไร เพราะมีความหวังว่าจะมีคนรับไปเลี้ยง---แม่มีวิธีบอกลูกๆแต่ละคนไม่เหมือนกัน เช่น บอกว่าพ่อแม่บุญธรรมนั่นแหละคือพ่อแม่ที่แท้จริงที่เอาเด็กมาฝากไว้ที่นี่ และตอนนี้ถึงเวลารับกลับไปอยู่ด้วยแล้ว เด็กก็จะรู้สึกว่าเป็นพ่อแม่บุญธรรมคือพ่อแม่ของตัวเองจริงๆ---นอกจากเด็กที่โตมากๆแล้วไม่มีใครขอไปเลี้ยง อายุแปดเก้าขวบก็ถึงเวลาต้องบอกความจริง เพราะแกเริ่มอ่านหนังสือออก พอมีข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับแม่ ในที่สุดแกก็จะรู้ ก่อนที่แกจะรู้เองก็ต้องรีบบอกเสียก่อน”

(เด็กชายจากดาวอื่น. 2544 :122-123)

บทสนทนาของแก้วตาซึ่งเป็นเด็กกำพร้ากับเด็กสาวที่มาคลอดลูก สะท้อนให้เห็นปัญหาการมีบุตรเมื่อไม่พร้อมทำให้ต้องฝากลูกให้สถานรับเลี้ยงเด็กช่วยดูแล ซึ่งเป็นการดูแลเพียงชั่วคราวในระยะที่รอให้แม่เด็กพร้อมรับลูกกลับไปเลี้ยง แต่แม่บางคนก็ไม่มารับไป ทำให้เด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กมีมากทางออก คือ การหาพ่อแม่บุญธรรมให้เด็กเหล่านี้ นอกจากนั้นบทสนทนาข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นความรู้สึกของเด็กกำพร้าที่รู้สึกเจ็บปวดและเสียใจที่ได้รู้ความจริงว่าพ่อแม่ทอดทิ้งตน ผู้เขียนยังเสนอให้เห็นว่าเด็กควรจะได้อยู่กับแม่ที่แท้จริงมากกว่า เพราะถึงแม้จะลำบากก็ยังรู้สึกอบอุ่น

2.2.1.2 พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีที่แสดงภาพคนชายขอบผ่านพฤติกรรมและบทสนทนายระหว่างตัวละครสองตัวละคร โดยตัวละครหนึ่งอยู่ในฐานะคนชายขอบ ส่วนคู่สนทนาไม่ได้อยู่ในฐานะคนชายขอบ กลวิธีนี้จะแสดงให้เห็นมุมมองของคนที่มีความแตกต่างกันด้านสถานะทางสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** พฤติกรรมของชาวเขาสะท้อนผ่านบทสนทนาของพระสงฆ์กับชาวเขา ก่อนที่พระสงฆ์จะพาเด็กชาวเขาไปเรียนที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ว่า

“ลูกข้ายังเด็ก” เปลละโพพูด “มันไม่รู้ที่ต่ำที่สูงหรอก อยู่กันมาอย่างป่าอย่างดง ข้าขอฝากมันไว้กับพระด้วย ผิดถูกอย่างไรช่วยสอนให้ข้าด้วยก็แล้วกัน”

“ลูกข้าก็เหมือนกัน”

“พาตึชีกีเช่นกันแหละ พวกเราเป็นยาง อะไรๆมันก็เป็นยางไปหมด คำพูดคำจา กริยาท่าทาง ก็เป็นยางเหมือนพ่อเหมือนแม่มัน พระเอามันไปอบไปรม ไปสั่งไปสอนก็ดีแล้ว พวกข้ารู้สึกยินดีนัก อะไรๆข้าของปลงให้เป็นสิทธิ์ของพระเถอะ”

“สูวางใจเถอะเรื่องนั้น” ท่านพูด “อยู่ทางนี้ไม่ต้องเป็นห่วงเป็นหามัน เราไม่เอาลูกสูไปใช้งานใช้การเป็นัวเป็นควายอย่างมีคนเข้าใจหรอก อยู่ทางนี้ก็หมั่นทำมาหากิน อย่าอ้อป้ออชิตี หรือสูบฝืนกินเหล่าให้มากนัก เงินทองหามาได้ก็เก็บ ๆ ไว้มั่งเผื่อเจ็บเป็นเย็นร้อน พวกสูนี่เสียอยู่อย่าง ได้สืบจ่ายสืบ ได้ร้อยจ่ายร้อย ไม่รู้จักอดจักออม อย่างนี้แหละพวกคนพื้นราบเขาถึงว่าสูเป็นยาง คือ ไม่มีหัวคิด...”

เปลละโพยิ้มๆ แต่พ่อของติบูกับพ่อพาตึชิวหัวเราะแหยๆ”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:118-119)

จากบทสนทนาของพระสงฆ์กับชาวเขาสะท้อนให้เห็นว่าชาวเขาให้ความไว้วางใจและเชื่อถือพระสงฆ์ ส่วนคำพูดของพระสงฆ์สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของชาวเขาที่สูบฝิ่น กินเหล้า หรือใช้จ่ายเงินทองโดยไม่เก็บออม การไม่ตอบโต้ตอบคำถามของพระสงฆ์แสดงให้เห็นว่าชาวเขาก็คงยอมรับว่าสิ่งที่พระสงฆ์พูดว่าเป็นความจริง และด้วยพฤติกรรมดังกล่าวนี้เองทำให้ชาวเขาถูกมองว่าเป็นชนเผ่าที่ด้อยพัฒนา

เรื่อง **ลูกป่า** สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการเหยียดหยามชาติพันธุ์ ผ่านบทสนทนาของพ่อยาชิตกับครูที่สนทนากันว่า

“ พวกเราจะความจริงเรียก เกื้อหะวะ” พ่อยาชิตพูด “เหมือนพวกเราชาวยาง ความจริงเรียกว่า ปาเกอะญอ ลัวะไม่ชอบถูกเรียกว่าลัวะหะวอก ปาเกอะญอก็ไม่ชอบถูกเรียกว่ายาง มันเป็นการดูถูกเหยียดหยามกัน ”

“ พวกผมก็เหมือนกันครับลุง” ครูให้ความเห็นว่า “เราเรียกตัวเองว่าคนเมือง แต่ชาวใต้ชอบเรียกว่า ลาว ทำไม่ต้องดูถูกเหยียดหยามกันก็ไม่ว่า ไม่มีเหตุผลเลย ”

(ลูกป่า. 2551 : 45)

บทสนทนาของพ่อยาชิตที่เป็นชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ กับครูที่เป็นคนเมือง สะท้อนให้เห็นการเหยียดชาติพันธุ์ด้วยคำเรียกขาน ซึ่งการเหยียดชาติพันธุ์ก็มีลักษณะที่ทับซ้อนเป็นชั้น กล่าวคือคนปาเกอะญอถูกคนในหมู่บ้านพื้นราบเหยียดหยามชาติพันธุ์โดยสร้างคำเรียกว่า“ยาง” ที่แสดงออกถึงการดูถูกคนเมืองทางภาคเหนือก็ถูกคนทางใต้ หรือ คนทางภาคกลางเรียกว่า “ลาว” ซึ่งเป็นการเหยียดทางชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นว่าการเป็นคนชายขอบเกิดจากการจัดวางตำแหน่งของแต่ละสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมเล็กจนถึงสังคมที่ใหญ่ขึ้น

เรื่อง **ปอเนาะที่รัก** สะท้อนให้เห็นความเข้าใจผิดของคนไทยมุสลิมที่มีต่อคนไทยพุทธ ผ่านบทสนทนาของมะยาก็กับครูทรงพล ครูทรงพลเป็นครูไทยพุทธที่เข้ามาสอนภาษาไทยที่โรงเรียนปอเนาะ ทำให้มะยาก็ซึ่งเป็นนักเรียนปอเนาะอายุมากที่สุดต่อต้านไม่ยอมเรียนและไม่ยอมรับทุกอย่างที่เกี่ยวกับคนไทยพุทธ เนื่องจากเห็นว่าเป็นการล้างสมองและกดขี่วัฒนธรรมอิสลาม ดังบทสนทนายระหว่างมะยาก็กับครูทรงพลที่ว่า

“มีปัญหาอะไรหรือมะยาก็?”

“ภาษาไทยไม่ใช่ของเรา ครูกำลังมอมเมาลัทธินิยมไทย”

“มะยากี้ คำพูดของเธอครูไม่เข้าใจความหมาย”

“ไม่มีวันที่ครูจะเข้าใจ ครูเป็นคนไทยพุทธมาสอนภาษาไทยในปอเนาะ ใครๆก็รู้ทั้งนั้น รัฐบาลส่งครูมาล้างสมองเรา”

ทรงพลชะงักด้วยคาดไม่ถึงว่ามะยากี้จะเข้าใจและพูดเช่นนั้น เขามองหน้ามะยากี้เพื่อค้นหาความจริงอันฝังลึกอยู่ใต้แววตาที่ฉายออกมาอย่างทำทากลับแต่พบความเด็ดขาดไม่ยอมแพ้เท่านั้น

“ครูบอกพร่องเองที่ไม่ได้ทำความเข้าใจก่อนว่าครูมาทำไมและจะร่วมกันศึกษาบทเรียนอย่างไร ไม่สายเกินไปที่ครูจะเริ่มต้นใหม่ ครูเชื่อว่าทุกคนต้องการทบทวนตัวเองเพื่อความถูกต้อง”

“คำพูดครูเข้าใจยาก” มะยากี้ขัดขึ้น “ครูหมายความว่าอย่างไรไม่ทราบ แต่ความหมายของผมคือ ครูมาทักซ้อมเชิงภาษาและวัฒนธรรมของเรา นักเรียนศาสนารุ่นที่ทุกคนรู้ความจริงเป็นอย่างดี”

.....

“เราถูกกดขี่มานาน รัฐบาลพยายามจะล้างสมองเราให้สิ้นเผ่า ปอเนาะเป็นโรงเรียนสอนศาสนา แต่ครูมาสอนภาษาไทย ถ้าไม่ใช่เพื่อกดขี่ภาษาและวัฒนธรรมเรา ครูมาเพื่ออะไร?”

“ทุกคนคิดยังไง?” ทรงพลหันไปถามนักเรียนทั้งชายหญิง แม้ตรงกลางห้องจะมีฉากกั้นแบ่งครึ่งเขาก็สามารถมองสำรวจความเคลื่อนไหวของนักเรียนแต่ละคนได้ ไม่มีผู้ใดตอบ นอกจากมะยากี้มองสบตาเขาอย่างผู้ชนะ

“ครูขอทำความเข้าใจกับพวกเราทุกคน การที่ครูมาสอนภาษาไทยไม่ใช่การล้างสมอง คนไทยด้วยกันจะล้างสมองไปเพื่ออะไร เราแตกต่างกันไม่ใช่ด้วยเรื่องภาษาหรือศาสนา หน้าที่ของเราที่กระทำอยู่แต่ละคนหากเป็นข้อแตกต่าง แม้เราจะมีหน้าที่ต่างกัน จุดมุ่งหมายของเราเหมือนกัน”

“อย่าลืมนิสัยครู ปอเนาะเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ความต้องการเป็นของเฉพาะตัวเรา”

“ครูเข้าใจดี” ทรงพลประสานสายตากับมะยากี้ “เธออยู่ในปอเนาะย่อมรู้ว่าปอเนาะต้องการอะไร”

“เราต้องการความจริง”

“ได้ไปแล้ว”

“ได้ในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของเรา” มะยากี้โพล่งขึ้น “ทราบหรือเปล่าครู ทุกวันนี้เขาหาว่าเราเป็นพวกแบ่งแยกดินแดน ประวัติศาสตร์ที่บันทึกความกล้าหาญ วีรบุรุษของเราถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นผู้ขบถต่อประเทศชาติ ทุกอย่างล้วนแต่เป็นความเท็จ ถ้าครูไม่ได้มากดขี่ซ้อมเชิงเรา ครูจะมาสอนความจริงในประวัติศาสตร์ของเราที่ถูกปกปิดมานานได้หรือไม่?”

(ปอเนาะที่รัก.2539:46-49)

จากบทสนทนาข้างต้นเป็นการสอดแทรกทัศนะของผู้เขียนผ่านตัวละคร เสมือนเป็นการพูดแทนความรู้สึกของคนสองศาสนา ตัวละครครูซึ่งเป็นคนไทยพุทธใช้ความพยายามในการอธิบายให้คนไทยมุสลิมเข้าใจว่าคนไทยพุทธไม่ได้ซ้อมเชิงภาษาและวัฒนธรรมอิสลาม และทุกคนก็ต่างเป็นคนไทย แต่

ถ้อยคำตอบโต้ครูของมะยากีสะท้อนให้เห็นความคิดที่คนไทยมุสลิมมีต่อคนไทยพุทธที่มองว่าคนไทยพุทธพยายามกลืนกินวัฒนธรรมอิสลาม การจัดการเรียนการสอนแบบสามัญและพูดภาษาไทยทำให้ชาวมุสลิมรู้สึกว่าคุณถูกกดขี่ทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ไทยที่จารึกชาวมุสลิมในฐานะกบฏไม่ใช่วีรบุรุษเหมือนที่ชาวไทยมุสลิมรับรู้ ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าไม่ได้ความไม่ยุติธรรมและถูกบิดเบือนความจริง

เรื่อง *เกี้ยวบาวนาจอก* สะท้อนให้เห็นผลกระทบของสงครามที่นอกจากจะทำให้เกิดเรื่องราวการถูกจำกัดสิทธิของผู้อพยพลี้ภัยชาวนูวณแล้ว คนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามก็ได้รับผลกระทบไปด้วย ดังเช่น บทสนทนาของกวยกับเมฆเพื่อนชาวไทยที่เล่าถึงเรื่องราวของพีศรี ที่ทำงานในฐานทัพอเมริกันจนมีลูกเป็นลูกครึ่งนิโกร อีกทั้งติดโรคมาด้วย ดังบทสนทนาว่า

“ไต่บ้า จ้องจนจะทะลุแล้ว”

“เด็กนั่น” กวยพูดไม่ออก

“เออ นั่นแหละลูกพีศรี ไปทำงานแม่บ้านในฐานทัพ ไม่นานก็ออกมาคลอดลูกเป็นลูกฝรั่งนั่นแหละ แต่ไม่ใช่เป็นเด็กหัวด้อน แต่เป็นอะไรนะ” เมฆคิดไม่ออก

“นิโกร” กวยตอบแผ่วเบา

“เออ นั่นแหละ ๗ แล้วพีศรียังติดโรคจากฝรั่งมาอีก ซวยจริง ๗”

“โรคฝรั่ง โรคอะไรวะ”

“ไต่โง่ ก็โรคที่ติดจากนิโกรนะซี เออ ได้ยินชาวบ้านว่าเป็นผีมะม่วง แต่แม่ข้าห้ามไม่ให้พูดเด็ดขาด สงสารพีศรี”

กวยอึ้งพูดอะไรไม่ออกอีกเลย ได้แต่เดินตามเมฆไปจนถึงต้นลิ้นจี่ป่า และแลเห็นแสงยื่นอยู่ใต้ต้น

(เกี้ยวบาวนาจอก.2546:110-111)

จากบทสนทนายาระหว่างกวยเด็กชาวนูวณกับเมฆเพื่อนชาวไทย ทำให้มองเห็นภาพชีวิตของคนชายขอบในเรื่อง *เกี้ยวบาวนาจอก* กว้างขึ้นมากกว่าชีวิตของคนนูวณ โดยสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ การสู้รบหรือเกี่ยวข้องกับการเมืองก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นกัน ผู้หญิงไทยติดโรคจากทหารอเมริกันอีกทั้งมีลูกครึ่งออกมาเป็นประจักษ์พยานถึงอาชีพของผู้เป็นแม่ และต้องกลายเป็นคนชายขอบในสังคมที่ตนอยู่ เนื่องจากในอดีตคนในสังคมยังไม่ยอมรับเด็กที่เป็นลูกครึ่งเนื่องจากเด็กที่เป็นลูกครึ่งมักเป็นเด็กที่เกิดจากแม่ที่มีอาชีพโสเภณี

2.2.1.3 พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

พฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีที่แสดงพฤติกรรมของตัวละครชายขอบผ่านมุมมองหรือบทสนทนาของตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ กลวิธีนี้จะแสดงให้เห็นทัศนะหรือมุมมองของคนภายนอกหรือคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ ปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง **ลูกป่า** สะท้อนให้เห็นการขาดความรู้ด้านสาธารณสุขของชาวเขา ทำให้เจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ อีกทั้งปัญหาความห่างไกลยังทำให้ขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ ผู้เขียนใช้บทสนทนาของพระสงฆ์กับหมอสะท้อนปัญหาด้านสาธารณสุขของชาวเขา ความว่า

“ปวดหัวเป็นไข้มากที่สุด ที่น่าใส่ใจเป็นพิเศษคือ มีรายหนึ่งเป็นแผลหมักหมมเรื้อรัง พิจารทางสมอง กับ ลึนหัวใจชำรุดอีกอย่างละเอียด หนักใจครับท่าน บางคนน่าจะได้รับการรักษาฉุกเฉินในห้อง แต่ที่ผมทำได้ก็เพียงแค่นี้แหละ”

“โรคพยาธิล่ะ?”

“เยอะเลยครับ ในฟุงโรปองปล้นของเด็กๆ ผมรู้ว่าตัวพยาธิยื้อเยาะไปหมด คนที่นั่นน่าจะได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขวิทยาเบื้องต้นอีกมาก แต่นั่นแหละ ใครล่ะจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เขา รัฐบาลหรือ...?”

“ปีก่อน อาตมาแจกยาท้องร่วงหมดทั้งกระป๋องในวันเดียว เด็กๆ ขี้ไหลกันทั้งหมู่บ้าน อาตมาไม่มั่นใจว่าตัวเองจะรับมือไหวไหม จึงให้คนลงไปตามหมอที่อนามัย หมอไม่อยู่หรอก ชาวบ้านที่นั่นบอกว่าเป็นธรรมดาที่หมอจะกลับเข้าเมืองตั้งแต่บ่ายวันศุกร์ จะกลับอีกทีก็วันจันทร์นั้้น อาตมาเคยได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับหมอเมืองพร้าว เราต้องการคนอย่างหมอเมืองพร้าวมากแต่เขาก็อยู่ไม่ได้”

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 106-107)

จากบทสนทนาของหมอกับพระสงฆ์ซึ่งเป็นคนจากภายนอก สะท้อนให้เห็นปัญหาด้านการสาธารณสุขของชาวเขา ชาวเขายังคงขาดความรู้ด้านสาธารณสุขซึ่งส่งผลให้พวกเขาเจ็บป่วย ในบทสนทนาผู้เขียนสะท้อนให้เห็นว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ใดเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องนี้ แม้แต่รัฐบาล อีกทั้งระยะทางที่ห่างไกลของหมู่บ้านบนดอยยังเป็นปัญหาสำหรับการรักษา และผู้เขียนยังสอดแทรกทัศนะวิจารณ์บุคลากรทางการแพทย์ที่จะมีใครที่ยอมอยู่ประจำรักษาคนป่วยในพื้นที่ทุรกันดาร ทำให้พวกเขาต้องเสี่ยงต่อการเสียชีวิตหากมีการเจ็บป่วยที่ร้ายแรง

เรื่อง **ไอ้ค่อม** สะท้อนให้เห็นปัญหาสังคมด้านการทอดทิ้งบุตร การขาดศีลธรรม และค่านิยมในสังคมที่ส่งผลให้เกิดเด็กที่ทั้งกำพร้าและพิการอย่างค่อม ผู้เขียนนำเสนอปัญหานี้ผ่านบทสนทนา

ของ ครูลดา ครูสุพร และครูชัย ที่ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดและวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้คอมพิวเตอร์เป็นเด็กพิการและกำพร้าที่ว่า

“คาคุณเด็กคนนี่ไม่ออกเลย คุณลอยๆ เลื่อนๆ เหมือนไม่สัมผัสเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม บางคำพูดคำตอบก็เหมือนคนที่สมองชะงัก”

“เด็กคอมพิวเตอร์เปลี่ยนไปมากเช่นกัน” สุพรมองออกไปข้างนอกและเหมือนจะเห็นภาพไอ้คอมพิวเตอร์ที่รู้จักให้ปรากฏ

“เด็กคอมพิวเตอร์ในความทรงจำของพี่ คือ เด็กว่าเหว่ ขาดความอบอุ่น ไม่ถึงกับเลอะเลือนเลือนลอยอย่างนี้ เหมือนแกจะกลายเป็นคนว่างเปล่าไปเสียแล้ว

“คนบ้าหรือพี่”

“คนบ้า คนว่างเปล่า คนสูญเสียบุคลิกภาพดั้งเดิม คนเจ็บป่วยทางจิต หรือคนสมองชะงัก

จะเรียกอย่างไรดี...”

.....

“ถ้าชีวิตเราเริ่มต้นเหมือนผ้าขาว...” ครูสุพรพูดอีก

“แรกเริ่มคือความดีงามบริสุทธิ์ วันเวลาอาจทำให้ผ้าขาวเปื้อนได้ แต่นั่นหมายถึงวันเวลาที่ยืดเยื้อยั้ง เด็กคอมพิวเตอร์แล้ว อะไรทำให้แกเศร้าหมองก่อนถึงวัยอันควรเล่า”

“ตาแกหรือพี่” ลดาคล้ายใหม่แดงที่พันรอบนิ้วออก สุพรพยักหน้ารับเนือยๆ

“ตาด้วย แม่ด้วย พ่อด้วย...ทั้งสามคน!”

แล้วเธอก็เริ่มเล่าถึงความเป็นมาของไอ้คอมพิวเตอร์อย่างละเอียด ชัยดีคบหรือกระเด็นหรือแล้วเข้ามาฟังด้วย

“ถ้าพ่อเด็กมีความรับผิดชอบ ถ้าแม่เด็กไม่ใจแตกฟุ้งเฟ้อ ถ้าตาเด็กมีความรู้จักอ้อมพอนในฐานะ บางทีไอ้คอมพิวเตอร์อาจไม่คอมพิวเตอร์ ไม่เป็นที่น่าหดหู่ใจอย่างนี้...”

“กิเลสคน...”

.....

“ที่ผมว่าเพราะค่านิยมผิดๆซึ่งมีอิทธิพลต่อคนทั้งสามคนคือ คนแรกพระเอกลิเกเห็นผู้หญิงเป็นเครื่องเล่น เพราะสังคมเรานิยมยกย่องกันอย่างนั้นไม่ใช่เหรอครับ คงไม่ต้องให้ผมยกเอาพระลอหรือขุนแผนหรือพระอภัยมาอ้างอิงก็ได้กระมัง คนที่สองแสงหล้าคนงานที่ปลีกตัวหนีไปสู่ความฟุ้งเฟ้อหรูหราตามที่สังคมโฆษณากันว่าดี มีรสนิยมสูง...คนที่สามตาตุ่นตามที่พี่เล่ามา ในฐานะแกก็จัดอยู่ในชั้นไม่เดือดร้อน ทำไมแกได้ศึบอยากเอาศอก ได้ศอกอยากเอาวา เพราะสังคมนั่นแหละที่ตีค่าคนรวยไว้สูงเกินไป สังคมเขาเป็นอย่างนี้แหละ จึงมีผลผลิตส่วนเกินอย่างไอ้คอมพิวเตอร์กลืนแผ่นดินให้เป็นที่หดหู่ใจ”

(ไอ้คอมพิวเตอร์. 2544 : 148-150)

จากบทสนทนาของครูทั้งสามคนซึ่งเป็นคนในสังคมเดียวกับคอมพิวเตอร์ แต่ไม่ได้อยู่ในฐานะคนขายขอบ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้สะท้อนความคิดความเห็นของผู้เขียนเอง เกี่ยวกับปัญหาการ

ทอดทิ้งเด็ก ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดเด็กกำพร้าเป็นเพราะการไม่ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม การยกย่องค่านิยมที่ผิด และการตกอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม

2.2.2 กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง

กลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบผ่านความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่องจะแตกต่างจากกลวิธีการบรรยายของผู้เขียนโดยตรงที่เป็นการแทรกทัศนคติของผู้เขียนจากเหตุการณ์ที่ตัวละครนั้นๆ ประสบ แต่กลวิธีนี้จะแสดงความคิดของตัวละครที่ทำให้ผู้อ่านประเมินได้ถึงลักษณะนิสัยของตัวละครได้โดยอ้อม ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทดังนี้

2.2.2.1 ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่เป็นคนชายขอบ

2.2.2.2 ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

2.2.2.1 ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่เป็นคนชายขอบ

ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีเล่าให้เห็นเรื่องราวชีวิต ทัศนคติต่อสิ่งรอบตัว ตลอดจนความรู้สึกในใจของตัวละครที่เป็นชายขอบ ซึ่งปรากฏในตัวอย่างดังนี้

เรื่อง **ไอ้ค่อม** สะท้อนให้เห็นชีวิตของเด็กกำพร้าที่เกิดมาพร้อมรูปร่างลักษณะพิการ ซึ่งลักษณะผิดปกติของค่อมและปฏิกิริยาของผู้พบเห็นถ่ายทอดผ่านความคิดของตาตุ่น ดังข้อความที่ว่า

เมื่อแรกคลอดมันก็ค่อมแล้ว เนื้อตัวมันเหี่ยวย่น หน้าเหมือนลิง ตัวมันเล็กนิดเดียวยาวสักคืบกว่าๆเท่านั้น
“อูย ทุเรศผางร้ายนัก นี่มันลูกผีไม่ใช่ลูกคน”

ตาตุ่นแสดงความเกลียดชังออกนอกหน้า แกวบน้ำดูมันนิดเดียวแล้วไม่เกี่ยวข้องกับวออีก ไอ้ค่อมกำเนิดแล้วพร้อมกับความเกลียดชังท่วมทับันตา

มันคือผีร้าย... คือตัวมารที่จงใจมาเกิดทำลายความหวังแก พ่อแม่บักใจเชื่อมัน ถ้ามันไม่เกิด ถ้าย้ายนางตาไหลหักค่อมมันลง แกคงได้บุญทามาเป็นเขยแล้ว มาเซ็ดหน้าชูตาแกให้สูงเด่นยิ่งขึ้น

แต่มันเสือกเกิด เกิดมาเพื่อประจานแก เพื่อเป็นเสี้ยนหนามตำตาตำใจแก

ไอ้ค่อมหัวเราะ ตาตุ่นหมั่นไส้ ไอ้ค่อมร้องให้ตาตุ่นเกลียดชังหน้า เกลียดทั้งตัวมัน เกลียดทั้งแม่มัน และยายมันนั่นแหละ ถ้าไม่กลัวบาปกรรม ไม่กลัวกฎหมายบ้านเมืองเอาโทษแกคงหักค่อมมันทิ้งลงส้วมแล้ว หมด หมดกันเงินหมิ่นเงินพัน แกรำฟึง

(ไอ้ค่อม. 2544 : 62)

ความคิดของตาตุ่นที่นับว่าเป็นคนชายขอบเช่นเดียวกับค่อม เป็นความคิดที่เล่าให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของเด็กพิการที่มีความผิดปกติตั้งแต่แรกคลอด และสะท้อนให้เห็นสาเหตุที่ตาตุ่นเกลียดค่อม

เพราะการเกิดมาของค่อมทำให้ตาอับอายและทำลายความหวังที่จะมีลูกเขยรวย ซึ่งความคิดและความรู้สึกที่มีต่อค่อม คือ ความเกลียดชังจนอยากฆ่าให้ตายยังสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของตาตุ่นที่เป็นคนโหดเหี้ยมและเห็นแก่ได้

เรื่อง **ทองดี** สะท้อนเรื่องราวของเด็กพิการที่ขาดความรักความอบอุ่น เรื่องราวในใจของเด็กพิการถ่ายทอดผ่านความคิดของสัมหวน ดังข้อความว่า

พ่อ – แม่ – รัก

คำสามคำที่บรรจงเขียนลงบนกระดาษ เป็นสามคำที่กลั่นออกมาจากส่วนลึกของจิตใจ ทำไมครอบครัวของเธอจึงไม่สมบูรณ์พร้อมเหมือนกับครอบครัวของคนอื่น ๆ อย่างเช่น แดงกวาง เพื่อนของเธอ ถึงแม้ว่าจะพิการเช่นเดียวกับเธอ แต่ทุก ๆ วันตอนเย็นเธอจะเห็นพ่อหรือแม่ของแดงกวางลัดกันมารับและส่งที่โรงเรียนอยู่เสมอ ผิดจากเธอที่มีเพียงน้ำสองและป้าศุภร์ หรือถ้าหากวันไหนที่พ่อว่างก็จะแวะไปรับเธอที่โรงเรียน ซึ่งจะเป็นวันที่เธอมีความสุขมาก ที่ได้คุยอวดกับพวกเพื่อนว่าเธอก็มีพ่อมารับเหมือนกัน สำหรับแม่แล้ว...ไม่เคยเลย ไม่เคยแม้กระทั่งใส่ชุดนักเรียนให้เธอ แต่ถึงแม้ว่าแม่จะเย็นชากับเธออย่างไร เธอก็ยังคงรักแม่ และในบางครั้งเธอก็รู้สึกว่าแม่รักเธอเหมือนกัน หรือว่าความรักระหว่างเธอกับแม่จะมีสิ่งใดมาปิดกั้นไว้ สายตาที่แม่มองเธอนั้นมีทั้งความห่วงใยและสิ้นหวัง เมื่อก่อนเด็กหญิงไม่เข้าใจความรู้สึกของแม่อย่างไร เดี่ยวนี้เธอกลับยิ่งสับสนมากกว่าแต่ก่อน น้ำสองเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนพอกับแม่รักกันมาก ขนาดที่พ่อยอมขัดใจกับคุณย่าเพื่อมาแต่งงานกับแม่ที่เป็นเพียงพนักงานจน ๆ คนหนึ่งในบริษัทของคุณปู่เท่านั้น แต่เท่าที่เธอเห็นและจำได้ ทำไมไม่เป็นเช่นนั้น พอกับแม่ไม่เห็นจะรักกันเหมือนอย่างที่น้ำสองบอก เจอกันที่ไรก็มีแต่จะทะเลาะและถกเถียงกันทุกที หากเมื่อก่อนพอกับแม่เป็นอย่างที่น้ำสองเล่าจริง ๆ ไม่ใช่เพราะความพิการของเธอหรือ ที่ทำให้พอกับแม่ต้องแยกกันอยู่อย่างทุกวันนี้

(ทองดี.2551:110-111)

เห็นได้ว่า ตัวละครที่เป็นคนชายขอบเป็นผู้เล่าความคิด เรื่องราวชีวิต ความรู้สึกตนเอง และเล่าไปถึงพฤติกรรมของตัวละครอื่นที่ปฏิบัติต่อตนเอง ความคิดของตัวละครสะท้อนให้เห็นสภาพจิตใจคนพิการที่หมกมุ่นและกลัวโทษในความพิการของตนเอง อีกทั้งสะท้อนให้เห็นสาเหตุของการเป็นเด็กที่ขาดความอบอุ่น ขาดความมั่นคงในจิตใจเนื่องจากแม่ไม่เคยแสดงความรักและการดูแลเอาใจใส่

เรื่อง **เด็กชายจากดาวอื่น** สะท้อนภาพของเด็กในสถานรับเด็กกำพร้าที่พ่อแม่ทอดทิ้ง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีผู้ใจบุญรับไปอุปการะในภายหลัง มีเพียงเด็กพิการเท่านั้นที่ไม่มีใครรับไปเลี้ยงดู ความรู้สึกของเด็กที่ถูกทอดทิ้งและความสงสัยเกี่ยวกับความพิการ สะท้อนผ่านความคิดของตัวละครที่ชื่อปาน ซึ่งเป็นเด็กพิการและกำพร้า ดังความว่า

ยังปานได้รู้เรื่องเกี่ยวกับแม่และลูกมากเท่าใด ดูเหมือนว่าความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นในใจจะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น จนแทบจะลำดับไม่ถูกว่าควรคิดอะไรก่อนและหลัง

ข้อสงสัยประการแรก---คนที่มารับพี่ ๆ น้อง ๆ ของปานไปเลี้ยง และแม่บอกลูก ๆ ว่าเป็นพ่อแม่จริง ๆ นั้นที่แท้อาจจะไม่ใช่ก็ได้

อีกอย่างหนึ่ง ทำไมบางคนมีเวลาเลี้ยงลูก แต่บางคนไม่มีเวลา ต้องเอามาให้แม่ของปานช่วยเลี้ยง

ทำไมเด็กบางคนจึงไม่มีแขน บางคนไม่มีขา---ทำไมเขาจึงไม่คลอดเด็กออกมาให้เหมือนกัน

และถ้าหากคนที่มาคลอดลูกให้แม่ของปานช่วยเลี้ยงเป็นแม่จริง ๆ ของเด็ก ทำไมบางคนจึงไม่ยอมรับลูกของตัวเองกลับไปอย่างแม่ของพี่แก้วเท่านั้นคนหนึ่งล่ะ แล้วอาจจะมีคนอื่น ๆ อีก

---ที่แม่พูดกับลุงชมก่อนจะตกลงใจรับแมวมมาเลี้ยง ในคืนนี้ว่า "จะเป็นคนหรือเป็นสัตว์ก็เหมือนกัน มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนกัน" นั้น ทำให้ปานสงสัยและถามตัวเองว่า

"แม่แมวสีดำ หมาจูด และแม่ไก่ จะเคยทำเหมือนที่ผู้หญิงคนนั้นทำบ้างหรือเปล่านะ---คลอดลูกทิ้งไว้ให้คนอื่น แล้วจากลูกไป?"

ปานล้มตัวลงนอนบนเตียง รู้สึกอ้างว้าง เศร้าหมอง และน้ำตาเริ่มไหลโดยไม่รู้ตัว---แต่ปานแน่ใจว่า นี่คงไม่ใช่ น้ำตาแห่งความยินดี

(เด็กชายจากดาวอื่น.2544:151-151)

จากข้อความข้างต้น เป็นการเล่าเรื่องผ่านความคิดของตัวละครชายขอบเองซึ่งสะท้อนให้เห็นความสงสัยในใจของเด็กที่ทั้งกำพร้าและพิการเกี่ยวกับการทอดทิ้งลูกของพ่อแม่ ซึ่งแตกต่างจากหมาแมวหรือแม่ไก่ในเรื่องที่ถึงแม้เป็นสัตว์แต่ก็ไม่เคยทิ้งลูกตนเอง

เรื่อง **ดอกไม้และสายฝน** นำเสนอเรื่องราวของเด็กขาพิการ ผ่านความคิดของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ พิสูจน์ให้เห็นถึงที่มาของความพิการ และความรู้สึกที่มีต่อคนในสังคม ดังข้อความที่ว่า

เช้าวันอังคาร พิรุณแทบไม่ยอมลุกจากเตียง รู้สึกเหน็ดเหนื่อย อ่อนล้า ไม่มีเรี่ยวแรง ที่ร้ายกว่านั้นคือ เจ็บแปลบในหัวใจ --- น้ำตาไหลอีกแล้ว ทั้งๆที่ไม่ได้ร้องให้ และไม่ยากร้องให้เลย ทำไมต้องร้องให้ด้วยในเมื่อเขา

เกือบจะไม่แตกต่างจากเด็กคนอื่น อาจจะพิเศษกว่าด้วยซ้ำ เพราะเขาได้เป็นกรรมการนักเรียน และในเทอมหน้า บางทีอาจเป็นถึงหัวหน้าชั้น

แต่เมื่อนึกถึงความจริงอีกข้อหนึ่ง การเป็นกรรมการนักเรียนหรือหัวหน้าชั้นก็ไม่มีจุดหมาย ในเมื่อเขาต้องเดินสามขาอยู่เช่นนี้ ขาปลอมข้างซ้ายยังไม่พอ ต้องเพิ่มขาที่เป็นไม้ยันรักแร้มาอีกอันด้วย เดินไปทางไหนก็มีแต่คนมอง บางทีก็มีคนเข้ามาจะช่วยเหลือ -- เขาไม่อยากให้คนมอง ไม่อยากให้ใครคอยช่วยเหลือ

ใส่ขาข้างนี้ไว้ตลอดเวลานะ---จะได้เคยชิน อีกหน่อยก็เดินได้เอง ไม่ต้องใช้ไม้ยันรักแร้ แล้วจะรู้สึกเหมือนขาจริงๆเสียล่ะ จะเล่นฟุตบอลก็ได้ เดินไปไหนไกลๆก็ได้

แต่รอมาเกือบปีแล้ว ยังไม่มีทีท่าจะเป็นอย่างที่เหมาะพูด หมออาจหลอกก็ได้---พิรุณนึกโกรธหมอมือที่ไม่เก่งพอจะรักษาขาของเขาให้เหมือนเดิม แต่กลับต้องตัดทิ้ง และเอาขาปลอมมาใส่ ...

(ดอกไม้และสายฝน. 2552 : 116-117)

ความคิดของตัวละครเสมือนเป็นการเล่าเรื่องให้ผู้อ่านได้เห็นลักษณะความพิการ สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของคนพิการที่ไม่ต้องการให้คนในสังคมมองอย่างแปลกแยกหรือเวทนาสงสาร อีกทั้งยังต้องการกำลังใจและความเข้มแข็งในการยอมรับความพิการ

เรื่อง **บีดัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า** สะท้อนภาพชีวิตของชาวเลอุรักลาไว้ยที่ดำรงชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของชาวเลสู่การเป็นไทยใหม่ โดยผู้เขียนใช้กลวิธีเล่าเรื่องผ่านความคิดของตัวละคร บีดักเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเองว่า

ชาติอายุย่างเข้า 17 ปีแล้ว เขาเรียนจบประถม 6 ตามที่ทางการกำหนด และไม่ได้เรียนต่อในเมือง เพราะ ต้องช่วยเหลือบิดาปลาและเก็บมะพร้าวอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ แต่ชาติก็ไม่ได้สนใจหรือเสียใจที่ไม่ได้เรียนต่อเพราะเราต้องใช้ชีวิตอยู่กับท้องทะเลมากกว่า เพียงแค่อ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้บ้าง เวลาเอามะพร้าวไปขายจะได้ไม่ถูกเจ้าแก่งโกลง แคนี่เป็นใช้ได้

ส่วนตัวผมเองก็ไม่เห็นจะต้องไปมีเพื่อนใหม่โดยการไปโรงเรียนเลย ทุกวันนี้ผมก็มีเพื่อนมากอยู่แล้ว ทั้ง กุ้งหอย ปู ปลา สหรัย ปะการัง มีหาดทรายขาวเป็นสนามให้วิ่งเล่น มีทะเลใสผู้ใจดี อยากจะโดดน้ำเล่นน้ำเมื่อไรก็ได้ ป๊ะไม่เคยเป็นห่วง ป๊ะว่าอุรักลาไว้ยไม่เคยจมน้ำ

ผมยังมีเพื่อนเล่นวัยเดียวกันในหมู่บ้านอีกหลายคน ทั้งเมียว ราไต ลีเม้า อูเยะ เวลาที่พวกผู้ชายออกทะเล พวกเราก็ช่วยผู้หญิงในหมู่บ้านชุดหอย เปรียงทรายแถวชายหาด เว้นก็แต่พวกเราไม่ค่อยเข้าไปเล่นในป่า เพราะในป่ามีผีเยอะ ทั้งผีหัวโต ผีไม้ ผีน้ำ เมียวมันเล่าว่า ป๊ะกับมะของมันเห็นอยู่บ่อย ๆ เพียงแค่นี้ผมว่าชีวิตของพวกเราที่มีความสุขดีแล้ว

(บีดัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า : 12-13)

ผู้เขียนนำเสนอภาพชีวิตและความคิดของชาวเลอุรักลาไว้อย่างผ่านความคิดของตัวเอง ที่เป็นคนชายขอบ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวและทัศนะของตัวเอง มองเห็นภาพชีวิตของชาวอุรักลาไว้อย่าง ใกล้ชิดเป็นหนึ่งเดียวกับทะเลและธรรมชาติ อีกทั้งสะท้อนให้เห็นความคิดของชาวอุรักลาไว้อย่าง เกี่ยวกับการศึกษาในชั้นสูงว่าไม่จำเป็นกับชีวิตของพวกเขา เพราะพวกเขาสามารถยังชีพและหาอาหารได้ด้วย การออกทะเล ขอเพียงแต่อ่านหนังสือออกและรู้จักคิดเลขก็เพียงพอ

เรื่อง **ผีเสื้อและดอกไม้** สะท้อนภาพชีวิตของกรรมกรมุสลิมที่ประสบปัญหาความ ยากจน ความจำเป็นในการหาเลี้ยงชีพทำให้ปูนจาไม่มีเวลาสนใจเรื่องศาสนาเพียงชาวมุสลิมที่ดี ความคิด หวังเกี่ยวกับชีวิตและความคิดเกี่ยวกับศาสนาของปูนจาคือ

ปูนจาเคยคิดหวังอย่างไม่มีจุดหมายอะไรนักว่าเขาจะต้องมีที่ดินไว้สร้างกระท่อมหลังเล็ก ๆ ให้ได้สักผืน หนึ่ง จะไม่ต้องคอยเตือนตัวเองอยู่ว่า ทุกวันนี้เขาอาศัยอยู่ในแผ่นดินของคนอื่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากจะพูดถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้า เขาก็อยู่ในฐานะกาฝากของอีกศาสนาหนึ่ง เกี่ยวกับศาสนานี้ ปูนจา ไม่มีความเข้าใจอะไรมากนัก เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ที่ต้องทำงานโดยไม่มีเวลาได้หยุดพักแม้แต่ในวันศุกร์ อันเป็นวันสำคัญทางศาสนาในรอบสัปดาห์ แต่แม้จะไม่เข้าใจอะไรก็จริง ปูนจาก็ยังนึกถึงเกียรติยศ สิ่งหนึ่งซึ่ง ดูเหมือนว่าเขาได้ยึดมั่นตลอดมา มากกว่าอื่นใดทั้งหมด

(ผีเสื้อและดอกไม้.2546: 42-43)

ความคิดของตัวเองทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกและความจำเป็นในชีวิตของตัวเอง ชายขอบ นับตั้งแต่การอาศัยอยู่ในผืนดินของศาสนาอื่นที่นับว่าเป็นเรื่องไม่สมควร อีกทั้งการต้องทำงาน โดยไม่มีวันหยุดทำให้ไม่มีเวลาศึกษาศาสนาหรือปฏิบัติตนอย่างมุสลิมคนอื่น ทำให้เห็นความเป็นชายขอบ ของตัวละครที่เป็นกรรมกรมุสลิม ทั้งการเป็นชายขอบในศาสนาของตนเองและศาสนาอื่น นอกจากนั้น ความคิดของตัวเองยังทำให้มองเห็นลักษณะนิสัยของตัวละครที่สนใจเรื่องความอยู่รอดของครอบครัว เป็นหลัก และสิ่งที่ยึดมั่นเหนือสิ่งอื่นทั้งหมด คือ เกียรติยศซึ่งทำให้ดำรงชีพได้ด้วยความภาคภูมิใจ

เรื่อง **อาณาจักรแห่งหัวใจ** สะท้อนภาพชีวิตคนไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดทาง ภาคเหนือของไทย ในหมู่บ้านที่ตัวละครในเรื่องอาศัยอยู่มีครอบครัวที่เป็นชาวมุสลิมเพียงสิบหลังคาเรือน ผู้เขียนให้ยาซิน ตัวละครเอกในเรื่อง เล่าความคิดที่มีต่อครอบครัวตนเอง ดังข้อความที่ว่า

พ่อของผมเคร่งศาสนามาก ท่านจะไปร่วมทำละหมาดที่บ้านของลุงอาลีซึ่งถือเป็นสุเหร่าหรือที่รวมตัวกันของชาวมุสลิมในทุกวันศุกร์ ส่วนวันธรรมดาจะทำเองที่บ้าน พ่อมักจะนำเรื่องราวต่าง ๆ และสิ่งที่ได้ยินมาจากการไปทำละหมาดมาเล่าให้พวกเราฟังเสมอ ผมฟังไม่ค่อยรู้เรื่องนัก แต่พ่อบอกว่าเด็ก ๆ สามารถเข้าใจถ้าได้ยินบ่อย ๆ เป็นเรื่องสำคัญที่เราจะต้องเรียนรู้ตั้งแต่ยังเล็ก เป็นหน้าที่ของพ่อและแม่ซึ่งถือว่าเป็นครูคนแรกของลูกจะต้องถ่ายทอดสิ่งดีงามให้แก่พวกเรา อันเปรียบเสมือนของขวัญของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ประทานมาให้

.....

ลุงอาลีเป็นคนรูปร่างผอม สูง ผิวคล้ำ ไม่ค่อยยิ้ม แม่เล่าให้ฟังหลังจากพ่อตายว่า ท่านไม่ใช่พี่ชายแท้ ๆ ของพ่อ เพียงแต่นับถือศาสนาเดียวกัน พ่อไม่มีญาติพี่น้อง เพราะบ้านซึ่งอาศัยอยู่ตอนเด็ก ๆ ถูกน้ำป่าพัดจนพังทลาย ญาติของพ่อหายสาบสูญไปหมดเหลือเพียงท่านคนเดียว พ่อของลุงมีเชื้อสายจีนฮ่อแต่นับถือศาสนาอิสลาม ได้ช่วยเหลือและรับเลี้ยงดูพ่อของผมตั้งแต่เด็ก ทำให้พ่อหันมานับถืออัลลอฮ์ตั้งแต่นั้น พ่อเชื่อว่าการรอดชีวิตจากน้ำป่าเป็นความเมตตาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ มิเช่นนั้นท่านคงถูกสายน้ำพัดพาไปเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ

ส่วนแม่ของผมมีเชื้อสายไทยใหญ่ มีหลักแหล่งอยู่ในหมู่บ้านนั้นมานานแล้ว ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของบ้านหลังน้อยที่เชิงดอยเป็นของตาและยายซึ่งยกให้แม่ ท่านเคยนับถือศาสนาพุทธ แต่ต้องเปลี่ยนเมื่อมาแต่งงานอยู่กับพ่อ แม่ไม่เคยพูดเรื่องพระพุทธเจ้าให้เราฟัง แต่บอกว่าผมจะได้เรียนรู้เองในวันหนึ่งเมื่อโตขึ้น

(อาถรรพณ์แห่งหัวใจ.2551:8-9)

ตัวละครเอกที่เป็นคนชายขอบเล่าเรื่องราวของตนเอง สะท้อนให้เห็นที่มาของครอบครัวชาวมุสลิม ทั้งการเข้าเป็นมุสลิมของพ่อยาซิน การเปลี่ยนศาสนาเพื่อการแต่งงานของแม่ ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครในเรื่อง

ตัวละครเอกแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในประเทศมองคนมุสลิมในภาพด้านลบ โดยตัวละครเอกได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า

ลุงอาลีบอกกับพวกเราว่า มันเกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมมานับแต่ในอดีต และสิ่งเหล่านั้นพอกพูนจนหนาเกินกว่าที่จะสะสางให้สะอาดได้ ชาวมุสลิมทางภาคใต้ไม่ได้รับความชอบธรรมมานาน แม้ทางภาครัฐจะเข้าไปแก้ไขก็ไม่ตรงจุด หรือสามารถตอบสนองความต้องการ และไม่พยายามที่จะเข้าใจในความเป็นอิสลามของพวกเรา อันเป็นสิ่งที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง คนจำนวนมากจึงต้องล้มตายไปอย่างไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผมภาวนาเสมอว่าขออย่าให้เหตุการณ์ร้ายเหล่านั้นมาเกิดในภูมิภาคที่เราอาศัยอยู่เลย

ยิ่งเมื่อได้ทบทวนเรื่องที่เกิดขึ้นในโรงเรียนกับเจ้าศักดาแล้ว บางทีนั่นอาจเป็นตัวอย่างที่ยกมาพิจารณาได้ว่า อาจเป็นเพราะคนที่ไม่ได้เป็นมุสลิมไม่ยอมเข้าใจสิ่งที่พวกเราเป็น และรวมถึงการไม่ยอมรับ

จนกระทั่งนำมาล้อเลียนให้เกิดเรื่องขึ้น แม้จะเป็นแค่เด็กกับเด็กทะเลาะกัน แต่ผู้ใหญ่อย่างลุงอาลีและพ่อของมุซาก็อดยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยไม่ได้ เป็นสาเหตุให้คนที่ไม่เข้าใจบางคนเกิดความขุ่นเคืองในสิ่งที่คนมุสลิมทำ

ผมคิดตามประสาเด็ก ๆ ว่า ปัญหาทางภาคใต้ที่ยังคงรุนแรงอยู่นั้น น่าจะแก้ไขได้ด้วยการทำความเข้าใจ อีกทั้งคนของแต่ละศาสนาต่างต้องยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ดูถูก ไม่เหยียดหยาม หรือหมิ่นต่อสิ่งที่เขาไม่ได้ศึกษาอย่างถ่องแท้ว่า สิ่งใดที่เป็นกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งศาสดาแต่ละพระองค์ทรงบัญญัติไว้มันเกิดขึ้นเพราะอะไร

(อาณาจักรแห่งหัวใจ.2551:99-100)

ความคิดของตัวละคร สะท้อนให้เห็นปัญหาระหว่างคนไทยพุทธและคนไทยมุสลิม โดยตัวละครเอกได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนไทยพุทธที่เป็นคนส่วนใหญ่ นำความเป็นมุสลิมมาล้อเลียน ซึ่งทำให้ชาวมุสลิมรู้สึกว่าคุณกระทำร้ายย่ำยีศักดิ์ศรีจึงก่อให้เกิดปัญหาความแตกแยกระหว่างคนสองศาสนาตามมา

เรื่อง **ลูกป่า** สะท้อนภาพชีวิตของยาชิ เด็กชาวเขาที่มุ่งหวังจะเรียนต่อเพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองและกลับมาพัฒนาหมู่บ้าน แต่การเรียนมีค่าใช้จ่ายมาก เงินทุนการศึกษาที่ได้มาไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในแต่ละเทอม เมื่อพ่อที่เป็นแรงงานหลักของครอบครัวพลัดตกเขาจนหาเงินไม่ทำงานหาเงินให้ยาชิได้เพียงพอสำหรับการเรียน ยาชิจึงต้องละทิ้งความฝันในการเรียน พ่อของยาชิส่งสารลูกแต่ก็ต้องยอมรับในความจริง พ่อยาชิมีความคิดเกี่ยวกับอนาคตของลูกชาย ดังความว่า

พ่อของยาชิหลับตาลงอีก มันเป็นเรื่องเศร้า แกคิด... เด็กคนหนึ่งมีความฝันสวยงามแต่ฝันกลับพังครืนลงต่อหน้า แกรู้อยู่เต็มอกว่าลูกชายผิดหวังอย่างแรง แต่มันสุดวิสัยที่แกจะช่วยให้

ความฝันเกิดขึ้นได้และดับลงได้เสมอแหละลูกเอ๋ย วันนี้แกอาจเจ็บอยู่แต่วันข้างหน้ามันคงดีขึ้น ปาเกอะญอเราอาจหยาบกร้านสกปรก แต่เราก็มีความอดทน พ่อหวังว่าแกคงทนได้ ปาเกอะญอเราไม่เคยผูกคอตายเมื่อผิดหวัง พ่อคิดว่าแกคงเป็นปาเกอะญอที่ดี

บางทีชีวิตกับความใฝ่ฝันก็เป็นคนละเรื่องกันแหละลูกเอ๋ย...แกถอนใจแผ่วลึก ลูกชายนี้กว่าพ่อหลับจึงค่อยยอมออกไป

(ลูกป่า. 2551 : 156-157)

และข้อความที่ว่า

ก้าวเดินอย่างมั่นคงเกิด ขอแต่มีความมุ่งมั่น วันหนึ่งแกก็ต้องพบกับความสำเร็จ อย่าเสียใจเลยลูกเอ๋ย
หวังหนึ่งดับลงแต่เรายังสร้างความหวังใหม่ได้ แกเพิ่งโต ยังต้องโตอีกมาก วันเวลาของแกยังมีอีกยาวนานนัก
ขอเพียงแต่อย่าดับความหวัง วันหนึ่งแกก็จะไปถึงหวังได้...

(ลูกปา. 2551 : 163)

ความคิดของพ่อของยาชิสะท้อนความรู้สึกเศร้าใจในชะตากรรมของลูกชาย แต่ก็ต้อง
ยอมรับความเป็นจริง การที่พ่อยาชิไม่สามารถทำงานได้ ทำให้ยาชิต้องออกจากโรงเรียนสะท้อนให้เห็นว่า
แรงงานเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครอบครัวชาวเขา เพราะแรงงานหมายถึงกำลังและรายได้ของครอบครัว แต่เมื่อ
ครอบครัวของยาชิขาดผู้นำและแรงงานหลัก ยาชิก็ยอมรับความจริงที่จะต้องออกจากโรงเรียนมาดูแล
ครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นความอดทนและไม่ย่อท้อต่อชีวิตของชาวปาเกอะญอ

เรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** สะท้อนภาพชีวิตของเด็กชาวเขาที่ต้องเข้ามาใช้ชีวิตในโรงเรียน
ร่วมกับเด็กทั่วไป มาวิและเพื่อนชาวเขาถูกเด็กในโรงเรียนดูถูกเหยียดหยามและล้อเลียนจนทนไม่ได้มีเรื่อง
ทะเลาะชกต่อยกับเด็กพื้นราบ แต่ครูกลับลงโทษเขียนตีเด็กชาวเขาอย่างไม่สนใจสืบหาสาเหตุ ด้วยมือคิด
และมองว่าเด็กชาวเขามักสร้างแต่ปัญหา ซึ่งสะท้อนผ่านความคิดของมาวิในเรื่องนี้ว่า

เขาคุ่นคิดในใจถึงเรื่องที่เกิดขึ้น เมื่อเขาไม่ยอมถูกลงโทษ...อย่างง่ายดายและได้แฉ่งครูอย่างเผ็ดมัน
อย่างที่เขาคิดว่ามันควรจะเป็น

“ไอ้พวกอวดดี...” ครูใหญ่หน้าแดง “มาวันก็ก่อเรื่อง...” ครูจะตีเขาให้ได้ ในเมื่อได้ตีทุกคนแล้ว.. นั่นไม่ใช่
เรื่องสำคัญเลย ที่เด็กอย่างมาวิคิด...มันแปลกไปกว่านั้น การดูหมิ่นเหยียดหยาม เป็นเรื่องที่มีความหมาย
สำหรับเขา และเขาคิดว่าเขาจะไม่ให้อภัย... “คนเราไม่ควรถูกเหยียดหยาม...” มาวิคิดในใจ เขามีเหตุผลของ
เขาเองที่ต่อต้านว่าเขาไม่ผิดและครูก็มีเหตุผลอย่างเดียว คือ เขาเกร เขาเป็นตัวก่อเหตุและจะต้องตีเขาให้ได้
จะต้องกำราบเขาให้อยู่หมัดเสียในวันแรก

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน. 2544:43-44)

เหตุการณ์ที่เกิดกับเด็กชาวเขาถูกถ่ายทอดผ่านความคิดของมาวิ ซึ่งสะท้อนให้เห็น
ความคิดของคนภายนอกที่มองชาวเขาในแง่ลบ และสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของตัวละครที่ไม่ยอม
จำนนต่อความอยุติธรรม

นอกจากนี้เรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** ยังสะท้อนภาพความทุกข์กันดารของพื้นที่ชนบทห่างไกล ในภาคเหนือ ผ่านความคิดของครูแ่งน้อยที่กำลังตั้งครรรค์และกังวลเกี่ยวกับการไปคลอดลูกของตนเอง ดังที่ว่า

ครูแ่งน้อยถอนใจ...เมื่อถึงตอนนี้ เธอกำลังจะมีลูกแล้ว บัดนี้ เธอรู้สึกกลัวเหลือเกิน สำหรับคำตอบที่ลูกของเธอจะถามต่อไป "...อนาคตนั้นไม่แน่นอนจริงนะ..." เธอครางในใจ คิดถึงชีวิตที่ลำบากที่นี้ คิดถึงโรงพยาบาลใหญ่ในเมือง ที่เธอจะไปคลอดให้ได้ มันจะเป็นไปได้แค่ไหนกันนะ...เธอคิดถึงหนทางที่จะไปในเมืองหน้านี้...คิดถึงสถานีอนามัยที่คิดว่ายังง ๆ ถ้ามีอันเป็นไปก่อนกำหนด เธอก็จะไปที่นั่นแหละ ถึงตอนนี้เธอหลับตา เมื่อมองเห็นภาพสถานที่อันชะมุกชะมอมแห่งนั้น หน้าแล้งมันเกรอะไปด้วยฝุ่นสีแดง ก็บ้านช่องโกล้งถนนฝุ่น หลังไหนก็ไม่เว้นหรือจนๆที่จะเต็มไปด้วยฝุ่น ทั้งห้องหับและรูซอกไหน

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน. 2544:65)

จากความคิดของตัวละครทำให้ผู้อ่านรับรู้ความวิตกกังวลในใจของตัวละครที่เป็นคนชายขอบต่อการเดินทางไปคลอด เนื่องจากตัวละครอาศัยอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความพร้อมด้านการสาธารณสุข

เรื่อง **เด็กชายชาวเล** สะท้อนพฤติกรรมการค้าไม้นอกเขตสัมปทานเพื่อส่งหลุมถ่าน โดยที่ชาวเลไม่รู้ว่าเป็นการทำลายระบบนิเวศชายทะเลและกำลังทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย เห็นได้จากความคิดของรอฮีม เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

บังเบบพ่อของหมาดมีอาชีพหลักอีกอย่างนอกจากทำอวนรุนหากุ้งทำกะปึกคือ ตัดไม้โกงกางในแปลงสัมปทานส่งหลุมถ่านที่อยู่ตรงลำบางใหญ่ ซึ่งแยกออกไปจากหัวแหลมปากอ่าวที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านของรอฮีมไม่มากนัก

บางครั้งแกก็แอบไปตัดในแปลงอื่นซึ่งไม่ใช่แปลงสัมปทานอันเท่ากับเป็นการตัดไม้เถื่อน แต่บังเบบไม่ได้รับรู้เรื่องนี้ แกเพียงรู้สึกว่ ไม้โกงกางริมทะเลเหล่านั้นมีมาตั้งแต่รุ่นปู่รุ่นทวดมันไม่ได้เป็นของใคร เมื่อแกมีความสามารถตัดฟันได้ มันก็น่าจะเป็นสิทธิ์ของแก

และไม้ที่ตัดนอกแปลงนั้น หลุมถ่านให้ราคาสูงเป็นพิเศษ เพราะจะช่วยให้มีไม้ในแปลงที่ทางการให้ตัดฟันเหลืออยู่มาก อันจะทำให้สามารถเพิ่มปริมาณไม้ถูกกฎหมายขึ้น

(เด็กชายชาวเล.2549:55-56)

ความคิดของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการตัดไม้โกงกางนอกเขตสัมปทานส่งหลุมถ่านของคนในชุมชนตนเอง ซึ่งส่งผลให้ชาวเลเหล่านี้กลายเป็นคนชายขอบที่แบกรับความเคราะห์จากการกระทำนั้นทั้งหมด คือ นอกจากอาจถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุมเนื่องจากตัดไม้นอกเขตสัมปทาน ยังต้องรับผลจากการที่ระบบนิเวศทางทะเลถูกทำลาย โดยที่เจ้าของหลุมถ่านที่เป็นนายทุนไม่ต้องรับผลกระทบในเรื่องดังกล่าว

2.2.2.2 ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ

ความคิดของตัวละครผู้เล่าที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีที่ทำให้เห็นมุมมองและความคิดของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ ซึ่งปรากฏในตัวอย่างดังนี้

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** ความห่างไกลของหมู่บ้านชาวเขาสะท้อนผ่านความคิดของหมอที่เกรงว่าระยะทางเป็นอุปสรรคในการรักษา ดังข้อความว่า

...เหมือนเป็นหมู่บ้านนางบัวคลี่สมัยขุนแผนโนน ผู้คนเขาอยู่กันได้อย่างไรหนอ เจ็บไข้ได้ป่วยจะรักษากันอีท่าไหน ทางรถก็ไม่มี ทางเกียนก็ไม่มี เจ็บไข้ได้ป่วยอะไรมีทางเดียวคือ หามเปลกันข้ามคืนข้ามวันลงเขาไปเท่านั้น อนามัยก็อยู่ไกล ที่ใกล้ที่สุดก็เห็นจะเป็นห้วยมะโหนดนั่นแหละ ใกล้ที่สุดก็เดินกันใช้เวลาถึงหกชั่วโมง

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551:104)

ความคิดของหมอ สะท้อนทัศนคติของคนนอกพื้นที่ที่มีต่อหมู่บ้านบนดอยสูงและห่างไกล ความเจริญ คนนอกอย่างหมอที่ไม่คุ้นเคยกับการอยู่ในพื้นที่ทุรกันดารจึงรู้สึกท้วงใจต่อการเดินทางและการรักษาพยาบาล

เรื่อง **เด็กชายชนะ** สะท้อนให้เห็นภาพของเด็กพิการเพราะโรคโปลิโอ ลักษณะความพิการของเด็กชายชนะ สื่อผ่านความคิดของครูอัครักษ์เมื่อมองเห็นลักษณะทางกายภาพของชาติที่ผิดปกติและการเดินที่ผิดปกติ ดังข้อความว่า

อัครักษ์เพิ่งสังเกตเห็นเมื่อเด็กชายลุกขึ้นจากเก้าอี้แล้วหยิบไม้ยันที่วางพิงอยู่ตรงฝาบ้านขึ้นมาแล้วโยกเขยกหายเข้าไปในตัวบ้าน สิ่งที่เห็นทำให้เขารู้สึกสะดุ้งอะอ้อมเต็มกาแพอย่างไม่สนิทใจเหมือนอยากจะแหงะเมื่อเห็นร่างผอมเกร็งกับขาลีบ ๆ ของเด็กชายโหนตัวไปกับไม้ยันอย่างนั้น มันทำให้เขาคิดถึงภาพเด็กเอชไอบีเอียที่ เคยเห็นในโทรทัศน์

“เอ่อ...ขอโทษครับ ผมไม่เห็นเห็น...” เขากล่าวขอโทษอย่างสุภาพ ในใจกลับรู้สึกผิดที่ไปนี่ก็ถึงเกียจเด็กขา พิกการคนนั้น

(เด็กชายชนะ 2552 : 12)

ชนะเป็นเด็กร่างกายผอมเกร็ง แก้มตอบ ฟันหลอ ดูไม่น่ารักเอาเสียเลย ดวงตาใส่ๆคู่นั้นแม้จะดูไร้เดียงสาแต่ก็มีแววฉลาดดกฉับป็นอยู่ ขาขวาของเขาที่ลอดพ้นออกมาจากกางเกงขาสั้นดูลีบเล็กจนเห็นเป็นรูปกระดูก ลำตัวส่วนบนของเขาแลดูใหญ่ผิดปกติเมื่อเทียบกับลำตัวส่วนล่าง ดูๆไปเขาก็คล้ายกับเด็กที่เป็นโรคขาดสารอาหารอะไรเทือกนั้น

ไม่รู้ว่ามีผีฟ้าซาตานตนใดเข้าสิง หลังจากพินิจร่างของเด็กน้อยที่บังเอิญถูกมรสุมร้ายพัดผ่านทำให้เป็นเด็ก พิกการไปตลอดชีวิตแล้วยังถูกผู้ใหญ่หน้าตาดีอย่างอารักษ์นี่ก็ถึงเกียจเอาเสียอีก อารักษ์ไม่กล้าแม้จะเอื้อมมือไปลูบหัวเด็กน้อย ไม่กล้าที่จะมองเขาบ่อยๆ เพราะเกรงว่าภาพเหล่านั้นจะติดตา และเพื่อไม่ให้เสียมารยาท เขาก็จับกาแป้มีมือเด็กน้อยผู้พิกลพิกการนั้นเพียงนิดเดียวก่อนที่จะลากลับ

(เด็กชายชนะ. 2552 : 16-17)

ความคิดความรู้สึกของตัวละครที่เป็นคนปกติ สะท้อนความรู้สึกของคนปกติที่มองเห็นคน พิกการเป็นครั้งแรกว่า ความพิกการ คือ ความไม่สมดุลของสรีระ ซึ่งสร้างความน่ากลัวหรือน่ารังเกียจ การเคลื่อนไหวร่างกายที่ต่างจากคนทั่วไป คือ สิ่งผิดแผกและน่าเวทนา

เรื่อง **แว้งที่รัก** สะท้อนภาพการใช้ชีวิตของคนไทยพุทธท่ามกลางคนไทยมุสลิมที่เป็นคน ส่วนมากในพื้นที่อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ความคิดของน้อยสะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยมุสลิมให้การ ยอมรับนับถือในตัวแม่ของเธอในวันฮารีรายอว่า

ลูกบุญธรรมของแม่ทยอยมากขึ้นแล้ว มากับแม่ส่วนมาก ที่มาทั้งพ่อแม่มก็มีเหมือนกัน ส่วนใหญ่อายุน้อย กว่าน้อย จนถึงที่ยังเป็นทารกก็มี จึงล้วนเป็นน้องบุญธรรมของเธอ ที่อายุเท่า ๆ น้อยก็มีบ้าง แหกมลายูที่แว้ง ให้ความนับถือพอ แต่กับแม่แล้วเขาทั้งรัก สนทนสนมและไว้วางใจเป็นที่สุด

ครอบครัวของน้อยไม่เคยกินหมู และที่แว้งไม่มีใครเลี้ยงหรือขายเนื้อหมูเลย คนมุสลิมจึงเข้าออกนอกใน บ้านจนถึงครัวอย่างสนิทใจ แม่เองก็ไม่เคร่งครัดเรื่องความต่างของศาสนาด้วย คือ แม่พร้อมที่จะอุทานว่า“อิ โกะ๊ะตี๊ะแฮ” ลา! (สุดแท้แต่พระเจ้าเป็นเจ้าเกิด!)” หรือถ้ามีใครที่สนทนสนมเสียชีวิต แม่ก็จะถอนหายใจพาลงพูด กลาง ๆ ว่า “ตะเดาะอะเฮาะหัลลา ตี๊ะแฮนูวิตีเยอมารี่ชีกะตุ! (สุดวิสัยแล้ว พระผู้เป็นเจ้าอนุญาตให้เขามา เพียงนั้น!)” แม่เคารพแขกอาวูโสของอำเภอแว้งทุกท่าน แม่พร้อมและเต็มใจที่จะช่วยด้านการเงินแก่เพื่อน มลายูที่จะไปเมกะ บางคนไปเสียชีวิตที่โน่น ทางนี้แม่ก็ช่วยลูกๆ เขา อะเนาะของแม่หลายคนไปเรียนที่

โรงเรียนปอเนาะ โดยที่แม่ช่วยด้านการเงินและอาหาร

(แวงที่รัก. 2551:109)

คนมุสลิมยังไว้ใจครอบครัวของน้อยมาก จนสามารถนอนที่บ้านน้อยและใช้ชีวิตร่วมกัน
ในบ้านของน้อยที่เป็นไทยพุทธ ดังข้อความที่ว่า

สักครู่ต่อมาเสียงสวดมนต์การพระอัลเลาะห์ของชายสามคน ผู้ใหญ่หนึ่ง เด็กสอง ก็ดังประสานกันมาจาก
ด้านหน้าบ้าน น้อยค่อย ๆ เปิดมุ้งคลานออกมาจากห้องนอนอย่างเงียบกริบ เธอยืนศรัทธาออกไปนิดเดียวก็
มองเห็นภาพที่เคยเห็นมาจนชิน แต่เคยเห็นที่สุเหร่า เท่านั้น คราวนี้เป็นภาพพิเศษที่สุด เพราะเป็นภาพในบ้าน
ของเธอเอง

มะดัยยฺ สแลแม และمامู กำลังยืนมนัสการพระอัลเลาะห์ที่อยู่น้อยอย่างสงบและสำรวมในบ้านของชาว
พุทธ ช่างเป็นภาพที่สุวิเศษอะไรอย่างนั้น!

(แวงที่รัก. 2551:127-128)

ความคิดของตัวละครที่เป็นคนไทยพุทธ สะท้อนให้เห็นความไว้นื้อเชื่อใจที่ชาวมุสลิมมีต่อ
คนไทยพุทธ ทั้งนี้เงื่อนไขที่คนไทยมุสลิมไว้วางใจคนไทยพุทธ คือ คนไทยพุทธต้องปรับตัวให้กลมกลืนกับ
ชาวไทยมุสลิมและไม่ประพฤติในสิ่งที่ผิดหลักศาสนาอิสลาม การใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขของตัวละคร
ในเรื่อง สะท้อนให้เห็นการรู้จักปรับตัว การไม่มีอคติทางศาสนาหรือชาติพันธุ์ของคนต่างศาสนา

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละครผู้วิจัยพบว่า กลวิธี
ดังกล่าวเป็นช่องทางที่นักเขียนสามารถใช้บ่งบอกลักษณะการเป็นคนชายขอบได้ชัดเจนมาก ซึ่งผู้เขียนใช้
กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการสร้างตัวละครควบคู่กันไป

กลวิธีการบรรยายของผู้เขียนโดยตรงสามารถอธิบายหรือบรรยายให้ผู้อ่านได้มองเห็นเหตุการณ์
บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนชายขอบ เนื่องจากนักเขียนสามารถแทรกความคิด ทัศนะ หรือสิ่งที่
อยากสื่อสารให้คนอ่านได้รับรู้เกี่ยวกับความคิด พฤติกรรม และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตของ
ตัวละครในเรื่องได้อย่างเต็มที่และเป็นอิสระโดยไม่ต้องเล่าผ่านความคิดของตัวละครซึ่งทำให้มุมมองเกิด
ความจำกัด

กลวิธีการเสนอภาพคนชายขอบจากบทบาทของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวของ
คนชายขอบโดยอ้อม ซึ่งสามารถตีความได้จากการแสดงออกของตัวละครผ่านพฤติกรรม บทสนทนา หรือ
จากความคิดของตัวละคร การนำเสนอภาพผ่านพฤติกรรม บทสนทนา หรือความคิดของตัวละครที่เป็นคน

ชายขอบทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นลักษณะและเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครชายขอบชัดเจน ลึกซึ้งถึงจิตใจของตัวละคร ส่วนพฤติกรรมและบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นแนวคิด นิสัย การกระทำของตัวละครที่เป็นคนชายขอบได้กว้างมากขึ้น ทั้งในมุมมองของคนชายขอบเองหรือมุมมองของคนต่างสังคม พฤติกรรม บทสนทนาหรือความคิดของตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ เป็นกลวิธีที่ช่วยให้ผู้อ่านเห็นทัศนะของคนสังคมภายนอกที่มีต่อคนชายขอบ ซึ่งทำให้เห็นปัญหาในมุมมองที่ต่างออกไปจากการให้ตัวละครที่เป็นคนชายขอบเล่าชีวิตของตนเอง เสมือนเป็นการแสดงทัศนะของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ

อีกประการหนึ่ง เห็นได้ว่าผู้เขียนมักสร้างตัวละครที่เป็นคนชายขอบให้มีลักษณะนิสัยและความคิดในทางดี ซึ่งอาจเชื่อมโยงได้ว่าผู้เขียนนำเอาคุณงามความดีและลักษณะนิสัยที่ดีของชายขอบมาเชิดชูให้เหนือกว่าลักษณะกายภาพหรือชาติกำเนิด

3. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ

ฉากและบรรยากาศในวรรณกรรมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการเกิดอารมณ์ร่วม เชื้อและศรัทธากับเรื่องราวในวรรณกรรม นักวิชาการด้านวรรณคดีได้ให้ความหมายของฉากและบรรยากาศไว้ดังนี้

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2525: 67) ได้กล่าวถึงเรื่องฉาก โดยสรุปได้ว่า “ฉาก” หมายถึง เวลา สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วน “บรรยากาศ” คือ บรรยากาศทั่วไป เช่น กลิ่น เสียง แสง สี และสัมผัสอื่นๆ ที่ช่วยให้เกิดอารมณ์หรือยังเห็นสภาพเหตุการณ์เด่นชัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ยุธฉัตร บุญสนิท (2538:89) ได้กล่าวถึงฉากว่า “ฉาก”(Setting) คือ สถานที่ เวลาทางประวัติศาสตร์และกรณีแวดล้อมทางสังคมที่เหตุการณ์ในเรื่องนั้นๆเกิดขึ้น

วิภา กงกะนันท์ (2533: 101-102) ได้อธิบายถึงฉากในงานประพันธ์ไว้ว่า ฉาก หมายถึง สิ่งแวดล้อมทั้งหมดของตัวละคร มิใช่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมไปถึงฉากทางนามธรรมอื่นๆ เช่น ความเชื่อ บรรยากาศทางการเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนเรื่องขงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2541: 825-827) อธิบายฉากในนวนิยายและเรื่องสั้นว่ามี 4 รูปแบบสรุปได้ดังนี้

1. สถานที่และลักษณะทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สถานที่ต่างๆตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา พุงนา แม่น้ำ ทะเล และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้าน อาคาร สถานีรถไฟ ฯลฯ
2. รูปแบบการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวันและสภาพสังคมที่ตัวละครเกี่ยวข้อง

3. สภาพแวดล้อมทางสังคม คือ ลักษณะของฉากที่เกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมทางการเมือง การนับถือและประกอบกิจทางศาสนา ศีลธรรมจรรยา สติปัญญาและสภาพอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

4. ช่วงเวลาที่เหตุการณ์ในเรื่องหรือพฤติกรรมของตัวละครเกิดขึ้น อาจหมายถึงช่วงเวลาที่ผ่านมาในอดีต หรือ อนาคต ซึ่งอยู่ในจินตนาการของนักเขียน ได้แก่ วัน เดือน ปี ศตวรรษ เช้า สาย บ่าย ค่ำ ชั่วโมง นาที เป็นต้น

ฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญในเนื้อเรื่อง เนื่องจากตัวละครต้องอาศัยฉากและบรรยากาศในการดำเนินเรื่อง ฉากจึงมีส่วนทำให้วรรณกรรมมีความสมบูรณ์และทำให้เกิดความสมจริงในเนื้อเรื่องได้ สอดคล้องกับที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531: 112) กล่าวถึงความสำคัญของฉากว่า “เหตุการณ์จะเกิดขึ้น ลอยๆไม่ได้ จะต้องเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่ที่หนึ่ง เพราะฉะนั้นเวลาและสถานที่จึงมีความสำคัญในอันที่จะทำให้เรื่องและตัวละครมีชีวิตจิตใจขึ้น”

จากการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนพบว่า มีกลวิธีการนำภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 ประเภทได้แก่

- 3.1 ฉากที่เป็นสถานที่
- 3.2 ฉากที่เป็นเวลา
- 3.3 ฉากที่เป็นวิถีชีวิตหรือสภาพสังคม

3.1 ฉากที่เป็นสถานที่

ฉากที่เป็นสถานที่ คือ ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมของตัวละคร เช่น ทิวทัศน์ ทะเล ป่า ภูเขา แม่น้ำ รวมถึงสถานที่ที่เป็นสิ่งก่อสร้าง เช่น ห้อง บ้าน อาคาร วรรณกรรมเยาวชนที่เสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากที่เป็นสถานที่ มีดังนี้

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** นำเสนอภาพชีวิตของชาวเขาที่ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงผ่านฉากและบรรยากาศ โดยบรรยายถึงสภาพภูมิประเทศ สภาพการปลูกบ้าน และการใช้ชีวิตท่ามกลางดอยสูงของชาวเขาเผ่าปาเกอะญอ ที่จำเป็นต้องปลูกบ้านอยู่รวมตัวกันเพื่อความปลอดภัย ดังข้อความว่า

สูงขึ้นไปคือโค้งฟ้า ต่ำลงมาคือหุบห้วย หมู่บ้านเหล่าเกวคี่ตั้งอยู่ระหว่างฟ้ากับน้ำ โดยมีทิวเขา สลับซับซ้อนเป็นราวรั้วรอบด้าน หมู่บ้านไม่ใหญ่นัก มีสักยี่สิบหลังคาเรือนเห็นจะได้ ทุกคนในหมู่บ้านกำเน็ด

จากสายเลือดเดียวกันอันเข้มข้น คนนอกเผ่าเรียกพวกเขาว่าอย่างบ้างกะเหรี่ยงบ้าง ซ้ำร้ายไปกว่านั้นพวกคนพื้นราบกลับเรียกไปในเชิงเหยียดหยามว่า “ยางกะเลอ” อันสื่อความหมายว่าเป็นคนถ่อย คนหยาบซ้ำสกปรกชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นที่พอใจของคนเหล่าเกวคิกี้หาไม่ ชื่อที่แท้ของเขาคือ “ปาเกอะยอ” อันมีความหมายว่า “คน”

หมู่บ้านออกันอยู่เป็นกระจุก ถ้ามองจากที่สูงจะเห็นหลังคาเก่าคร่ำรูปทรงสามเหลี่ยมเบียดชิดกันแน่นดูเกาะกระจุกจริงจังไม่เป็นระเบียบ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าสาเหตุที่ต้องปลูกกระท่อมเบียดชิดกัน เป็นเพราะแต่ก่อนนั้นงดอยรอบด้านอุดมไปด้วยสัตว์รายนานา เพียงเดินออกไปสามก้าวเจ็ดก้าวก็พบรอยตีนเสือแล้ว ค่ำคืนเมื่อไฟมอดดับมันอาจดอดมาคาบสัตว์เลี้ยงหรือผู้คนไปกินได้ ดังนั้น ชาวเหล่าเกวคิกี้จึงไม่อาจแยกตัวออกโดดเดี่ยวได้ นาน ๆ เข้า... การปลูกกระท่อมติดกันเป็นกระจุก จึงกลายเป็นความเคยชินสืบมาจนวันนี้

(หมู่บ้านอาบจันทร์2551:9-10)

เรื่อง **ลูกป่า** ฉากในเรื่องสะท้อนให้เห็นบรรยากาศของหมู่บ้านท่ามกลางดอยสูงว่า

หมู่บ้านในหุบเขาสูงมองเห็นหลังคาเก่าคร่ำ และควันไฟลอยไหว เสียงกระเดื่องตำข้าวยังคงซุก ๆ มั่นดังมาแต่บรรพบุรุษสืบจนลูกหลานในวันนี้ วิถีชีวิตอันเก่าแก่ยังคงดำรงอยู่ แม้ว่าบางส่วนจะเปลี่ยนไปบ้าง ชุนเขายังคงอยู่ ภูดอยยังขึงขัง น้ำห้วยยังไหลเย็น และผู้คนกลุ่มหนึ่งก็ยังคงดำรงอยู่กลางดงกว้าง

(ลูกป่า.2551:105)

เรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** ผู้เขียนบรรยายให้เห็นสภาพของหมู่บ้านในพื้นที่ห่างไกลที่แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาผ่านฉาก ดังข้อความว่า

ยิ่งหน้าฝนที่ถนนและเป็นบึงอย่างนี้และตัวอำเภอก็ห่างไปอีกถึงสามสิบแปดกิโลเมตรเศษ ๆ และการเดินทางที่แสนลำบากยิ่งกว่าเดินทางไปนรกก็เห็นจะได้

มันก็น่าแปลกอยู่ที่บัดนี้สภาพหมู่บ้าน ถนนหนทางแถบถิ่นนี้ก็ยังเป็นไปแบบที่ได้กล่าวมานี้ ไม่ว่าจะหน้าไหนมันก็ชวนหดหูไปเสียทั้งนั้นแหละ โดยเฉพาะหน้าแล้งนั้น ซึมเศร้ากว่าได้อื่น...

ลมร้อนจะพัดมาอื้อ ๆ จากช่องเขาแห่งใดแห่งหนึ่ง ไบไม้ร่วงปกปักและเปลวแดดระยับ แมวและคนแก่ ๆ กุกๆกักๆตามชายคาบ้าน เสียงรถลากไม้ที่ครางครวญมาแต่ไกล ๆ

มีร้านค้าร้านขายอยู่ไม่กี่แห่ง ที่ใหญ่โตกว่าใครเพื่อนก็คือร้านค้าของครูใหญ่ปลัด ซึ่งตั้งอยู่ลึกเข้าไป ไม่ห่างจากโรงเรียนเท่าไร...นอกนั้นตั้งอย่างหยาบ ๆ ติดถนนใหญ่ มีบิ๋มน้ำมันแบบที่สูบจากถังแดงใส่กระบอกลงมา สำหรับรถลากไม้จากในป่าและพวกชาจรที่นานหนจะแวะ ด้วยน้ำมันขาดแคลนจริง ๆ

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:52-53)

เรื่อง **เด็กหญิงแห่งกลางคืน** สะท้อนให้เห็นสภาพบ้านที่เด็กหญิงรำพึงและยายซึ่งเป็นคน
เร่ร่อนขอทานอาศัยอยู่ ผ่านฉากบ้านที่ทรุดโทรมและรกเรื้อ ดังความว่า

ชอยนรกนี้บางครั้งก็มีคนเรียกว่าชอยสารพัดสัตว์ เพราะมีสัตว์สารพัดชนิดอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นนก หนู งู
หมา หรือแม้กระทั่งตัวเงินตัวทองที่ผลุบโผล่มาจากคลองสายเล็ก ๆ น้ำสีน้ำตาลอ่อนที่เชื่อมเข้ากับสวนของ
ใครคนใดคนหนึ่งซึ่งมีเนื้อที่กว้างขวางเสียจนกระทั่งเดินมาไม่ถึงท้ายสวน

ก่อนถึงทุ่งหญ้าร้างนั้นมีบ้านหลังหนึ่งตั้งอยู่ เป็นบ้านรูปทรงแปลกประหลาดคล้ายบ้านในจินตนาการ
กับบ้านแห่งความเป็นจริงผสมกัน บ้านไม้ชั้นเดียวหลังนั้นมีส่วนยื่นด้านข้างออกมาเป็นโดมทรงกลม สีสน
คล้ายจะเป็นกระจกสีแต่ก็บุฟุ้งทรุดโทรมจนมองแทบไม่ออก

(เด็กหญิงแห่งกลางคืน.2548:9)

เรื่อง **เกี้ยวบานาจอก** สะท้อนภาพการถูกจำกัดอิสรภาพของชาวเวียดนามอพยพไร้สัญชาติ
รัฐบาลไทยเกรงว่าชาวเวียดนามเหล่านี้จะทำการเคลื่อนไหวทางการเมืองสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ จึงมี
มาตรการจำกัดเขตอาศัย การถูกจำกัดเสรีภาพถูกนำเสนอมานานผ่านฉากด้านเฝ้าที่ทางเข้าออกของหมู่บ้าน ดัง
ความว่า

มีเฝ้าหลังเล็กตั้งอยู่ มีทหารนั่งอยู่ข้างในสองคน และทางเข้าออกมีไม้เรียวยาวทาสีขาวสลักแดงขวางอยู่
ถ้ามีใครออกไปต้องหยุดให้ทหารซักถามก่อน แล้วปล่อยให้ไม้ขวางทางกระดกขึ้น ต่อไปนี้คนจะเข้าออกบ้าน
นาจอกต้องผ่านป้อมทหารสองป้อม ตั้งอยู่ริมถนนสองสายที่เข้าหมู่บ้าน ถ้ามีใครแปลกปลอมเข้ามาทหารก็
คงรู้ หรือถ้าใครออกไปไม่กลับทหารก็คงรู้เช่นกัน บ้านนาจอกกลายเป็นคุกไปเสียแล้ว แต่เป็นคุกที่กว้าง
หน่อยเท่านั้น...

(เกี้ยวบานาจอก. 2546 : 148)

เรื่อง **ปีกความฝัน** สะท้อนภาพสถานที่อยู่อาศัยของคนโรคเรื้อนและคนเร่ร่อนที่อาศัยอยู่สุสาน
รถไฟ สภาพสุสานรถไฟทรุดโทรมและวังเวงน่ากลัว เนื่องจากต้องใช้ความรกรำบังไม่ให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง
มองเห็น ดังข้อความว่า

...เมื่อมดตัวดำดำสีเข้ามาภายใน ทวนก็ยิ่งตะลึงงัน --- บริเวณกว้างใหญ่ไพศาลที่เต็มไปด้วยตุ๊กไฟแบบ
ต่างๆมีทั้งตุ๊กไฟสีแดงหลังคาโค้งเริ่มเปลี่ยนเป็นสีต่างๆ ตุ๊กตาสีดำทำด้วยเหล็กไม่มีช่องหน้าต่าง ตุ๊กตารรทุกที่มี

เพียงชอบด้านข้างเหมือนทำยรถยนต์กระบะ รวมทั้งหัวรถจักรเก่าๆเรียงรាប់กันอยู่บนรางเหล็กมากมายหลายสิบตู้ ต้นไม้เล็กขึ้นแซมสลบอยู่ทั่วไปและหัวรถจักรเหล่านั้นระเกะระกะเต็มไปหมด มองดูน่ากลัว - - - เหมือนกับพลัดหลงเข้ามาในเมืองรถไฟร้าง ซึ่งน่าจะมีเรื่องหวาดเสียวตามมา

(ปีกความฝัน. 2542:91)

3.2 ฉากที่เป็นเวลา

ฉากที่เป็นเวลา หมายถึง ช่วงเวลาหรือระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงเหตุการณ์และส่งผลกระทบต่อในการดำเนินเรื่อง วรรณกรรมเยาวชนที่เสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากที่เป็นเวลา มีดังนี้

เรื่อง **หมู่บ้านอาบจันทร์** นำเสนอภาพชีวิตของชาวเขาโดยสะท้อนภาพชีวิตผ่านฉากและบรรยากาศช่วงเช้าของฤดูหนาว ดังข้อความว่า

ไก่อั้นมาแว่วๆ หมอกม่นหม่นตัวหนานัก อยู่ที่หมู่บ้านดอยสูง จะเช้าแล้ว หมู่บ้านกำลังตื่นจากคืนหนาวอันยาวนาน ลมฤดูใบไม้ผลิหวนฟุ้งหวีดหวิว นุโพชยับกายเปียจรั้นแล้วซักผ้าห่มคลุมหัว หนาวน้ำค้างหยดย้อยจากชายคาดังเปาะๆ หนาวนัก เย็นเยียบจนปวดกระดูก กลิ่นสบคว้นไฟล่องลอยอบอวลไปทั่วห้องมีดอับ กระต๋องดำข้าวดังอยู่ ไชละๆ ไชละๆ ...หนาวนัก ขนที่ตื่นแขนลุกชู หมอกเหมยยังเป็นเงามัวมนอยู่รอบบ้าน นุโพเห็นน้ำจากกระบอกไม้ซางลูปหน้าสองสามที หนาวอก...น้ำเย็นจนกัดมือ

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 1-2)

ฉากในตอนกลางคืน สะท้อนภาพความงามและบรรยากาศของหมู่บ้านยามค่ำคืนท่ามกลางแสงจันทร์ที่อาบไล้หมู่บ้านบนเขา แ่วคลอเสียงเตนาซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของชาวเขาที่มีลักษณะคล้ายพิณซึ่งสะท้อนผ่านบทพรรณนาของผู้เขียนเกี่ยวกับฉากและบรรยากาศนี้ว่า

เดือนขึ้นแล้วแสงสีนวลโยอาบไล้ทั้งหมู่บ้าน ลมพัดมาหวีดหวิวหอบกลิ่นความหนาวเย็นตามมาด้วย ขุนเขาตะคุ่มตัวไต้ต้นพลเดือนอ่อนหวาน บางบ้านผู้คนหลับไหลกันแล้ว เหลือแต่แสงวอมแวมของเปลวไฟล่อตรอยแตกข้างฝาออกมา หลังคาบ้านอาบจันทร์เป็นสีขาวนวลตา ดวงเดือนเลื่อนลอยอยู่โดดเดี่ยวมีรั้งล้อมรอบอยู่สองสามชั้น งาม สงบ แลดูวิเวก ที่ไกลตามีเมฆขาวขลิบปลายฟ้าอยู่บางเบา สนผู้เฒ่าพักผ่อนแล้ว หมู่บ้านก็จะหลับไหลได้ความอ่อนโยนของเดือนบนฟ้า เหมือนเดือนจะปลอบโยน เหมือนจะชดเชยให้กับการโบยตีอันโหดร้ายของลมหนาว เด็กเกิดใหม่ร้องไห้วอแวมมาจากบ้านใดบ้านหนึ่ง ลมพัดมาหวีๆ ในเสียงหวีดหวิวนั้นก็มีกังวานของเตนาล่องลอยอยู่แผ่วเบา

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 14)

นอกจากนั้นเนื้อเรื่องยังบรรยายฉากที่เป็นฤดูกาล ซึ่งส่งผลต่อกิจกรรมและวิถีชีวิตของชาวเขา ดังเช่น สภาพอากาศในฤดูร้อนที่ร้อนและแล้งจัด จนไม่สามารถทำงานอะไรได้ พี่ชพรรณต่างเหี่ยวแห้ง ยืนต้นตาย สัตว์เล็กสัตว์น้อยไม่มีให้ล่า ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร ชีวิตชาวเขาในฤดูร้อนจึงได้แต่นั่งจับกลุ่มกัน เนื่องจากไม่สามารถทำอะไรหรือทำการเกษตรได้ในช่วงนี้ ดังความว่า

ไผ่ตายชุกยืนต้นซีมเซา หนองน้ำน้ำแห้งจนดินแตกเกราะ ปลาตุก ปลาแก้งนั้นอย่าถามถึง ขึ้นแต่ปลาชิว ตัวเล็ก ๆ ก็ถูกจับกินจนจนจะหมดหนองหมดแอ่งน้ำห้วยไหลรินเพียงคนจะสิ้นใจ กรวดที่เคยจมอยู่ใต้กระแสน้ำเชี่ยวกรากกลับผุดโผล่ระเกะระกะ ความเขียวสดอาลาไปแล้ว ที่เหลือก็คือป่าผากสีน้ำตาลแห้งผาก วอกบางนางชะนีหนีหายไปหมด ไปสู่อุบายและป่าเขาที่ยังเยือกเย็นอยู่ ไม่ครุ่มไม้เครือก็ตายจากเหลือแต่เถาแต่ต่อเขาชบสยบดิน ตะวันเล่า? เหมือน ๆ มันเลื่อนลงติดหนังหัว ร้อนเราไปหมด ร้อนทูนทวยๆไม่ผิดกันทั้งคนและสัตว์ ...ทำที่เชื้องซีมและทอดท้อปรากฏอยู่ทุกใบหน้าผู้คนที่ไม่มีอะไรจะทำจะจับกลุ่มคุยกันเป็นแห่งๆ ก็จะไปทำอะไรได้ ร้อนออกอย่างนี้แม้แต่หมูหมายังหดหัวเข้าร่ม หนึ่งคนไม่ได้หนาวอย่างหนึ่งควาย งานไร่งานนาที่เสร็จก็เสร็จไปแล้ว ฤดูค่านาใหม่ก็ยังไม่ถึง

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 39-40)

ฉากและบรรยายอากาศในฤดูฝน สะท้อนให้เห็นความสุขสดชื่นของพืชเมื่อได้รับฝนแรก และนับเป็นสัญญาณเริ่มต้นของการปลูกข้าว ดังความว่า

ฝนตกโครมๆ แล้วซาลงเป็นตักจ๊กๆ กระท่อมหลายหลังง่วนววยกับการซ่อมแซมรูโหว่ลูกเงิน ฟ้าแลบฟ้าเลียดยังขีดเส้นไล่กันอยู่แปลบปลาบ ฟ้าคำรณคำรามยังกึกก้องหู เม็ดฝนซาลงเป็นลำดับแต่น้ำสีแดงซึ่งไหลหลากถากเขาจะมาจากที่สูงยังหลากพล่านไม่เหือดหาย ไปไม้พริกตัวสลัดน้ำเหมือนมันสำลัดน้ำ สำลัดความอึมอึมที่รอคอยมานาน บนฟ้ายังมีเมฆมืดคร้มอีกมาก หลายคนนึกถึงข้าวไร่ เถาฟักทอง ผักข้าวโพด และสรรพพืช การรอคอยอันเนิ่นนานในที่สุดก็สิ้นสุดลง

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 72)

บรรยายอากาศในฤดูหนาว สะท้อนให้เห็นสภาพอากาศที่หนาวจัด ความหนาวสามารถทำให้เด็กเล็กๆสามารถตายได้ ช่วงหน้าหนาวเป็นฤดูกาลทรมาน ซึ่งการประสบกับภัยหนาวสะท้อนผ่านฉากครอบครัวของหม่องพอที่ขาดแคลนผ้าห่ม ดังความว่า

กำดัดตึก ลมฮือฮาราวจะทลายฝ้าลงมาทั้งกะปิ น้ำค่างน้ำเหมยหยดย้อยดังผะเอว ๆ น้องเล็กขดอยู่ใน
 อ้อมแขนแม่ หนาวหนอ...หนาวทารุณร้ายกาจนัก อยากให้การมาเยือนของตะวันมาถึงเลยแต่ตอนนี้ น้อง ๆ
 ในโพงหะหยาใจรดกันฮ้อแฮ่ ลูกหมาครางเอง ๆ จากบ้านใกล้ คูเอาเถอะ แม่หมาที่มีขนดกขนฟูมันยังสัน
 แล้วคนที่ผิวหนังบางเกลี้ยงจะไม่หนาวหรือไร

(หมู่บ้านอาบจันทร์.2551: 109-110)

3.3 ฉากที่เป็นวิถีชีวิตหรือสภาพสังคม

ฉากวิถีชีวิตหรือสภาพสังคม คือ การบรรยายหรือพรรณนาให้เห็นการดำเนินชีวิตของตัวละคร
 รวมถึงการดำเนินชีวิตของชุมชนและสังคม ในวรรณกรรมเยาวชนมีการใช้ฉากและบรรยากาศที่เป็นวิถีชีวิต
 หรือสภาพสังคมเพื่อสะท้อนชีวิตของคนชายขอบ ดังนี้

เรื่อง **ลูกป่า** สะท้อนภาพการทำงานของชาวเขา ผ่านฉากการตัดไม้ไปขายของยากกับพ่อ ซึ่งการ
 ขายไม้ได้ค่าตอบแทนไม่มากนักอีกทั้งระยะทางลงเขาก็กว้าง วิถีชีวิตของครอบครัวสะท้อนให้เห็นความ
 อุตุนและความขยันในการทำงาน

พ่อยาซิดัดไม้เป็นท่อน ๆ ขนาดเท่ากัน ท่อนใดตัดแล้วยาซิดก็ผ่าดังขวะ ๆ เนื้อไม้รัดคมมีดกินแรงนัก ต้องหา
 ท่อนไม้มาตอกมันจึงทะลุปล้องลงไปได้ ไม้ลำหนึ่งตัดได้สี่ท่อน ท่อนหนึ่งผ่าได้แปดซีกเป็นสูงสุด ร้อยซีกขายได้
 สามสิบบาท ตกลงไม้ลำหนึ่งราคาไม่ถึงห้าบาทด้วยซ้ำ

เสี้ยนและตาไม้ที่เลาะทิ้งกองเกลื่อน ไม้ผ่าซีกยาววาเศษเล็กน้อยมัดรวมกันเป็นกองใหญ่ พ่อแบกได้
 ร้อยห้าสิบ ยาซิดแบกได้เพียงร้อยเดียวเท่านั้น สองพ่อลูกลาดเขาเพื่อจะตัดขึ้นทางกลับหมู่บ้าน แดดยามบ่าย
 ระอุร้อนผ่าน้ำในร่างกายออกมาเป็นเหงื่อจอนโซกหลัง กลิ่นเหงื่อพ่อโซยมาจุน ๆ มันคือกลิ่นแห่งการทำงาน
 แต่คนในเมืองกลับรังเกียจหาว่าเป็นกลิ่นสกปรก

(ลูกป่า.2551:152-153)

เรื่อง **บ้านเรา** สะท้อนภาพที่พักของคนงานก่อสร้างที่มีสภาพเสื่อมโทรม โดยนำเสนอผ่านฉากวิถี
 ชีวิตของคนงาน ที่มีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายเงินไปกับการดื่มสุราและเล่นการพนัน ดังข้อความว่า

ถึงเวลาเลิกงาน คนงานที่พักอยู่ห้องแถวกลับที่พักของเขา ผู้หญิงหุงข้าวทำกับข้าว ส่วนผู้ชายตั้งวงดื่มสุรา
 บางกลุ่มก็เล่นตะกร้อวงสนุกสนาน จอมเดินเล่นไปข้างๆห้องแถว เห็นบางคนล้อมวงเล่นไพ่ ที่วงสุรามีเสียงดังขึ้น
 สักครู่เมียคนงานบางคนตะโกนเรียกสามีเสียงดัง ต่อว่าสามีเรื่องดื่มสุรา บางคนก็ต่อว่าเรื่องเล่นไพ่...ไม่ทันย่ำค่ำ

วงสุรวางนั้นแตกฮือ เมื่อชายฉกรรจ์คนหนึ่งลงจากห้องพัก พุดทำทนายเพื่อนในวงให้ลงมาชกกัน

(บ้านเรา. 2547 : 30)

เรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ห่างไกลความเจริญที่เชื่อมสัมพันธ์กัน ใช้ชีวิตไปวันๆ โดยไม่ทำหน้าที่ของตนเองให้เต็มที่ ผู้เขียนนำเสนอผ่านฉากที่เป็นวิถีชีวิตของครู ดังข้อความว่า

ครูผู้ชายจับกลุ่มคุยกันถึงเรื่องยิงนกตกปลาที่ผ่านมา ครูบุบผาชาติหนึ่งถักโครเชต์ ข้างหน้าเธอมีหนังสือรายสัปดาห์วางอยู่ เธอเข้าไปคุยด้วยเรื่องต่างๆครูหนึ่งก็ออกมาสิ้นกระดิ่งเลิกเรียน วันนี้ครูใหญ่ไม่อยู่ ไปธุระในเมือง ก็คงไปราชการอย่างท่านว่านะแหละ ที่ตำบลนี้เขาให้สามวัน ทั้งไปกลับ ต้องรอให้ครบเวลาที่ว่าเสียก่อนตามธรรมเนียมอันดี บางทีก็เลยต่อไปอีก ก็ราชการตามฟอร์ม ทั้งที่เอาตัวเหลือง งาม หรือหนังสือตัวไปขายที่เชียงใหม่ นั่นเป็นสิ่งธรรมดาของข้าราชการที่นี่หรือที่อื่นๆจะเอาอย่างงี้ด้วยก็ไม่รู้สิ แต่เธอได้ยินแฟนเธอว่า ที่เขายังอยู่ยิ่งกว่านี้อีก

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:66)

ข้าราชการตำรวจก็เช่นกัน นอกจากจะใช้ชีวิตทำงานให้ผ่านไปวันๆแล้ว ตอนเย็นยังมักตั้งวงดื่มสุรา ดังข้อความที่ว่า

ยามเย็นแดดร่มลมตาก็จะไม่มียายไม่มีลูกน้องอีกต่อไปสำหรับโรงพักนี้ จะมีก็แต่กู ไอ้-เห้ และแผลอๆหัวหน้าก็กลายเป็นเพื่อนร่วมสากานกอดคอกันสบาย เมื่อเหล้าพร่องไปมากๆ เสียงเพลงกลางดงพงป่าเขาลำเนาไพรไกลสงคม...ก็ตามมา ไปจนถึงยี่เกเพลงน้อย ตลอดจนสารพัดเพลง ที่จะนึกโก่งคอแหกปากร้องให้สะใจเพื่อที่จะให้ลืมอะไรในใจเสียให้หมด และก็พับหลับไป เมื่อขวดเหล้าซึกจะเค้ก็อยู่ข้างๆตัวมากขึ้นเพื่อตื่นขึ้นมาอีกในวันใหม่...ใช้ชีวิตห่างๆ เชื่องซึม เบื่อๆ เซ็งๆ ไปอีกวันหนึ่งต่อไป และต่อไป

(ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน.2544:54)

เรื่อง **เด็กชายชาวเล** สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านที่เริ่มหันมาสนใจเป็นคณงานในโรงงาน และนิยมตัดไม้เพื่อส่งโรงงานแทนการเป็นชาวประมง ดังข้อความว่า

ชาวบ้านร้านถิ่นล้วนตื่นตื่นกันคึกคัก มีการวางแผนที่จะทำงานกับโรงงานกันหลายด้านหลายฝ่าย บางคนก็วิ่งเต้นที่จะฝากลูกหลานเข้าเป็นคณงาน บางคนก็วางแผนที่จะซื้อเครื่องเรือใหม่เพื่อหวังล่าใหญ่ที่จะบรรทุกพืนไม้เนื้อแข็งจากริมทะเลส่งโรงงาน ตอนนี้มีข่าวว่าโรงงานเปิดรับซื้อไม้พืนแล้ว แม้ว่าสะพานชั้น

ปลาใหญ่ที่กำลังก่อสร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ก็ตาม ราคาไม่พินที่ทางโรงงานรับซื้อทำเอาหลายคนตาตุก
(เด็กชายชาวเล.2549:127)

นอกจากนี้ เรื่อง **เด็กชายชาวเล** ผู้เขียนใช้ฉากสะท้อนให้เห็นความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม แต่ชาวบ้านก็ทำอะไรไม่ได้ นอกจากยอมทนอยู่กับสภาพนั้น ดังข้อที่ว่า

รอฮีมยืนอยู่ตรงลานหน้าสุเหร่า บนเนินสูงที่สุดของหมู่บ้าน...

ทอดสายตามองไปไกลๆ เห็นปล่องสูงลิบของโรงงานปลาป่น ที่เปิดเดินเครื่องไปแล้วหลายวัน กำลังพ่นควันดำคละคลุ้งขึ้นสู่อากาศเป็นสายยาว...

กลิ่นเหม็นอับต่างๆเหมือนจะลอยมาพร้อมกับการพ่นควันของปล่องสูงนั้น หมู่บ้านของเขาอยู่ตรงกับทางลมที่พัดมาจากปล่องโรงงานพอดี ตั้งแต่โรงงานปลาป่นเริ่มเข้ามาตั้ง ใครต่อใครหลายบ้านหลายครัวก็บ่นจิ้งจกกันแล้วว่า กลิ่นปลาเน่าและปลาป่นแห้งที่ลอยมาตามลมผ่านหมู่บ้านนั้นเหม็นจนชวนคลื่นเหียนแต่ใครต่อใครเหล่านั้นก็ไม่ได้แสดงอะไรออกมา นอกจากบ่นกันจิ้งจกในหมู่ของพวกตัวเอง

(เด็กชายชาวเล. 2549:141)

เรื่อง **เกี้ยวบาวนาจอก** สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่คนหนุ่มสาวต่างมีแนวคิดด้านประชาธิปไตย จึงออกมาชุมนุมเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมในสังคม ฉากในเรื่องสะท้อนบรรยากาศทางการเมืองในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดังที่ว่า

สนามหน้าศาลากลางจังหวัด มีเวทีชั่วคราวทำอย่างง่ายด้วยการนำไม้กระดานมาวางบนถังน้ำมันขนาดใหญ่หลายสิบถัง ทำหน้าที่แทนเสารับน้ำหนัก มีหนุ่มสาวแต่งตัวง่าย ๆ ด้วยกางเกงยีนส์ เสื้อเชิ้ต บางคนสวมเสื้อผ้าตัดด้วยผ้าดิบหรือไม้ก็เสื้อม่อฮ่อมของทางภาคเหนือ คนหนุ่มสาวบางคนขึ้นไปบนเวที พร้อมโทรโข่งในมือ แล้วเริ่มพูดด้วยน้ำเสียงดุเดือด คร่งเครียด เหมือนโกรธอะไรบางอย่างอย่างรุนแรง บนฉากหลังเวที กุญแจเริ่มสังเกตเห็นข้อความไว้อาลัยการจากไปของใครคนหนึ่ง กุญแจไม่รู้ว่ามันเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตั้งเล่าในจดหมายหรือไม่ มันอาจใช้ก็ได้ เพราะผู้ที่ยืนอยู่บนเวทีขณะนี้กำลังเล่าถึงการชน่านักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคมที่ผ่านมา

(เกี้ยวบาวนาจอก. 2546:183-184)

เรื่อง **ไอ้ค่อม** สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทในทางภาคเหนือ เนื่องจากมีความเจริญด้านวัตถุเข้ามาในหมู่บ้าน วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านตายไปกับคนเก่าคนแก่ คนรุ่น

ใหม่หันมานิยมและเชิดชูวัตถุ ผู้คนมีวิธีการหาของที่เปลี่ยนไป นิยมตัดสินปัญหาด้วยกำลังและความรุนแรง ผ่านฉากที่เป็นสภาพสังคมคือ

วันคืนหมุนผ่านไปเรื่อย ๆ ร้อนแล้วหนาวหนาวแล้วร้อน ผ่นตกแดดออก สรรพสิ่งเคลื่อนไหวไม่คงที่ บ้านทุ่งหัว
 ดงเองก็เช่นกัน กาลเวลาเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างในหมู่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ล้มหายตายจาก เด็กน้อย
 ร้องวอแวเกิดใหม่แทนที่ บ้านหลายหลังเปลี่ยนหลังคาจากตอตั้งมาเป็นสังกะสีสะท้อนแดด คนเข้าคนออก
 คนออกคนเข้า ดึกค่อนแจ้ง น้ำค้างหวิวไหว ความเงิบบังแยงคลุมหมู่บ้าน ต่างแต่ว่าในความเงิบวันนี้ไม่มี
 เสียงคำว้าหวานหูให้ได้ยินแล้ว บางคืนดึกตื่นเสียงรถเครื่องของหนุ่มต่างบ้านจะบุกบั่นมาครางกระหึ่มขึ้น ๆ
 ล่อง ๆ อวดสาว บางครั้งมีเสียงอะอะยามค่ำคืนด้วย หนุ่มต่างบ้านกับหนุ่มลูกบ้านคงเกิดการปะทะกัน เนื่อง
 มาแต่ความหมั่นไส้และหึงหวง บ้านทุ่งเปลี่ยนไปแล้ว คนเฒ่าคนแก่พูดอย่างนั้น

(ไฉ่ค้อม.2544:116)

เรื่อง **อาณาจักรแห่งหัวใจ** ฉากสภาพสังคมที่อาศัยอยู่ สะท้อนให้เห็นความหลากหลาย
 และความเป็นอิสระในการนับถือศาสนาของผู้คนในพื้นที่ ดังความว่า

ในเมืองที่เราอยู่ไม่ได้มีศาสนาเดียว ผมเห็นโบสถ์ซึ่งพี่บอกว่าเป็นที่ชุมนุมกันของชาวคริสต์ตั้งอยู่ห่าง
 ออกไปจากตัวเมือง เมื่อครั้งไปซักรถจักรยานเที่ยวเล่นกับเพื่อน ๆ พวกเขาจะพบปะและสวดพระคัมภีร์ร่วมกัน
 ในวันอาทิตย์ ผมเคยสงสัยว่า คัมภีร์ของเขาใช้เล่มเดียวกับของเราหรือไม่ พระผู้เป็นเจ้าของเรากับพระเจ้าของ
 พวกเขาเป็นองค์เดียวกันหรือเปล่า พี่ยามีละไม่让我พูดต่อ บอกว่าจะเอาพระผู้เป็นเจ้าของเรามาพูดเล่นไม่ได้ และ
 ผมไม่ควรไปถามคนที่นับถือคนละศาสนา ถ้าไม่เข้าใจอย่างไรให้ถามจากคุณครูหรือไม่ก็ลุงอาลีซึ่งเป็นผู้นำ
 ชาวมุสลิมในหมู่บ้าน ท่านจะให้คำตอบได้ดี

ผู้หญิงของพวกเรา (ชาวคริสต์) ไม่ได้เอาผ้าคลุมศีรษะเหมือนพี่ของผมและครูทั้งสอง ผมไปยืนมอง
 ขณะที่พวกเขาพบปะสังสรรค์กัน ก็เห็นยิ้มแย้มแจ่มใสดี มีร้องเพลงกันโบสถ์ด้วย ซึ่งผิดกับพวกเราที่คุณครู
 บอกว่าไม่ให้ร้องเพลง พระผู้เป็นเจ้าของพวกเราคงไม่ชอบ ทำให้ผมอดแปลกใจไม่ได้

ยังมีคนที่นับถือศาสนาแตกต่างกับพวกเราอีกคือชาวพุทธ พวกเขาไปโบสถ์กันในวันพระ นำอาหารคาว
 หวานไปให้พระสงฆ์ที่ห่มผ้าเหลือง และในตอนเช้า ๆ ผมเห็นคนยืนคอยใส่อาหาร พร้อมดอกไม้รูปเทียน
 ต่อจากนั้นก็มีการให้พรเป็นภาษาบาลีที่บางคนบอฟังไม่รู้เรื่อง แต่ก็อึ้งใจที่ได้ทำเช่นนั้น

(อาณาจักรแห่งหัวใจ.2551:11)

จากศึกษาพบว่าผู้เขียนวรรณกรรมเยาวชนนิยมสร้างฉากที่สมจริงในลักษณะการบรรยายเล่าเรื่อง หรือพรรณนาภาพให้เห็นสถานที่ วิถีชีวิตและสภาพสังคม ผ่านสายตาของผู้เขียนเองและผ่านสายตาของตัวละคร เพื่อสะท้อนภาพและวิถีชีวิตของการการเป็นคนชายขอบในบริบทที่ต่างกันไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของฉากและบรรยากาศในวรรณกรรมเยาวชนสะท้อนภาพคนชายขอบด้านความทุกข์กันดาร ความห่างไกลความเจริญ ซึ่งส่งผลให้คนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้สภาพที่อยู่อาศัยของคนชายขอบยังมีสภาพเก่า ทุุดโทรม ซึ่งสถานที่อาศัยนั้นก็แปรไปตามฐานะความเป็นอยู่ของตัวละคร ฉากที่เป็นวิถีชีวิตสะท้อนให้เห็นชีวิตประจำวันคนชายขอบ ซึ่งฉากและบรรยากาศเป็นส่วนที่ช่วยขับเคลื่อนให้เห็นความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิตของคนชายขอบ เห็นได้ว่าไม่พบการใช้ฉากและบรรยากาศของคนชายขอบที่พิการหรือกำพร้า หากมีก็เป็นเพียงการกล่าวสั้นๆ โดยไม่ได้สะท้อนให้เห็นภาพชีวิต อาจเป็นเพราะการนำเสนอภาพคนชายขอบที่พิการหรือกำพร้าสามารถสะท้อนได้จากความทุกข์และความลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่แล้ว จึงไม่ได้ใช้ฉากและบรรยากาศในการขับเคลื่อนความเป็นคนชายขอบอีก

สรุปได้ว่ากลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบเหล่านี้ มีส่วนในการนำเสนอภาพคนชายขอบ ดังนี้คือ

กลวิธีนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง เสนอให้เห็นความทุกข์ยากและปัญหาของคนชายขอบ ทั้งปัญหาความยากจน ความห่างไกลทุรกันดารของพื้นที่ และปัญหาความแปลกแยกจากคนส่วนใหญ่ในสังคม ปมปัญหาของตัวละครที่เป็นคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนคลี่คลายไปได้เนื่องจากตัวละครมีลักษณะนิสัยที่ดี มีบุคคลใกล้ชิดช่วยเหลือ และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ส่วนเรื่องที่ตัวละครไม่สามารถก้าวข้ามปัญหาไปได้ เป็นเพราะการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวขาดกำลังใจและสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิต

กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร ทำให้มองเห็นลักษณะของคนชายขอบรวมถึงเข้าใจความรู้สึกของคนชายขอบ พฤติกรรม บทสนทนาและความความคิดของตัวละครที่เป็นคนชายขอบ ทำให้เข้าใจความคิดและมุมมองที่มีต่อปัญหาและการแก้ปัญหาของคนชายขอบเอง ส่วนพฤติกรรม บทสนทนาและความความคิดที่ได้ตอบกันระหว่างคนชายขอบกับคนที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ หรือ พฤติกรรม บทสนทนาและความความคิดของคนที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบทำให้เห็นทัศนคติที่คนชายขอบมีต่อตนเอง และทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ

กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศแสดงให้เห็นพื้นที่ของคนชายขอบ ทั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ การอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่แร้นแค้น การมีที่อยู่อาศัยที่เก่า ทวดโทรม การมีวิถีชีวิตที่แตกต่างหรือการมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ ซึ่งนับได้ว่ากลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศเป็นกลวิธีที่ช่วยเสริมเน้นให้เห็นตำแหน่งหรือพื้นที่ของคนชายขอบในสังคม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปริญญานิพนธ์ เรื่อง ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน ฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนและกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน ซึ่งศึกษาจากวรรณกรรมเยาวชนจำนวน 20 เรื่อง ได้แก่ **หมู่บ้านอาบจันทร์ ลูกป่า ไหมแม่ม หุ่น้ำเงิน ปัดัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า เกี้ยวบาวนาจอก เด็กหญิงแห่งกลางคืน ปีกความฝัน ผีเสื้อและดอกไม้ เด็กชายชาวเล บ้านเรา ไร่ค่อม เด็กชายจากดาวอื่น ดอกไม้และสายฝน พร้าวแสงรุ่ง ทองดี เด็กชายชนะ ปอเนาะที่รัก แว้งที่รัก และ อาณาจักรแห่งหัวใจ** สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

ภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนพบลักษณะการเป็นคนชายขอบใน 3 บริบท คือ คนชายขอบในบริบทด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ และคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม

1.1 คนชายขอบในบริบทด้านภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวเขา ชาวเล และชาวเวียดนามอพยพ

วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพชาวเขาในด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตรกรรม และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การขาดโอกาสทางการศึกษาของชาวเขาเนื่องจากปัญหาความยากจนและความห่างไกลของพื้นที่ โอกาสที่จะได้รับการศึกษาเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลไม่ใช่ชาวเขาทั้งกลุ่ม ปัญหาทางการศึกษายังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง ชาวเขายังคงขาดความรู้ด้านการสาธารณสุข ความห่างไกล และความทุรกันดารของพื้นที่ทำให้โอกาสในการเข้ารับบริการด้านสาธารณสุขของรัฐเป็นไปอย่างยากลำบาก ชาวเขาในวรรณกรรมเยาวชนมีวิถีเกษตรตามภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ตัดไม้เพื่อทำไร่และทิ้งผืนดินไว้เพื่อพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของดินและป่าตามธรรมชาติ ชาวเขาเผ่าปาเกอะญอในวรรณกรรมเยาวชนตอบโต้วาทกรรมที่สังคมมองว่าชาวเขาทั้งหลายปลูกฝิ่นและอธิบายเพิ่มเติมว่าชนเผ่าที่ตัดไม้เพื่อปลูกฝิ่นคือแม่ ด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ปรากฏชัดในชาวเขาเผ่าปาเกอะญอที่มีความภาคภูมิใจและศรัทธาในชาติพันธุ์ของตนเอง ในวรรณกรรมเยาวชนแสดงให้เห็นความรักพวกพ้องของชาวเขาและความขมขื่นที่ต้องอดทนอดกลั้นต่อการเหยียดหยามชาติพันธุ์

ในวรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพชาวเลว่ามีชีวิตเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ แม้จะถูกคนเมืองเหยียดหยามว่าเป็นชาติพันธุ์ที่สกปรกและด้อยพัฒนา แต่ก็ได้พิสูจน์ให้คนในสังคมยอมรับในจิตใจที่งดงาม โอบอ้อมอารี และชาวเลจำต้องปรับตัวในการเข้ากลุ่มกับคนส่วนใหญ่เพื่อเป็นไทยใหม่ ทั้งการแต่งกาย การไปโรงเรียนเพื่อให้คนเมืองยอมรับ

วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพชาวเวียดนามอพยพซึ่งอยู่ในฐานะพลเมืองไร้สัญชาติ ชาวญวนได้รับสิทธิพื้นฐานไม่เท่าเทียมกับพลเมืองไทยในด้านการศึกษาและสาธารณสุข อีกทั้งถูกจำกัดเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

1.2 คนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้แก่ คนเร่ร่อนขอทาน และ ผู้ใช้แรงงาน

วรรณกรรมเยาวชน นำเสนอภาพคนเร่ร่อนขอทานด้วยเหตุผลที่มาจากความยากจน ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และด้วยเหตุจากสภาพร่างกายที่พิการ คนเร่ร่อนขอทานมักเป็นที่รังเกียจของคนในสังคม และได้รับการปฏิบัติด้วยการจำกัดพื้นที่และอาจรุนแรงถึงขั้นกำจัดออกจากพื้นที่สังคมด้วยเหตุผลเรื่องความเป็นระเบียบของบ้านเมือง วรรณกรรมเยาวชนเสนอว่าปัญหาคนเร่ร่อนขอทานจะคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น หากภาครัฐยื่นมือเข้าแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และภาคประชาชนมองปัญหาความยากจนอย่างเข้าใจ เห็นใจ และให้โอกาสเพื่อให้พวกเขาได้พัฒนาคุณภาพชีวิต

ในวรรณกรรมเยาวชน นำเสนอภาพผู้ใช้แรงงานที่มีรายได้วันต่อวัน คนเหล่านี้ต้องประสบปัญหาความยากจน อดอยาก ขาดโอกาสทางการศึกษา ประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย คุณภาพชีวิตและค่าแรงต่ำ อย่างไรก็ตามผู้ใช้แรงงานต่างมีความหวังว่ารายได้จากการเป็นผู้ใช้แรงงานจะทำให้มี ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น วรรณกรรมเยาวชนให้กำลังใจผู้ใช้แรงงานว่าอย่าท้อแท้กับชีวิตและยังมีโอกาสเปลี่ยนแปลงชีวิตด้วยการทำการเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเอง

1.3 คนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กพิการ และ คนไทยมุสลิม

วรรณกรรมเยาวชนนำภาพเด็กกำพร้าที่พ่อแม่ทอดทิ้งและแม่ตั้งครรภเมื่อไม่พร้อม เด็กกำพร้าต่างโหยหาไออุ่นจากพ่อแม่ ส่วนความเมตตาที่คนในสังคมมีต่อเด็กกำพร้าสะท้อนทัศนคติทางสังคมว่าเด็กกำพร้าเป็นวัตถุแห่งการสงเคราะห์เพื่อสร้างบุญกุศลและชื่อเสียงของผู้สงเคราะห์

วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพคนพิการจากมุมมองของคนปกติ กล่าวคือ คนพิการคือคนที่น่าสงสาร ใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก และเป็นคนมีกรรม วรรณกรรมเยาวชนได้นำเสนอภาพคนพิการที่สามารถยืนหยัดได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้ เนื่องจากมีสิ่งดีหรือความสามารถอื่นมาชดเชยความบกพร่องด้านร่างกาย แสดงให้เห็นถึงความพยายามของคนพิการที่จะ

ก้าวผ่านความรู้สึกแปลกแยกและแตกต่างจากคนปกติคือการปรับตัวให้ใช้ชีวิตได้เสมือนคนปกติ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างกำลังใจให้กับคนพิการคือคนใกล้ชิดในครอบครัวและคนในสังคมแวดล้อม

วรรณกรรมเยาวชนนำเสนอภาพคนไทยมุสลิมโดยชี้ให้เห็นปัญหาที่คนในสังคมใช้ “ศาสนา” เป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกคนให้มีความแตกต่างกัน อันนำไปสู่ปัญหาความเข้าใจผิด ทางออกของปัญหาคือคนในสังคมต้องปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน เคารพในความแตกต่างของศาสนา เชื้อชาติ วัฒนธรรม ไม่ปล่อยให้ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาบานปลายจนสร้างความแตกแยกระหว่างคนในชาติ

2. กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน

กลวิธีการนำเสนอภาพของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน พบว่ามีวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบในสามองค์ประกอบ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ

2.1 กลวิธีนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านโครงเรื่อง

โครงเรื่องเกี่ยวกับคนชายขอบเป็นการสร้างโครงเรื่องที่เสนอให้เห็นภาพความทุกข์ยากและปัญหาของคนชายขอบ ความแปลกแยกจากคนในสังคม วรรณกรรมเยาวชนส่วนใหญ่คลี่คลายปมปัญหาของคนชายขอบด้วยโครงเรื่องที่ตัวละครมีลักษณะนิสัยที่ดี มีบุคคลใกล้ชิดช่วยเหลืออีกทั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ส่วนเรื่องที่ตัวละครไม่สามารถแก้ปัญหาของตัวเองเป็นเพราะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัว ขาดกำลังใจและขาดสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิต

2.2 กลวิธีนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร

พบกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละคร 2 แบบคือ การนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง และกลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง

2.2.1 การนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านการบรรยายของผู้เขียนโดยตรง ผู้เขียนบรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร โดยให้ตัวละครนั้นเป็นผู้ดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้อ่านรู้จักนิสัยของตัวละครไปพร้อมกับทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อเหตุการณ์ในเรื่อง

2.2.2 กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบจากบทบาทในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครที่เป็นคนชายขอบจากบทบาทในเรื่องที่แสดงผ่านพฤติกรรมและบทสนทนาระหว่างตัวละครที่เป็นคนชายขอบด้วยกัน พฤติกรรมและบทสนทนาระหว่างตัวละครที่เป็นคนชายขอบกับตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ และพฤติกรรมและบทสนทนาระหว่างตัวละครที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ นอกจากนี้ยังพบกลวิธีสร้างตัวละครคนชายขอบจากความคิดของตัวละครในฐานะผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านประเมินลักษณะนิสัยของตัวละครได้โดยอ้อม จากตัวละครผู้เล่าที่เป็นคนชายขอบ และตัวละครผู้เล่าไม่ได้เป็นคนชายขอบ

กลวิธีการนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านตัวละครทำให้มองเห็นลักษณะของคนชายขอบรวมถึงเข้าใจความรู้สึกของคนชายขอบ พฤติกรรม บทสนทนา และความคิดของตัวละครที่เป็นคนชายขอบทำให้เข้าใจความคิดและความรู้สึกของคนชายขอบ มองเห็นปัญหา มุมมองที่มีต่อปัญหาและการแก้ปัญหาของคนชายขอบเอง ส่วนพฤติกรรม บทสนทนา และความคิดที่ได้ตอบกันระหว่างคนชายขอบกับคนที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ หรือ พฤติกรรม บทสนทนา และความคิดของคนที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบทำให้เห็นทัศนคติของคนชายขอบมีต่อตนเอง และทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ

2.3 กลวิธีนำเสนอภาพคนชายขอบผ่านฉากและบรรยากาศ

ปรากฏฉากและบรรยากาศ 3 ลักษณะ คือ ฉากที่เป็นสถานที่ ฉากที่เป็นเวลา และฉากที่เป็นวิถีชีวิตและสภาพสังคม ซึ่งฉากและบรรยากาศแสดงให้เห็นพื้นที่ของคนชายขอบ ทั้งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ การอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เรื้อรังแคบ การมีที่อยู่อาศัยที่เก่า ทวดโทรม การมีวิถีชีวิตและอยู่ในสภาพสังคมที่แสดงให้เห็นการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างหรือการมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ ซึ่งฉากและบรรยากาศเสริมเน้นให้เห็นตำแหน่งหรือพื้นที่ของคนชายขอบในสังคมชัดเจนขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

วรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอเรื่องราวของคนชายขอบแสดงบทบาทและคุณค่าของวรรณกรรมเยาวชนในการชี้แนะและเป็นเสมือนโลกจำลองในการเรียนรู้ชีวิตของเยาวชน การนำเสนอเรื่องราวของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชนทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ เรียนรู้ เข้าใจความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม

การที่นักเขียนเลือกหยิบยกเรื่องราวของคนชายขอบมานำเสนอเป็นการสร้างมิติใหม่ในการเขียนวรรณกรรมเยาวชน ซึ่งแต่เดิมชนบในวรรณกรรมเยาวชนไทยส่วนใหญ่มักนำเสนอภาพชีวิตในด้านสวยงาม ชี้ให้เห็นมุมมองโลกในแง่ดี แต่วรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอเรื่องราวของคนชายขอบ เปิดมุมมองให้แก่ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนได้เห็นภาพความทุกข์ในชีวิต ซึ่งตัวละครในเรื่องต้องต่อสู้กับปัญหารอบตัว และปัญหาความขัดแย้งในจิตใจ เป็นอุทาหรณ์ให้เยาวชนได้เห็นชีวิตและตัวอย่างชีวิตในแนวทางที่หลากหลาย

การที่ตัวละครที่เป็นคนชายขอบมีลักษณะรอบด้าน (Round character) ไม่ได้อยู่ในกรอบอุดมคติการเป็นเด็กดีตลอดเวลา ตัวละครเด็กบางตัวมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การทำสิ่งผิดกฎหมายหรือก้าวร้าว แต่เมื่อเวลาผ่านไปตัวละครเด็กเหล่านั้นก็ได้รู้คิดจากประสบการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต เกิดการเปลี่ยนผ่านทางความคิด จนในที่สุดกลับมาทำในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม การสร้างตัวละครเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดการเรียนรู้ไปกับตัวละครอย่างมีที่มาที่ไป ทำให้เนื้อเรื่องสมเหตุสมผลและมี

ชีวิตชีวา ในขณะที่เดียวกันก็ยังพบการสร้างตัวละครตามแบบเด็กในอุดมคติ แต่ตัวละครเหล่านี้ต่างเป็นตัวละครที่เกิดในครอบครัวที่เลี้ยงดูมาอย่างดี

บทสรุปชีวิตของคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน มีการจบเรื่อง 3 แบบคือ การจบเรื่องแบบสุขสมหวัง การจบเรื่องแบบไม่สมหวังแต่ก็ยังมีหวังในวันข้างหน้า และจบเรื่องแบบสิ้นหวัง การจบเรื่องแบบสมหวังเป็นการนำเสนอให้เห็นผลของการทำดีซึ่งไม่ว่าจะประสบปัญหาใดก็ย่อมสมหวังในตอนท้าย เป็นการสร้างโลกและสังคมที่ผู้เขียนต้องการให้เป็น คือหากทุกคนทำดีไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นหรือฐานะใดทุกคนก็มีสิทธิ์ที่จะมีความสุขและสมหวังได้ การจบเรื่องแบบไม่สมหวังแต่ยังคิดหวังถึงอนาคตที่สว่างงามในวันข้างหน้า แสดงให้เห็นการไม่ย่อท้อกับชีวิต และเชื่อมั่นว่าสามารถมีความสุขได้ในวันหนึ่งหากอดทนและยึดมั่นในความดี การจบเรื่องแบบสิ้นหวังของคนชายขอบ อาจเป็นการจบที่น่าสะเทือนใจ แต่ก็ทำให้เยาวชนได้ตระหนัก และเข้าใจว่าชีวิตของคนเรานั้นไม่ได้สุขสมหวังทุกอย่าง จึงต้องเตรียมพร้อมที่จะยอมรับความจริงอย่างกล้าหาญ หรืออีกนัยหนึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอโลกที่เป็นจริงมากกว่าโลกในอุดมคติ

การนำเสนอภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน นอกจากจะสะท้อนให้เห็นชีวิตของผู้คนที่มีความแตกต่างกันทั้งทางภูมิศาสตร์ ฐานะและชนชั้นทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว วรรณกรรมที่ถ่ายทอดเรื่องราวคนชายขอบยังเน้นย้ำให้เห็นปัญหา การแก้ปัญหา รวมถึงวิพากษ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนชายขอบ ซึ่งสังเกตได้ว่าปัญหาและการแก้ปัญหาของคนชายขอบมักเป็นสูตรสำเร็จคือ ปัญหาคนชายขอบคือ ความยากจน การขาดโอกาสทางการศึกษา การมีคุณภาพชีวิตต่ำ การถูกคนในสังคมรังเกียจ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาและหนทางก้าวพ้นความเป็นคนชายขอบที่ผู้เขียนเสนอ คือ การศึกษา และการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือคนในสังคม ส่วนปัญหาด้านจิตใจของคนชายขอบที่น้อยเนื้อต่ำใจ รู้สึกแปลกแยกจากการถูกรังเกียจ การดูถูก หรือการไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม แก้ไขโดยการเรียนรู้ชีวิตของคนชายขอบเอง และการพิสูจน์ตนเองจนเป็นที่ยอมรับ

นอกจากวรรณกรรมเยาวชนจะแสดงให้เห็นปัญหารวมถึงทางออกของปัญหาชีวิตของคนชายขอบแล้ว ยังกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงเรื่องมนุษยธรรมและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เนื่องจากการที่ผู้เขียนใช้น้ำเสียงในการถ่ายทอดเรื่องราวของคนชายขอบที่แสดงความเห็นอกเห็นใจ โดยการสร้างตัวละครชายขอบที่ต้องอดทนกับความลำบากแม้อยู่ในวัยเด็ก ความด้อยโอกาสในด้านต่างๆ รวมถึงการถูกรังเกียจ แต่ถึงแม้จะประสบชะตากรรมที่เลวร้าย คนชายขอบเหล่านี้ก็ยังเป็นคนดี มีจิตใจดี และอดทน ซึ่งสิ่งนี้เองทำให้ผู้อ่านรู้สึกสงสาร เห็นใจและชื่นชมในตัวละคร และเกิดความรู้สึกเมตตาอยากช่วยเหลือสงเคราะห์ ซึ่งนับเป็นการกระตุ้นมโนธรรมในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้เกิดในตัวผู้อ่าน

การที่ผู้เขียนเลือกหยิบยกเรื่องราวของคนชายขอบขึ้นมาเขียน แสดงให้เห็นบทบาทของนักเขียนที่มีต่อสังคม เรื่องราวชีวิตของคนชายขอบในสังคมเป็นเรื่องที่คนในสังคมต่างรับรู้และมองเห็น แต่ไม่ได้สนใจ คนชายขอบเหล่านั้นก็ยังคงทุกข์ยากและยังไม่ได้รับการเหลียวแล แต่ผู้เขียนทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแทนคนชายขอบเหล่านั้น เนื่องจากผู้เขียนอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจในการชี้แนะและบอกเล่าความเป็นไปของสังคมผ่านทางวรรณกรรม ในขณะที่คนชายขอบเหล่านั้นไม่มีช่องทางในการร้องทุกข์ หรืออธิบายความคิดความรู้สึกของตนให้คนทั่วไปรับรู้ได้

ผู้เขียนใช้วรรณกรรมเป็นช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนชายขอบ ซึ่งวรรณกรรมเยาวชนที่นำมาวิจัยครั้งนี้ มีวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นแห่งชาติ และรางวัลแวนแก้วจำนวน 11 เรื่อง การที่หนังสือที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับคนชายขอบได้รับรางวัล สามารถวิเคราะห์ได้สองทิศทาง ประการแรกหนังสือที่ได้รับรางวัลแสดงให้เห็นทิศทางของนักอ่านและทิศทางความสนใจของคนในสังคม กล่าวคือ หนังสือที่ได้รับรางวัลย่อมเป็นเครื่องหมายที่แสดงว่าสังคมในขณะนั้นให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับเรื่องใด วรรณกรรมเยาวชนที่บอกกล่าวเรื่องราวของคนชายขอบที่ได้รับรางวัลย่อมสะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมให้ความสนใจ เห็นความสำคัญ และเห็นคุณค่าของเรื่องราวที่นักเขียนนำเสนอ ประการที่สองวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลสามารถชี้แนะความคิดของคนในสังคม กล่าวคือ วรรณกรรมที่ได้รับรางวัลย่อมแสดงให้เห็นคุณค่าในวรรณกรรมเรื่องนั้นอยู่แล้ว ผู้อ่านจึงสนใจที่จะอ่าน เนื่องจากไม่ต้องเสียเวลาเลือกพิจารณาวรรณกรรมเรื่องอื่น เมื่อเห็นว่ามีคุณค่าและเลือกอ่าน วรรณกรรมเยาวชนจึงทำหน้าที่ในการเผยแพร่ ชี้แนะความคิด และชี้แนะสังคมให้เห็นความสำคัญ เห็นอกเห็นใจคนชายขอบ รวมถึงตระหนักและเคารพในความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน ผู้วิจัยพบว่ายังมีสิ่งที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาวิจัยต่อไป ได้แก่

1. ศึกษาคนชายขอบในเชิงเปรียบเทียบ เช่น อาจศึกษาการนำเสนอภาพคนชายขอบจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ กับภาพคนชายขอบจากงานวรรณกรรม หรือศึกษาภาพคนชายขอบจากวรรณกรรมที่เขียนโดยนักเขียนที่เป็นคนชายขอบกับนักเขียนที่ไม่ได้เป็นคนชายขอบ ว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

2. ศึกษาภาพคนชายขอบในวรรณกรรมไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ชาวเขา ชาวไทยมุสลิม โดยศึกษาวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงภาพของคนชายขอบในแต่ละยุคสมัย

3. ศึกษาพัฒนาการของการนำเสนอภาพคนชายขอบที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยทั้งหมด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระแสร มาลาภรณ์; และ ชูดา จิตพิทักษ์. (2528). *มนุษย์กับวรรณกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2535). *แนวทางการศึกษาสำหรับประเด็นผู้หญิงกับสื่อมวลชน. ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่งานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (2534). *หลักเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องสั้นและนวนิยาย*. พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กาย่า กล้าทะเล. (2547). *ปัดัก ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2542). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2519). *ไทยมุสลิม*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- จินตนา เกสรบัวขาว. (2528). *การวิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือสำหรับวัยรุ่น*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เจตนา นาควัชระ. (2515). *วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา*. โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชบาบาน. (2551). *แว้งที่รัก*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- ชมัฏภร แสงกระจ่าง. (2548). *เด็กหญิงแห่งกลางคืน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ชานนท์ คำทอง. (2537). *กระบวนการสูญเสียความสามารถในการควบคุมทรัพยากรของเกษตรกรในป่า : กรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติแม่แตง จ.เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การพัฒนาสังคม). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศักดิ์ วิทยานัก, บรรณาธิการ. (2541, กรกฎาคม-ธันวาคม). *สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ. สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 11(1) : 1-25.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2546). *ชาติพันธุ์และมายาคติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2530). *ผจญภัยร้อยเรียง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ปลาตะเพียน.
- ชวน เพชรแก้ว. (2524). *การศึกษาวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย(2475-2500)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์. (2539). *ปอเนาะที่รัก*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.
- ถนอมนวนล หิรัญเทพ. (2551). *วาทกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย*. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร. (2541). *นวนิยายและเรื่องสั้น: การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*. สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- ทวิช จตุรพฤกษ์. (2541). *เสียงจากคนชายขอบ ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ*. เชียงใหม่: เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา ศูนย์ภูมิภาคเพื่อการศึกษาสังคมศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธวัช ปุณโณทก. (2527). *แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี : นาคร.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2530). ประวัติศาสตร์การสร้างตัวตน. ใน *อยู่เมืองไทย*. หน้า 165-175. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นริศรา เกตวัลย์. (2538). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายของสุวัฒน์ วรดิลก ในช่วง พ.ศ.2492- พ.ศ. 2528*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิพพาน. (2542). *ปีกความฝัน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ผีเสื้อ.
- . (2546). *ผีเสื้อและดอกไม้*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: ผีเสื้อ.
- นิภาภัทร เทศหมวก. (2549). *ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวเหนือในเรื่องสั้นของมาลา คำจันทร์*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- น้ำค้าง ระวิงทอง. (2540). *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่ชนะการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติปี พ.ศ. 2530-2536*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นพวรรณ สิริเวชกุล; และ ปานบุญ สิริเวชกุล. (2546). *เรื่องสั้นสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ : แม็ค.

- บุญยงค์ เกศเทศ. (2525). *วรรณกรรมวิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2545-2546, ตุลาคม-มีนาคม). *วิถีชีวิตของคนไร้บ้าน : ความหลากหลาย ณ ชายขอบเมืองหลวง*. *ปาริชาติ*. 15(2): 43-44.
- ปราณี เขียงทอง. (2526). *วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2541, กรกฎาคม-ธันวาคม). *วาทกรรมว่าด้วย "ชาวเขา"*. *สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 11(1) : 92-135.
- พนม นันทพฤกษ์. (2549). *เด็กชายชาวเล*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: แพรว.
- พิณอำไพ สิริปุชกะ. (2543). *ภาพลักษณ์ชนกลุ่มน้อยในนวนิยายไทย : การวิจารณ์เชิงสังคม*.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- พิบูลศักดิ์ ละครพล. (2544). *ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พิศมัย ศรีอนุพันธ์. (2526, กรกฎาคม). "วรรณกรรมปัจจุบัน : นวนิยาย (Novel)", *วัฒนธรรม ไทย*. (22) :
23 - 33.
- ภาณุมาศ ภูมิถาวร. (2546). *เกี้ยวบาวนาจอก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
----- (2547). *ไหมแม่*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.
- มาลา คำจันทร์. (2546). *ไอ้ค่อม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
----- (2551). *ลูกป่า*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
----- (2551). *หมู่บ้านอาบจันทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- มูลนิธิเด็ก. (2554). *พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2554, จาก
http://www.ffc.or.th/deficient_form/children2546.pdf
- ยุรฉัตร บุญสนิท. (2538). *วรรณวิจารณ์*. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชาได้.
- ยศ สันตสมบัติ. (2539). *ท่าเกวียน บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทย
ท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ.
----- (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
----- (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

- รศลิน นรินทร์ราย. (2548). *ภาพสะท้อนเด็กและเยาวชนในนวนิยายของ ม.ล. ศรีฟ้า มหาวรรณ*.
 ปริชญานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัถพร ชังธาดา. (2531). *หนังสือสำหรับเด็ก*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ลำซำ วิฟ้า. (2551). *ทองดี*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วชิรภรณ์ อาทรมิตร. (2541). *ภาพลักษณ์นักรบเมืองสตรีที่ถูกนำเสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์*.
 วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (การประชาสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วาวแพร. (2544). *เด็กชายจากดาวอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ฟ้าใส.
- (2548). *พราวแสงรุ่ง*. พิมพ์ครั้งที่ 3 (ฉบับแก้ไข). กรุงเทพฯ: ฟ้าใส.
- (2552). *ดอกไม้และสายฝน*. พิมพ์ครั้งที่ 1 (ฉบับแก้ไข). กรุงเทพฯ: ฟ้าใส.
- (2531) *วาวแพรใต้ไฟลนรุ่งรัตน์ : บทวิจารณ์ของไฟลนรุ่งรัตน์และคำโต้แย้งของวาวแพร*
 พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ฟ้าใส.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2531). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2554). *ความพิการและผู้พิการ*. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2554,
 จาก www.rs.mahidol.ac.th/thai/ict/disable-mean.html
- วิภา กงกะนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรัช ฤทธิรัตนกุล. (2544). *การประชาสัมพันธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนั่น มีชันหมาก. (2537). *วิจารณ์วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สว่าง คงยก. (2551). *บ้านเรา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง
 แมสโปรดักส์.
- (2523). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

- ศิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2536). *วิถีชีวิตคนในชุมชนชายขอบของสังคมเมือง: กรณีศึกษาคนคู่ชายชบะ*
ในชุมชนกองขยะชานเมือง. วิทยานิพนธ์ ส.ม. (สังคมวิทยา) .กรุงเทพฯ; บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัย
 แห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- . (2550). *คนชายขอบ จากความคิดสู่ความจริง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา สมุทคุปดี; และ พัฒนา กิติอาษา. (2542). คนชายขอบ: ชีวิตและชุมชนของแรงงานไทยใน
 ญี่ปุ่น. ใน *มานุษยวิทยากับโลกาภิวัตน์*. หน้า 15-62. นครราชสีมา: สำนักวิชา
 เทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ไพบูลย์. (2525). *วรรณคดีวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2548). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว*
 พ.ศ. 2547-2556. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2554, จาก www.m-society.go.th
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). *กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กองทุนสง่ารัฐจิระ
 อัมพร.
- หฤทัย รามสูต. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม*.
 วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อนันต์ ประภาโส. (2552). *เด็กชายชนะ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: 'ซาริน.
- อนุสรณ์ ดีไหว้. (2552). *สาระคำสอนในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลนายอินทร์อะวอร์ด*. ปริญญาานิพนธ์
 ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ถ่ายเอกสาร.
- อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2551. ตุลาคม – พฤศจิกายน). *เสียงสะท้อนถึง “พ.ร.บ. คนขอทาน พ.ศ...”*
จดหมายข่าวการเมืองเรื่องคนพิการ. 2(13): 8.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2542). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*.
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

อิรวาดิ ไตลิ่งคะ. (2543) *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัชฌาฐิณี. (2551). *อาณาจักรแห่งหัวใจ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์, บรรณาธิการ. (2549). *อยู่ชายขอบมองลวดความรู้*. พิมพ์ครั้งแรก.

กรุงเทพฯ : มติชน.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2542, ตุลาคม). จากคนนอกสู่คนชายขอบ. *ศิลปวัฒนธรรม*. 20(12): 70-76.

อรจิรา อัจฉริยไพบุลย์. (2550). *กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ*. ปริญญาานิพนธ์

กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ถ่ายเอกสาร.

อรอุษา ภูมิบริรักษ์. (2547). *ภาวะการกลายเป็นคนชายขอบของผู้ป่วยเอดส์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.

(สังคมวิทยาการพัฒนา). ขอนแก่น: บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ถ่ายเอกสาร.

Komatra Chuengsatiansup. (1998). *Living on the edge : Marginality and contestation in the Kui communities of Northeast Thailand*. Dissertation, Ph.D. (Social Anthropology).

Cambridge, Massachusetts : Graduate school, Harvard University. Photocopied.

Marshall, Gordon. (1998). *Oxford Dictionary of Sociology*. New York : Oxford university.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวภัทรขวัญ ทองเถาว์
วันเดือนปีเกิด	28 ตุลาคม 2528
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	3 หมู่ 4 ต.อำนาจ อ.ลืออำนาจ จ.อำนาจเจริญ 37000

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2546	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จ.อุบลราชธานี
พ.ศ. 2550	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2554	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย(สายวรรณกรรมและวรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

